

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ

2006 YILI
MAKROEKONOMİK
VE
SEKTÖREL GELİŞMELER

Şubat 2008

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİRİNCİ BÖLÜM MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

1. Büyüme Hızı ve GSMH'nın Bileşimi	1-4
2. Kaynakların Kullanımı	5-14
2.1. Ekonominin Genel Dengesi	5
2.2. Sermaye Birikimi	7
2.2.1. Sermaye Birikiminin Kaynakları	7
2.2.2. Sabit Sermaye Yatırımların Sektörel Dağılımı	7
2.3. Tüketim Harcamaları	12
3. Finansman Dengesi	15-24
3.1. Kamu Gelirleri	15
3.2. Kamu Giderleri	15
3.3. Kamu Kesimi Genel Dengesi	15
3.4. Kamu Borç Stoku	17
3.5. Özel Kesim Genel Dengesi	19
3.6. Devlet Bütçe Dengesi	21
4. Ödemeler Dengesi	25-28
4.1. Dış Ticaret	25
4.2. Görünmeyen İşlemler	25
4.3. Sermaye Hareketleri	28
4.4. Rezerv Hareketleri	28
5. Fiyat Hareketleri	29-32
6. Banka Mevduatları ve Krediler	33-36
6.1. Banka Mevduatları	33
6.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	33
6.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri	34
6.2. Krediler	34

İKİNCİ BÖLÜM SEKTÖREL GELİŞMELER

	Sayfa No
1. Tarım	37-58
1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	38
1.1.1. Tarımın Genel Ekonomi İçindeki Yeri	38
1.1.2. Bitkisel Üretim	40
1.1.3. Hayvancılık	45
1.1.4. Ormancılık	50
1.1.5. Su Ürünleri	52
1.2. Sorunlar	54
1.2.1. Tarım Sektörü Genel Sorunları	54
1.2.2. Bitkisel Üretimde Sorunlar	55
1.2.3. Hayvansal Üretimde Sorunlar	56
1.2.4. Ormancılıktaki Sorunlar	57
1.2.5. Su Ürünlerindeki Sorunlar	58
2. Sanayi	59-83
2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	59
2.1.1. Katma Değer	59
2.1.2. Dışsatım	63
2.1.3. Yatırımlar	65
2.1.4. Krediler	68
2.1.5. Taşocakçılığı	69
2.2. İmalat Sanayii	72
2.3. Enerji	74
2.3.1. Elektrik	74
2.3.2. Su	79
2.4. Sorunlar	81
3. İnşaat	84-90
3.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	84
3.1.1. İnşaat Malzemeleri	85
3.1.2. Konut	86
3.2. Sorunlar	89
4. Ticaret ve Pazarlama	91-98
4.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	91
4.1.1. Toptan ve Perakende Ticaret	91
4.1.2. Dış Ticaret	91
4.2. Sorunlar	97
5. Turizm	99-114
5.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	100
5.1.1. Turist Sayısındaki Gelişmeler	100
5.1.2. Geceleme ve Kapasite Kullanımı	102
5.1.3. Ulaşım Tercihleri	105
5.1.4. Turizm Hizmetleri Arzı	105

	Sayfa No
5.1.5. Dış Seyahat ve Gezilerdeki Gelişme	109
5.1.6. Turizm Gelirleri	110
5.1.7. Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projeleri	110
5.2. Sorunlar	112
6. Ulaştırma-Haberleşme	115-129
6.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	115
6.2. Ulaştırma	115
6.2.1. Karayolu Ulaştırması	115
6.2.2. Havayolu Ulaştırması	116
6.2.3. Denizyolu Ulaştırması	119
6.3. Haberleşme	123
6.3.1. Telekomünikasyon Hizmetleri	123
6.3.2. Posta Hizmetleri	124
6.3.3. Radyo ve Televizyon	125
6.3.4. Türk Ajansı-Kıbrıs (TAK)	127
6.4. Sorunlar	129
7. Eğitim	130-156
7.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	130
7.1.1. Örgün Eğitim	130
7.1.1.1. Okul Öncesi Eğitim	130
7.1.1.2. İlk Öğretim	132
7.1.1.3. Orta Öğretim	133
7.1.1.3.1. Orta Okullar	133
7.1.1.3.2. Liseler	134
7.1.1.3.2.1. Genel Liseler	134
7.1.1.3.2.2. Mesleki Teknik Öğretim	135
7.1.1.4. Yüksek Öğretim	136
7.1.1.4.1. KKTC'deki Yüksek Öğretim Kurumları	137
7.1.1.4.1.1. Atatürk Öğretmen Akademisi	137
7.1.1.4.1.2. Doğu Akdeniz Üniversitesi	137
7.1.1.4.1.3. Lefke Avrupa Üniversitesi	140
7.1.1.4.1.4. Girne Amerikan Üniversitesi	142
7.1.1.4.1.5. Yakın Doğu Üniversitesi	144
7.1.1.4.1.6. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	146
7.1.1.4.1.7. Anadolu Üniversitesi	148
7.1.1.4.2. Türkiye ve Üçüncü Ülkelerde Okuyanlar	149
7.1.1.5. Özel Eğitim	151
7.1.1.5.1. İşitme Engelliler Okulu	152
7.1.1.5.2. Girne Özel Eğitim Merkezi	152
7.1.1.5.3. Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi	152
7.1.1.5.4. Hisarüstü Anaokulu ve Özel Eğitim Merkezi	153
7.1.1.5.5. Rauf Raif Denktaş Görme Engellileri Eğitim Okulu	153
7.1.1.5.6. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi	153
7.1.2. Yaygın Eğitim	153
7.2. Sorunlar	155

	Sayfa No
8. Kültür	157-168
8.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	157
8.2. Sorunlar	166
9. Gençlik	169-173
9.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	169
9.2. Sorunlar	172
10. Spor	174-177
10.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	174
10.2. Sorunlar	177
11. Sağlık	178-190
11.1. Mevcut Durum	178
11.1.1. Kamu Tarafından Yürütülen Sağlık Hizmetleri	179
11.1.1.1. Temel Sağlık Hizmetleri (Koruyucu Hekimlik Hizmetleri)	181
11.1.1.2. Yataklı Tedavi Hizmetleri	182
11.1.1.3. İlaç ve Eczacılık Hizmetleri	184
11.1.1.4. Laboratuvar Hizmetleri	184
11.2.2. Sağlık Harcamaları	184
11.2.3. Sağlık Yatırımları	185
11.1.2. Özel Kesimde Yürütülen Sağlık Hizmetleri	186
11.3. Sorunlar	188
12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik	191-218
12.1. Çalışma Yaşamı	191
12.1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	191
12.1.1.1. Hanehalkı İşgücü Anketine Göre İstihdam	191
12.1.1.2. 2006 Yılı Nüfus ve Konut Sayımına Göre İstihdam	194
12.1.1.3. Çalışma Dairesi	195
12.1.1.4. Asgari cret	199
12.1.2. Sorunlar	200
12.2. Sosyal Güvenlik	201
12.2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	201
12.2.1.1. Sosyal Sigortalar	202
12.2.1.2. Emeklilik Müessesesi	210
12.2.1.3. İhtiyat Sandığı	213
12.2.1.4 Sosyal Hizmetler Dairesi	215
12.2.2. Sorunlar	218
13. evre	219-258
13.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	224
13.1.1. Çevreyi Oluşturan Kaynaklar, Kaynakları Etkileyen Bazı Faaliyetler ve Etkileri	224
13.1.2. Yasal ve rgtsel Durum	238
13.1.3. Eksiklikler ve Kısıtlayıcılar	243

13.1.4. Fırsatlar ve Olanaklar	246
13.1.5. 2006 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar	247
13.2. Sorunlar	254
14. Fiziki Planlama	259-280
14.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	260
14.1.1. Yasal, Örgütsel Durum ve Planlama Çalışmaları	260
14.1.2. Çevreyi Etkileyen Sektörlerle İlgili Planlama Çalışmaları	268
14.1.3. Konut ve Fiziki Planlama	270
14.1.4. Uygulama ve İmar Denetimi	271
14.1.5. Parasal Kaynaklar	273
14.1.6. 2006 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar	274
14.2. Sorunlar	277
15. İskan ve Rehabilitasyon, Sosyal Konut	281-300
15.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	281
15.1.1. Eşdeğer Tahsis Uygulamaları	281
15.1.2. Diğer Uygulamalar	286
15.1.3. Sosyal Konut Uygulamaları	289
15.1.4. İskan ve Sosyal Konut Uygulamalarının Çevre ve Fiziki Plana Etkileri	296
15.2. Sorunlar	298
16. Kooperatifçilik	301-305
16.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	301
16.2. Sorunlar	305
17. İdari Örgütlenme	306-310
17.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	306
17.2. Sorunlar	308
18. Yerel Yönetimler	311-319
18.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	311
18.2. Sorunlar	319
19. Beşeri Kaynaklar, Aile, Kadın, Çocuk ve Engelliler	320-332
19.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	320
19.1.1. Beşeri Kaynaklar	320
19.1.2. Aile	320
19.1.3. Kadın	321
19.1.4. Çocuk	329
19.1.5. Engelliler	331
19.2. Sorunlar	339

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
1	GSYİH'nın Sektörel Dağılımı ve GSMH (YTL)	3
2	Ekonominin Genel Dengesi	6
3	Yıllar İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	8
4	Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı	10
5	Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler ve Sektörler İtibarıyla Yüzde Dağılımı	11
6	Tüketim Harcamaları	13
7	Kamu Kesimi Genel Dengesi	16
8	Kamu Borç Stoku	18
9	Özel Kesim Genel Dengesi	20
10	Devlet Bütçe Dengesi (YTL)	22
11	Ödemeler Dengesi	26
12	Tüketici Fiyatları Endeksi	29
13	Aylık Ortalama Resmi Döviz Kur Değişimleri	31
14	Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	33
15	Döviz Mevduat Gelişmeleri	34
16	Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı	35
17	KKTC'de Arazi Dağılımı	40
18	Ekilen Arazi Miktarının Ürün Çeşidine Göre Dağılımı	41
19	Tarımsal Üretim Ürün Çeşitlerine Göre Dağılımı	42
20	Sulu Arazi Dağılımı	43
21	Tarımsal Makine, Araç-Gereç Parkı	45
22	Hayvan Sayısı	46
23	Hayvansal Üretim	48
24	Tatbik Edilen Koruyucu Aşıların Yıllara Göre Dağılımı	49
25	Fidan Dağıtım ve Ağaçlandırılan Alanlar	51
26	Yapacak ve Yakacak Odun Üretimi	52
27	Kayıtlı Balıkçı Sayısı ve Balıkçı Tekneleri	53
28	Sanayi Sektörünün GSYİH İçerisindeki Yeri (Sabit Fiyatlarla)	61
29	Sanayi Sektörünün GSYİH İçerisindeki Yeri (Cari Fiyatlarla)	62
30	Sanayi Ürünleri Dışsatımı ve Toplam Dışsatımdaki Yeri	64
31	Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Sabit Fiyatlarla)	66
32	Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Cari Fiyatlarla)	67
33	1 Ocak – 31 Aralık 2005 Tarihi İtibarıyla Sanayi Sektörüne Aktarılan Fon Kaynaklı Kredilerin Özeti	68
34	Taşocakçılığı Sektöründeki Mevcut Tesislerin Durumu	70
35	KKTC'nde Mevcut Elektrik Santrallerinin Kapasite ve Üretim Durumu	75
36	KKTC'nde Tüketilen Elektrik Enerjisi Dağılımı	77
37	Yıllar İtibarıyla Bazı İnşaat Türlerinin Maliyetleri	87
38	Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı	88
39	Kentsel Konut İnşaatlarında Gelişme	88
40	Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme	88

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
41	Dış Ticaretin Ülkelere Göre Dağılımı	92
42	Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı	93
43	Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi	94
44	Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Güney Kıbrıs'la Olan Ticaret	95
45	KKTC Dışsatımının Yapısı	96
46	Ana Mal Gruplarına Göre Dışalım	97
47	Turist Sayısında ve Yapısında Gelişme	100
48	KKTC'ye Gelen Yabancıların İkamet Ettikleri Ülkelere Göre Dağılımı	101
49	Tüm Turistik Tesislerde Geceleme ve Kapasite Kullanımı	102
50	Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgeler ve Tesis Türlerine Göre Doluluk Oranları	103
51	KKTC ile Çalışan Yabancı Tur Operatörleri ve Bu Tercihle Gerçekleşen Geceleme Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı	104
52	Turizmde Ulaşım Tercihleri	105
53	Turist Hizmetleri Arzı	106
54	Konaklama Tesislerinin Sınıflarına Göre Dağılımı	107
55	Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı	108
56	Dış Seyahat Gelir ve Giderleri	109
57	Turizm Giderleri ve Döviz Gelirlerindeki Payı	110
58	Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projelerinin Bölgelere ve Yıllara Göre Dağılımı	111
59	Yurtdışı Yük ve Yolcu Taşımacılığı	118
60	Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları	118
61	Denizyolu Yük ve Yolcu Taşınması	121
62	Gazimağusa Limanına Taşınan Yük Miktarları ve Taşıyan Gemilerin Milliyetleri	122
63	Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri	124
64	Radyo ve Televizyon Şebekesi Gelişim Tablosu	126
65	Okul Öncesi Eğitim	131
66	Özel ve Devlet İlkokullar	132
67	Özel ve Devlet Ortaokulları	133
68	Özel ve Devlet Genel Liseler	134
69	Mesleki Teknik Liseler	135
70	Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uruklarına Göre Dağılımı	138-139
71	Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uruklarına Göre Dağılımı	140
72	Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uruklarına Göre Dağılımı	141
73	Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uruklarına Göre Dağılımı	142
74	Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uruklarına Göre Dağılımı	143
75	Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uruklarına Göre Dağılımı	144
76	Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uruklarına Göre Dağılımı	145

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
77	Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	146
78	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	147
79	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	148
80	Anadolu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	149
81	Yüksek Öğretimde Öğrenci Dağılımı	150
82	Yaygın Eğitim	154
83	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları	158
84	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Üye Sayıları	159
85	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Kitapların Konularına Göre Dağılımı	160
86	Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Kaynaklarının Aylık Kullanım Ortalaması	163
87	Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Ziyaretçilerinin Yurttaşlık, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Aylık Dağılım Ortalaması	163
88	Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü	164
89	Ziyaretçi Sayıları İle Sağlanan Gelirler	165
90	Müzelerin Türlerine Göre Dağılımı	165
91	12-24 Yaş Grubu Genç Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı	169
92	Federasyonların Sayısal Durumları	175
93	Mevcut Spor Tesislerimiz	176
94	Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Personelin Bölgelere Göre Dağılımı	180
95	Kamu Sağlık Servislerindeki Yatak Durumu	181
96	Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Doktorların Branşlarına Göre Dağılımı	183
97	Kamu Sağlık Harcamalarının Devlet Bütçesi ve GSMH'ya Oranı	185
98	Kamu Sağlık Yatırımlarının Toplam Yatırımlar ve Bütçe İçerisindeki Payı	185
99	Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Personelinin Bölgelere Göre Dağılımı	186
100	Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Personelinin Bölgelere Göre Dağılımı	187
101	Özel Kesimde Çalışan Uzman Hekimlerin Branşlarına Göre Dağılımı	188
102	Hanehalkı İşgücü Anketine Göre İstihdamın İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	193
103	Hanehalkı İşgücü Anketine Göre Bazı Temel Göstergeler	193
104	2006 Yılı Genel Nüfus ve Konut Sonuçlarına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	194
105	Kayıtlı Tamamen İşsizlerin İstihdamı Genel Görünüm Tablosu	195
106	Yabancı Uyruklulara Verilen Çalışma İzinleri	196
107	Kayıtlı Aktif İşsizlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	197
108	Yapılan Plasmanların Sektörlere Göre Dağılımı	197
109	Yapılan Plasmanların Kesimlere Göre Dağılımı	198
110	Plasmanı Yapılan İşsizlerin Ana Meslek Guruplarına Göre Dağılımı	198
111	İş Kazaları ve Neticeleri	199
112	Asgari Ücret Miktarları ile Yıllık Artışlar	200
113	Prime Esas Kazançların Alt ve Üst Sınırları	203

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
114	Sosyal Sigortalardan Yapılan Maaş Ödemelerinin Alt ve Üst Sınırları	204
115	Tescilli Sigortalı Sayıları	204
116	Tescilli Sigortalıların Bölgelere Göre Dağılımı	205
117	Tescilli İşyerlerinin Dağılımı	206
118	Sosyal Sigortalardan Maaş Alanların Kategorilerine Göre Dağılımı	206
119	Sosyal Sigortalardan Maaş Alanların Almış Oldukları Menfaat Kalemlerine Göre Dağılımı	207
120	Sosyal Sigortalardan Maaş Alan Kişilere Ödenen Toplam Miktarlar ile Fon ve Devlet Ayrımı	208
121	Sosyal Sigortalara Bildirilen İşsizlik Vakalarının Seyri	208
122	Sosyal Sigortalara Dairesi Tarafından Uygulanan Prim Oranları	209
123	Devletten Emekli Maaşı Alanların Yıllar İtibarıyla Cinsiyetlerine Göre Memur, Polis, Öğretmen Olarak Dağılımı	211
124	Kamu Görevlilerinin Emeklilik İştirak Payı Kesintileri	212
125	İhtiyat Sandığına Kayıtlı Kişi Sayıları ile Aktiflerin Yüzde Payları	213
126	Yapılan Ödemelerin Nevine Göre Dağılımı	214
127	İhtiyat Sandığından Ödenen Kişilerin Yıllar İtibarıyla Dağılımı	214
128	İhtiyat Sandığının Birikim Durumu	215
129	Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin Nevine Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar	217
130	Sünnet Ettirilen Kişi Sayıları ve Yapılan Çeyiz Yardımlarının Miktarı	217
131	Sosyal Hizmetler Dairesince Yapılan Ödemelerin Çeşitleri ile Miktarları	218
132	Çevreyle İlgili Uluslararası Sözleşme, Protokol, Deklerasyon, Konferans ve Diğerleri	222-223
133	KKTC'nin Arazi Varlığı	229
134	KKTC'nin Tarım Arazisi Kullanımı	230
135	Orman Alanlarının Niteliği	231
136	Orman Alanlarının Mülkiyeti	231
137	KKTC Orman Alanının Ağaç Türlerine Göre Dağılışı	233
138	Mevcut Orman İçi Dinlenme ve Piknik Alanları	234
139	1996 Genel Nüfus Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşim Büyüklükleri	267
140	Kent ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı Yerleşim Büyüklükleri	267
141	KKTC'de İnşaat ve Parselasyon Adedi	271
142	Mücahit ve Mukavemetçi Puan Belgeleri	284
143	Kaynak Paketleri	287
144	Kaynak Dağıtımları	289
145	Sosyal Konut Üretimi	292
146	Şehit Çocuklarına Verilen Arsalar	294
147	Kırsal Kesim Projeleri	395
148	Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşları	301
149	Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşlarının Türlerine Göre Teftiş Durumu	302
150	KT Kooperatif Merkez Bankası'nın Plasman Durumu	303
151	KT Kooperatif Merkez Bankası Plasmanlarının Sektörel Dağılımı	304
152	Devletten Maaş Çekmekte Olan Memur, İşçi ve Emekliler	306

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
153	İngilizce Eğitim Merkezinin Kursiyer Sayıları	307
154	KKTC Belediyelerinin Devletten Aldıkları Katkı	313
155	Belediyelerin Gelirleri	314
156	Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı	315
157	Belediyelerin Giderleri	315
158	Belediyelerdeki Emekli, Memur ve İşçi Sayıları	316
159	İlçelere Göre Belediyeleşme Oranı	317
160	Nüfus Dilimlerine Göre Belediye Sayısı ve Nüfus	318
161	Belediyelerde Mevcut Araçlar	318
162	Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayısı	321
163	Okuma Yazma Bilen Kadın ve Erkek Nüfusun Mezun Oldukları Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımları	325
164	Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Dağılım	326
165	Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	326
166	Çalışanların Ana Meslek Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı	327
167	Kamu Sektöründeki Memur, Öğretmen ve Polislerin Toplam Sayısı ve Cinsiyetine Göre Dağılımı	328
168	Kamu Sektöründeki Üst Kademe Yöneticilerinin Cinsiyetine Göre Dağılımı	329
169	SOS Çocuk Köyü ile SOS Gençlik Evleri ve Sosyal Hizmetler Dairesine Bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvasındaki Çocuk Sayısı	331
170	Engel Türü ve Cinsiyet	336
171	İlçelere Göre Engellilerin Dağılım Sayıları ve Oranları	336
172	İstihdam Edilen Engellilerin Cinsiyet, Çalıştıkları İşyeri ve Engel Türüne Göre Dağılımı	337
173	İlçelere Göre Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Sayıları ve Oranları	337
174	Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Yaş Grupları ve Engel Türlerine Göre Dağılımları	338
175	İş İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	339

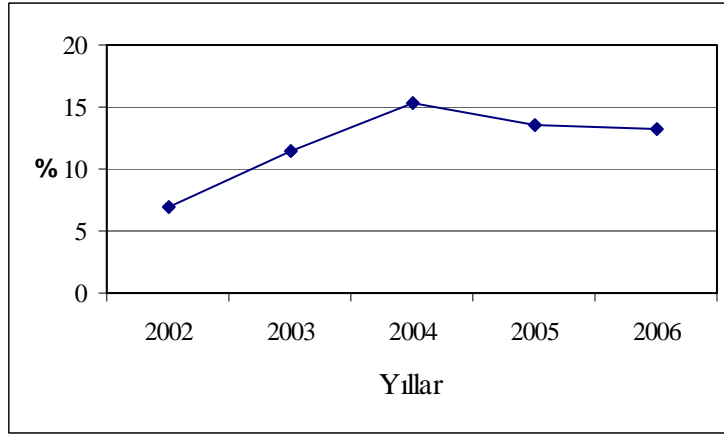
BİRİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

1. Büyüme Hızı ve GSMH'nın Bileşimi

KKTC ekonomisi son yıllarda yakaladığı büyüme trendini 2006 yılında da devam ettirmiştir. 2002 yılında %6.9 , 2003 yılında %11.4, 2004 yılında %15.4 oranında reel büyüme gösteren GSMH, 2005 yılında %13.5 ve 2006 yılında da %13.2 oranında bir büyüme kaydetmiştir (grafik 1). Böylelikle GSMH'daki ortalama reel büyüme hızı son beş yılda % 12 olarak gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 2006 yılında 4,101,387,190.5 YTL'na ulaşmıştır (tablo 1). 2006 yılında, cari fiyatlarla % 30.5 oranında artan GSMH, ABD Doları bazında %22.2 oranında artarak, 2,845 milyon Dolara ulaşmıştır. Böylelikle kişi başına GSMH 2005 yılındaki 10,567 Dolar düzeyinden 2006 yılında 11,837 Dolar'a yükselmiştir.

Grafik – 1 Büyüme Hızı

Sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2006 yılında en yüksek artış gösteren sektörler, sırasıyla inşaat, konut sahipliği, sanayi ve serbest meslek ve hizmetler olmuştur. Tarım sektöründe, payları küçük olan ormancılık ve balıkçılık alt sektörlerindeki büyük gerilemeye karşın, ağırlıklı payı olan bitkisel üretimdeki %6.3 oranındaki gerilemenin etkisiyle %3.2 oranında daralma yaşanmıştır.

Tablo-1 GSYİH'nın Sektörel Dağılımı ve GSMH

(YTL)

Sektörler	2005		2006		Büyüme Hızı(%)		Payı % ¹	
	Cari	Sabit	Cari	Sabit	Cari	Sabit	2005	2006
1. Tarım	214,199,034.4	1,179.5	249,446,249.5	1,141.7	16.5	-3.2	7.0	6.3
1.1. Bitkisel	114,550,000.4	618.1	128,152,058.0	579.3	11.9	-6.3	3.7	3.2
1.2. Hayvancılık	85,190,495.1	463.2	107,632,385.8	489.6	26.3	5.7	2.8	2.7
1.3. Ormancılık	995,504.6	31.1	810,420.5	21.2	-18.6	-31.8	0.0	0.0
1.4. Balıkçılık	13,463,034.3	67.1	12,851,385.2	51.6	-4.5	-23.1	0.4	0.3
2. Sanayi	281,023,837.1	1,364.7	377,504,439.0	1,638.4	34.3	20.1	9.2	9.5
2.1. Taşocakçılığı	17,596,564.2	43.5	41,080,997.3	64.1	133.5	47.4	0.6	1.0
2.2. İmalat Sanayii	146,091,419.9	1,080.9	180,786,026.1	1,313.3	23.7	21.5	4.8	4.5
2.3. Elektrik-Su	117,335,853.0	240.3	155,637,415.6	261.0	32.6	8.6	3.8	3.9
3. İnşaat	164,910,647.6	1,271.0	314,785,285.7	2,136.9	90.9	68.1	5.4	7.9
4. Ticaret-Turizm	541,407,692.0	2,420.9	617,508,618.1	2,650.7	14.1	9.5	17.6	15.5
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	370,648,370.3	2,021.9	455,028,113.5	2,296.6	22.8	13.6	12.1	11.4
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	170,759,321.7	399.0	162,480,504.6	354.1	-4.8	-11.3	5.6	4.1
5. Ulaştırma-Haberleşme	328,773,502.2	1,487.8	437,242,766.0	1,478.0	33.0	-0.7	10.7	11.0
6. Mali Müesseseler	195,523,141.4	432.4	259,316,015.9	470.7	32.6	8.9	6.4	6.5
7. Konut Sahipliği	70,261,205.2	526.0	117,722,525.7	631.8	67.5	20.1	2.3	3.0
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	307,873,501.9	1,280.0	441,919,623.1	1,440.2	43.5	12.5	10.0	11.1
9. Kamu Hizmetleri	628,119,921.8	1,700.8	808,000,153.1	1,741.0	28.6	2.4	20.5	20.3
10. İthalat Vergileri	338,288,483.0	1,353.1	364,654,029.4	1,344.5	7.8	-0.6	11.0	9.1
11. GSYİH(p.f.)	3,070,380,966.6	13,016.2	3,988,099,705.5	14,673.9	29.9	12.7	100.0	100.0
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	73,318,645.0	310.8	113,287,485.0	416.8	54.5	34.1	2.4	2.8
GSMH(p.f.)	3,143,699,611.6	13,327.0	4,101,387,190.5	15,090.7	30.5	13.2	102.4	102.8

¹ Cari fiyatlarla

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

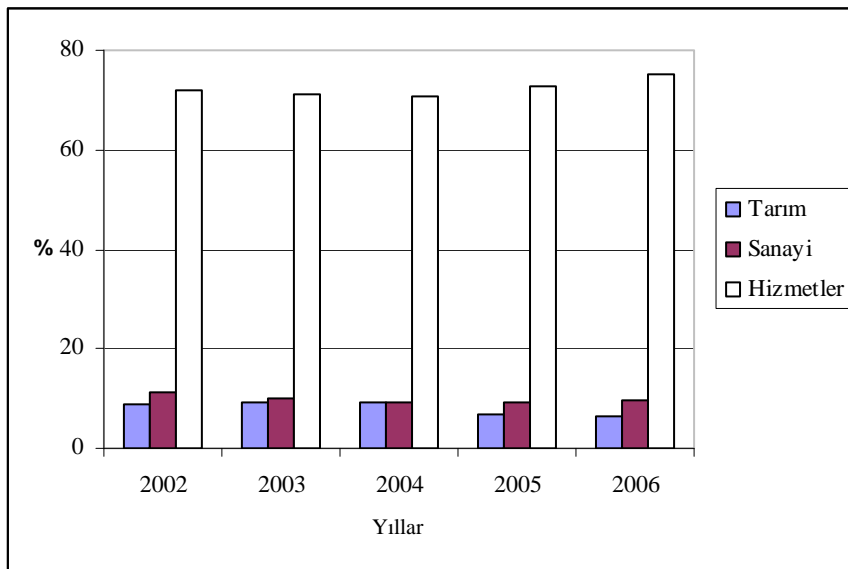
Sanayi sektöründeki gelişmelere baktığımız zaman; 2005 yılında sektörde %6.4 büyüme görülürken, 2006 yılında bu rakamın, sanayinin alt sektörü olan imalat sanayi ve taşocakçılığı sektörlerindeki büyümenin etkisi ile % 20.1 seviyesine yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında elektrik-su alt sektörü %8.6 oranında büyümüştür.

Hizmet sektörlerinde 2006 yılında en büyük gelişme inşaat yatırımlarındaki artışın etkisiyle %68.1 oranı ile inşaat sektöründe yaşanmıştır. Bu sektörü %20.1 oranıyla konut sahipliği takip etmiştir. 2006 yılında serbest meslek ve hizmetler sektöründe de büyüme hızı % 12.5 olmuştur. Ticaret ve turizm sektörü ise, gecellemelerdeki düşüşün etkisiyle %11.3 daralan otelcilik ve lokantacılık sektörü nedeniyle %9.5 seviyesinde kalmıştır.

Sektörel gelişmeler sonucunda GSYİH'da, 2006 yılında %12.7 oranında reel büyüme gerçekleşmiştir. Net dış alem faktör gelirleri açısından gelişmeleri değerlendirecek olursak; 2006 yılında faiz gelirlerindeki artışın etkisiyle 2006 yılında %34.1 oranında büyüdüğü görülmektedir.

2006 yılında sektörlerin GSYİH içerisindeki payları incelendiğinde; kamu hizmetleri, ticaret-turizm, serbest meslek ve hizmetler, ulaştırma- haberleşme, sanayi, inşaat sektörlerinin en ağırlıklı sektörler olduğu gözlemlenmektedir. Bu sektörlerin payları sırasıyla; %20.3, %15.5, %11.1, %11, %9.5 ve %7.9 olmuştur.

Grafik – 2 Sektörel Dağılım

2006 yılında cari fiyatlarla %13.2 oranında artan GSMH'ya göre yıllık fiyat artışı %15.3 oranında gerçekleşmiştir. 2006 yılında en yüksek fiyat artışları %58.6 oranı ile taşocakçılığı, %39.5 ile konut gelirleri , %34 ile ulaştırma-haberleşme, %25.6 ile kamu hizmetlerinde olmuştur.

2. Kaynakların Kullanımı

2.1. Ekonominin Genel Dengesi

KKTC ekonomisinde 2002 yılında yakalanan büyüme trendinin 2006 yılında da devam ettiği ve GSMH'nın 2005 yılına göre reel olarak %13.2 oranında büyüdüğü görülmektedir (tablo 2). GSMH ve dış açıktan oluşan toplam kaynaklar 2006 yılında dış açıktan gerçekleşen daralmadan dolayı GSMH'daki artışın gerisinde %8.5 oranında reel bir gelişme göstererek cari fiyatlarla 4,394,876,590.5 YTL'na ulaşmıştır. 2006 yılında GSMH toplam kaynakların %93.3'ünü oluştururken, dış açık cari fiyatlarla 293,489,400 YTL olarak toplam kaynakların %6.7'si düzeyinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında GSMH toplam kaynakların %89.4'ü oranında gerçekleşirken, dış açık %10.6'sını oluşturmaktadır.

2006 yılında gerçekleşen ekonomik gelişmeden yatırım harcamalarının olumlu yönde etkilendiği ve reel olarak %28.8 oranında arttığı görülmektedir (tablo 2). Toplam tüketimdeki büyüme ise reel %3.5 oranındadır. Böylece 2005 yılında toplam kaynakların %19.5'i toplam yatırımlara, %80.5'i ise toplam tüketime kanallene olurken bu oranlar 2006 yılında toplam yatırımlar lehine bir gelişme göstererek sırasıyla %23.2 ve %76.8 oranlarında gerçekleşmiştir. 2006 yılında toplam yatırımların %95 oranındaki kısmı sabit sermaye yatırımlarından %5 oranındaki kısmı ise stok değişimlerinden oluşmaktadır. 2006 yılında cari fiyatlarla 3,376,832,349.5 YTL olarak gerçekleşen toplam tüketimin %29.3 oranındaki kısmını kamu tüketimi, %70.7 oranındaki kısmını ise özel tüketim oluşturmaktadır. Toplam yatırımların GSMH içerisindeki payı 2006 yılında 2005 yılına göre üç puan artarak %24.8 oranına yükselirken, toplam tüketimin payı 7.7 puan azalarak %82.3 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu harcanabilir gelir 2006 yılında 2005 yılına göre reel olarak %14.9 oranında bir büyüme gerçekleştirmiş ve cari fiyatlarla 802,973,134 YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece kamu harcanabilir gelirin 2005 yılında %19.3 oranında olan GSMH içerisindeki payı 2006 yılında %19.6 olarak gerçekleşmiştir. Özel harcanabilir gelir 2006 yılında reel olarak %12.8 oranında büyümüş, GSMH içerisindeki payı ise %80.4 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo-2 Ekonominin Genel Dengesi

(YTL)

	2005		2006		Değişme %	
	Cari	1977 Yılı	Cari	1977 Yılı	Cari	1977 Yılı
	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla
1. Toplam Kaynaklar	3,516,842,761.6	14,908.9	4,394,876,590.5	16,170.6	25.0	8.5
1.1. GSMH	3,143,699,611.6	13,327.0	4,101,387,190.5	15,090.7	30.5	13.2
1.2. Dış Açık	373,143,150.0	1,581.9	293,489,400.0	1,079.9	-21.3	-31.7
2. Toplam Yatırımlar	686,011,306.8	2,908.2	1,018,044,241.0	3,745.8	48.4	28.8
2.1. Sabit Sermaye Yatırımları	645,460,056.4	2,736.3	966,659,314.9	3,556.7	49.8	30.0
2.1.1. Kamu	174,763,841.3	740.9	308,425,110.5	1,134.8	76.5	53.2
2.1.2. Özel	470,696,215.1	1,995.4	658,234,204.4	2,421.9	39.8	21.4
2.2. Stok Değişmeleri	40,551,250.4	171.9	51,384,926.1	189.1	26.7	10.0
2.2.1. Kamu	6,335,935.7	26.9	7,362,476.2	27.1	16.2	0.7
2.2.2. Özel	34,215,314.7	145.0	44,022,449.9	162.0	28.7	11.7
3. Toplam Tüketim	2,830,831,454.8	12,000.7	3,376,832,349.5	12,424.8	19.3	3.5
4. Kamu Harcanabilir Geliri	606,582,467.7	2,571.5	802,973,134.0	2,954.5	32.4	14.9
4.1. Kamu Tüketimi	749,134,768.6	3,175.8	988,884,634.8	3,638.5	32.0	14.6
4.2. Kamu Tasarrufu	-142,552,300.9	-604.3	-185,911,500.8	-684.0	30.4	13.2
4.3. Kamu Yatırımı	181,099,777.0	767.7	315,787,586.7	1,161.9	74.4	51.3
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-323,652,077.9	-1,372.0	-501,699,087.5	-1,845.9	55.0	34.5
5. Özel Harcanabilir Gelir	2,537,117,143.9	10,755.5	3,298,414,056.5	12,136.2	30.0	12.8
5.1. Özel Tüketim	2,081,696,686.2	8,824.9	2,387,947,714.7	8,786.3	14.7	-0.4
5.2. Özel Tasarruf	455,420,457.7	1,930.7	910,466,341.8	3,349.9	99.9	73.5
5.3. Özel Yatırım	504,911,529.8	2,140.5	702,256,654.3	2,583.9	39.1	20.7
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-49,491,072.1	-209.8	208,209,687.5	766.0	..	..
Özel Tasarruf Oranı (%)	18.0	18.0	27.6	27.6		
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	312,868,156.8	1,326.3	724,554,841.0	2,665.9	131.6	101.0
Yatırımlar/GSMH (%)	21.8	21.8	24.8	24.8		
Tasarruflar/GSMH (%)	10.0	10.0	17.7	17.7		

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Toplam yurtiçi tasarruflar, 2006 yılında reel olarak ciddi bir boyutta %101 oranında artarak cari fiyatlarla 724,554,841 YTL düzeyinde gerçekleşmiştir (tablo 2). 2006 yılında kamu tasarruf açığı reel olarak %13.2 oranında artarken, özel tasarrufların %73.5 oranında ciddi bir artış gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir. Bu gelişme neticesinde 2005 yılına göre 2006 yılında özel tasarruf oranı 9.6 puan artarak %27.6 oranında gerçekleşmiştir. 2006 yılında kamu tasarruf-yatırım açığı reel olarak %34.5 oranında büyüyerek cari fiyatlarla 501,699,087.5 YTL düzeyine ulaşırken, özel tasarruf-yatırım farkının cari fiyatlarla 208,209,687.5 YTL düzeyinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir (tablo 2).

2.2. Sermaye Birikimi

2.2.1. Sermaye Birikiminin Kaynakları

2006 yılında cari fiyatlarla 1,018,044,241 YTL düzeyinde gerçekleşen toplam yatırımların %71.2 oranındaki kısmı yurtiçi tasarruflarla, %28.8 oranındaki kısmı ise dış tasarruflarla finanse edilmiştir. 2005 yılında yurtiçi tasarruflarla toplam yatırımların %45.6 oranındaki kısmı karşılanırken, %54.4 oranındaki kısmı dış tasarruflarla karşılanmıştır.

2.2.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

2005 yılında cari fiyatlarla 645,460,056.4 YTL olarak gerçekleşen toplam sabit sermaye yatırımları 2006 yılında reel olarak %30 oranında artarak 966,659,314.9 YTL'na ulaşmıştır (tablo 3).

2006 yılında 2005 yılına göre imalat, inşaat, toptan ve perakende ticaret ve mali müesseseler sektörü dışında kalan sektörlerde reel artışların gerçekleştiği görülmektedir. En büyük artış devletin elektrik sektörüne yaptığı yatırımlar neticesinde %217.1 oranıyla elektrik-su sektöründe gerçekleşmiştir. İkinci ve üçüncü sırada %91.9 oranıyla haberleşme ve %64 oranıyla serbest meslek ve hizmetler sektörleri gelmektedir. Her zaman toplam yatırımlar içerisinde en önemli paya sahip konut sahipliği sektörü de %50.2 oranında ciddi bir büyüme gerçekleştirmiş ve 2006 yılında en hızlı gelişmeyi gösteren dördüncü sektör olmuştur. 2006 yılında 2005 yılına göre imalat, inşaat, toptan ve perakende ticaret ve mali müesseseler sektörlerinde sırasıyla %3.2, %30.4, %0.9 ve %4.1 oranlarında daralma gözlemlenmektedir (tablo3).

Tablo - 3 Yıllar İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

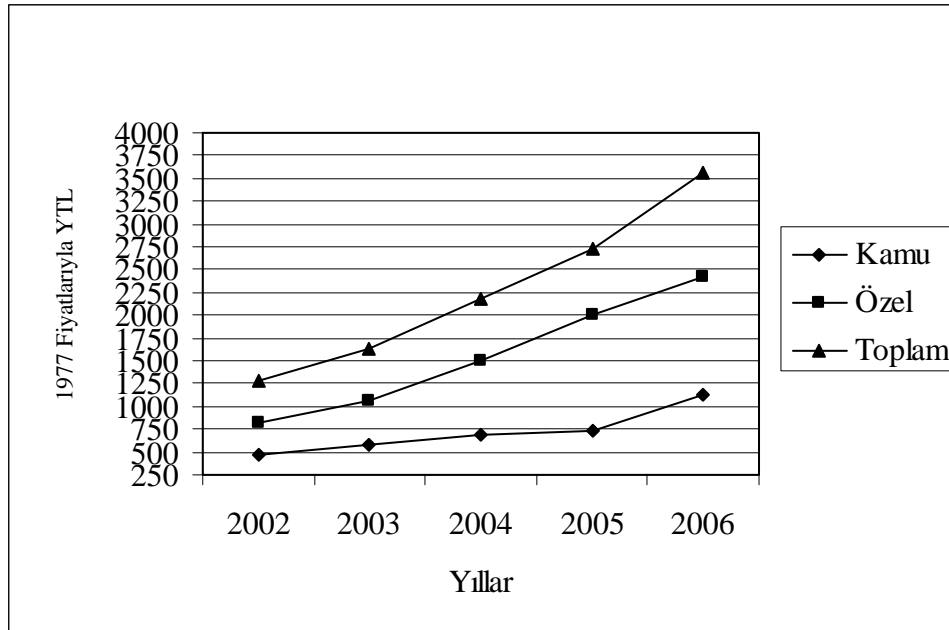
Sektörler	(YTL)					
	2005		2006		Değişme (%)	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla
1. Tarım	30,288,995.7	128.4	37,031,696.5	136.3	22.3	6.2
2. Sanayi	84,573,998.0	358.5	154,480,514.6	568.4	82.7	58.5
2.1. Taşocakçılığı	1,210,690.9	5.1	1,494,338.6	5.5	23.4	7.8
2.2. İmalat	59,725,765.6	253.2	66,640,455.5	245.2	11.6	-3.2
2.3. Elektrik-Su	23,637,541.5	100.2	86,345,720.5	317.7	265.3	217.1
3. Hizmetler	530,597,062.7	2,249.4	775,147,103.8	2,852.0	46.1	26.8
3.1. İnşaat ¹	43,258,675.4	183.4	34,687,310.1	127.6	-19.8	-30.4
3.2. Toptan Ve Per.Tic.	31,365,312.0	132.9	35,800,632.3	131.7	14.1	-0.9
3.3. Turizm	37,482,121.3	158.9	54,849,156.7	201.9	46.3	27.1
3.4. Ulaştırma	74,761,669.2	316.9	100,676,011.1	370.4	34.7	16.9
3.5. Haberleşme	11,325,647.7	48.0	25,011,135.4	92.1	120.8	91.9
3.6. Mali Müesseseler	9,103,826.6	38.6	10,069,587.4	37.0	10.6	-4.1
3.7. Konut Sahipliği	204,215,564.9	865.7	353,405,768.1	1,300.3	73.1	50.2
3.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	25,959,956.5	110.1	49,092,282.6	180.6	89.1	64.0
3.9. Kamu Hizmetleri	93,124,289.1	394.9	111,555,220.1	410.4	19.8	3.9
Toplam	645,460,056.4	2,736.3	966,659,314.9	3,556.7	49.8	30.0

¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı tablo 4'te görülmektedir. Grafik 3 ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son beş yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir. 2005 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının %27.1 oranındaki cari fiyatlarla 174,763,841.3 YTL tutarındaki kısmı kamu kesimi, %72.9 oranında 470,696,215.1 YTL tutarındaki kısmı ise özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir. Kamu kesimi içerisinde Devlet yatırımlarının payı %70.3 oranındadır. 2006 yılında kamu kesimi yatırımları sabit fiyatlarla %53.2 oranında artarak cari fiyatlarla 308,425,110.5 YTL'na ulaşırken, özel kesim yatırımlarının %21.4 oranında artarak 658,234,204.4 YTL olduğu görülmektedir. Böylece kamu yatırımlarının toplam içerisindeki payı %31.9'a yükselirken, özel kesim yatırımlarının payı %68.1'e düşmüştür. 2006 yılında kamu kesimi içerisinde yer alan Devlet yatırımlarının %71.2 oranında reel olarak arttığı ve kamu kesimi içerisindeki payının %78.6 oranında gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Grafik – 3 Sabit Sermaye Yatırımları

2005 yılında kamu kesimi yatırımlarının en çok yoğunlaştığı sektörün %53.3 oranındaki payıyla kamu hizmetleri olduğu görülmektedir (tablo 5). Kamu kesimi yatırımlarının ikinci ve üçüncü sırada yoğunlaştığı diğer sektörler %26.8 oranıyla ulaştırma ve %9.2 oranıyla elektrik-su sektörleridir. Özel kesim yatırımları ise %43.1 oranındaki payıyla konut sektöründe yoğunlaşmıştır. İkinci ve üçüncü sırada ise %11.7 oranıyla imalat ve %9.2 oranıyla inşaat sektörü gelmektedir. Böylece 2005 yılı toplam yatırımlarının yine %31.6 gibi büyük bir oranla konut sektöründe yoğunlaştığı ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada ise %14.4

Tablo - 4 Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı

(YTL)

Kesimler	2005		2006		Değişme (%)	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla
1.Kamu Kesimi	174,763,841.3	740.9	308,425,110.5	1,134.8	76.5	53.2
1.1. Devlet	122,900,261.8	521.0	242,461,615.1	892.1	97.3	71.2
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	51,863,579.5	219.9	65,963,495.4	242.7	27.2	10.4
2. Özel Kesim	470,696,215.1	1,995.4	658,234,204.4	2,421.9	39.8	21.4
Toplam	645,460,056.4	2,736.3	966,659,314.9	3,556.7	49.8	30.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 5 Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler ve Sektörler İtibarıyla Yüzde Dağılımı

Sektörler	2005			2006		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1. Tarım	2.1	5.6	4.7	1.2	5.1	3.8
2. Sanayi	11.9	13.6	13.1	24.6	11.9	16.0
2.1. Taşocakçılığı	-	0.3	0.2	-	0.2	0.2
2.2. İmalat	2.7	11.7	9.2	1.0	9.7	6.9
2.3. Elektrik-Su	9.2	1.6	3.7	23.6	2.1	8.9
3. Hizmetler	86.0	80.8	82.2	74.2	83.0	80.2
3.1. İnşaat ¹	-	9.2	6.7	-	5.3	3.6
3.2. Toptan Ve Per.Tic.	0.3	6.6	4.9	0.1	5.4	3.7
3.3. Turizm	2.9	6.9	5.8	7.7	4.7	5.7
3.4. Ulaştırma	26.8	5.9	11.6	25.5	3.3	10.4
3.5. Haberleşme	1.8	1.7	1.8	1.8	3.0	2.6
3.6. Mali Müesseseler	0.2	1.9	1.4	0.1	1.5	1.0
3.7. Konut Sahipliği	0.7	43.1	31.6	2.8	52.4	36.6
3.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	-	5.5	4.0	-	7.5	5.1
3.9. Kamu Hizmetleri	53.3	-	14.4	36.2	-	11.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

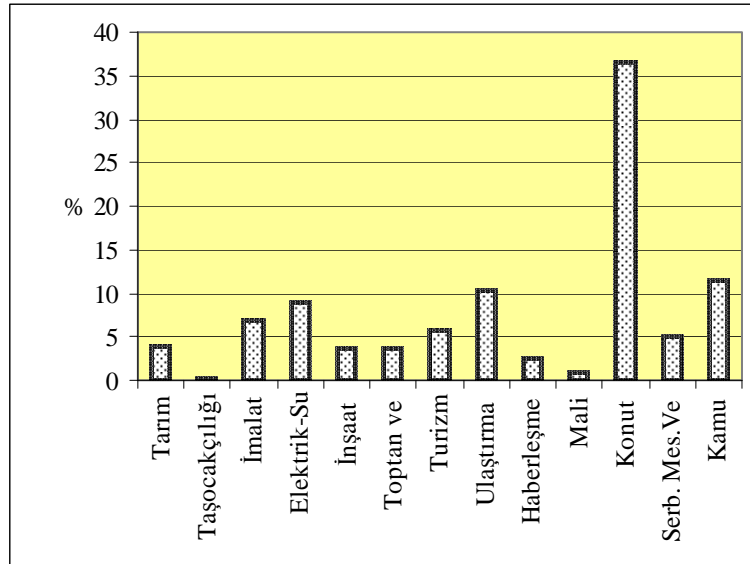
¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

oranıyla kamu hizmetleri, %11.6 oranıyla ulaştırma ve %9.2 oranıyla imalat sektörünün geldiği görülmektedir.

2006 yılında kamu kesimi yatırımları %36.2 oranıyla kamu hizmetleri, %25.5 oranıyla ulaştırma ve %23.6 oranıyla elektrik-su sektörlerinde, özel kesim yatırımları ise %52.4 oranıyla konut ve %9.7 oranıyla imalat sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Grafik 4 toplam yatırımların 2006 yılında yoğunlaştığı sektörleri göstermektedir. Toplam yatırımlar konut sektöründe %36.6 oranıyla yoğunlaşırken, kamu hizmetleri, ulaştırma, elektrik-su ve imalat sektörlerinin payları sırasıyla %11.5, %10.4, %8.9 ve %6.9 oranlarında olmuştur (tablo 5).

Grafik – 4 Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı
(2006)

2.3. Tüketim Harcamaları

2005 yılında 14,271 YTL olan fert başına GSMH, 2006 yılında reel olarak %3.8 oranında bir artışla cari fiyatlarla 17,063 YTL düzeyine ulaşmıştır. Fert başına GSMH'nin ABD Doları karşılığı ise 10,567 dolardan %12 oranında bir artışla 2006 yılında 11,837 dolar düzeyine yükselmiştir (tablo 6). Grafik 5 dolar bazında fert başına GSMH'nin son beş yıldaki gelişimini göstermektedir.

Tablo-6 Tüketim Harcamaları

(YTL)

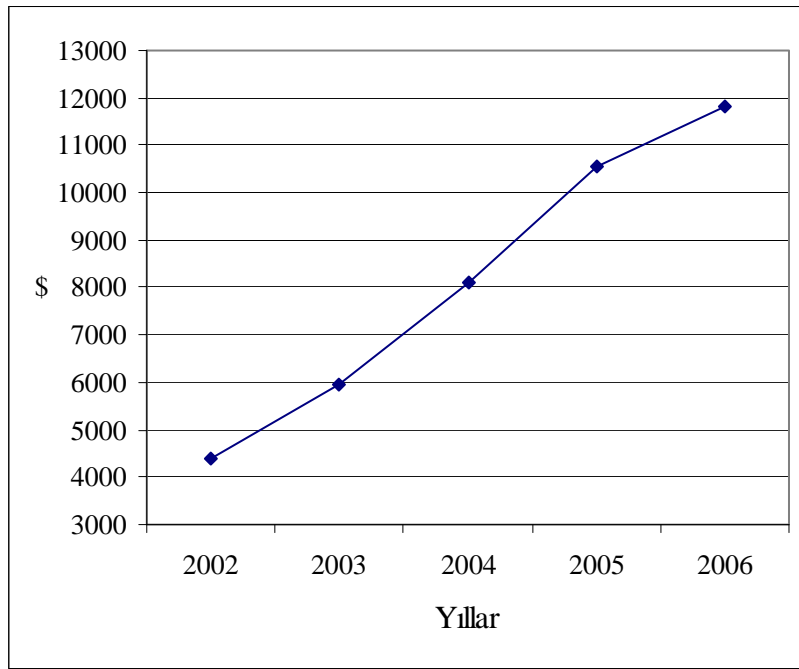
Sektörler	2005		2006		Değişme (%)	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla
1. GSMH	3,143,699,611.6	13,327.0	4,101,387,190.5	15,090.7	30.5	13.2
2. Toplam Tüketim	2,830,831,454.8	12,000.7	3,376,832,349.5	12,424.8	19.3	3.5
2.1. Kamu Tüketimi	749,134,768.6	3,175.8	988,884,634.8	3,638.5	32.0	14.6
2.2. Özel Tüketim	2,081,696,686.2	8,824.9	2,387,947,714.7	8,786.3	14.7	-0.4
Toplam Tüketim/GSMH (%)	90.0	90.0	82.3	82.3		
Fert Başına Toplam Tüketim	12,851	0.0545	14,048	0.0517	9.3	-5.1
Fert Başına GSMH	14,271	0.0605	17,063	0.0628	19.6	3.8
Fert Başına GSMH (\$)	10,567		11,837		12.0	

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

2005 yılında fert başına toplam tüketim cari fiyatlarla 12,851 YTL olarak gerçekleşmiş, 2006 yılında ise 14,048 YTL'na ulaşmıştır. 1977 fiyatlarıyla fert başına toplam tüketimin bir önceki yıla göre %5.1 oranında daraldığı gözlemlenmektedir(tablo 6). Toplam tüketimin GSMH içerisindeki payının ise 2006 yılında 7.7 puan düşerek %82.3 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik – 5 Fert Başına GSMH

3. Finansman Dengesi

3.1. Kamu Gelirleri

2005 yılında cari fiyatlarla, 1,298,682,412.7 YTL olan kamu gelirleri, 2006 yılında 1,570,994,590.6 YTL'na ulaşırken, aynı dönemde 323,652,077.9 YTL olan kamu finansman açığı yüksek oranda artış göstererek 501,699,087.5 YTL olarak gerçekleşmiştir.

1977 yılı fiyatlarıyla, 2005 yılında 5,505.5 YTL olan kamu gelirleri 2006 yılında %5 gibi düşük bir oranda artış göstererek 5,780.4 YTL düzeyinde gerçekleşmiştir.

2006 yılında dolaysız vergilerde reel olarak %16.7 oranında artış görülürken, dolaylı vergilerde reel olarak %2 oranında gerileme gerçekleşmiştir. Dolaylı vergilerdeki gerileme toplam vergilerde reel olarak %4.9 oranında sınırlı bir artışa neden olmuştur. Vergi dışı gelirlerdeki reel %15.8 oranındaki gerilemeye rağmen faktör ve fon gelirlerindeki %17.7 oranındaki artış toplam kamu gelirlerinde %5 oranında bir artış sağlamıştır.

3.2. Kamu Giderleri

Kamu giderleri toplamı cari fiyatlarla, 2005 yılında 1,622,334,490.6 YTL'ndan 2006 yılında 2,072,693,678.1 YTL'na ulaşmıştır. 1977 yılı fiyatlarıyla ise, 2005 yılında 6,877.5 YTL olan kamu giderleri 2006 yılında %10.9 oranında artarak 7,626.3 YTL olmuştur. 2006 yılında cari giderlerde reel olarak %14.6 oranında artış olurken, yatırımlarda %51.3 oranında artış olmuş, transferlerde ise %3.7 oranında gerileme kaydedilmiştir.

3.3. Kamu Kesimi Genel Dengesi

2006 yılında toplam vergilerde reel olarak %4.9 oranında düşük seviyedeki artışla ve vergi dışı gelirlerdeki reel olarak %15.8 oranındaki gerilemeyle birlikte faktör ve fon gelirlerindeki %17.7 oranındaki artış toplam kamu gelirlerinde reel olarak %5 oranında sınırlı düzeyde bir artışa neden olmuştur. 2006 yılında da kamu gelirleri içerisinde önemli bir yere sahip olan vergi gelirlerinin artırılmasında etkin vergi politikalarının geliştirilmesi gereği halen önemini korumaktadır. Transfer giderlerinde reel olarak %3.7 oranında gerilemenin etkisiyle kamu harcanabilir gelirden reel olarak %14.9 oranında artış görülmüştür. Kamu cari giderlerindeki

Tablo - 7 Kamu Kesimi Genel Dengesi

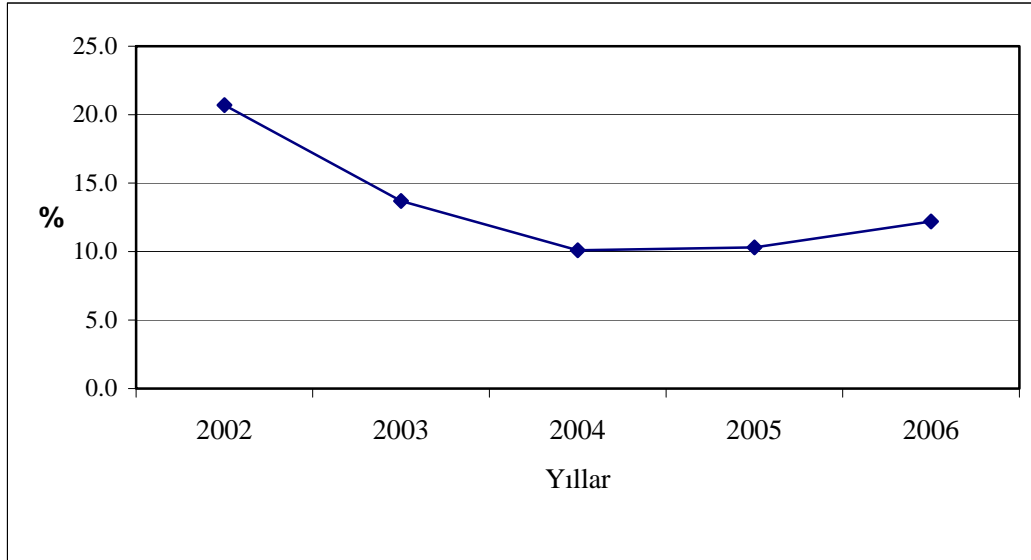
	YTL					
	2005		2006		Değişme (%)	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	2006	
				Cari	Sabit	
1. Kamu Gelirleri	1,298,682,412.7	5,505.5	1,570,994,590.6	5,780.4	21.0	5.0
1.1 Vergiler	657,295,032.8	2,786.5	794,702,097.2	2,924.1	20.9	4.9
1.1.1. Dolaysız Vergiler	245,324,036.9	1,040.0	329,772,826.9	1,213.4	34.4	16.7
1.1.2. Dolaylı Vergiler	411,970,995.9	1,746.5	464,929,270.3	1,710.7	12.9	-2.0
1.2. Vergi Dışı Gelirler	242,667,510.5	1,028.7	235,432,009.5	866.3	-3.0	-15.8
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	398,719,869.4	1,690.3	540,860,483.9	1,990.0	35.6	17.7
2. Transferler	692,099,945.0	2,934.0	768,021,456.6	2,825.9	11.0	-3.7
3. Kamu Harcanabilir Geliri	606,582,467.7	2,571.5	802,973,134.0	2,954.5	32.4	14.9
4. Kamu Cari Giderleri	749,134,768.6	3,175.8	988,884,634.8	3,638.5	32.0	14.6
5. Kamu Tasarrufu	-142,552,300.9	-604.3	-185,911,500.8	-684.0	30.4	13.2
6. Kamu Yatırımı	181,099,777.0	767.7	315,787,586.7	1,161.9	74.4	51.3
6.1. Sabit Sermaye	174,763,841.3	740.9	308,425,110.5	1,134.8	76.5	53.2
6.2. Stok Değişimi	6,335,935.7	26.9	7,362,476.2	27.1	16.2	0.9
7. Kamu Finansman Gereği	323,652,077.9	1,372.0	501,699,087.5	1,845.9	55.0	34.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

reel %14.6 oranındaki artış, kamu tasarruf açığının reel olarak %13.2 oranında artmasına yol açarken, kamu yatırımlarında reel olarak %51.3 oranındaki yüksek artış, 2006 yılında kamu finansman gereğinde de reel olarak %34.5 oranında ciddi bir artışa neden olmuştur (tablo 7).

2003 yılında düşmeye başlayan kamu finansman gereğinin GSMH'ya oranı, 2005 yılında hafif yükselme eğilimi göstererek %10.3 seviyesinde olmuş, 2006 yılında ise bu oran yükselerek %12.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, uygulanan maliye politikasının, yapısal ve yasal düzenlemelerin kamu kesimi finansman dengesinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasında yeterli olmadığı açıkça görülmektedir.

Grafik-6 Kamu Finansman Gereği / GSMH

3.4. Kamu Borç Stoku

2005 yılında, toplam kamu borç stoku 2004 yılına göre azalarak 2,718,249,323.2 YTL seviyesinde gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise toplam kamu borç stoku artarak 3,146,774,411.3 YTL'na ulaşmıştır. Diğer yandan toplam kamu borç stokunun GSMH içindeki payı incelendiğinde, 2005 yılında bu oran %86.5 oranında iken 2006 yılında %76.7'ye indiği görülmektedir. Kamu Borç stokunun GSMH içindeki payı GSMH'daki büyümeye bağlı olarak düşmesine rağmen, hala daha oldukça yüksek seviyededir.

Tablo- 8 Kamu Borç Stoku

YILLAR	İç Borç Stoku ¹						Dış Borç Stoku ²			Toplam Borç Stoku		
	Merkez Bankası	Ticari Bankalar	İhtiyat Sandığı	Toplam		GSMH %'si	YTL	\$	GSMH %'si	YTL	\$	GSMH %'si
				YTL	\$							
2004	196,066,227.5	1,290,757,203.7	319,948,925.2	1,806,772,356.4	1,346,227,819.4	71.7	1,191,380,219.5	887,698,546.7	47.3	2,998,152,575.9	2,233,926,366.0	118.9
2005	192,995,853.6	655,535,126.5	384,362,920.9	1,232,893,901.0	918,835,818.3	39.2	1,485,355,422.2	1,106,987,197.9	47.2	2,718,249,323.2	2,025,823,016.2	86.5
2006	167,849,038.4	702,116,008.4	460,701,581.7	1,330,666,628.5	946,689,405.6	32.4	1,816,107,782.8	1,292,051,638.3	44.3	3,146,774,411.3	2,238,741,043.9	76.7

¹ Hazine ve diğer Kamu kurumlarının (belediyeler hariç) Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder.

² Hazinenin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi alış kurları kullanılmıştır.

⁴ Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, İhtiyat Sandığı ve Devlet Planlama Örgütü.

Tablo 8’de görüleceği üzere iç borç stoku, 2004 yılında toplam 1,346.2 milyon \$’dan, 2005 yılında 918.8 milyon \$’a gerilemiş, 2006 yılında ise 946.7 milyon \$’a yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSMH içindeki payı 2004 yılında %71.7 seviyesinden 2005 yılında %39.2’ye düşmüş, 2006 yılında ise GSMH’daki büyümeye bağlı olarak %32.4’e gerilemiştir. 2005 yılında ticari bankalara olan borç stoğunda gerileme kaydedilmiş, ancak 2006 yılında stoğun yeniden artmaya başladığı görülmüştür. Dış Borçlanmada ise, 2004 yılında 1,191,380,219.5 YTL olan dış borç stoku, 2005 yılında 1,485,355,422.2 YTL’ye, 2006 yılında da 1,816,107,782.8 YTL düzeyine ulaşmıştır. Dış borç stokunun GSMH içindeki payına bakıldığında, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla %47.3 ve %47.2 düzeyinde gerçekleştiği, 2006 yılında ise bu payın %44.3’e gerilediği görülmektedir.

3.5. Özel Kesim Dengesi

2005 yılında, 1977 yılı fiyatlarıyla, 10,755.5 YTL olan özel harcanabilir gelir 2006 yılında reel olarak %12.8 oranında artarak 12,136.2 YTL olmuştur. Özel harcanabilir gelirin %12.8 oranında artmasıyla birlikte özel tüketimin %0.4 oranında gerilemesi, özel tasarrufun reel olarak %73.5 gibi oldukça yüksek bir oranda artmasına neden olmuştur. Özel yatırımların reel olarak %20.7 artması, özel kesimin kamu kesimine cari fiyatlarla 208,209,687.5 YTL kaynak sağlamasına neden olmuştur (tablo 9).

Tablo - 9 Özel Kesim Genel Dengesi

(YTL)

	2005		2006		Değişme (%)	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	2006 Cari	2006 Sabit
1. Özel Harcanabilir Gelir	2,537,117,143.9	10,755.5	3,298,414,056.5	12,136.2	30.0	12.8
2. Özel Tüketim	2,081,696,686.2	8,824.9	2,387,947,714.7	8,786.2	14.7	-0.4
3. Özel Tasarruf	455,420,457.7	1,930.7	910,466,341.8	3,350.0	99.9	73.5
4. Özel Yatırım	504,911,529.8	2,140.5	702,256,654.3	2,583.9	39.1	20.7
4.1 Sabit Sermaye	470,696,215.1	1,995.4	658,234,204.4	2,421.9	39.8	21.4
4.2 Stok Değişimi	34,215,314.7	145.0	44,022,449.9	162.0	28.7	11.7
5. Kamu Kesimine İkaz	-49,491,072.1	-209.8	208,209,687.5	766.1	..	..

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

3.6. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2005 yılında 1,500,220,978.1 YTL olarak gerçekleşirken, 2006 yılında ise 2005 yılına göre %28.2 artışla 1,923,710,074.6 YTL olarak gerçekleşmiştir (tablo 10).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2006 yılında reel olarak %4.5 oranında artış göstermiştir. 2006 yılında, vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaylı vergilerin reel olarak %2.6 oranında gerilemesine büyük ölçüde ithalat rıhtım vergisi kalemindeki düşüş neden olurken, dolaysız vergilerin reel olarak %16.1 oranındaki artışına ise, büyük ölçüde kurumlar vergisi neden olmuştur (tablo 10).

Yerel gelirlerin ikinci sırasında yer alan diğer gelirlerde ise 2006 yılında %21.9 oranında reel gerileme gerçekleşmiştir. Bu gerileme, diğer gelirler içinde alacaklardan tahsilat kalemi altında yer alan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonundan elde edilen miktarın 2006 yılında önemli bir azalma göstermesinden kaynaklanmıştır (tablo 10).

Yerel gelirlerin bir diğer kaynağı olan fon gelirlerinde ise 2006 yılında %16.5 oranında reel artış gerçekleşmiştir. Bu artış, 2005 yılına kadar Devlet Bütçesi kapsamı dışında olan fon gelirlerinin (turizm teşvik fonu, eski eserler fonu, spor fonu, organize sanayi bölgeleri fonu, güvenlik kuvvetleri güçlendirme fonu, sığınak fonu) 2006 yılı itibariyle Devlet Bütçesi kapsamına alınarak bütçeleştirilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. (tablo 10).

Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlarda 2006 yılında reel olarak %22.9 oranında artış meydana gelmiştir. Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2006 yılında cari fiyatlarla 293,925,455.2 YTL olarak gerçekleşmiştir. Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler %80.5 oranında bir paya sahip olurken, dış yardımlar %19.5'lik bir paya sahip olmuştur (tablo 10).

Tablo-10 Devlet Bütçe Dengesi

	(YTL)									
	2005				2006				Değişim	
	Cari	1977 Yılı	Dağılım	GSMH	Cari	1977 Yılı	Dağılım	GSMH	Cari	Sabit
Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	%	%si	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	%	%si			
I.BÜTÇE GELİRLERİ	1,249,910,179.1	5,298.7	100.0	39.8	1,509,540,794.2	5,554.2	100.0	36.8	20.8	4.8
1.Yerel Gelirler	1,042,305,418.6	4,418.6	83.4	33.2	1,215,615,338.9	4,472.8	80.5	29.6	16.6	1.2
1.1.Vergi Gelirleri	635,864,588.4	2,695.6	50.9	20.2	765,387,680.3	2,816.2	50.7	18.7	20.4	4.5
1.1.1.Dolaysız Vergiler	241,992,465.0	1,025.9	19.4	7.7	323,571,931.7	1,190.6	21.4	7.9	33.7	16.1
1.1.2.Dolaylı Vergiler	393,872,123.4	1,669.7	31.5	12.5	441,815,748.5	1,625.6	29.3	10.8	12.2	-2.6
1.2.Diğer Gelirler	215,236,518.1	912.4	17.2	6.8	193,558,294.4	712.2	12.8	4.7	-10.1	-21.9
1.3.Fon Gelirleri	191,204,312.1	810.6	15.3	6.1	256,669,364.3	944.4	17.0	6.3	34.2	16.5
2. Dış Yardımlar	207,604,760.5	880.1	16.6	6.6	293,925,455.2	1,081.5	19.5	7.2	41.6	22.9
2.1.Türkiye Cumhuriyeti	207,526,730.8	879.8	16.6	6.6	293,778,605.0	1,080.9	19.5	7.2	41.6	22.9
2.2.Diğer	78,029.8	0.3	..	..	146,850.2	0.5	..	..	88.2	63.3
II.BÜTÇE GİDERLERİ	1,500,220,978.1	6,359.8	100.0	47.7	1,923,710,074.6	7,078.1	100.0	46.9	28.2	11.3
1.Cari Giderler	571,203,866.0	2,421.5	38.1	18.2	742,526,703.9	2,732.1	38.6	18.1	30.0	12.8
1.1.Personel Giderleri	483,139,433.7	2,048.2	32.2	15.4	624,001,846.5	2,296.0	32.4	15.2	29.2	12.1
1.2.Diğer Cari Giderler	88,064,432.3	373.3	5.9	2.8	118,524,857.4	436.1	6.2	2.9	34.6	16.8
2.Transferler	700,234,763.2	2,968.5	46.7	22.3	784,546,989.9	2,886.7	40.8	19.1	12.0	-2.8
3.Savunma Giderleri	80,145,649.0	339.8	5.3	2.5	118,843,456.0	437.3	6.2	2.9	48.3	28.7
4.Yatırımlar	148,636,700.0	630.1	9.9	4.7	277,792,924.8	1,022.1	14.4	6.8	86.9	62.2
III.FİNANSMAN DENGESİ	-250,310,799.0	-1,061.1	100.0	-8.0	-414,169,280.4	-1,523.9	100.0	-10.1	65.5	43.6
IV. FİNANSMAN	250,310,799.0	1,061.1	100.0	8.0	414,169,280.4	1,523.9	100.0	10.1	65.5	43.6
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	293,182,876.5	1,242.9	117.1	9.3	320,091,287.0	1,177.7	77.3	7.8	9.2	-5.2
2. İç Borçlanma	-42,872,077.5	-181.7	-17.1	-1.4	94,077,993.4	346.2	22.7	2.3	..	..

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2006 yılında Bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığı zaman, %62.2 oranında reel artışla yatırım giderleri dikkat çekmektedir. Reel olarak diğer gider kalemlerine bakıldığında ise, %28.7 oranında savunma giderlerinin ardından %12.8 oranında cari giderlerde artış olmasına karşılık, transfer harcamalarının %2.8 oranında gerilediği görülmektedir. Buna rağmen, 2006 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığı zaman transfer harcamalarının %40.8'lik paya sahip olması, transfer harcamalarının halâ yüksek olduğunu ve bütçeye önemli bir yük oluşturmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

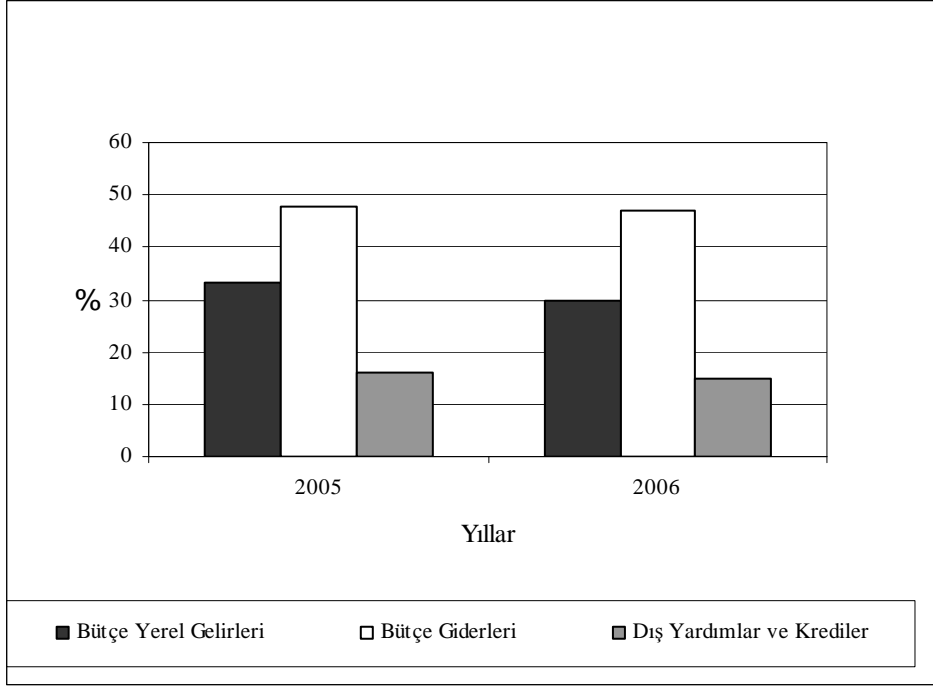
Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesinde 2006 yılında finansman ihtiyacı 414,169,280.4 YTL olmuş, bunun 320,091,287 YTL'lik kısmı TC kredilerinden geri kalan 94,077,993.4 YTL'lik kısmı ise iç borçlanma ile karşılanmıştır. 2005 yılına göre 2006 yılında finansman ihtiyacı reel olarak %43.6 oranında artış göstermiştir.

KKTC'nde 2006 yılında yerel gelirlerin 2005 yılına göre GSMH'ya oranı %29.6'ya gerilerken, dış yardımların GSMH payı %7.2'ye yükselmiştir. Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH'ya oranı, 2005 yılına göre 2006 yılında %7.9 düzeyine yükselirken, Katma değer vergisi ağırlıklı dolaylı vergilerin GSMH'ya oranı ise 2006 yılında %10.8 düzeyine gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı 2006 yılında %18.7 oranına gerilemiştir (tablo 10).

Sürekli bir artış trendi gösteren devlet bütçesi giderleri, 2005 yılında GSMH'nın %47.7'si düzeyinde gerçekleşmiş, 2006 yılında da GSMH'nın %46.9'u düzeyinde kalmıştır (tablo 11, grafik 7). Bütçe giderleri içerisinde, bir önceki yıla göre reel gerileme göstermesine rağmen, transfer harcamalarının yüksekliği GSMH payının 2006 yılında %19.1 oranında gerçekleşmesine neden olmuştur. Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payının %14.4 olarak gerçekleşmesi, GSMH payını %6.8 düzeyine yükseltmiştir.

2005 yılında GSMH'nın %8'i oranında olan finansman ihtiyacının, 2006 yılında %10.1'i düzeyinde gerçekleşmesi halâ daha oldukça yüksek bir oran olduğunu ve dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığını göstermektedir.

Grafik-7 Yıllar İtibariyle GSMH Yüzdeleri

4. Ödemeler Dengesi

4.1. Dış Ticaret

İhracat 2006 yılında, 2005 yılına göre değişmeyerek, 68.1 milyon dolar düzeyinde kalmıştır. İthalatın ise %9.6 oranında bir artışla 1,255.5 milyondan 1,376.2 milyona ulaştığı görülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda dış ticaret açığı 1,187.4 milyondan 1,308.1 milyona, 1,323.6 milyon dolar olan dış ticaret hacmi ise 1,444.3 milyona ulaşırken, dış ticaret hacmi içindeki payı küçülen ihracatın %5.4'den %4.7'e gerilediği görülmektedir (tablo 11, grafik 8-9).

4.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen işlemlerin temel belirleyicisi olan net turizm gelirleri kalemi yabancı turist sayısındaki gerileme ve geceleme oranlarındaki düşüş nedeniyle, 2006 yılında %7.8 oranında azalarak 328.8 milyondan 303.2 milyona gerilemiştir. Diğer görünmeyenler kalemi ise, büyük oranda belirleyici nitelik taşıyan yüksek öğrenim gelirleri ile hibeler ve mali hizmetlerden doğan artışlara bağlı olarak, %37.6 oranında artarak 2005 yılında 582.3 milyon dolar iken, 2006 yılında 801.3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11). Bu gelişmeler sonucunda 2005 yılında 911.1 milyon dolar olan görünmeyen işlemler dengesi 2006 yılında %21.2 oranında artarak 1,104.5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11).

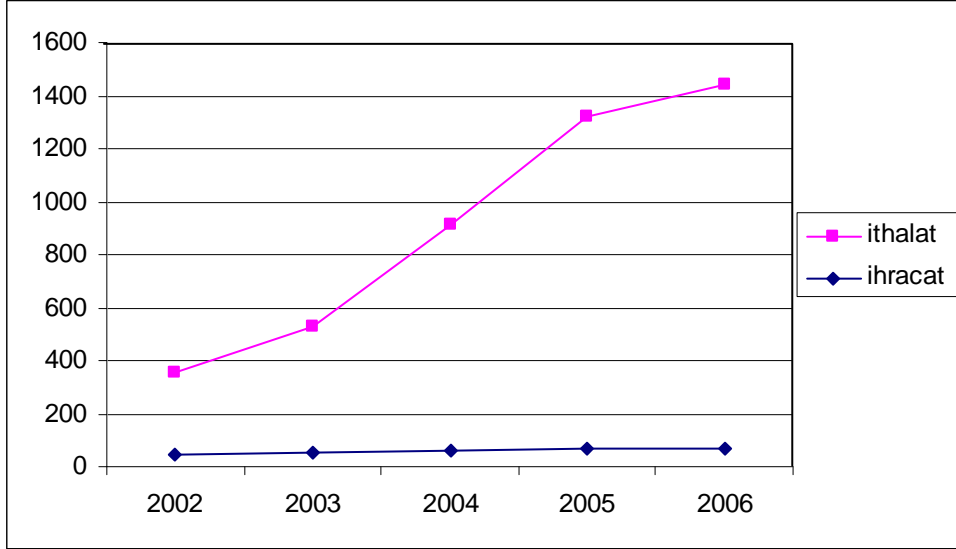
Dış Ticaret ve görünmeyen işlemler dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda cari işlemler dengesi 2005 yılında 276.3 milyon dolar açık verirken 2006 yılında 203.6 milyon dolar açık vermiştir (tablo 11, grafik 10).

Tablo - 11 Ödemeler Dengesi

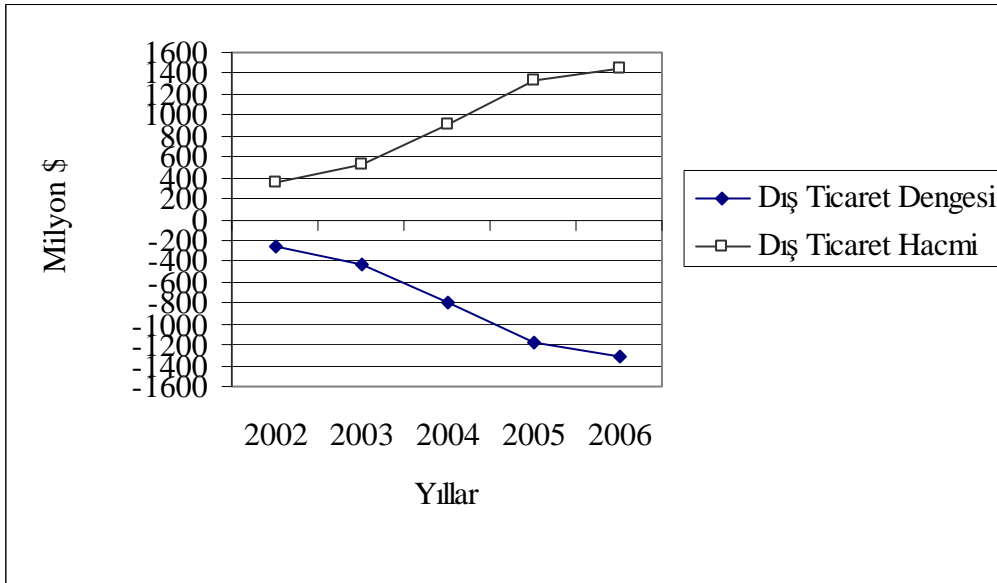
Sektörler	(Milyon \$)		
	2005	2006	Değişim (%)
1.Cari İşlemler			
1.1. Dış Ticaret			
1.1.1. Dışsatım	68.1	68.1	-
1.1.2. Dışalım	1,255.5	1,376.2	9.6
Dış Ticaret Dengesi	-1,187.4	-1,308.1	10.2
1.2. Görünmeyen İşlemler			
1.2.1. Turizm (Net)	328.8	303.2	-7.8
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	582.3	801.3	37.6
Görünmeyen İşlemler Dengesi	911.1	1,104.5	21.2
Cari İşlemler Dengesi	-276.3	-203.6	-26.3
2. Sermaye Hareketleri			
2.1. TC Yardım ve Kredileri	217.2	218.0	0.4
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri (Net)	66.0	172.9	162.0
Sermaye Hareketleri Dengesi	283.2	390.9	38.0
Genel Denge	6.9	187.3	2,614.5
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-53.0	-433.3	717.5
4. Net Hata ve Noksan	46.1	246.0	433.6
Ortalama ABD \$ Kuru (1\$=YTL)	1.3505	1.4415	6.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

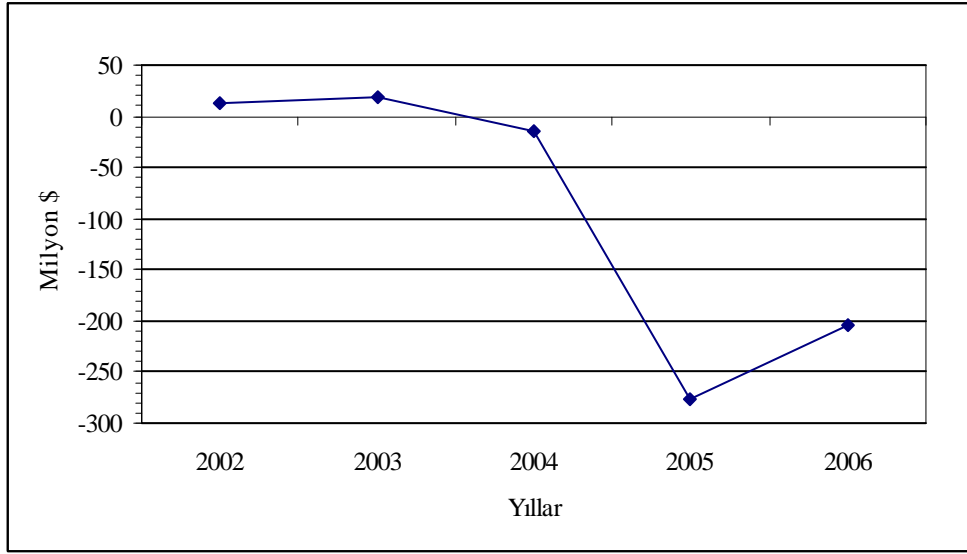
Grafik - 8 İhracat ve İthalat

Grafik – 9 Dış Ticaret Dengesi ve Dış Ticaret Hacmi

Grafik – 10 Cari İşlemler Dengesi

4.3. Sermaye Hareketleri

2005 yılında 217.2 milyon dolar olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti yardım ve kredileri %0.4 oranında artarak, 2006 yılında 218 milyon dolara yükselmiştir (tablo 11). Sermaye hareketleri içerisinde yer alan diğer sermaye hareketleri 2005 yılında 66 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise 2005 yılına göre %162 oranında artarak 172.9 milyon dolar olmuştur. Sermaye hareketlerindeki gelişmeler sonucunda sermaye hareketleri dengesinin, 2005 yılında 283.2 milyon dolar iken 2006 yılında %38 oranında artarak 390.9 milyon dolar olduğu görülmektedir (tablo 11). Cari işlemler dengesi ve sermaye hareketleri dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak genel denge, 2006 yılında, 187.3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11).

4.4. Rezerv Hareketleri

2006 yılında 433.3 milyon dolar olarak gerçekleşen döviz rezerv artışı, 2005 yılında 53 milyon dolar olarak gerçekleşen döviz rezerv artışına göre %717.5 oranında bir artışı göstermektedir (tablo 11).

5. Fiyat Hareketleri

Ülkemizde kullanılan para biriminin YTL olması nedeniyle fiyat hareketleri TC'ndeki politikaların ve gelişmelerin etkisi altındadır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin uyguladığı ekonomik programın etkisi ile enflasyonda belirli bir istikrar sağlanmıştır. Fiyat hareketleri 2005 yılında döviz kurları ile paralellik göstererek dengeli bir süreç izlerken 2006 yılı içerisinde kur değer artışlarında yüksek oranlı dalgalanma oluşması enflasyon hızının yeniden artmasına neden olmuştur. Böylece KKTC'nde Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) 2005 yılı sonu artış oranı 2.7 iken 2006 yılı son itibarıyla bu değer 19.2'ye yükselmiştir (Tablo 12).

Tablo - 12 Tüketici Fiyatları Endeksi

Aylar	2005	Endeks (Aralık 2004=100) ¹	Aylık Değişim (%)	2006	Endeks (Aralık 2005=100)	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)
Ocak	715.3	99.09	-0.91	749.4	101.04	1.04	4.77
Şubat	715.3	99.09	0.00	747.3	100.76	-0.28	4.47
Mart	715.5	99.11	0.03	760.5	102.53	1.77	6.29
Nisan	725.2	100.46	1.36	773.2	104.25	1.67	6.62
Mayıs	720.8	99.85	-0.61	789.0	106.38	2.04	9.46
Haziran	718.8	99.57	-0.28	804.8	108.51	2.00	11.96
Temmuz	720.4	99.79	0.22	817.7	110.25	1.60	13.51
Ağustos	725.5	100.50	0.71	834.9	112.57	2.10	15.08
Eylül	736.1	101.97	1.46	860.0	115.95	3.01	16.83
Ekim	740.0	102.51	0.53	879.5	118.58	2.27	18.85
Kasım	738.8	102.34	-0.16	882.9	119.04	0.39	19.50
Aralık	741.7	102.74	0.39	883.8	119.16	0.10	19.16

¹Aralık 2004 Endeks Değeri (721.9) temel alınmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

KKTC ekonomisinin büyük bir kısmı ithalata dayanmakta, üretim girdilerinin ve tüketim maddelerinin büyük bir kısmı ithal yoluyla sağlanmakta, dolayısıyla YTL'nin döviz karşısındaki değeri, maliyetler ve fiyatlar üzerinde etkili olmaktadır. Son yıllarda TC'nde sürdürülen maliye, para ve kur politikaları sonucunda YTL döviz karşısında değer kazanmaya

başlamıştır. Ancak, bu olumlu gelişmelere rağmen 2006 yılında oluşan talep artışı kurların belirli bir dönem yüksek seyretmesine neden olmuştur.

Döviz kurları, 2005 yılında durağan bir seyir izlemiş ve ABD Doları %3.6, İngiliz Sterlini %12.7 ve Euro %14.5 oranında azalmıştır. 2006 yılında ise, yıl ortasında oluşan dalgalanma nedeniyle ciddi yükseliş trendi izlemiş ve 2006 sonunda ABD Doları %5.9, İngiliz Sterlini %19.1 ve Euro %17.9 oranında artmıştır. (Tablo 13).

Tablo - 13 Aylık Ortalama Resmi Döviz Kur Değişimleri

Aylar	ABD Doları						İngiliz Sterlini						Euro								
	2005	Endeks	Aylık	2006	Endeks	Değişim		2005	Endeks	Aylık	2006	Endeks	Değişim		2005	Endeks	Aylık	2006	Endeks	Değişim	
	Kur	(Aralık		Kur	(Aralık	Aylık	Yıllık	Kur	(Aralık		Kur	(Aralık	Aylık	Yıllık	Kur	(Aralık		Kur	(Aralık	Aylık	Yıllık
Değeri	2004=100) ¹	(%)	Değeri	2005=100)	(%)	(%)	Değeri	2004=100) ²	(%)	Değeri	2005=100)	(%)	(%)	Değeri	2004=100) ³	(%)	Değeri	2005=100)	(%)	(%)	
Ocak	1.3539	96.51	-3.49	1.3283	98.23	-1.77	-1.89	2.5482	94.26	-5.74	2.3447	99.32	-0.68	-7.99	1.7842	95.10	-4.90	1.6049	100.09	0.09	-10.05
Şubat	1.3147	93.72	-2.89	1.3261	98.07	-0.16	0.87	2.4798	91.73	-2.68	2.3209	98.31	-1.02	-6.41	1.7103	91.16	-4.14	1.5856	98.89	-1.20	-7.29
Mart	1.3090	93.30	-0.44	1.3340	98.65	0.59	1.91	2.4931	92.22	0.54	2.3271	98.58	0.27	-6.66	1.7273	92.07	1.00	1.6028	99.96	1.08	-7.21
Nisan	1.3608	97.00	3.96	1.3372	98.89	0.24	-1.73	2.5760	95.29	3.33	2.3578	99.88	1.32	-8.47	1.7610	93.86	1.95	1.6373	102.12	2.16	-7.02
Mayıs	1.3704	97.68	0.70	1.4269	105.52	6.71	4.12	2.5495	94.31	-1.03	2.6658	112.93	13.06	4.56	1.7436	92.93	-0.98	1.8217	113.62	11.26	4.48
Haziran	1.3604	96.97	-0.73	1.5985	118.21	12.03	17.50	2.4769	91.62	-2.85	2.9501	124.97	10.66	19.10	1.6573	88.33	-4.95	2.0249	126.29	11.15	22.18
Temmuz	1.3375	95.34	-1.69	1.5568	115.13	-2.61	16.40	2.3464	86.79	-5.27	2.8703	121.59	-2.70	22.33	1.6119	85.91	-2.74	1.9759	123.23	-2.42	22.58
Ağustos	1.3448	95.86	0.55	1.4685	108.60	-5.67	9.20	2.4136	89.28	2.86	2.7763	117.61	-3.27	15.03	1.6548	88.20	2.66	1.8803	117.27	-4.84	13.62
Eylül	1.3400	95.51	-0.36	1.4824	109.63	0.95	10.63	2.4278	89.80	0.59	2.7988	118.56	0.81	15.28	1.6461	87.74	-0.53	1.8895	117.84	0.49	14.79
Ekim	1.3578	96.79	1.33	1.4775	109.26	-0.33	8.81	2.3967	88.65	-1.28	2.7704	117.35	-1.02	15.59	1.6344	87.11	-0.71	1.8655	116.35	-1.27	14.14
Kasım	1.3596	96.92	0.13	1.4583	107.84	-1.30	7.25	2.3623	87.38	-1.44	2.7847	117.96	0.52	17.88	1.6045	85.52	-1.83	1.8762	117.01	0.57	16.94
Aralık	1.3522	96.39	-0.55	1.4317	105.88	-1.82	5.88	2.3607	87.32	-0.07	2.8111	119.08	0.95	19.08	1.6034	85.46	-0.07	1.8910	117.94	0.79	17.94

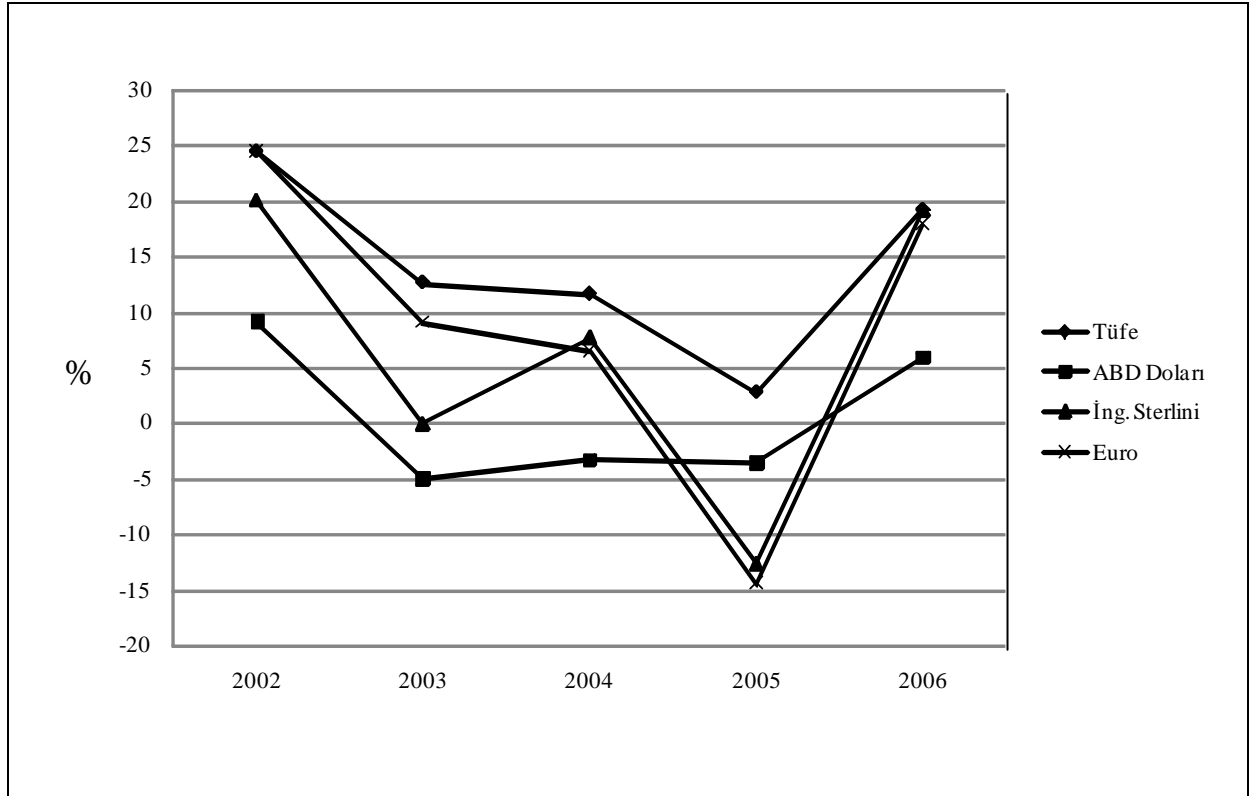
¹Aralık 2004 ayı ortalama 1\$=1.4029 YTL olarak temel alınmıştır.

²Aralık 2004 ayı ortalama 1£=2.7034 YTL olarak temel alınmıştır.

³Aralık 2004 ayı ortalama 1€=1.8762 YTL olarak temel alınmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik – 11 Tüfe ve Döviz Kur Değişimleri

6. Banka Mevduatları ve Krediler

Ülkemizde 2000’li yılların başında bankacılık sektöründe yaşanan sorunların alınan tedbirlerle giderilmesi sonucu sağlanan güven ortamı 2006 yılında da devam etmiştir. KKTC Merkez Bankası verilerine göre 2006 yılında bankacılık sektörü bilançosu %26.23 oranında büyüyerek 3.9 milyar ABD\$’ na ulaşmıştır. Artan iç talebin devam etmesi nedeniyle, brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı %37.19’ dan %41.56’ya, kredilerin mevduata oranı ise %43.18’den %49.52’ye yükselmiştir.

6.1. Banka Mevduatları

Sektöre duyulan güvenin devam etmesinin etkisiyle 2006 yılında toplam mevduatlar 2005 yılı sonuna göre %28.86 oranında artış göstermiştir. 2005 yılı sonunda 3.6 milyar YTL olan toplam mevduatlar 2006 yılı sonunda 4.6 milyar YTL’ye ulaşmıştır.

Mevduatın vadelerine göre dağılımı incelendiğinde ise toplam mevduatlar içerisinde en büyük payın %63.81’lik oranla 1 ay vadeli mevduatlara ait olduğu görülmektedir.

6.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar, 2006 yılında bir önceki yıla göre %26.36 oranında artarak cari fiyatlarla 1,821,521,200 YTL’nden 2,301,709,471 YTL’na ulaşmıştır.

2005-2006 döneminde Türk Lirası mevduatlar içinde, vadesiz mevduatlar %3.8 oranında artarken, vadeli mevduatlar %30.3 oranında artmış, toplam içerisinde ise vadeli mevduatların payı %87.79 olmuştur (tablo 14).

Tablo - 14 Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

(YTL)

Mevduat Türü	2005	Dağılım %	2006	Dağılım %	Değişim %
1. Vadesiz	270,680,778.86	14.86	280,974,567.63	12.21	3.80
2. Vadeli	1,550,840,421.80	85.14	2,020,734,903.47	87.79	30.30
Toplam	1,821,521,200.66	100.00	2,301,709,471.10	100.00	26.36

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

6.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

2006 yıl sonunda toplam döviz mevduatları, kur ve faizlerdeki artışın da etkisiyle %31.38 oranında artış göstermiştir. 2005 yıl sonunda cari fiyatlarla 1,811,218,725 YTL olan toplam döviz mevduatları 2006 yıl sonunda 2,379,560,313 YTL'na ulaşmıştır. Bu dönemde vadesiz mevduatlar %15.73 oranında, vadeli mevduatlar ise %34.92 oranında artış göstermiştir (tablo 15).

Tablo - 15 Döviz Mevduat Gelişmeleri

(YTL)

Mevduat Türü	2005	Dağılım %	2006	Dağılım %	Değişim %
1. Vadesiz	333,885,348.02	18.43	386,413,271.10	16.24	15.73
2. Vadeli	1,477,333,377.90	81.57	1,993,147,042.32	83.76	34.92
Toplam	1,811,218,725.92	100.00	2,379,560,313.42	100.00	31.38

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

6.2. Krediler

Geçmiş yıllarda ekonomideki olumlu gelişmeler, kurda yakalanan istikrar ve faiz oranlarındaki gerilemeye bağlı olarak kredi taleplerinde yaşanan artış, 2006 yılı içerisinde kur ve faizlerde gerçekleşen artışlara rağmen devam etmiştir. 2005 yılı sonunda cari fiyatlarla 1,569,924,603 YTL olan toplam krediler 2006 yılı sonunda %47.86 oranında büyüyerek 2,321,298,754 YTL'na ulaşmıştır.

Kredilerin sektörel bazda dağılımı incelendiğinde %39.58'lik oranla en büyük payın şahsi ve mesleki borçlara ait olduğu görülmektedir. Şahsi ve mesleki borçları %33.37'lik payla kamu kurum ve kuruluşları ile %20.64'lük payla yurtiçi ve yurtdışı ticaret izlemektedir. 2006 yılında kredilerin sektörel bazda değişimi incelendiğinde ise en büyük değişimin %444.51 oranında artışla turizm sektöründe gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 16).

Tablo - 16 Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

(YTL)

Sektörler	2005	Dağılım %	2006	Dağılım %	Değişim %
1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	550,228,705.93	35.05	774,505,521.62	33.37	40.76
2. Tarım	8,020,849.63	0.51	12,237,015.41	0.53	52.57
3. Sanayi	5,449,898.26	0.35	4,676,239.37	0.20	-14.20
4. Nakliye ve Ulaşım	14,386,490.42	0.92	8,999,512.72	0.39	-37.44
5. Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	429,522,517.30	27.36	479,155,763.25	20.64	11.56
6. Bina ve İnşaat	64,886,021.88	4.13	107,001,070.05	4.61	64.91
7. Turizm	2,924,765.06	0.19	15,925,745.16	0.69	444.51
8. Şahsi ve Mesleki Borçlar	494,505,355.31	31.50	918,797,886.50	39.58	85.80
9. İskonto Senetleri	-	-	-	-	-
Toplam	1,569,924,603.79	100.00	2,321,298,754.08	100.00	47.86

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

İKİNCİ BÖLÜM

SEKTÖREL GELİŞMELER

I. TARIM

Tarım sektörünün temel görevi toplum bireylerinin beslenme, temel ihtiyaç maddelerini yeterli ve nitelikli olarak sağlamak, ülkemizin ekonomik gündeminde her zaman ön sıralarda yer alan istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunmak ve dış satım olanaklarını geliştirmek suretiyle milli gelirimize katkıda bulunarak ekonomik ve sosyal kalkınmamızı hızlandırmaktır. Bu yönüyle her zaman ekonomi içinde ihmal edilmeyecek bir yeri olan tarım sektörünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar büyük bir titizlikle devam etmektedir.

Dünya nüfusu son yıllarda hızla artmakta ve bu artan nüfusun dengeli bir şekilde beslenmesi büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Tarımsal alanların sınırlı olması nedeniyle birim alandan daha fazla ve kaliteli ürün alabilmek için bilimsel ve teknolojik çalışmalar büyük bir hızla yürütülmektedir. Bu nedenle hızlı sanayileşmenin yanı sıra tarımın önemi de büyük ölçüde artmaktadır. İnsanlar doğanın olanaklarından en iyi şekilde yararlanmaya ve kaynakları en etkin bir şekilde kullanmaya çalışırken doğal dengenin de bozulmaması için büyük çaba sarf etmektedirler.

Ekonomik gelişme süreci içerisinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde tarım önemli rol oynamaktadır. Tarımın ekonomi içerisinde etkin bir yere sahip olmasına rağmen bu alandaki önemli darboğazlar, sektörün ekonomik gelişmedeki yerini almasını ve hızlı bir gelişmenin gerçekleşmesini sınırlamaktadır. Tarımın ülkemiz ekonomisini destekleyecek bir sektör olarak gelişmesi ve tarım sektöründeki darboğazların hafifletilerek hem sektördeki hem de ekonomik gelişme üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Bugün ülkemizde tarım arazilerinin fiziksel olarak genişletilmesi imkanı büyük ölçüde ortadan kalktığından tarımsal üretimin artırılması tohumluk, fidan, fide, gübre, tarım alet ve makineleri, zirai mücadele ilaçları, sulama, damızlık hayvan, suni tohumlama, veteriner hizmetleri, yem ve kredi gibi tarımsal girdilerin çiftçilere yeterli miktarda ve zamanında

ulaştırılması aynı zamanda bunların mümkün olan asgari fiyatla gerçekleştirilmesi ve uygun pazar şartlarının sağlanması ile mümkün olabilecektir.

1.1.Mevcut Durum ve Gelişmeler

1.1.1. Tarımın Genel Ekonomi İçindeki Yeri

KKTC'nin ekonomik gelişme süreci içinde tarım etkin bir yere sahip olmasına rağmen bu alandaki önemli darboğazlar, söz konusu sektörün ekonomik gelişmedeki yerini gereği gibi almasını ve hızlı bir gelişmenin gerçekleşmesini sınırlamaktadır. Bu nedenle ülkemizde hızlı bir gelişmenin sağlanabilmesi için tarıma dayalı geleneksel yapıdan, sanayi ve hizmetlere dayanan çağdaş bir ekonomik yapıya geçilmesi hedeflenirken, tarımın ekonomiyi destekleyecek bir sektör olarak gelişmesi ve geliştirilmesi, tarımsal üretim ve verimliliğin artırılması ve süre giden tarımsal darboğazların ekonomik gelişme üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşılmasında tarımda verimliliği artırıcı, mevcut potansiyeli değerlendirici teknolojik gelişmelerin uygulamaya konması ve üreticinin desteklenmesi benimsenmiştir.

Tarım sektörü kendi içerisinde bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık ve su ürünleri olmak üzere dört alt sektöre ayrılarak incelenmektedir. Tarımsal üretimde bitkisel üretim alt sektörünün önemli bir paya sahip olması dolayısıyla bu alt sektörde meydana gelen değişiklikler toplam tarım sektörünün büyük ölçüde etkilenmesine neden olmaktadır. Tarım sektöründe iklim koşullarına bağımlılığın yüksek oluşuna, ülkede mevcut su kaynaklarının sınırlılığı da eklenince sektörde istikrarlı bir gelişmenin olması büyük ölçüde engellenmektedir. Ülkemizde mevcut su potansiyelinin her geçen gün giderek azalmasına karşın sulanan tarım alanlarının bir kısmında halen vahşi sulama yöntemlerinin kullanılması sorunun daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır. Bölgemizde mevcut su kaynaklarından aşırı çekimin önlenmesi ve bu kaynaklardan en iyi bir şekilde yararlanılmasına olanak sağlanması amacıyla yönelik olarak halen geleneksel yöntemlerle sulanmakta olan tarımsal arazilerde süratle modern sistemlere geçilmesi gerekmektedir. Bu alanda başlatılan projelerin süratle tamamlanarak yürürlüğe konması su kaynaklarımızın optimum düzeyde kullanılmasına olanak sağlarken tarımsal üretime de olumlu katkıda bulunacaktır.

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü adada, kışlar ılık ve yağışlı, yazlar kurak ve sıcak geçmekte; ovalık bölgelerde yağışlar az olurken yağış miktarları denizden yükseldikçe artmaktadır. Yaz ayları özellikle Mesarya Ovasında çok sıcak, kış ayları ise nispeten soğuk geçmektedir.

2,465,552 dönümlük (3,298,908 Da) toplam alana sahip olan KKTC'nde 1,398,123 dönümlük (1,870,689 Da) alan tarım arazisi olup bu alan da toplam alanın %56.7'sine eşittir (tablo 17). Ancak mevcut koşullarda toplam tarım arazisinin 852,665 dönümü (%60.9'u) ekonomik olarak ekilip değerlendirilebilmektedir. Ekonomik olarak değerlendirilen tarım arazisinin ise yaklaşık 72,532 dönümü (%8.5'i) sulu ziraatta kullanılmaktadır. Yarı kurak iklim koşullarına sahip olan ülkemizde su kaynakları, tarımsal arazi varlığı ve elverişliliği gibi önemli faktörlerin sınırlılığı tarım sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. KKTC'nde ihtiyaç duyulan suyun büyük bir kısmının karşılandığı yeraltı su rezervlerinin tek beslenme kaynağı olan yıllık yağışların 350-400 mm. gibi düşük bir düzeyde olmasının yanı sıra, yeraltı suyunun aşırı ve kontrolsüz kullanımı akiferlerdeki su seviyelerinin devamlı azalmasına ve bazı bölgelerde bu azalmanın tehlikeli boyutlara ulaşmasına ve tuzlanmaya neden olmaktadır. KKTC'nde mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı su sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca depolama, nakliye, pazarlama, kredi, hastalıklarla mücadele sorunlarının yanı sıra teknolojik eksiklikler, tarımsal araştırma ve adaptasyon çalışmalarının eksikliği ile yetersiz ve pahalı girdi kullanımının yarattığı sorunlar tarım sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların hafifletilmesine olanak sağlamak amacıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında tarım alanında "Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. 24 Ocak 1997 tarihinde imzalanan anlaşma; iki ülkeye uzman, materyal ve araştırma sonuçlarını karşılıklı kullanılma imkanı tanırken tarımsal pazarlama ve ortak yatırımların teşviki alanında da birlikte hareket etmelerine olanak sağlamaktadır.

Tablo-17 KKTC Arazi Dağılımı

	Dönüm	Dekar	Pay(%)
1.Tarım Arazisi	1,398,123	1,870,689.0	56.71
2.Orman Arazisi	480,740	643,230.0	19.50
3.Hali ve Mera Arazi	122,157	163,446.0	4.95
4.Kasaba,Köy,Yol,Dere Arazileri	263,471	352,524.0	10.69
5.Kullanılmayan Arazi	201,061	269,019.0	8.15
Toplam Arazi Varlığı	2,465,552	3,298,908.0	100.00

Kaynak: Tarım Bakanlığı

1.1.2. Bitkisel Üretim

Genel olarak 1,398,123 dönümlük tarımsal arazi potansiyeline sahip olan KKTC'nde, 2006 yılında 852,665 dönüm ile tarım arazisinin kendi içinde kullanım oranı %61.0 olmuştur. Bitkisel üretim ekim alanları; tahıl, yemlik baklagil, yemeklik baklagil, sebze, bostan, endüstri bitkileri, meyveler, bağlar ve turunçgillerden oluşmaktadır. Ekilen arazinin ürün çeşidine göre dağılımında tahıl arazisi %76.1'lik payla birinci sırada yer alırken bunu sırasıyla yemlik baklagil, meyve ve turunçgil alanları takip etmektedir (tablo 18).

Tablo-18 Ekilen Arazi Miktarlarının Ürün Çeşidine Göre Dağılımı

(Dönüm)

	2004		2005		2006	
	Arazi	% Pay	Arazi	% Pay	Arazi	% Pay
1. Tahıl	661,017	73.8	656,679	76.9	648,892	76.1
2. Yemlik Baklagil	125,781	14.0	85,346	10.0	93,190	10.9
3. Yemeklik Baklagil	3,895	0.4	3,795	0.4	1,849	0.2
4. Sebze	9,904	1.1	13,137	1.5	13,620	1.6
5. Bostan	4,322	0.5	4,063	0.5	3,871	0.5
6. Meyveler	43,671	4.9	44,282	5.2	44,608	5.2
7. Bağlar	2,525	0.3	2,519	0.3	2,459	0.3
8. Turunçgiller	44,122	4.9	43,646	5.1	43,255	5.1
9. Turfandacılık	877	0.1	861	0.1	921	0.1
TOPLAM	896,114	100.0	854,328	100.0	852,665	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Tablo-19 Tarımsal Üretim Ürün Çeşitlerine Göre Dağılımı

(Ton)

	2004		2005		2006	
	Üretim	% Pay	Üretim	% Pay	Üretim	% Pay
1. Tahıl	158,584	40.8	121,435	31.4	102,319	29.0
2. Yemlik Baklagil	8,425	2.2	9,226	2.4	10,348	2.9
3. Yemelik Baklagil	2,900	0.7	2,998	0.8	1,934	0.5
4. Sebze	40,460	10.4	43,647	11.3	39,425	11.2
5. Bostan	14,782	3.8	14,839	3.8	14,394	4.1
6. Meyveler	12,141	3.1	10,660	2.8	10,082	2.9
7. Bağlar	3,204	0.8	2,983	0.8	3,417	1.0
8. Turunçgiller	139,593	35.9	173,578	44.8	165,581	47.0
9. Turfandacılık	8,536	2.2	7,710	2.0	4,819	1.4
TOPLAM	388,624	100.0	387,076	100.0	352,319	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Tablo-20 Sulu Arazi Dağılımı

	2004		2005		2006	
	Dönüm	% Pay	Dönüm	% Pay	Dönüm	% Pay
1.Narenciye	44,122	61	43,646	61	43,255	60
2.Meyveler	5,541	8	5,461	8	6,179	9
3.Bağlar	2,525	3	2,519	4	2,459	3
4.Sebze ve Sera	13,614	19	13,418	19	14,541	20
5.Yemeklik Baklagil	2,371	3	2,687	4	1,552	2
6.Bostan	3,822	5	3,528	5	3,871	5
7.Diğer	460	1	691	1	675	1
TOPLAM	72,455	100	71,950	100	72,532	100

Kaynak: Tarım Bakanlığı

2005 yılında 387,076 ton olarak gerçekleşen toplam bitkisel üretim 2005 yılında %0.4 oranında bir düşüş göstererek 352,319 ton olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında 121,435 ton olarak gerçekleşen tahıl üretimi 2006 yılında 102,319 ton olarak gerçekleşmiştir (tablo 19).

2006 yılında sulanan arazi miktarı; narenciye, sebze ve sera, meyve, bağ, bostan ve yemeklik baklagil ile diğerleri olmak üzere toplam 72,532 dönümden oluşmaktadır. Sulanabilen tarımsal arazi, ekilen tarımsal arazinin yaklaşık %8.5'ini oluşturmasına karşın sulu arazi ürünleri, tarımsal üretimin ve toplam dışsatımın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (tablo 20).

Bitkisel üretimde sistemli bir gelişmenin sağlanabilmesi; sulu ve kuru tarım yöntemlerinin geliştirilerek üretimin artırılması, uygun münavebe tekniklerinin yaygınlaştırılması, kültürel tedbirlerin tam olarak uygulanması, sulama sistemlerinin yeni teknolojilere dayalı çağdaş sulama sistemlerine dönüştürülerek randımanın artırılması, zararlılarla mücadelenin etkin bir şekilde yapılması ve kimyevi gübre kullanımının optimum düzeyde kullanılması ile mümkün olacaktır. Özellikle tahıl üretiminde kullanılacak tohumluğun Ülkemiz iklim ve toprak özellikleri dikkate alınarak ıslah çalışmalarının yapılması üretim artışı için büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde tarım teknolojisi uygulamaları, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve korunması, sulama, gübreleme, tarımsal mücadele, üstün nitelikli tohumluk, fidan, damızlık materyal ve tarımsal mekanizasyon şeklinde gruplandırılabilir. Bunlar içinde mekanizasyon kendi dışındaki tarım teknolojisi uygulamalarının etkinliğini artırmak, ekonomikliği sağlamak ve çalışma koşullarını iyileştirmek açısından da ayrıca önemli bir tamamlayıcı öğedir. Teknik tarım uygulamaları ayrı ayrı ne kadar iyi olursa olsun, öğeler arasında sağlıklı bir kombinasyon düzeyi oluşturulmadıkça, toplam verimliliğin artırılması sınırlı kalacaktır. Bu düşünce kapsamında mekanizasyon araçlarının tüm tarımsal üretim girdileri arasında en büyük paya sahip olması mekanizasyonun sağlıklı ve ileriye dönük planlanmasının önemini ortaya koymaktadır.

KKTC'nde mevcut tarımsal makine parkının çeşitliliği ve makinelerin genellikle ekonomik ömrünü tamamlamış olması, makinelerde gereksinim duyulan yedek aksam çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır. Bugüne kadar ticari müesseselerin makine ve yedek aksam konusunda ihtisaslaşmaya yönelmemiş olması, bu aksamların temininde güçlükler yaratmaktadır. Bu durum tarımın gelişmesinin temel kaynağını teşkil eden

makine ve teçhizatın istenilen zaman ve koşullarda temin edilmesinde, büyük ölçüde sorun teşkil etmekte, ayrıca üretim maliyetlerini artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Traktör, ekim-dikim makineleri, hasat harman makineleri, tohum temizleme makineleri, zirai mücadele vasıtaları ve toprak işleme olarak gruplandırabileceğimiz tarımsal makine, araç-gereç parkının durumu tablo 21'de verilmektedir.

Tablo-21 Tarımsal Makine, Araç-Gereç Parkı
(Adet)

	2004	2005	2006
1.Traktör	4,475	4,515	4,458
2.Ekim Dikim Makineleri	3,050	2,886	2,987
3.Hasat Harman Makineleri	1,646	1,595	1,688
4.Tohum Temizleme Makineler	12	11	11
5.Zirai Mücadele Vasıtaları	5,301	5,778	5,258
6.Toprak İşleme Aletleri	7,974	7,540	7,274

Kaynak: Tarım Bakanlığı

1.1.3. Hayvancılık

Ülkemizde hayvan sayıları, sayı açısından doyum noktasına yaklaşmış olmakla beraber, hayvan başına elde edilen verim hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca nedenleri olarak; pedigrili ve genetik özellikleri yüksek hayvan sürülerinin oluşturulmaması ile çevre faktörleri ve bakım-beslenme koşullarının yeterli düzeyde olmaması sayılabilir. Tarımı gelişmiş ülkelerde tarımsal üretimin büyük bir kısmı hayvancılıktan elde edilirken ülkemizde hayvancılık üretiminin toplam tarımsal üretim içindeki payı %35 ile 50 dolaylarında seyretmektedir.

Hayvancılık alt sektörü sığırcılık, koyunculuk, keçicilik ve kanatlılardan oluşmaktadır. KKTC'nde sığır türünden et ve süt kombine ırkı olan Siyah-Beyaz Frisian, koyun türünden ivesi, sakız, yerli ve bu ırkların melezleri ve keçi türünden ise yerli kıl keçisi ile Damascus ırkı yaygın olarak bulunmaktadır. Kanatlılardan ise yerli ırk tavuklarla birlikte yumurta ve et tavuğu olan Ross ırkı yaygındır.

2006 yılındaki hayvansal varlığımızın durumu tablo 22'de verilmektedir.

Tablo-22 Hayvan Sayısı

	2004		2005		2006		Yıllık Ort. Değişme(%) 2004-2006
	Adet	% Değişme	Adet	% Değişme	Adet	% Değişme	
1.Sığır	47,970	12.4	56,647	18.1	60,493	6.8	6.0
2.Koyun	194,500	-9.6	239,026	22.9	234,362	-2.0	4.8
3.Keçi	51,266	-3.9	60,780	18.6	62,145	2.2	4.9
4.Kanatlı	4,105,763	-3.6	5,318,220	29.5	6,030,321	13.4	10.1
4.1.Yumurta Tavuğu	94,004	-10.7	100,430	6.8	78,536	-21.8	-4.4
4.2.Et Tavuğu	3,909,142	-4.9	5,018,229	28.4	5,912,918	17.8	10.9
4.3.Damızlık Tavuk	102,617	123.3	199,561	94.5	38,867	-80.5	-21.6

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Mevcut hayvan varlığının değerlendirilmesi sonucunda kırmızı et üretimi 2006 yılında 9,393 ton olarak gerçekleşirken aynı yılda beyaz et üretimi 9,335 ton olarak gerçekleşmiştir (tablo 23).

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığımızda ıslah çalışmalarına gereken önemin verilmemesi, optimum hayvan işletme büyüklüklerinin henüz saptanmamış olması, üreticimizin eğitilerek pedigri hayvan işletmelerinin henüz oluşturulmamış olması ve hayvansal üretimde besicilik ve süt üretiminde yeterli bilgi birikimine ulaşılmamış olması hayvancılık alanındaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bütün bunlara hayvan beslemede kaba yemin (yeşil yem, silaj, kuru ot vb) gerektiği oranlarda kullanılmaması ve kesif yem ağırlıklı yemlemenin yapılması hayvansal ürünlerde maliyet artışını beraberinde getirmekte ve bu da hayvancılığımızı olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretiminde çok önemli bir faktör olan barınak sorununa da hassasiyetle eğilmek gerekmektedir. Ülkemizde beslenen hayvanlar ve iklim koşulları dikkate alınarak kendi şartlarımıza uygun barınak tiplerinin geliştirilerek ülke çapında yaygın bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Halen devam etmekte olan ıslah çalışmaları ile birlikte bu konunun da ele alınarak kesin çözümlerin üretilmesi gerekmektedir.

Et ve süt hayvancılığı ile tavukçuluğun geliştirilebilmesi için gerekli kaynak tahsisi yapılırken bu alanda faaliyet gösteren üreticilerin damızlık hayvan ve sürekli aynı kalitede yem temininde bazı güçlüklerle karşılaştığı görülmektedir. Hayvansal üretimin artırılarak bu sektörde arzu edilen gelişmişlik düzeyine ulaşılabilmesi, ıslah edilmiş pedigri damızlıkların yetiştirilerek üreticiye dağıtılmasına, modern hayvan barınaklarının kullanılmasına, hastalıklarla mücadelenin etkin bir şekilde yapılmasına ve kaliteli hayvan yemi üretimine istikrar kazandırılmasına bağlıdır. Böylece hayvansal üretim ve üretimde verimlilik artırılabilir, maliyet unsurları olumlu yönde etkilenebilecek ve hayvansal üretimde daha düzenli bir gelişme sağlanabilecektir.

Devlet tarafından yürütülen suni tohumlama çalışmaları ile hastalıklarla mücadele büyük bir titizlikle Veteriner Dairesi tarafından sürdürülmektedir. Hayvan hastalıkları ile mücadele programı çerçevesinde 2006 yılında koruyucu aşı tatbik edilen hayvan sayısı 64,432 adet olarak gerçekleşmiştir (tablo 24).

Tablo-23 Hayvansal Üretim

	2004		2005		2006	
	Ton	%Değişme	Ton	%Değişme	Ton	%Değişme
1. Sığır Eti	2,991	9.3	2,963	-0.9	4,951	67.1
2. Kuzu Eti	3,417	1.2	2,901	-15.1	3,688	27.1
3. Keçi Eti	823	4.2	750	-8.9	754	0.5
4. Tavuk Eti	5,930	-4.4	7,601	28.2	8,935	17.6
5. Balık Eti	410	0.0	400	-2.4	400	0.0
6. İnek Sütü	95,556	12.4	106,203	11.1	106,783	0.5
7. Koyun-Keçi Sütü	11,558	-2.4	11,261	-2.6	13,674	21.4
8. S.Yumurta(Düzine)	2,214,597	40.4	2,191,750	-1.0	2,138,775	-2.4

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Tablo-24 Tatbik Edilen Koruyucu Aşıların Yıllara Göre Dağılımı

(Adet)

Yıllar	Sap-Food And Mouth Disease		Enterotoxemia	Brucella Melitensia Rev I	Virus Abortion	Toplam
	Sığır	Koyun-Keçi	Koyun-Keçi	B.Baş-K.Baş	Koyun-Keçi	
2004	-	-	103,927	1,395	2,350	107,672
2005	-	-	111,717	1,152	2,520	115,389
2006	-	-	64,432	-	-	-

Kaynak: Tarım Bakanlığı

1.1.4. Ormancılık

Ormancılık, orman varlıklarını korumak, gereğince artırmak koşulu ile, toplumun orman ürünlerine olan gereksinimlerini ve bunun yanında ormanların sunduğu diğer fonksiyon ve hizmetlere olan gereksinimleri karşılamak amacı ile yapılan devamlı, planlı ve rasyonel çalışmaların bütünü olarak tanımlanabilir.

KKTC'nde Ormancılık GSMH'ya doğrudan doğruya olan katkılarından çok, ülkenin doğal zenginlikleri ile sosyal ve kültürel yaşama olan katkıları, turizm, eğlence, toprak erozyonlarını önleme, su depolama ve iklim düzenleme açısından büyük önem taşımaktadır. Sistem bütünlüğü içinde orman kaynağının ele alan Ormancılık sektörünün amacı, bütün imkanları kullanmak suretiyle gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak ülke ormanlarını korumak, çok yönlü yararlanma esas alınarak genişletmek, dengeli ve kalıcı bir biçimde mal ve hizmet taleplerini karşılamak, bunun yanında rekreasyon, estetik ve bilimsel fonksiyonlarından yararlanmaktır. Sosyal, ekonomik ve teknolojik değişim ve gelişmelerin çok hızlı olduğu zamanımızda, ormanların, ağaç topluluğunun bulunduğu yer olma ve odun üretimi yapmasının yanı sıra değişik fonksiyonları bulunmaktadır. Topluma yararlı olan bu fonksiyonlar orman denilen yeryüzü kaynağının iyi incelenmesini ve değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ulusal ormancılık amaçlarımızı şöyle sıralayabiliriz;

Ülkemizin başta odun hammaddesi olmak üzere orman ürünlerine olan ihtiyaçlarını ormanların verim gücü ölçüsünde ve devamlılık prensibi içerisinde kısmen karşılamak.

Ülke ormanlarını korumak, verimsiz orman alanlarını verimli hale getirmek ve geliştirmek.

Orman vasfı taşıyan, ancak orman sınırları içinde yer almayan alanları orman rejimine dahil ederek ağaçlandırmak.

Orman toprağını korumak, su rejimini düzeltmek ve tabiatı korumak.

Yurt güzelliğini artırmak, ormanlarda tahsis edilen Milli Park, orman içi dinlenme yerleri ve piknik alanları ile halkın giderek artan rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak, orman

alanlarındaki av ve yaban hayatı kaynaklarını geliştirerek sosyal ve ekonomik hayatın gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Mevcut amenajman planına göre 2,465,552 dönüm olan KKTC toplam arazisinin %19.5'ine tekabül eden 480,740 dönüm orman arazisi olarak kabul edilmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda mevcut orman sahalarının büyük bir kısmının bozuk vasıflı orman niteliğinde olduğu saptanmıştır. Bu nedenle mevcut orman arazilerini ağaçlandırma çalışmaları bir master plan çerçevesinde ele alınmıştır. Ağaçlandırma çalışmalarının hızla devam ettiği 2006 yılında fidan dağıtımı ve ağaçlandırma alanlarına ilişkin veriler tablo 25'te verilmektedir.

Tablo-25 Fidan Dağıtımı ve Ağaçlandırılan Alanlar

(Adet)

	2004	2005	2006
1.Ağaçlandırma Sahalarına Dikilen	1,017,872	735,176	895,577
2.Kamu Kuruluşlarına Verilen	27,892	119,674	55,209
3.Halka Satılan	87,772	83,988	75,939
4.Kuruyan veya İmha Edilen	541,656	114,943	443,296
5.Ağaçlandırılan Alan (Ha)	881	493	694
6.Yeni Orman Yolu Yapımı (Km)	62	68	41

Kaynak: Orman Dairesi

2004-2006 döneminde yapılan silvikültür çalışmalarından elde edilen yapacak ve yakacak odun miktarlarının yıllar itibarı ile dökümü tablo 26'te verilmektedir.

Tablo-26 Yapacak ve Yakacak Odun Üretimi
(2004-2006)¹

Yıllar	<u>Tomruk</u>	<u>Direk</u>	<u>Sırık</u>	<u>Yakacak Odun</u>	
	m ³	m ³	Adet	Ster	Ton
2004	1,025	217	-	6,318	290
2005	543	94	-	2,019	-
2006	520	111	-	2,071	-

¹ 2004-2006 yılları silvikültür çalışmaları sonucu elde edilen yapılacak ve yakacak odun üretimi
Kaynak: Orman Dairesi

Ülkemiz ormanlarını iyileştirme çalışmaları hazırlanmış Orman Amenajman Planları ile sürdürülmektedir. Bu çalışmalara hız kazandırmak ve planlanan haleflere daha çabuk ulaşabilmek için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. 12 Ocak 1997 tarihinde imzalanan protokolle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti orman alanlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda uygulanacak yardım ve karşılıklı işbirliği esasları belirlenmiştir.

1.1.5. Su Ürünleri

KKTC'nde beslenmedeki yeri ile ithal ikamesi yaratabilecek kapasiteye sahip olması bakımından balıkçılığın önemi bulunmakla beraber Karpaz Bölgesi dışındaki kıyılarda balık stoklarının az olması ve açık deniz balıkçılığının yapılamaması nedeniyle bu sektörün milli gelire olan katkısı sınırlı bir ölçüde ve beklenen düzeyin altında olmakta, süratli bir gelişim gösterememektedir. Bugünkü koşullarda su ürünleri üretiminin 450 ton/yıl civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu rakamlara olta ile balık avcılarının avladıkları balık miktarı dahil değildir.

2004-2006 dönemi itibarıyla KKTC'nde kayıtlı balıkçı sayısı ile balıkçı teknelerinin dökümü tablo 27’te verilmektedir.

Tablo-27 Kayıtlı Balıkçı Sayısı ve Balıkçı Tekneleri

	2004	2005	2006
1.Gemikonağı			
1.1.Kayıtlı Gemi Sayısı	48	53	55
1.2.Faal Gemi Sayısı	33	37	41
1.3.Balıkçı Sayısı	41	45	77
2.Girne			
2.1. Kayıtlı Gemi Sayısı	102	104	113
2.2. Faal Gemi Sayısı	63	74	80
2.3. Trol Sayısı	-	-	-
2.4. Faal Trol Sayısı	-	-	-
2.5. Balıkçı Sayısı	75	90	106
3.Gazimağusa			
3.1. Kayıtlı Gemi Sayısı	210	218	228
3.2. Faal Gemi Sayısı	133	150	156
3.3. Trol Sayısı	-	-	-
3.4. Faal Trol Sayısı	-	-	-
3.5. Balıkçı Sayısı	177	190	207

Kaynak: Tarım Bakanlığı

1.2. Sorunlar

1.2.1. Tarım Sektörü Genel Sorunları:

Tarımsal ürünlerin iç ve dış piyasalarda pazarlanmasında yaşanan sorunlardan dolayı, ürününe uygun fiyatı ve çoğu hallerde alıcı bulamayan üretici ürününü uygun şartlar ve zamanda değerlendirememektedir. Üretici ve tüketici arasında toptancı ve perakendeci kar marjları büyük boyutlara ulaşmakta ve bu durumdan etkilenen üreticinin alım gücü düşmekte dolayısıyla üretimin gerilemesine sebep olmaktadır. Dış pazarlamada ise, ulaşım ile beraber dış ülke pazarları ile olan bağlantıların yetersizliği finansman temininde yaşanan sıkıntılar ve diğer idari sorunlar mevcuttur. Özellikle uluslararası şirketlere ait uçaklardan yararlanılamaması hava taşımacılığında büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaş meyve ve sebze dışsatımında kargo taşımacılığının ucuz ve seri bir şekilde düzenlenememesi üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Toplu gayri menkullerde veraset sisteminin ekonomik büyüklüklerde meydana getirdiği parçalanmadaki olumsuz durum nedeniyle ekonomik kaynakların optimum büyüklükleri istenen düzeyde tutulamamakta ve bu durum tarım sektöründeki rasyonelliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Üreticinin modern tarım teknolojisine adaptasyonu ve mevcut şartların verimli hale getirilmesi için gereken bilinçlendirme; gerek örgütlenme ve gerekse görsel gereçlerin, ayrıca bilgi birikiminin yetersiz durumda bulunması yanında mali olanakların kıtlığı tarım sektörü gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Dünyadaki çağdaş teknolojik gelişmelere, tarımsal eğitim, üretim teknolojisi ve makineleşme açısından ayak uydurabilmek amacına yönelik araştırma-adaptasyon çalışmalarını yürütecek kuruluşların bulunmaması, tarımsal üretimde verimlilik ve çeşitliliği olumsuz olarak etkilemektedir.

Tarımsal kredi dağıtımı, K.T. Kooperatif Merkez Bankası, Köy Kooperatifleri ve TC Ziraat Bankası tarafından yapılmaktadır. Üreticiler özellikle yatırıma dönük finansman zorlukları çekmektedir. Yatırım kredisi temini için başvuru bankalarının verebileceği

azami kredi miktarları ile kredi süresi yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kefalet ile ilgili işlemlerdeki sorunlar ile faizlerin yüksek olması kredi kullanımını zorlaştırmaktadır.

Üretimde yaşanan verim düşüklüğü ürün maliyetlerini artırmakta, malzeme ve işgücü gibi üretim faktörlerinin israfına neden olmakta ve bu da tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Daire ve kuruluşların "Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları" Yasalarında belirlenen kadroların organize edilerek doldurulmamış olması bu daire ve kuruluşlarımızın fonksiyonlarını gerektiği gibi yerine getirmelerini sınırlarken tarım sektörünün gelişmesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'nde mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı, su sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Durum böyle iken tarım sektöründe büyük oranda vahşi sulama sistemlerinin kullanılmasına devam edilmektedir. Bu uygulamasız su kaynaklarımızın israfına neden olurken su kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Mevcut tarımsal makine parkının çeşitliliği ve birçok makinelerin genellikle ekonomik ömrünü tamamlamış olması, bu makinelerde gereksinim duyulan yedek aksam çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır. Bu durum tarım sektöründe kullanılan makine ve teçhizatın istenilen zaman ve koşullarda temin edilmesinde sorun teşkil etmekte ve üretim maliyetlerini artırıcı bir nitelik taşımaktadır.

1.2.2. Bitkisel Üretimde Sorunlar:

Yüksek vasıf ve kalitede tohum gereksiniminin uygun zaman ve miktarlarda karşılanamaması, üretimde verimsizliğe yol açarak üretimin gerilemesine ve dolayısıyla ekim alanlarının rasyonel kullanılamamasına neden olabilmektedir. Özellikle tahıl üretiminde gereksinim duyulan tohumluğun ülkemiz iklim ve toprak koşullarına adaptasyon çalışmalarının eksikliği bu alandaki üretimin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde tarımsal kullanıma elverişli hale getirilmesi için özel işlev gerektiren arazi parçalarının harup ve zeytin gibi geleneksel ürünlerimizle değerlendirmeye tabi tutulamaması, ayrıca bu bölgelerdeki mevcut bitkisel varlığın korunamaması tarımsal arazi kullanımını ve üretimin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarla ziraatında önemli bir yeri olan nadas ve münavebenin etkin ve sistemli bir şekilde kullanılmaması tarımsal arazilerde verim düşüklüğüne neden olmakta ve bu da bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Narenciye, harup, zeytin, badem, şeftali, antepfıstığı ve diğer meyve fidanlarının tabii şartlarda üretiminin randımanlı olamaması nedeniyle, üretici gerekli miktar ve zamanda fidan tedarik edememekte ve bu durum bitkisel üretimin gelişmesi açısından sorun olmaktadır.

1.2.3. Hayvansal Üretimde Sorunlar:

Hayvan popülasyonundaki dişi yavruların genetik kabiliyetlerine bakılmaksızın damızlık olarak sürüde bırakılması genetik gelişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle gerek büyükbaş gerekse küçükbaş hayvanlardaki genetik gelişme istenilen düzeyde olmamaktadır. Ayrıca suni tohumlama hizmetlerinin ülkenin her tarafına etkin bir şekilde götürülememesi hayvan ıslahı çalışmalarını olumsuz olarak etkilemektedir.

Hayvancılık alanında faaliyet gösteren işletmelerin genellikle küçük aile işletmeleri şeklinde çalışmaları hayvansal üretimdeki verim artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna paralel olarak hayvancılıkta optimum sürü büyüklüklerinin henüz tespit edilip bu alanda gerekli yönlendirme ve teşviklerin yapılmamış olması hayvancılığımızın küçük işletmeler halinde yürütülmesine sebebiyet vermekte bu da hayvancılıkta hızlı gelişmeyi sınırlamaktadır.

Kanatlı yemlerinde gerekli olan çeşitlilikte üretim yapılırken, daha ekonomik olarak değerlendirilebilen pelet yem üretimi sınırlı olarak yapılmaktadır. Yine aynı şekilde inek yemi imalatı ise bir tek isim altında ve aynı rasyonla imal edildiği halde, hem inek yemi

hem dana yemi, hem de koyun-keçi yemi olarak kullanılmaktadır. Bu durum yem kullanımında israfa neden olurken hayvansal üretimi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yeşil ve kuru ot üretiminin az olması hayvan beslenmesini olumsuz yönde etkilerken sığır, koyun ve keçilerde verim düşüklüğüne neden olmaktadır. Bu durum hayvansal ürün maliyetlerini artırırken sektörün karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hayvan beslenmesi ve yetiştirilmesinde önemli faktör olan hayvan barınaklarının bugüne dek planlı ve programlı bir şekilde ele alınıp yeterli altyapıya kavuşturulamaması hayvan verimi ve sağlığı yönünden olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Hayvan kesimlerinin modern et kombinaları yerine küçük ve teknik donanım açısından yetersiz mezbahalarda yapılması nedeniyle; hayvancılığın gelişmesi, et ve et mamüllerinin düzenli ve hijyenik üretimi ile pazarlanmasının sağlanması, halen uygulanmakta olan denetimsiz ve dağınık hayvan kesimlerinin önlenmesi ve hayvan kesimlerinde elde edilen yan ürünlerin değerlendirilmesi istenilen düzeyde yapılamamaktadır.

Biyolojik özellikleri yönünden riski çok yüksek olan sütün hijyenik sağım ve taşıma koşullarının geliştirilememiş ve özellikle çağımızın gereksinimi olan soğuk zincirin halen devreye sokulmamış olması; üretilen sütün hijyenik ortamda pazarlanamamasına neden olmaktadır. Bu durum süt ürünleri üretimindeki çeşitliliğe bir sınırlama getirmekte ve bu alanda ekonomik kayıplara neden olmaktadır.

Veteriner örgütünün tüm gereklerinin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle hayvan sağlığı ve hayvansal ürünlerin denetim ve kontrolleri etkin bir şekilde yürütülememektedir.

1.2.4. Ormancılıktaki Sorunlar:

Yapılan amenajman planlarına göre orman sahasının büyük bir kısmının bozuk vasıflı olduğu saptanmıştır. Gerekli finansman kaynaklarının bulunmaması nedeniyle bu arazilerde öngörülen ağaçlandırma yapılamamaktadır. Orman sahalarının yeterli düzeyde ağaçlandırılıp örtülememesi ve arazilerin meyilli olması büyük ölçüde erozyona neden olmaktadır. Bu durum esas su toplama havzalarını teşkil eden orman alanlarındaki su toplama kapasitesini azaltarak, yeraltı su kaynaklarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Master Plan Projesine dahil ağaçlandırma çalışmaları ihale yolu ile yapılmaktadır. İhalelerin geç sonuçlanması çoğu kez sorunlara neden olmaktadır. Arazi hazırlığı ile ilgili ihaleleri kazanan yerli müteahhitlerin araç parkı eksikliği çalışmaların aksamasına neden olmaktadır.

Mahalli kaynaklarla ağaçlandırılması öngörülen sahalar için gerekli finansman kaynağını zamanında ve yeterince sağlanamaması çalışmaların aksamasına neden olmaktadır.

Yeni ağaçlandırılan orman alanlarında uygulanmakta olan otlatma yasağına uyulmaması bu bölgelerde yapılan çalışmaları olumsuz yönde etkilemekte ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Gençleştirme alanında yapılan çalışmalarda kullanılacak teknik personel azlığı, gençleştirme yapılmış alanların gerektiği şekilde korunamaması ve orman bakımında kullanılacak vasıflı kesim işçilerinin sınırlı olması bu alanda karşılaşılan sorunların başında gelmektedir.

1.2.5. Su Ürünlerindeki Sorunlar:

Kıyı sularında bulunan balık stoku ancak iç talebi karşılayabilecek düzeyde olup balık konaklama ve geçiş sahaları hakkında yeterli araştırma ve bilgi mevcut değildir. Açık deniz balıkçılığında ise uluslararası sularda avlanma olanaksızlıkları nedeniyle gelişme sağlanamamaktadır.

İklim ve bölge koşullarına uygun balık türlerinin kıyı şeridinde ekonomik olarak üretilibilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmamaktadır. Bu durumda ülkemiz ihtiyacının avlanma ve ithal yoluyla karşılanmasına neden olmakta ve böylelikle yıllardan beri üretim artışı gerçekleştirilememektedir.

Gerek balıkçıların yatırım gereksinimlerini karşılamak gerekse balıkçı barınaklarını temizlenmesi, onarımı veya yenilerinin inşası için gerekli kaynağın yeterince sağlanamaması bu alandaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir.

2. Sanayi

2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

2.1.1. Katma Değer

2005 yılında sanayi sektörü katma değeri 1977 yılı sabit fiyatlarıyla 2004 yılına göre %6.4 oranında artarak 1,364.7 YTL'si olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında sanayi sektörünün, yaratılan toplam katma değer içerisindeki payı %11.2, 2005 yılında ise %10.4 olmuştur. 2006 yılında ise sektörün yaratacağı katma değer 1,638.4 YTL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. (tablo 28).

2001 eylül ayı itibarıyla yürürlüğe giren 47/2000 sayılı Yatırımları Teşvik Yasası ile sektöre sağlanan finansal ve diğer teşviklerin özel sektör yatırımlarında beklenen gelişmeyi özellikle 2004 ve 2006 dönemi rakamlarına yansıdığı görülmektedir. Türkiye - KKTC arasında sürdürülen KKTC'nin kalkınmasına yönelik çabalar çerçevesinde sanayi sektörüne aktarılması öngörülen finansal teşviklerin KKTC Kalkınma Bankası aracılığı ile kullanılması yatırım iklimini canlı tutulmasında önemli rol oynamakta ve sektör üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bu çerçevede sektöre aktarılan finansal teşviklerin artırılarak sürdürülmesi önem arz etmektedir.

KKTC'ndeki girişimciler dış pazarlardaki rekabet şansını kaybetmemek için ihracat yapmayı sürdürmenin yollarını aramakta ve TC pazarlarına da sıfır gümrükle girme olanağını yaratmak amacı ile çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Alınan önlemlere ilave olarak sanayi sektöründe faaliyet gösteren özel sektör girişimcilerine uzun vadeli ve düşük faizli finansal destek olanaklarının geliştirilmesi, yatırımların artmasını dolayısı ile sektörün yaratacağı katma değer ın daha üst seviyelere çıkartılabilmesi ve bu seviyenin istikrar arzedecek şekilde getirilmesinin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Sektörde yatırımların yanında üretimde verimliliğin artması toplam katma değer içerisinde sektör payını artıracaktır. Bu sebeple verimli ve kaliteli üretim bilincinin ve öneminin yatırımcılar ve ilgili birimler aracılığı ile sektörde çalışan her kesime eğitim yolu ile aktarılması ve bu bilincin yerleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu konudaki çalışmaların her geçen gün artarak geliştiği ve sektörde belli bir bilincin yerleşmeye başladığı görülmektedir. Sektörde standart ve marka yaratmanın önemi artarak vurgulanmakta ve dikkatler bu yönde yoğunlaşmaktadır. KKTC'nde 2000 yılı başlarında kurulan TC standartlar enstitüsü temsilciliğinin bu yönde başlatmış olduğu adımlar daha fazla etkinleştirilmeli ve devam ettirilmelidir.

Sanayi sektörü katma değerini cari fiyatlarla incelediğimizde ise 2005 yılında 2004 yılına göre %21.7 oranında bir artış sağlanarak 231,046,611.0 YTL'sından 281,023,837.1 YTL'sına ulaşıldığı görülmektedir. 2006 yılında ise sektör katma değerinin cari fiyatlarla %34.3 oranında artarak ve 377,504,439.0 YTL'si olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (tablo 29).

Tablo - 28 Sanayi Sektörünün GSYİH İçerisindeki Yeri

(1977 Sabit Fiyatlarıyla YTL)

							Yıllık
	2004		2005		2006 ¹		Değişim
	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	(%) (2006/2005)
1. Sanayi Sektörü	1,282.4	11.2	1,364.7	10.4	1,638.4	11.2	20.1
1.1. Taşocakçılığı	39.2	0.3	43.5	0.3	64.1	0.4	47.4
1.2. İmalat Sanayii	1,028.0	9	1,080.9	8.3	1,313.3	9.0	21.5
1.3. Elektrik-Su	215.2	1.9	240.3	1.8	261.0	1.8	8.6
GSYİH	11,441.3	100.0	13,016.2	100.0	14,673.9	100.0	12.7

¹ Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 29 Sanayi Sektörünün GSYİH İçerisindeki Yeri

(Cari Fiyatlarla YTL)

	2004		2005		2006 ¹		Yıllık Değişim (2006/2005)
	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	
1. Sanayi Sektörü	231,046,611	9.4	281,023,837.1	9.3	377,504,439.0	9.5	34.3
1.1. Taşocakçılığı	13,109,133	0.5	17,596,564.2	0.6	41,080,997.3	1.0	133.5
1.2. İmalat Sanayii	118,634,341	4.8	146,091,419.9	4.6	180,786,061.1	4.6	23.7
1.3. Elektrik-Su	99,303,137	4.0	117,335,853.0	3.8	155,637,415.4	3.9	32.6
GSYİH	2,456,744,086	100.0	3,070,380,966.6	100.0	3,988,099,705.5	100.0	29.9

¹ Gerçekleşme Tahmin

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.2. Dışsatım

2005 yılı gerçekleşme rakamlarına göre sanayi sektörü dışsatımının 41.1 milyon \$ olarak gerçekleştiği ve bir önceki yıla göre %4.3 oranında büyüme yaşandığı görülmektedir. Toplam dışsatım içerisinde 2005 yılında %60.4 gibi bir oranla, önemli payı olan sanayi sektöründe en fazla pay %40.8 oranla işlenmiş tarım ve gıda ve %14.7 oranla konfeksiyon sanayi almıştır.

2006 yılında sanayi sektörü dışsatımının 39.1 milyon \$ olarak gerçekleştiği ve 2005 yılına göre %4.9 oranında gerileme olduğu görülmektedir. 2006 yılında toplam dışsatım içerisinde sanayi sektörü dışsatımının payının ise % 57.4 oranında gerçekleşmiştir (tablo 30).

KKTC'de ihracatın artırılabilmesi için yatırımcıların ülke koşulları dikkate alınarak ihracata uygun mamülleri üretmeleri amacıyla teşviklendirilmeleri gereği vardır. Sektörde üretilen ürün çeşitlerinin artırılması sanayi ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payını da artıracaktır. Bu amaçla yatırımcıların Avrupa pazarı yanında TC'ne ve diğer Türk Cumhuriyet'lerine ihracat yapma olanaklarını ve bu olanakları artırma yollarını araştırmak, geliştirmek ve ihracatçılarımızın bu pazarlara yönelmesini teşvik etmek gereği vardır.

2003 yılı Nisan ayı itibarıyla kapıların Güney Kıbrıs'a geçişlerin serbest bırakıldığı süreci takip eden 2004-2006 yılları arasında Güney Kıbrıs'a az miktarda da olsa bazı sanayi ürünlerinin ihraç edilmesine başlanmış ve bu ihracat artarak devam etmektedir.

Dışsatımda yaşanan ulaşım sorunlarının süratle aşılması amacıyla ulaşımın iyileştirilerek ucuzlatılması, ihracat, yatırım ve işletme kredilerinin daha cazip hale getirilmesi, girdi maliyetlerinin asgari seviyeye indirilmesi gibi sektörün büyümesine olumlu katkı yapması beklenen konulardaki sorunların aşılması, KKTC ürünlerinin diğer ülke ürünleri ile rekabet edebilme kabiliyetinin artırılması gereği bulunmaktadır. Ayrıca istikrarlı pazar olanakları yaratılarak sözkonusu pazarların etkin bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir.

Tablo - 30 Sanayi Ürünleri Dışsatımı ve Toplam Dışsatımdaki Yeri

(Milyon \$)

	2004		2005		2006 ¹		Yıllık Değişim (%) (2006/2005)
	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	Değer	Payı (%)	
1. Sanayi Sektörü	39.4	63.6	41.1	60.4	39.1	57.4	-4.9
1.1. İşlenmiş Tarım ve Gıda	24.9	40.2	27.8	40.8	26.0	38.2	-6.5
1.2. Konfeksiyon	11.7	18.9	10.0	14.7	7.8	11.4	-22.0
1.3. Diğer Sanayi Ürünleri	2.8	4.5	3.3	4.9	5.3	7.8	60.6
2. Mineraller	1.5	2.4	2.4	3.5	4.9	7.2	104.2
Toplam Dışsatım	62.0	100.0	68.1	100.0	68.1	100.0	-

¹ Gerçekleşme Tahmin

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.3. Yatırımlar

Toplam sanayi sektörü sabit sermaye yatırımları 2005 yılında 1977 yılı sabit fiyatlarıyla 358.7 YTL iken 2006 yılında bu rakamın 568.4 YTL olarak gerçekleşmiştir. Toplam sektör yatırımlarını oluşturan kamu ve özel sektör yatırımlarını incelediğimizde, özel sektör yatırımlarında 2006 yılında 2005 yılına göre %6.9 oranında artış yaşandığı ve 270.6 YTL'dan 289.4 YTL'na ulaşıldığı görülmektedir. Kamu yatırımlarını yine aynı dönemler için incelersek 2006 yılında 2005 yılına göre %216.7 oranında büyüyerek 88.1 YTL'lık yatırımın 279.0 YTL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Sözkonusu artış enerji yatırımlarından kaynaklanmıştır (tablo 31).

2006 yılında özel sektör yatırımlarındaki artış devam etmiştir. Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla oluşturulan politikaların istikrarlı bir yapıya kavuşturulması ve yatırımcılara, ihtiyaçları doğrultusunda ve süreklilik arzedecek şekilde, gerekli teşviklerin verilebilmesinin sağlanması yatırımları olumlu etkilemiştir. Böylece özel sektörün istikrar içerisinde ve süreklilik arzedecek şekilde ülke ekonomisine katkı yapması mümkün olacaktır.

2005 yılında sanayi sektörü toplam sabit sermaye yatırımları cari fiyatlarla 84,610,181.8 YTL'sı olarak gerçekleşmiş olup 2005 yılında bu rakamın 154,480,514.6 YTL'sı olarak gerçekleştiği görülmektedir (tablo 32).

Tablo - 31 Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı
(1977 Sabit Fiyatlarıyla YTL)

	A: Kamu	B: Özel	C: Toplam	D: Pay	Yıllık
					Değişim
					(%)
		2004	2005	2006	(2006/2005)
1. Toplam Sanayi Yatırımları	A....	91.3	88.1	279.0	
	B....	237.9	270.6	289.4	
	C....	329.2	358.7	568.4	58.5
	D....	15.1	15.1	16.0	
1.1. İmalat Sanayi	A....	51.8	19.6	11.4	
	B....	212.2	238.7	239.3	
	C....	264.0	258.3	250.7	-2.9
	D....	12.1	9.4	7.0	
1.2. Elektrik-Su	A....	39.5	68.5	267.6	
	B....	25.7	31.9	50.1	
	C....	65.2	100.4	317.7	216.4
	D....	3.0	3.7	8.9	
2. Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	A....	683.0	745.0	1134.8	
	B....	1490.0	1995.4	2421.9	
	C....	2173.0	2740.4	3556.7	29.8
	D....	100.0	100.0	100.0	

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 32 Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı

(Cari Fiyatlarla YTL)

	A: Kamu	B: Özel	C: Toplam	D: Pay (%)	Yıllık
					Değişim (%) (2006/2005)
		2004	2005	2006	
1. Toplam Sanayi Yatırımları	A....	19,611,011.2	20,775,638.2	75,831,114.0	
	B....	51,082,079.5	63,834,543.6	78,649,400.6	
	C....	70,693,090.7	84,610,181.8	154,480,514.6	
	D....	15.2			82.6
1.1. İmalat Sanayi	A....	11,126,709.9	4,624,654.5	3,111,506.5	
	B....	45,563,042.9	56,311,802.0	65,023,287.6	
	C....	56,689,752.8	60,936,456.5	68,134,794.1	
	D....	12.1			11.8
1.2. Elektrik-Su	A....	8,484,301.3	16,150,983.7	72,719,607.5	
	B....	5,519,036.6	7,522,741.6	13,626,113.0	
	C....	14,003,337.9	23,673,725.3	86,345,720.5	
	D....	3.0		8.9	264.7
2. Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	A....	146,665,039.8	175,714,311.9	308,425,110.5	
	B....	319,935,621.2	470,696,215.1	658,234,204.4	
	C....	466,600,661.0	646,437,527.0	966,659,314.9	
	D....	100.0	100.0	100.0	49.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.4. Krediler

2002 yılı içerisinde 47/2000 sayılı yasa çerçevesinde çalışmaya başlayan Yatırımları ve ihracatı teşvik fon'undan sanayi sektörü için 2006 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla 1,518,146.0 YTL'si tutarında kredi onaylanmıştır. Geçmiş yıl devirleri ile birlikte 2,746,575 YTL'si tutarındaki kısmı kullanılan krediler hakedişe göre yatırımlara aktarılmaktadır (tablo 31). 2006 yılı içerisinde kredi talepleri tamamen ilave yatırımlar yönündeki talepten onaylanmıştır. Toplam kredi talepleri; Turizm, sanayi, tarıma dayalı sanayi sağlık ve eğitim alanlarından gelmektedir.

Ülkemizdeki sanayi tesislerinin hemen hemen hepsinde görülen zayıf sermaye yapısı, eski teknoloji ve yüksek girdi maliyetleri gibi olumsuz faktörler bu kuruluşların iç ve dış pazarda rekabet gücünü azaltmaktadır. Sanayi tesisleri sermaye yapıları güçlendirilmiş, teknolojilerini yenilemiş ve standart uygulamasına geçmiş yüksek kaliteli mal üreten tesisler haline gelmesi teşvik edilmelidir. Bu amaçla sektöre yönlendirilecek kredi olanaklarını artırılması, KKTC ekonomisine sektörün katkısını olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca standartlara, kalite iyileştirilmesine marka yaratma anlayışının geliştirilmesine ve tanıtıma yönelik girişimlerin teşviki sektöre katkı yapacaktır. Son dönemlerde gerçekleştirilen KDV oranlarının sıfırlanması ve bunun teşvik alan yatırımlara uygulanması olumlu bir adım olarak sektöre etki edecektir.

Tablo - 33 1 Ocak - 31 Aralık 2005 Tarihi İtibarıyla Sanayi Sektörüne Aktarılan Fon Kaynaklı Kredilerin Özeti

Sektörler	Onaylanan Kredi Miktarları	Kullandırılan Kredi Miktarları	YTL
			Yatırımcıların Kullanacakları Kredi Bakiye Miktarı
Sanayi	1,518,146.0	2,746,575.0	1,228,429.0
Komple Yeni	0.0	1,269,756.0	1,269,756.0
Tevsi	0.0	0.0	0.0
Tamamlama	0.0	0.0	0.0
İlave Yatırım	1,518,146.0	0.0	41,327.0
Sadece İşletme Kredisi	0.0	0.0	0.0
GENEL TOPLAM	3,313,418.0	4,653,056.0	3,017,550.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.5. Taşocakçılığı

Taşocakçılığı ülkemizde başta inşaat sektörü olmak üzere karayolları, hava ve deniz limanları arsa parselasyonları v.bu gibi işkollarında ihtiyaç duyulan hammaddenin sağlandığı çok önemli bir faaliyet alanıdır. Ancak ülkemizde inşaat sektöründe kullanılan hammaddenin ve diğer malzemelerin sağlanması amacıyla gerek taşocakçılığı işletmeciliğinde uygulanan yöntemler gerekse uygulanan üretim politikaları ve yasal mevzuatta bulunan eksiklikler nedeni ile büyük boyutlara varan bir çevre tahribatı yaşanmaktadır. Doğaya verilen bu geriye dönüşü olmayan zarar ve görsel kirlilik toplumda eleştirilere neden olmaktadır. Bu gibi olumsuzlukların yanında ocaklarda üretilen hammaddenin inşaat mühendisliği açısından da kirli ve kalitesiz olduğu, standartlara uygun olmadığı gibi bir sorun da mevcuttur.

Küçük bir ada olan ülkemizde doğal kaynaklar çok sınırlıdır ve çeşitlilik arz etmemektedir. Taşocakçılığı alt sektöründe sadece iç piyasanın ihtiyacını karşılayabilecek oranda kum-çakıl üretimi yapılmaktadır. KKTC'nde kum-çakıl, kireç, taşkırmama-eleme, alçı, mozaiktaşı, kil ve yapı taşı üretimi ile ilgili olmak üzere toplam olarak 2006 yılında 41 adet tesis bulunduğu bu tesislerden 38 adetinin faaliyetlerini fiilen sürdürmekte olduğu belirlenmiştir. Sanayi sektörünün önemli bir alt sektörü olarak değerlendirilen taşocakçılığı sektöründe 4 adet dere-deniz kumu ve çakılı elde edilen tesislerin tamamının faal durumda olduğu, mevcut olan 21 adet kireç, taş kırma, eleme tesislerinin 19'u, 2 adet alçı tesisinin tamamı ve 5 adet mozaiktaşı tesisinden 4'ünün, yine 3 adet kil üretim tesisinden tamamının ve 6 adet yapıtaşı (sarı veya beyaz taş) tesisinin de tamamının faal durumda olduğu görülmektedir. 2006 yılı içerisinde ise mevcut 41 adet tesisin 38'inin faal durumda olduğu görülmektedir (tablo 34).

KKTC'nin kum ve çakıl ihtiyacı 1970'li yıllarda büyük ölçüde Güzelyurt Bölgesindeki sahil şeridinde bulunan kum-çakıl ocakları ile Beşparmaklardaki Güngör-Değirmenlik yöresindeki taşocaklarından karşılanmakta idi. Daha sonra Güzelyurt şeridindeki ocaklar yeraltı su kaynaklarının tuzlanmasına sebebiyet verdiği ve deniz kıyısından alınan hammaddenin inşaat sektörünün gerektirdiği fiziksel ve kimyasal özelliklere haiz olmaması nedeni ile 1990 yılından itibaren sektörün ihtiyaç duyduğu hammaddenin tamamen Beşparmak dağlarındaki ocaklardan sağlanmaktadır. Ancak bölgedeki ocak sayısının artması ve ocak işletmeciliğindeki yanlış uygulamalar çevre açısından birçok

olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. 1974 öncesinden kalma ocaklarda uygulanan teraslama metodu yerine galeri patlatma yöntemine geçilerek daha sonra açılan ocaklarda da bu yöntem uygulanmaya başlayınca hem inşaat sektöründe kullanılan hammaddenin kalitesi arzulanan düzeyde olmamakta, ocaklara yakın olan yerleşim birimlerinde büyük rahatsızlıklara sebebiyet verilmekte ayrıca çevreye son derece rahatsız edici görsel manzaraların ortaya çıkmasına sebebiyet verilmiştir. Bütün bu olumsuzluklar yanında bazı ocakların orman dokusuna da zarar verdiği görülmektedir.

Tablo -34 Taşocakçılığı Sektöründeki Mevcut Tesislerin Durumu

(Adet)

	2004		2005		2006	
	Tesis Sayısı	Faal Olan	Tesis Sayısı	Faal Olan	Tesis Sayısı	Faal Olan
1. Kum-Çakıl(Dere-Deniz)	4	3	4	4	3	3
2. Kireç, Taşkırma, Eleme (Dağ kumu-çakıl)	21	17	21	19	20	18
3. Alçı	2	2	2	2	2	2
4. Mozaiktaşı	5	4	5	4	5	4
5. Kil	3	3	3	3	2	2
6. Yapıtaşı (Sarı veya beyaz taş)	6	6	6	6	6	9
Toplam	41	35	41	38	41	38

Kaynak : Jeoloji ve Maden Dairesi, Devlet Planlama Örgütü

Günümüzde bütün dünya ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerde çevre faktörünü ön planda tutan sürdürülebilir kalkınma ilkesine uyulması vazgeçilmez bir koşul olarak kabul görmektedir. Ülkemizde taşocakçılığında uygulanan yöntemler büyük bir çevre tahribatına meydan verecek şekilde yapılmaktadır. Bu alanda uygulanmakta olan işletme yönteminin iyileştirilmesi artık zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda taşocakçılığı tesislerinde kırma kum-çakıl üretiminde patlayıcı modeli olarak uzun yıllar kullanılan galeri yöntemi yerini basamak işletmeciliği ve delik yöntemine bırakmaktadır. Emniyet ve ekonomik avantaj yanısıra görsel çevre kirliliğini minimum düzeye indirdiği için özellikle yeni ruhsatlandırılan alçıtaşı ocakları yeni sisteme göre çalıştırılacaktır. Bunun yanısıra kum-çakıl ocaklarının büyük bir kısmı galeri yöntemini terk etmiştir.

İnşaat sektöründe özellikle dekorasyon malzemesi olarak alçı ve ürünleri yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Bu nedenle ülkemizde bolca bulunan kaliteli alçıtaşına yurt içinden ve özellikle yurt dışından rağbet olmaktadır. Bu ocakların en rantabl biçimde çalıştırılabilmesi için ÇED raporları yanısıra işletme projeleri de hazırlanmıştır.

Son üç yıldır taşocaklarının kullanılmayan alanlarında ağaçlandırma çalışmaları sürdürülmektedir. Kıırma işlemi esnasında çıkan tozun önlenmesi için dünyada en yaygın yöntem olarak kullanılan ve temeli su püskürtmeye dayanan " toz indirgeme sistemi" yöntemi bazı taşocaklarında kullanılmaya başlanmıştır. Sağlık ve çevre açısından son derece olumlu olan yöntemin tüm ocaklarda kullanılabilmesi teşviklendirilmelidir.

Taşocakçılığı sektörüne hizmet veren ve yol gösterme çabası içinde olan kamu kuruluşlarında yeniden yapılanma ihtiyacı ise devam etmektedir. Özellikle sektörel alt yapının geliştirilmesine katkıları olabilecek Jeoloji ve Maden Dairesi gibi kamu kuruluşlarının günün ihtiyaçlarına uygun teknik kapasitesi yüksek bir kurumlaşmayı sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

2006 yılı itibarıyla taşocakçılığı alt sektörünün toplam sanayi sektörü katma değeri içerisinde %0.4 oranında bir pay almıştır. 2005 yılında taşocakçılığı sektörünün katma değeri 1977 yılı sabit fiyatlarla 2004 yılına göre %10.9 oranında artarak 39.2 YTL'sından 43.5 YTL'sına yükselmiştir. 2006 yılında da 2005 yılına göre yaklaşık %47.4 oranında bir artışla katma değer 64.1 YTL'sı olarak gerçekleştiği görülmektedir (tablo .....).

Cari fiyatlarla taşocakçılığı sektörünün 2004 yılında 13,109,133.0 YTL'sı olan katma değerinin 2005 yılında %34.3 oranında artarak 17,596,564.2 YTL'sı olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı gerçekleşme rakamlarına göre ise altsektörde 41,080,997.3 YTL'sı katma değer yaratılmıştır (tablo 34).

KKTC'nde doğal kaynakların mevcut durumunu ve genel yapısını ortaya çıkarmak ve kaynakların elverdiği oranda geliştirilebilmesi amacıyla KKTC'ndeki ilgili merciler ve TC arasında başlatılan bir çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışma yeraltı ve yeryüzü doğal kaynaklarının tesbiti ve geliştirilmesine yönelik olmakla birlikte, özellikle inşaat sektöründe yerel girdi olarak kullanılan taşocakçılığı ürünlerinin daha kaliteli bir şekilde üretiminin gerçekleştirilmesi amacına katkı sağlaması bakımından önemlidir. Söz konusu

çalışmalar çerçevesinde KKTC jeolojisinin tanınması ve bu alandaki projelerin ne şekilde yönlendirileceğinin tesbiti amacıyla çeşitli incelemeler yapılarak dökümanlar derlenmiştir. Ülkede belirlenen hammadde zuhurları ile daha önceden işletilmiş ve işletilmekte olan hammadde ocakları yerinde görülerek genel jeolojileri hakkında bilgi edinilmiştir.

2006 yılı sonunda gerçekleştirilen, kırma kum çakıl ocakları Çalıştay'ının yayınlanmış sonuç bildirisine göre, kum-çakıl ihracatı yasaklanmış, yeni taş ocağı izni verilmemesi, taşocaklarında maden jeoloji ve jeofizik mühendislerinin çalıştırılması, sıkı denetim yapılması ve kurallara uymayanlara yasal işlem başlatılması taşocakları ve Sivil Toplum Örgütleri arasında iş birliği sağlanması, ilgili birimler arasında koordinasyonun sürekliliği, devletin de bu kurallara uyması yanında modern taşocakları yaratılması gibi konular öne çıkarılmıştır.

2.2. İmalat Sanayi

2005 yılında imalat sanayii katma değerinde 1977 yılı sabit fiyatlarıyla 2004 yılına göre %5.1 oranında bir artış ile 1,028.0 milyon TL'sından 1,080.9 milyon TL'sına yükselmiştir. 2006 yılında ise sektör katma değerinde milli gelir gerçekleştirmelerine göre %21.5 oranında bir artışla 1,313.3 YTL olması beklenmektedir (tablo 28).

İmalat sanayii sektörü katma değeri cari fiyatlarla 2005 yılında 2004 yılına göre %23.7 oranında artarak 118,634,341.0 YTL'sından 114,091,419.9 YTL'sına ulaşmıştır. 2006 yılında ise sektör katma değerinin cari fiyatlarla 180,780,026.1 YTL'si olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (tablo 29).

Teşviklerle desteklenmesi halinde her türlü olumsuz koşullara rağmen daha fazla üretim yapabilmek amacıyla girişimcilerin yatırımlarını geliştirdikleri görülmektedir. KOBİ'lere yeni teşvik olanaklarının sağlanması ileriye yönelik olarak sektör gelişimini olumlu etkileyecektir.

İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olarak imalat sanayii'nde 2005 yılında alınan teşvik belgesi sayısı 28 iken bu sayı 2006 yılında %21,4 oranında azalarak 22'ye

düşmüştür. Toplam imalat sanayi sabit sermaye yatırımlarının sırasıyla 2005 ve 2006 yılı cari fiyatlarıyla gerçekleşen rakamları 47,153,066 ve 97,403,446 YTL'dir.

Toplam ihracat 2005 yılında %9.8 oranında artarak 68,1 milyon ABD doları olurken 2006 yılında bu rakamın ancak aynı oranda gerçekleşebildiği görülmektedir. Yine aynı yıllar itibarıyla sanayi sektörünün 2005 yılında 2004 yılına göre %4.3 oranında arttığı ancak 2006 yılında 2005 yılına göre %4.5 oranında bir daralma olduğu görülmektedir. Toplam ihracat içerisinde sektör payı 2006 yılında %57.4 olarak gerçekleşmiştir.

Sektörde, reel faizlerin yüksekliği, kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet, bürokrasinin fazlalığı, girdi fiyatlarının yüksekliği gibi temel sorunlar devam etmektedir. Ayrıca modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaşmaması, nitelikli işgücü eksikliği, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, yatırımcıların bilgiye erişimde yaşadığı sorunlar, Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitelesi ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması, mevcutların altyapı sorunlarında yaşanan aksaklıklar gibi sorunların artık gündemden düşecek hale getirilmesi gerekmektedir.

İmalat sanayii'nin rekabet gücünü geliştirmek için orta ve uzun vadeli bir perspektifle genel ve sektörel sorunların değerlendirilmesi ve öneriler getirilmesini, politikalar oluşturulmasını, bu amaçla detaylı çalışma ve analizlerin yapılmasını ve bunun için de özel ve kamu kesimindeki paydaşların katılımı ile sürekli bir diyalog ortamının oluşturulmasını sağlamak amacıyla bir özel yapılanmanın sağlanarak çalıştırılması gereği doğmuştur. Bu amaçlara da hizmet edebilecek olan Kıbrıs Türk Yatırım Ajansı (YAGA) KKTC'nde kurulmuş olup kısa süre içerisinde hizmet vermeye başlayacaktır. Söz konusu kuruluşun vereceği hizmetlerin etkin ve kaliteli olması için hizmetlerin sunulmasında standardizasyonun sağlanması ve hizmetlerin denetlenmesi önem arz etmektedir.

Gelişen dünyada, rekabet gücünün artırılmasının sağlanabilmesi amacıyla başarılı bir yöntem olarak kümelenme yaklaşımı son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. Dünyadaki bu gelişmeye paralel olarak KKTC'nde de özellikle OSB ve KSS'lerinin de katkısı ile Çeşitli kümelenme oluşumları bulunmakla beraber, genel bir kümelenme politikasının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede kümelenme haritaları hazırlamalı ve gelecekteki kümelenme girişimlerine fiziksel, ekonomik, ve hukuki zemin oluşturulmalıdır. Planlı sanayileşmenin sağlanması, sanayiinin çevresel etkilerinin

irdelenebilmesi,ve işletmelere daha iyi üretim koşulları sağlanarak rekabet güçlerinin artırılması amaçlarıyla OSB ve KSS'lerinin sayılarının artırılması hedefi gerçekleştirilmelidir.Bu bağlamda Alayköy Organize Sanayi Bölgesinde mevcut sıkıntıların ivedilikle aşılarak bölgenin işletme sahiplerinin hizmetine sunulması gerekmektedir.

KKTC'deki sanayi işletmelerinin markalaşma, kalite ve çevre standartları konularındaki farkındalıklarına rağmen uygulama kapasitelerinin düşüklüğü, yetersiz teknoloji kullanımı,düşük kalite ve verimde üretim yapmaları, düşük katma değer yaratmaları,yenilikçi çalışmaların ve yatırımların yetersiz olması, uluslararası pazarlardaki rekabet edebilme yetilerinin kazanılmasındaki başlıca engellerdir.

2.3.Enerji

2.3.1.Elektrik

KKTC sınırları içerisinde elektrik enerjisi üretmek ve dağıtımını gerçekleştirmek gibi hizmetleri yerine getirmek, ayrıca mevcut olan elektrik enerjisi iletim şebekelerinin bakımını, onarımını ve geliştirilmesini sağlamakla yükümlü olan kuruluş Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu'dur. Yukarıda belirtilen faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla KIBTEK 1975 yılında kurulmuştur. Dikmen ve Teknecik bölgelerinde gaz türbinli santrallerin kurulması ve işletmesinin sağlanması görevlerini üstlenen KIBTEK 1975-1994 yılları arasında ülke enerji ihtiyacının ancak %10-%20 oranındaki kısmını üretirken, Teknecik bölgesinde kurulan ve kuruluşu 1996 Mart sonunda tamamlanan 2X60 mw gücünde ve 780 milyon kws/yıl kapasiteli fuel oil'le üretim yapan buhar türbinli iki adet santralın devreye girmesi ile, ilk olarak 1995 Nisan sonu itibarıyla enerji ihtiyacımızın %85'ini, bilahare 1996 yılı içerisinde ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacının neredeyse tamamının KKTC sınırları içerisinde üretilmesi mümkün olmuştur. Sistemin problemsiz bir şekilde çalıştırılabilmesi için kurum tarafından TC'nin de yardımları ile hazırlanan 11 adet proje içerisinde olan iletim hatlarının yenilenmesi çalışmaları tamamlanmış ve ekonomik ömrünü dolduran trafoların yenilenmesi projesi çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir. KKTC'ndeki artan enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için KKTC'nde yap-işlet modeli ile Kalecik'te 2003 yılında ek bir mobil santral devreye girmiştir. Yeni santralın devreye

girmesi ile başta Karpaz bölgesi olmak üzere ülke genelindeki elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanmasında yaşanan sorunların aşılmasına katkı yapılmıştır. K.K.T.C'nde enerji sektöründe ilk özel yatırım niteliği taşıyan mobil santral beş yıl süre ile 14.5 milyon kw/s elektrik üreterek KIB-TEK'e satacaktır.

KKTC'nde kurulu bulunan santrallarda gerçekleştirilen enerji üretim miktarları 2005 yıl itibarıyla sırayla; Dikmen gaz türbinli santralda 8.14 milyon kws, Teknecik gaz türbinli santralda 11.27 milyon kws ve Teknecik buhar türbinli santralda ise toplam 667.68 milyon kws ve Kalecik'teki santralda ise 302.842 milyon kws olmak üzere toplam 998.90 milyon kws enerji üretilmiştir. Söz konusu üretim KKTC enerji ihtiyacının %99.36'sına tekabül etmektedir. Güney Kıbrıs'tan 2005 yılı içerisinde sadece 6.42 milyon kws'lik enerji alınmıştır.

2006 yılı gerçekleştirmelere göre ise Dikmen gaz türbinli santralda 6.62 milyon kws, Teknecik gaz türbinli santralda toplam 10.13 milyon kws ve Teknecik buhar türbinli santralda 683.75 milyon kws ve Kalecik'teki mobil santralda ise 381.05 milyon kws olmak üzere toplam 1,081.55 milyon kws enerji üretilerek KKTC'nin ihtiyacının %95.94'ü karşılanmıştır (tablo 35). %3.60'lık enerji ihtiyacına karşılık gelen 40.60 milyon kws'lik enerji ihtiyacı ise Güneyden karşılanmıştır.

Tablo - 35 KKTC'nde Mevcut Elektrik Santrallarının Kapasite ve Üretim Durumu

	2004		2005		2006		Değişim (%) (2006/2005)
	Kurulu	Üretilen	Kurulu	Üretilen	Kurulu	Üretilen	
	Güç	Enerji	Güç	Enerji	Güç	Enerji	
1. Dikmen Santrali (Gaz Türbinli)	1x30mw	9.09	1x30mw	8.14	1x30mw	6.62	-18.67
2. Teknecik Santrali (Gaz Türbinli)	1x30mw 1x15mw	9.74	1x30mw 1x15mw	11.27	1x30mw 1x15mw	10.13	-10.12
3. Teknecik Termik Santrali (Buhar Türbinli)	2x60mw	649.20	2x60mw	667.68	2x60mw	683.75	2.41
4. Kalecik (DG)	2x60mw	215.84	2x60mw	302.82	2x60mw	381.05	25.83
Toplam		883.87		998.9		1081.6	8.80

Kaynak: Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

KKTC'nde toplam elektrik enerjisi tüketimi 2005 yılında 2003 yılına göre %13.0 oranında artarak 883.87 milyon kws olan tüketim 998.9 milyon kws'a yükselmiştir. 2005 yılında tüketilen toplam enerji miktarı içerisinde sanayi sektörünün kullandığı enerji miktarı 78.12 milyon kws olmuştur ve toplam tüketim içerisindeki payı %7.77 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise sanayi sektöründe kullanılan enerji bir önceki yıla oranla %8.0 oranında bir artış sağlanmış ve 97.58 milyon kws olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı gerçekleşme rakamlarına göre ise ülkemizde toplam 1,127.27 milyon kws enerji tüketimi gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu miktar içerisinde sanayi sektörünün payı %8.65 oranında gerçekleşmiştir (tablo 36).

Tablo - 36 KKTC'nde Tüketilen Elektrik Enerjisi Dağılımı

(Milyon Kws)

		2004		2005		2006	
		Miktar	Payı (%)	Miktar	Payı (%)	Miktar	Payı (%)
Fatura Edilen Enerji	1. Konut	265.30	29.75	310.08	30.84	335.83	29.79
	2. Ticari	133.70	15.00	146.89	14.61	138.12	12.25
	3. Endüstri	78.22	8.78	78.12	7.77	97.58	213.43
	4. Turizm	61.86	6.94	72.45	7.21	66.15	6.12
	5. Su Motorları	57.17	6.41	61.51	6.12	45.97	4.08
	6.S. Aydınlatma	16.72	1.87	20.44	2.03	22.15	1.96
	7. Pik Yük Dışı	0.17	0.02	0.15	0.01	0.18	0.02
	8. Geçici Akım	14.33	1.61	22.30	2.22	20.06	1.78
	9. Savunma	78.23	8.77	85.95	8.55	84.40	7.49
	10. Devlet Tarifesi	-	-	-	-	44.78	3.97
Ara Toplam		705.69	79.13	797.89	79.37	855.25	75.87
Fatura Edilemeyen Enerji	10. Santral iç Tüketimi	45.01	5.05	43.19	4.30	50.14	4.45
	11. Kayıplar	141.11	15.82	164.24	16.34	221.88	19.68
Ara Toplam		186.12	20.87	207.43	20.63	272.02	24.13
Genel Toplam		891.81	100.00	1,005.32	100.00	1,127.27	100.00
Güneyden Çekilen Toplam Enerji		7.94	0.89	6.42	64.00	45.72	4.05
KKTC'nde Üretilen Toplam Enerji		883.87	99.11	998.90	99.36	1,081.55	95.94

Kaynak: Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

KIB-TEK yatırım projeleri ile, trafo merkezlerini yenilenmiş ayrıca trafolardaki gerilim seviyelerinin yükseltilmesi ile iletim kapasiteleri artırılmıştır. Sözkonusu projelerin tamamlanması ile KKTC yaşanan kesinti ve arızaların minimize edilmesi ve dağıtımda yaşanan sıkıntıların önlenmesi hedeflenmiştir. Projeler ile santralarda üretilen elektriğin daha sağlıklı, kesintisiz ve kayıpsız ulaşımının sağlanması mümkün olacaktır.

1999-2020 Master Yatırım Projesi kapsamında hayata geçirilen üçüncü etap trafo merkezleri ve nakil hatları yatırım projeleri tamamlanmış olup, dördüncü etap trafo merkezleri ve enerji nakil hatlarının yapımı içinde çalışmalar başlamıştır. 2008 yılında bitmesi hedeflenen dördüncü etap projelerle ilgili çalışmalar devam edilirken beşinci etap yatırım projelerinin hazırlanması için etap yatırım projelerinin hazırlanması için KIB-TEK çalışmalara başlamıştır. Sözkonusu çalışmalara ilave olarak sistemde olası bir arızanın anında görülmesini sağlayacak SCADA sisteminin 2008 yılı başı itibarıyla tamamlanması hedeflenmektedir.

Ülkemizdeki hızlı enerji artışının karşılanabilmesi amacıyla KIBTEK tarafından öngörülen projelerin ivedilikle tamamlanması ve altı yapı çalışmalarının planlanandan önce bitirilmesi hedeflenmektedir.

Enerji tüketim tablosunda kayıplar kalemini incelediğimiz zaman sözkonusu kalemin KKTC boyutlarına göre çok yüksek bir oranda gerçekleştiği bunun ivedilikle önüne geçilmesini ve gerekli önlemlerin alınması için girişimler başlatılmış olup gerekli tedbirler alınmış ve bu sorunun çözümü amacıyla iletim hatlarının iyileştirilmesi yönüne gidilmiştir. Ancak yıllardır kayıplar konusunda herhangi bir iyileştirme olmadığı gibi 2004-2006 yılını incelediğimizde artış olduğu görülmektedir.

KKTC'nin elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak amacıyla Mart 1996 tarihinden itibaren tam kapasite ile üretime başlayan 2X60 mw gücündeki buhar türbinli santralla birlikte KKTC'ndeki iletim ve dağıtım sistemlerinin de ele alınarak gerekli ilave, takviye ve geliştirme işlemlerinin gerçekleştirilmesi, yıpranan ve kullanım ömrünü dolduran teçizatın yenilenmesi çalışmalarının büyük bir kısmının sonuçlandırılması, sistemin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için öncelikle Lefkoşa, Girne ve Gazimağusa trafo merkezleri geliştirilmiştir. İletim ve dağıtım sistemini rahatlatmak amacıyla başlatılan 1. Etap acil proje çalışmaları tamamlanmıştır. Teknecik-Lefkoşa yüksek gerilim hava hat

tesisi de tamamlanmış olup 1. Etap acil projeler çerçevesinde 22 km'lik iletişim hattının yenilenmesi ve inşasına başlanan trafoların tamamı ocak 2001 sonunda tamamlanarak devreye girmiştir. Sözkonusu çalışmaların yanında küçük yerleşim birimlerinde ömrünü tamamlamış ya da kapasitesi düşen trafoların yenilenmesi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca 2006 yılında yeni santrallerin 2007 yılı içerisinde devreye girmesi amacıyla başlatılan çalışmalar tamamlanmış olup, Kalecik'teki ünitenin 2007 yılının ilk yarısında Teknecik'teki santraller ise 2007 yılı ikinci yarısında devreye girmiştir. Sözkonusu santrallerin KKTC'nde ilk yedek santraller olmuştur..

2.3.2. Su

KKTC'nin su kaynaklarını genel olarak sırasıyla yeraltı, yerüstü ve pınar sularından oluştuğunu söylemek mümkündür. Ülkemizde mevcut olan akiferlerden her yıl beslenmeden fazla su çekildiğinden akiferlerdeki su seviyesi sürekli olarak düşmekte buna bağlı olarak deniz suyunun yeraltı su kaynaklarına karışması neticesinde suyun kalitesi düşmektedir.

Üniversiteler yanında inşaat sektöründeki gelişmeye paralel olarak su tüketimi artmakta ancak kısıtlı kaynaklar sebebiyle sıkıntılar yaşanmaktadır. KKTC halkı suyun israf edilmeden kullanımında bilinçlenmekte aşırı tüketim eğiliminden kaçınmayı öğrenmektedir. Su kayıpları ve kaçakları daha önemle ve sağlıklı biçimde izlenmekte gerekli önlemler alınmaktadır. KKTC içmesuyu dağıtım sisteminin yeniden ele alınması mevcut fiziki duruma uygun ve gelecekteki öngörülen gelişmelere yanıt verebilecek bir altyapı projesinin hazırlanması ivedilikle gerekli görülmektedir.

KKTC'de içme, kullanma, turizm,ve endüstri suyu temini ile kanalizasyon çalışmaları Su İşleri Dairesi'nce yürütülmektedir. Jeoloji ve Maden Dairesi de su kaynakları konusunda çalışmalar yapmakta , Daire özellikle yeraltı suları konusunda uzmanlaşmış olup , yeraltı sularının araştırılması, geliştirilmesi ve işletilmesine ilişkin görev, yetki ve sorumluluğuna sahip bulunmaktadır.

KKTC'nin öncelikli sorunu olan su sorununun çözümü amacıyla Türkiye'den deniz altından borularla su getirilmesi projesinin fizibilite raporunun hazırlık çalışmaları

tamamlanmıştır. Projenin en kısa sürede başlatılması ve sonuçlandırılması çabaları bulunmaktadır. Sözkonusu proje ile TC'den Anamur'daki Dragon çayından KKTC'ne yılda 75 milyon metreküp su getirilmesi hedeflenmektedir. Proje maliyeti 160 milyon USD'dir. Bu konuda atılan adımlar fiilen başlatılmıştır. Su ile ilgili bütün bu çalışmalar yanında Ülkemiz yeraltı kaynaklarından en rasyonel şekilde fayda sağlayabilmek amacıyla TC ile birlikte yürütülen çalışmalar da bulunmaktadır.

Su konusunda ülkemizin yerel kaynaklarının değerlendirilebileceği Yeşilirmak Göleti inşası gibi projelerin hayata geçirilmesi ve boş yere denize akan suyun kullanıma kazandırılması gibi çalışmalar bulunmaktadır.

Ülkemizde sanayi sektöründe üretim girdisi olarak kullanılan su miktarlarının tesbiti yapılmamaktadır. Oysa ki ülkemizde kısıtlı bir doğal kaynak olduğu bilinen suyun sanayi sektöründe kullanılan miktarının bilinmesi suyun takibi açısından önemli olmakla birlikte sanayi sektöründe yaşanan değişikliklerin de belirlenmesinde kolaylık sağlayacak bir istatistiki bilgi olacaktır. Ayrıca mümkün olması halinde sanayi kesiminde girdi olarak kullanılan su atıklarının yeniden kullanılması konusu gündeme gelebilecektir. Suyun ülkemizde ve sektörde daha verimli kullanımı da araştırılarak ilgili kesimlerin bilgilendirilmesi gereği vardır. Bu konuda başlatılan çalışmaların süratle sonuçlandırılması gerekmektedir.

KKTC'nde mevcut su kaynaklarının tesbiti ve verimli kullanımının araştırılması ve gerekirse konu ile ilgili olarak yasal tedbirlerin getirilmesi gündemde iken sanayi sektöründe de su ile ilgili olarak yaşanan sıkıntıların giderilmesi genel su konusu içerisinde değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

KKTC içme ve kullanma suyu ihtiyacın karşılanabilmesi amacıyla yönelik olarak uzun vadeli projeler gündemdedir. 2001 yılının ilk ayından itibaren Türkiye Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü öncülüğünde başlatılan Su Master Planı çalışmaları tamamlanmıştır. Sözkonusu proje kapsamında KKTC'nin yüzey ve yeraltı su kaynaklarının incelenerek su potansiyeli, toprak kaynakları ve su ihtiyaçlarının etüt edilmek suretiyle mevcut su potansiyeli ve bu potansiyelin değerlendirilmesi ve ülke ihtiyacı tesbiti yapılmıştır. Ülke kaynaklarının tesbiti neticesinde sulanabilecek arazilerin sulu tarıma açılması, içme, kullanma, sanayi ve turizm amaçlı kullanım yanında diğer sektörlerin ihtiyaçlarının tesbiti

gerçekleştirilmiş ve ihtiyaca yönelik barajlar, regülatörler, tüneller,düşey ve yatay kuyular gibi ekonomik açıdan uygun görülen yatırımların gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yanında deniz suyunun arıtılarak kullanımının sağlanması bölgeler itibarıyla yaygınlaştırılacaktır.

2.4 Sorunlar

Sanayi sektöründeki işletmelerin temel sorunlarından biri ve başta geleni finansman sorunudur. Finansman sıkıntısı Küçük ve orta boy işletmelerin özkaynak yetersizliğinden doğmaktadır. Çeşitli kaynaklardan kredi sağlamaya çalışan girişimciler çok zor ya da yetersiz kredi alabilmekte bu ise işletmelerin gelişimi ve büyümesini engellemektedir.

Sektörde yaşanan diğer bir sorunu ise hammadde tedariki esnasında karşılaşılmaktadır. Hammadde tedariki esnasında yaşanan sorunlar çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar, finansman,miktar ve kalitedir. İşletmeler kullanacakları hammaddeyi stok edememekte üretim aşamasında zora girmektedirler. Sık değişen hammadde fiyatları nedeniyle maliyetler fiyatların yükselmesine yol açarak küçük işletmelerin rekabet gücünü zayıflatmakta, satış gücüğü doğmasına neden olmaktadır. İstenen miktarda hammadde sağlanamaması da üretimi darboğaza sokmaktadır.

İşletmelerin diğer önemli bir sorunu ise pazarlamadır. Modern pazarlama anlayışı,hangi mala talep olduğu neyin üretilmesi gerektiğinin araştırılması ile başlamakta , satış için tüm etkinliklerin yapıpıp satış sonrası hizmet sınırlaması ile son bulmaktadır. İşletmelerin satış yapabilmesi ve satışların yenilenmesi bu tür bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. İşletmelerde pazarlamaya dönük uygulama bilgi gerektirir. Oysa küçük ve ortaboy işletmelerin temel eksikliklerinden biri bilgidir. KOBİ'lerde araştırma yapma, bilgi toplama gibi alışkanlıklar yoktur. Bu nedenle işletmeler pazarda oluşan değişimlerden anında haberdar olamamakta ve çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar.

Sanayi sektöründe karşılaşılan sorunların başında, gerek ithal yoluyla gerekse yurt içinden sağlanan üretim girdilerinin fiyatlarının yüksekliği sebebiyle sanayi mamüllerinin fiyatlarının sürekli yükselmekte olması gelmektedir. Birim maliyetleri yüksek olan sanayi ürünlerimizin dış pazarlarda diğer ülke ürünleri ile rekabet etme olanağını azalmaktadır.

KOBİ'lerin önemli sorunlarından birisi de nitelikli eleman sağlamadır. Küçük işletmeler genellikle düz işçi alıp yetiştirmek durumunda kalmaktadırlar. İş başında eğitim ise hem zaman almakta hem de pahalıya mal olmakta üretim değerini de etkileyecek kaliteli mal üretimini engellemektedir.

Sanayi işletmelerinin bir diğer önemli sorunu ise teknolojidir. KOBİ'lerde bilgi eksikliği ve finansman sıkıntısı nedeniyle teknolojik değişimleri gereği gibi inceleyip yeni teknoloji ile üretim yapan makineleri zamanında alamamaktadırlar. Bu sıkıntı ise onların gelişen teknolojiye ayak uydurmalarına engel teşkil etmektedir.

Geçtiğimiz dönemde yaşanan krizlerin etkisiyle var olan atıl kapasite sorunu daha büyük boyutlara taşınmış ve sanayicilerimizin çok önemli sorunları arasına girmiştir. Atıl kapasite ekonomi için bir yüküdür. Bunlar bir yandan var olan kıt kaynakların ısrafına öte yandan da işletmelerin verimli ve karlı bir şekilde çalışmalarını engellediğinden gereksiz maliyet yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum sonuçta yüksek fiyat biçiminde piyasaya yansıdığından tüketicilerin zorlanmasına neden olmaktadır. İşletmelerin atıl kapasite sorunu satış gücü, finansman sıkıntısı ve hammadde tedarikinde yaşanan sorunların çözülememesinden kaynaklanmaktadır. Satış gücü pazarlama eksikliğinden doğmaktadır. KOBİ'lerde mal üretim kararları yapılan pazarlama araştırmalarına göre değil şirket sahibi yöneticinin kararlarına dayanmaktadır. Ayrıca işletmeler çoğu kez üretim için gerekli hammadde finansmanını sağlayamamaktadırlar. İşletme kapasitesinin bir kısmı atıl kalmaktadır. İşletmeler ihtiyaç duydukları hammaddeyi istedikleri miktar ve zamanda sağlayamamaları atıl kapasite yaratılmasında etkili olmaktadır. Atıl kapasiteleri değerlendirmeye yardımcı tek araç olarak ihracat görülmektedir. KKTC'de işletmelerin ihracata yönelmesini güçleştiren çok sayıda unsur vardır. Bunlar arasında maliyetlerden , verimsiz üretimden ve standartlara uygun kaliteyi yakalayamamaktan kaynaklanan dış pazarda rekabet edememe, kalite sorunları, ulaşımda karşılaşılan güçlükler, dış pazarı yeterince takip edememe ve en önemlisi tanınmamışlık başta gelmektedir.

İşletmelerde kalite kontrol bilincinin yeterince yerleşmemiş olması diğer bir sorundur. Kalitenin bazı ürünlerde örneğin gıda sektöründe üretim aşamasında olduğu kadar pazarlama aşamasında da yerinde izlenmesi ve korunması gerekir.

İmalat sanayinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi, bu kesime hizmet veren bağlı sektörlerin de uyumlu bir şekilde geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu sebeple enerji alanında yaşanan sorunların tamamen sorun olmaktan çıkarılması ve ileriki yıllarda sanayicilerin enerji sıkıntısı gibi sorunlarla karşılaşmamasını sağlayacak bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

Yüksek girdi maliyetleri gibi sıkıntılar yanında ulaşımdan kaynaklanan sorunlar da imalat sanayii sektörünün gelişmesini olumsuz şekilde etkilemektedir. Ülkemizde enerji, ulaşım, haberleşme sektörlerinin gelişmesi sanayi sektörün de önünü açacaktır.

Alt yapıdaki yetersizlik de maliyetlerin aşırı derecede artmasına sebep olduğundan sanayi sektöründeki yatırımlar için caydırıcı bir etken olmaktadır. Alt yapı sorunları içerisinde özellikle Organize Sanayi Bölgelerinin iyileştirilmesi, yeni Organize Sanayi Bölgelerinin alt yapı sorunları halledilmiş şekli ile ivedilikle hizmette sunulması, ulaşımda özellikle, hava ve deniz yollarının ihtiyaçları karşılayacak bir düzeye getirilmesi ürünlerimizin dış pazarlarda kolaylıkla ve ucuza ulaştırılması imkanının sağlanması gereği vardır.

3. İnşaat

3.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

İnşaat sektörü birçok mal ve hizmet üretimi ile doğrudan bağlantılı olup, istihdama ve büyümeye katkı koymakta, sanayi üretimine altyapı sağlamaktadır.

İnşaat Sektörü, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsurlarından biri olup, diğer sektörlerin gelişmesi ve arasındaki ilişkilerin düzenli ve seri olabilmesi için bir etkidir. Bu niteliği ile inşaat sektörü için ekonomide lokomotif güç tanımlaması yapılmaktadır. DPÖ'nün 1998 yılı verileri dikkate alınarak ekonominin genel durumunu gösteren girdi-çıkış tabloları incelendiği zaman inşaat sektörünün toplam 63 sektörden 27'sini tetiklediği görülmektedir.

Sektör, başta konut olmak üzere bina, fabrika, yol, kanalizasyon, liman, havaalanı, su regülatörü, gölet, baraj gibi inşaat işlerini bünyesinde toplarken, bahçe mimarisi dahil, park tanzimi, anıt ve heykel türü inşaatları da kapsamına almaktadır. İnşaat işleri altyapı ve üstyapı olarak sınıflandırıldığı gibi bu sektör bina ve bina dışı inşaat işleri olarak da ayırımı tabi tutulmaktadır.

2001 ekonomik krizinden sonra TC'nin genel ekonomik performansındaki iyileşme, enflasyon ve faizlerin düşmesi ve TL'nin değer kazanması KKTC'ye de olumlu yansımış ve özellikle Annan Planı ile birlikte mülkiyet rejiminde hissedilen olumlu beklentiler nedeniyle inşaat sektöründe olumlu gelişmeler olmuştur.

2001 yılında yaşanan krizden dolayı inşaat sektörünün GSYİH'daki payı %7.8 iken 2005 yılında %9.8'e ulaşmıştır. 2006 tahminlerine göre ise bu oranın %12.22'ye yükselmesi beklenmektedir.

Çalışma Dairesi kayıtlarına göre, inşaat sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı 2003 yılında 65 iken 2006 yılında 919'a ulaşmıştır.

2001 yılında inşaat sektöründe 14,104 kişi çalışırken bu rakam 2005 yılında %50 artarak 21,160 kişiye ulaşmıştır. Ayrıca sektörün yarattığı katma değerde 2001 yılında %20.4

azalma varken 2005 yılında %18.9 artış olmuştur. Sosyal Sigorta Kurumu'nun verilerine göre Kuruma aktif katkı yapan kişilerin %70'i inşaat sektöründe çalışmaktadır.

Son dönemde sıkışıklık yaşayan inşaat sektöründe, değerlendirilmeyen mevcut yapıların ve yapılacak yeni yapıların yatırım aracına dönüştürülmesi ve sektörel canlılık yaratmak için 9/7/2007 tarihinde 63/2007 sayılı Mortgage Yasası (Konut Edindirme Yasası) çıkarılmıştır. Bu yasa ile hem tüketicilerin hem de Müteahhitlerin haklarının korunması düşünülmektedir. Oturmaya el verişli konutu olmayan ve yurtdışından kesin dönüş yapacak KKTC vatandaşlarını konut sahibi yapmak bu yasanın amaçlarından biridir.

Mortgage yasası ile tüketicilere uzun vadeli, düşük faizli konut edindirme kredisi sağlanacaktır. Konut , peşin alınarak, bankayla alıcının birlikte belirlediği sözleşme taksitlerine göre ve 20 yıla kadar varabilen sürede kira öder gibi konut sahibi olunacaktır. Bu yasa, inşaat şirketlerinin finans kuruluşları ile faaliyetlerine olanak sağlayarak inşaat sektörünün önünü açacak ve sektörel canlılık yaratacaktır.

3.1.1. İnşaat Malzemeleri

KKTC'nde tuğla, alçı, kireç, mermer, briket, taş kırma, termosifon, alüminyum anodlama, çelik boru, parke ve ahşap, boya, elektrik kablosu, alüminyum doğrama, inşaat demir işleri (kapı-pencere) gibi inşaat malzemeleri (girdileri) üreten tesisler faaliyet göstermektedir.

İnşaat malzemesi üreten tesislerin kapasite darlığı, kalite kontrol ve standart sorunları ile bazı malzemelerin yurtiçi üretiminin yapılmaması gibi nedenlerle talebin büyük bir kısmı dışalım yolu ile sağlanmaktadır. Son yıllarda inşaat sektörünün yakalamış olduğu büyüme hızı ile birlikte demir, çimento, tuğla ve diğer inşaat malzemelerinin ithalatında büyük artışlar görülmektedir. Boğaz Endüstri ve Madencilik Şti. Verilerine göre 2002 yılında 168,300 ton olan çimento satışı 2006 yılında 562,970 tona ulaşmıştır.

3.1.2. Konut

Konut, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayan, ekonomik ve rakamsal içeriği olan bir barınaktır.

Konut üretimi, insana dönük bir yatırım ve insanın yaşam koşullarını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Bireysel ve toplumsal refah düzeyi ile çok yakın ilgisi bulunan konut üretimi, gerek istihdama gerekse pekçok üretim dalından girdi alması nedeniyle ekonominin tümüne olan olumlu katkıları bakımından inşaat sektörü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizdeki toplam yapı inşaatı içerisindeki en büyük pay, gerek parasal değer bakımından gerekse alan bakımından konut inşaatına aittir.

Ülkemizdeki konut ihtiyacını karşılayacak, konut alanlarını ve konut politikalarını saptamak gerekmektedir. Konut politikaları, ülkesel kalkınma planlarında belirtilen kentsel/bölgesel planlama ile uyum içinde olan kural ve önlemleri içermektedir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılariken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsamalıdır.

KKTC'de yaşanan sosyo-ekonomik değişimler ve Annan Planının yaptığı olumlu ekti sonucu inşaat sektöründe özellikle kentlerde konut yapımına hızlı bir ivme kazandırmıştır. Buna paralel olarak kırsal kesimlerde de 2. konut sayılarında ve yabancılara yönelik konut satışlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu dönemdeki konut arzı ülkemize ekonomisine ve istihdamına büyük katkılarda bulunmuştur.

2005 yılında konut inşaat alanının toplam inşaat alanı içerisindeki payı, %78.6 iken 2006 yılında artarak %79.8 olarak gerçekleşmiştir. Konut inşaatı için ayrılan değerin toplam inşaat için ayrılan değer içerisindeki payı 2005'te %83.5 iken 2006'da %84.5 olarak gerçekleşmiştir (tablo 38).

2006 yılında konut amaçlı olarak 570'i kentsel ve 1,527'si de kırsal alanda olmak üzere toplam 2,097 adet inşaat gerçekleşmiştir. Bu dönemde ev ve apartman olarak inşa edilen binalardan toplam 2,911 adet konut (daire) üretilmiştir. Sözkonusu dönemde üretilen konutların %46.6'sı kentlerde ve %53.4'ü de kırsal alanda yapılmıştır (tablo 39-40).

Tablo - 37 Yıllar İtibarıyla Bazı İnşaat Türlerinin Maliyetleri

İnşaat Türleri	(Cari Fiyatlarla YTL/m ²)		
	2004	2005	2006
1. Konutlar			
1.1. Ev	612,864.0	718.0	718.0
1.2. Apartman	546,930.9	625.0	625.0
2. Dükkan			
2.1. Dükkan Sendeli	546,930.9	625.0	625.0
2.2. Dükkan Sendesiz	477,778.7	545.0	545.0
3. Okul	480,804.5	557.0	557.0
4. Daire	526,808.2	602.0	602.0
5. Garaj	377,928.4	425.0	425.0
6. Fabrika	377,928.4	425.0	425.0
7. Atölye	377,928.4	425.0	425.0
8. Süthane	427,902.4	480.0	480.0
9. Salhane	427,902.4	480.0	480.0
10. Fırın	571,577.6	642.0	642.0
11. Otel	794,534.2	907.0	907.0
12. Sinema	771,817.7	894.0	894.0
13. Gazino	657,943.0	762.0	762.0
14. Lokanta	657,943.0	762.0	762.0
15. Benzin İstasyonu	468,506.2	526.0	526.0
16. Oto tamir Evi	377,928.4	425.0	425.0
17. Ağıl	200,887.5	211.0	211.0
18. Kümes	200,887.5	211.0	211.0
19. Depo	362,311.5	407.0	407.0
20. Oto-Park	349,818.0	393.0	393.0

¹ 2005 yılında Birim Maliyetler YTL olarak işlenmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 38 Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı
(2004-2006)

(YTL)

Yıllar	Toplam Yapı İnşaatı		Konut		Konut İnşaatı Payı (%)	
	Alan (m ²)	Değer	Alan (m ²)	Değer	Alan (m ²)	Değer
2004	253,977	142,063,580	188,282	112,656,341	74.1	79.3
2005	342,254	227,539,175	269,012	190,039,965	78.6	83.5
2006	510,267	339,425,175	407,267	286,709,400	79.8	84.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 39 Kentsel Konut İnşaatlarında Gelişme
(2004-2006)

	2004	2005	2006
1.Yapı Sayısı	312	390	460
2. Daire Sayısı	733	995	1,357
3. Toplam Yüzölçümü (m ²)	90,268.0	129,075.0	216,878.0
4. Toplam Değeri (YTL)	52,733,240.0	88,038,350.0	136,234,744.0
5. Ort. Konut Birimi Alanı (m ²)	123.1	129.7	144.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 40 Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme
(2004-2006)

	2004	2005	2006
1. Yapı Sayısı	503	822	1,103
2. Daire Sayısı	661	969	1,554
3. Toplam Yüzölçümü (m ²)	98,014	139,937	293,389
4. Toplam Değeri (YTL)	59,923,101	102,001,615	203,190,899
5. Ort. Konut Birimi Alanı (m ²)	148.3	144.4	179.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

3.2. Sorunlar

Gelişen inşaat sektörü, çevreyi olumsuz etkileyen sektörler arasında yer almaktadır. Ülkesel fizik planın hazırlanmaması ve bölgesel planların yetersizliğinden kaynaklanan dağınık, düzensiz ve altyapı noksanlığı bulunan, bireysel tercihlere yönelmiş bir yapılaşma eğilimi devam etmektedir. Bu durum sektörün gelişmiş güzel plansız gelişmesine ve kıt olan doğal kaynaklarımızın bilinçsizce hızla yok olmasına neden olmaktadır. Annan planından sonra özellikle Girne bölgesinde yaşanan konut ağırlıklı inşaat patlaması bu alanda kötü bir örnek oluşturmaktadır. Konut alanındaki plansız büyüme, tarım alanlarının yok olmasını beraberinde getirmektedir. Konutla ilgili mevcut yasal boşluklar ve Lefkoşa dışındaki kentlerin imar planlarının henüz yürürlüğe girmeyişi, kentlerde dağınık ve çarpık gelişmelere neden olmaktadır. Su ve yolu olan her yere parselasyon yaparak inşaat yapılabilmektedir. Bu yüzden ihtiyacın üzerinde parsel açılmakta ve konut yerleşimi dağınık olmaktadır.

Yapılan her türlü inşaatın zemininin jeolojik olarak incelenmesi için (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b.) gerekli teknik donanım noksanlığı, finansman güçlükleri ve büyük ölçüde dışalım mallarındaki fiyat artışlarından kaynaklanan maliyet artışları sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'nde gerek yerel üretimi yapılan, gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistemin henüz kurulamamış olması inşaat kalitesini düşürücü ve can güvenliğini tehdit eden bir etken olmaktadır. Yapılacak inşaatların proje aşamasından başlayarak, tamamen bitirilmesine kadar geçecek sürede bağımsız ve sadece bu işle uğraşan denetim örgütlerinin olmayışı önemli bir sorundur.

Modern inşaat teknolojisinin ülkemizde henüz yaygın olarak kullanılmaması bakım-onarım maliyetlerini yükseltmekte ve çevre görünümünü bozarak turistik bir ülke olan KKTC'ne dolaylı maliyetler getirmektedir. İzolasyon konusuna yeterince önem verilmemesi hem kış hem de yaz aylarında önemli enerji israfına yol açmaktadır.

KKTC’nde son yıllarda önemli bir büyüme yaşayan inşaat sektöründe faaliyet gösteren kaçak ve kayıtsız müteahhit sayısının artması ve bunların kayıt altında alınmasında yaşanan sıkıntılar sektöründe ciddi sorunlar yaratmaktadır. İnşaat sektöründe çalışan bazı taşeron firmalar yasal olmadığı halde müteahhitlik hizmetleri yapmaktadırlar. İnşaat Encümenliği kaçak müteahhitliği önlemek amacıyla denetimler yapmaktadır. Fakat yaptırım uygulama konusunda gerekli yasal mevzuat altyapısı ve yaptırım gücü olmadığından dolayı tespit ettiği usulsüzlükleri Belediye ve Kaymakamlıklara havale etmektedir. Ülkemizde (1-2-3-4-5) 5 farklı sınıf karnelere sahip müteahhitler bulunmaktadır. Müteahhitlerin mesleki sorumluluk sahibi olanlarının sektör de bulunması ve sektöre yeni katılmak isteyenlerin belli standartlara sahip olması gerekmektedir. Kriter, standartlar ve uygulanacak yaptırımlar konusunda mevzuat ve yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ilgili kurum, kuruluşlar ve meslek örgütleri ile birlikte gerekli düzenleme ve çalışmalar yapılmalıdır.

İnşaat piyasasında mevcut olan bitmiş fakat değerlendirilmeyen yapılar ve yarım inşaatlar, sektörün en önemli sorunlarından biridir. Son dönemde piyasada hissedilen durgunluk aşılmadığı takdirde vasıfsız işçilerin yoğun olduğu bir sektörde işsizlik patlaması yaşanacaktır.

2004 yılından itibaren yürürlüğe girmeye başlayan ve günümüze kadar devam eden fiziki planlama ve çevre korumaya yönelik Emirnameler uyarınca inşaatların kullanım alanlarında azalmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle 2003 yılından itibaren patlama yapan Yap-Sat’a dayalı inşaat sektörü yatırımlarında özellikle konut yapımında önemli azalmalar ve sektörde daralma görülmektedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin, yabancıların Kuzey Kıbrıs’ta gayrimenkul almalarını önlemek için açmış olduğu davalar yabancıları korkutmuş ve alımlarını azaltmıştır. Bu durum yabancılara yönelik üretim yapan müteahhitleri zor duruma sokmuştur. Birçok atıl konut ortaya çıkmış ve sektöre nakit girişi azalmıştır. Orans davasının Rumların istediği şekilde sonuçlanmamasına ve yabancı yatırımcı ve alıcıları rahatlatmasına rağmen inşaat sektöründe beklenen canlılık ve hareketlilik henüz daha istenen düzeyde değildir.

4. Ticaret ve Pazarlama

4.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

4.1.1. Toptan ve Perakende Ticaret

KKTC ekonomisi küçük bir ekonomi olması nedeniyle özel niteliklere sahiptir. Toptan ve perakende ticaret sektörü, yarattığı katma değer, istihdam ve diğer sektörlerle olan ilişkilerinde, ülkemiz ekonomisinin oluşturduğu şartlar gereği önemli bir yer tutmaktadır. KKTC jeolojik yapısı nedeniyle doğal yeraltı kaynaklarına sahip değildir. Bunun bir sonucu olarak, üretim, yatırım ve kaynak yaratılması açısından ve bunların optimum düzeyde kullanılarak optimum bir verim alınabilmesi için yüksek bir ithalatın yaratılması gereği doğmaktadır. Bu nedenle, ülkemiz ekonomisinin gelişmesinde dış ekonomik ilişkilerin, dolayısıyla ticaret sektörünün büyük önemi ve ağırlığı vardır. Bununla beraber ticaret sektörünün turizm nedeniyle çok büyük ölçüde dış talebe bağlı olmasından dolayı sektörde darboğazlarla ve sorunlarla karşılaşmaktadır.

2005 yılında 1977 yılı sabit fiyatlarıyla sektör katma değeri 2,021.9 YTL olarak gerçekleşirken bu değer 2006 yılında 2,296.6 YTL olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı milli gelir gerçekleşme rakamlarına göre sektör katma değerinde reel olarak %13.6 oranında bir artış olmuştur. Sektörün GSYİH'da, 1977 sabit fiyatları bazında 2005 yılında %15.5 olan payı 2006 yılı gerçekleşme rakamlarına göre %13.6 olmuştur.

4.1.2. Dış Ticaret

KKTC'nin dış ticareti özellikle ihracatımızı engelleyici ABAD kararlarının olumsuz etkilerini gidermek amacı ile alınan kararlı önlemler sonucu Türkiye'ye yönelerek gelişme göstermiştir. 2006 yılı verilerine göre toplam ithalatımız içerisinde Türkiye'nin payı %68.8 ve diğer ülkelerin %31.2 olurken ihracatımız içerisinde Türkiye'nin payı %45.4 ve diğer ülkelerin ise %54.6 olarak gerçekleşmiştir (tablo 41).

Tablo- 41 Dış Ticaretin Ülkelere Göre Dağılımı
(2004-2005)

	(Milyon ABD \$)											
	2004				2005				2006			
	İthalat		İhracat		İthalat		İhracat		İthalat		İhracat	
	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1.Türkiye	512.4	60.1	28.7	46.3	817.4	65.1	34.2	50.2	947.0	68.8	30.9	45.4
2.Diğer Ülkeler	340.7	39.9	33.3	53.7	438.1	34.9	33.9	49.8	429.2	31.2	37.2	54.6
2.1.AB Ülkeleri	224.4	26.3	15.2	24.5	264.3	21.1	18.6	27.3	247.1	17.9	12.9	18.9
2.1.1.Birleşik Krallık	91.0	10.7	13.5	21.8	101.4	8.1	13.8	20.3	87.1	6.3	8.4	12.3
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	133.4	15.6	1.7	2.7	162.9	13.0	4.8	7.0	160.0	11.6	4.5	6.6
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	23.5	2.8	4.3	6.9	42.0	3.3	6.8	10.0	57.1	4.2	9.2	13.5
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	40.7	4.8	-	-	52.4	4.2	-	-	43.8	3.2	-	-
2.4.ABD	7.1	0.8	-	-	8.3	0.7	0.1	0.1	9.8	0.7	0.1	0.2
2.5.Diğer Ülkeler	45.0	5.3	13.8	22.3	71.1	5.7	8.4	12.3	71.4	5.2	15.0	22.0
Toplam	853.1	100.0	62.0	100.0	1,255.5	100.0	68.1	100.0	1,376.2	100.0	68.1	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo - 42 Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı
(2004-2006)

	(Milyon ABD \$)					
	2004		2005		2006	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1.Türkiye	541.1	59.1	851.6	64.3	977.9	67.7
2.Diğer Ülkeler	374.0	40.9	472.0	35.7	466.4	32.3
2.1.AB Ülkeleri	239.6	26.2	282.9	21.4	260.0	18.0
2.1.1.Birleşik Krallık	104.5	11.4	115.2	8.7	95.5	6.6
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	135.1	14.8	167.7	12.7	164.5	11.4
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	27.8	3.0	48.8	3.7	66.3	4.6
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	40.7	4.5	52.4	4.0	43.8	3.0
2.4.ABD	7.1	0.8	8.4	0.6	8.4	0.6
2.5.Diğer Ülkeler	58.8	6.4	79.5	6.0	86.4	6.0
Toplam	915.1	100.0	1,323.6	100.0	1,444.3	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo - 43 Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi
(2004-2006)

	(Milyon ABD \$)								
	2004			2005			2006		
	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi
1.Türkiye	512.4	28.7	-483.7	817.4	34.2	-783.2	947.0	30.9	-916.1
2.Diğer Ülkeler	340.7	33.3	-307.4	438.1	33.9	-404.2	429.2	37.2	-392.0
2.1.AB Ülkeleri	224.4	15.2	-209.2	264.3	18.6	-245.7	247.1	12.9	-234.2
2.1.1.Birleşik Krallık	91.0	13.5	-77.5	101.4	11.9	-89.5	87.1	8.4	-78.7
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	133.4	1.7	-131.7	162.9	0.7	-162.2	160.0	4.5	-155.5
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	23.5	4.3	-19.2	42.0	3.8	-38.2	57.1	9.2	-47.9
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	40.7	-	-40.7	52.4	-	-52.4	43.8	0.0	-43.8
2.4.ABD	7.1	-	-7.1	8.3	-	-8.3	9.8	0.1	-9.8
2.5.Diğer Ülkeler	45.0	13.8	-31.2	71.1	11.5	-59.6	71.4	15.0	-56.4
Toplam	853.1	62.0	-791.1	1,255.5	50.8	-1,204.7	1,376.2	68.1	-1,308.1

Kaynak : Ticaret Dairesi

KKTC'nin ihracatı 2006 yılında 68.1 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İthalat ise %9.9 oranında artarak 1,376.2 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

2004-2006 yılları arasındaki dönemde dış ticaret hacmimiz sürekli artan bir trend izlemiştir. Dış Ticaret Hacmimiz 2006 yılında 2005 yılına göre %9.1 oranında artarak 1,323.6 milyon ABD dolarından 1,444.3 milyon ABD dolarına yükselmiştir (tablo 41).

2004 ve 2005 yıllarında milli gelirden meydana gelen büyüme, döviz kurlarında yaşanan istikrar dışalım ve dışsatım hacminde de büyümeyi beraberinde getirmiştir.

Tablo - 44 Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Güney Kıbrıs'la Olan Ticaret
(2004-2006)

	(ABD \$)		
	2004	2005	2006
İthalat	34,666.00	201,531.00	2,025,135.00
İhracat	443,066.00	1,460,453.00	3,200,000.00

Kaynak:Gümrük ve Rüsümet Dairesi, Ticaret Dairesi

2005 yılında Yeşil Hat Tüzüğü'nün uygulamaya girmesi ile Güney Kıbrıs ile olan ticaret hacmimizde gelişme gözlemlenmektedir. Ancak gerek Yeşil Hat Tüzüğü'nün tam anlamı ile uygulanamamasından gerekse KKTC'ye yönelik olan izolasyonların ortadan kaldırılmamasından dolayı Yeşil Hat Tüzüğü beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır.

Tablo 44'de de görüldüğü gibi Güney Kıbrıs'a yapılan ihracat 2005 yılında 1,460,453 ABD doları olarak gerçekleşirken 2006 yılında 3,200,000 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İthalatımız ise 2005 yılında 201,531 ABD doları olarak gerçekleşirken 2006 yılında 2,025,135 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Güney Kıbrıs'a olan ihracatımız içerisinde ağırlıklı paya sahip mallar sebze, meyve,

tuvalet kağıdı, alüminyum ve PVC kapı ve pencere, ahşap mobilya, külçe kurşun ve tekstil ürünleridir.

2006 yılında tarım ürünlerinin dışsatımımız içerisindeki payı 35.4, sanayi ürünlerinin payı %57.4 oranında gerçekleşmiştir (tablo 45).

Ana mal grupları itibarıyla dışalım incelendiğinde, "makine ve nakliye araçları" mal grubu birinci sırayı, "yapıldığı maddenin cinsine göre tasnif edilenler" mal grubu da ikinci sırayı almaktadır (tablo 46).

Tablo - 45 KKTC Dışsatımının Yapısı
(2004-2006) (Milyon ABD \$)

	2004		2005		2006	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1. Tarım Ürünleri	21.1	34.0	24.6	36.1	24.1	35.4
1.1. Narenciye	20.1	32.4	20.2	29.7	19.1	28.0
1.2. Patates	..	..	1.0	1.5	2.1	3.1
1.3. Canlı Hayvan	..	..	..	..	..	..
1.4. Diğer Tarım Ürünleri	1.0	1.6	3.4	5.0	2.9	4.3
2. Sanayi Ürünleri	39.4	63.5	41.1	60.4	39.1	57.4
2.1. İşlenmiş Tarım Ürünleri	24.9	40.2	27.8	40.8	26.0	38.2
2.2. Konfeksiyon	11.7	18.9	10.0	14.7	7.8	11.5
2.3. Diğer Sanayi Ürünleri	2.8	4.5	3.3	4.8	5.3	7.8
3. Minareller	1.5	2.4	2.4	3.5	4.9	7.2
Toplam	62.0	100.0	68.1	100.0	68.1	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo - 46 Ana Mal Gruplarına Göre Dışalım
(2004-2006)

(Milyon ABD \$)

Ana Mal Grupları	2004		2005		2006	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1. Yiyecek ve Canlı Hayvan	80.3	9.4	110.5	8.8	113.9	8.3
2. İçki ve Tütün	45.2	5.3	54.4	4.3	59.5	4.3
3. Yakıttan Gayri Yenmeyen Hammaddeler	13.5	1.6	21.0	1.7	23.3	1.7
4. Mineral Yakıtlar Yağlayıcı Madde ve İlgili Olanlar	68.9	8.1	172.8	13.8	232.2	16.9
5. Hayvan ve Sebze Yağları	5.3	0.6	6.8	0.5	7.1	0.5
6. Kimyevi Maddeler	66.0	7.7	93.0	7.4	99.9	7.3
7. Yapıldığı Maddenin Cinsine Göre Tasnif Edilenler	207.7	24.3	310.1	24.7	343.3	24.9
8. Makine ve Nakliye Araçları	304.5	35.7	385.8	30.7	383.6	27.9
9. Çeşitli Mamüller	61.7	7.2	101.1	8.1	113.4	8.2
Toplam	853.1	100.0	1,255.5	100.0	1,376.2	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

4.2. Sorunlar

Ticaret sektörünün belirgin özelliği, çok sayıda küçük ölçekli ticarethanelerden oluşmasıdır. Aynı işi yapan ticari işletmelerin çokluğu ve küçüklüğü dağıtım maliyetlerinin yükselmesine, buna bağlı olarak da fiyatların artmasına neden olmaktadır.

Dış ülkelerle olan ticari ilişkilerimizde özellikle ihracatımızın gelişmesinde önemli bir sorun da taşımacılık ve ulaşım faaliyetlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizin ada oluşu, ulaşımın hava ve deniz yoluyla yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu alanda ortaya çıkan başlıca sorunlar.

- Uçak kargo taşımacılığındaki dar kapasite nedeniyle karşılaşılan zorluklar.
- Yükleme ve boşaltmadaki aksaklıklar nedeniyle malların zamanında ve hasarsız ulaşımının sağlanamaması.
- Yükleme ve boşaltma maliyetlerinin yüksek olması.

KKTC'nin coğrafi konumu nedeni ile transit ticaret potansiyeli oldukça yüksektir. Bu alandaki ticaretin özendirilmesi ve geliştirilmesi yanında, başta altyapı eksiklikleri olmak üzere limanlarımıza liner bağlantılı gemi seferlerinin olmaması, işçilik ücretlerinin yüksek olması, yükleme ve boşaltma için yeterli ve modern araç ve gerecin eksikliği, liman derinliğinin az ve konteyner rıhtımının ve alanının bulunmaması gibi ticaretin gelişmesine engel oluşturan nedenlerin ivedilikle çözülmesi gerekmektedir.

5. Turizm

Dünyamız yirminci yüzyılı geride bırakırken, teknoloji, ulaştırma ve haberleşme alanında büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerle küreselleşme ve bölgesel bütünleşme eğilimlerinin giderek güçlendiği bir ortamda meydana gelen ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmeler, ülkelerin birbiriyle olan ilişki ve bağımlılıklarını artırmakta ve yeni ekonomi politikalarının oluşturulması kaçınılmaz olmaktadır.

Bu bağlamda kalkınma kavramı değişime uğramakta, sosyal ve ekonomik boyut yanında çevre ve kültür boyutları da kalkınma stratejilerine yansiyarak ağırlık kazanmaktadır.

Özellikle global ölçüde süregelen bütünleşme ve çözülme süreçleri, uluslararası turizm hareketlerini de yoğunlaştırmakta ve dünya turizm gelirindeki paylarını artırmak isteyen ülkeler arasındaki rekabet tırmanmaktadır. Yükselen çevre bilinci ve yoğunlaşan kültür faaliyetleri bu rekabetin ana temalarını oluşturmakta, ve birçok ülke çevreyle uyumlu turizm stratejilerini turizm politikalarının temelinde oturtmaktadır.

Bu koşullar altında, dünya turizm hareketinde önemli bir paya sahip olan Akdeniz bölgesinde yer alan ülkemizde de ekonomik kazançlarla çevre koşulları ve antropolojik değerler açısından duyarlı bir dengeyi oluşturacak, dünyada ve bölgemizde hızla gelişen ekonomik, sosyal ve siyasal olaylara uyum sağlayacak, kendi kaynaklarını uzun vadeli kullanımlar içinde koruyan sürekli ve dengeli (sürdürülebilir) bir turizm politikasının hayata geçirilmesi amaç olarak benimsenmektedir.

5.1.Mevcut Durum ve Gelişmeler

5.1.1.Turist Sayısındaki Gelişmeler

2005 yılında KKTC'ni ziyaret eden turist sayısı 2004 yılına göre %8.9 oranında artarak 599,012'den 652,779'a yükselmiştir. 2006 yılında ise ülkemizi 572,633'ü TC'li ve 143,116'sı diğer ülkelere olmak üzere toplam 715,749 kişi ziyaret etmiş bulunmaktadır. 2005 yılına göre 2006 yılı turist sayısı artış hızı %9.6 olarak gerçekleşmiştir (tablo 47).

Tablo - 47 Turist Sayısında ve Yapısında Gelişme

Ülke	2004		2005		2006	
	Turist	Pay (%)	Turist	Pay (%)	Turist	Pay (%)
1. Türkiye	434,744	72.6	488,023	74.8	572,633	80.0
2. Diğer	164,268	27.4	164,756	25.2	143,116	20.0
Toplam	599,012	100	652,779	100	715,749	100

Kaynak: Polis Genel Müdürlüğü

KKTC'ne gelen yabancıların ikamet ettikleri ülkelere göre dağılımı tablo 48'da verilmektedir. Buna göre 2006 yılında birinci sırada bulunan Türkiye'yi sırasıyla İngiltere, Almanya, İran ve Bulgaristan takip etmektedir. Türkiye'den gelen yolcu sayısında yıllar itibarıyla artış gözlenmektedir. 2004 yılında İngiltere'den gelen yabancı yolcu sayısı 91,095 iken, bu oran %26.3 azalarak 2006 yılında 67,123 olarak gerçekleşmiştir. Almanya'dan gelen yolcu sayısında da yıllar itibarıyla bir azalma gözlemlenirken, İran ve Bulgaristan'dan ise gelen yolcu sayısında bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo - 48 KKTC'ye Gelen Yabancıların İkamet Ettikleri
Ülkelere Göre Dağılımı

	2004	2005	2006
1. A.B.D.	1,465	1,532	1,702
2. Almanya	7,956	6,873	5,564
3. Avusturya	346	577	374
4. Avustralya	633	502	471
5. Belçika	315	257	234
6. Bulgaristan	1,098	1,474	2,067
7. Çek Cumhuriyeti	46	151	84
8. Çin	498	846	910
9. Danimarka	263	234	181
10. Estonya	9	6	21
11. Finlandiya	122	119	114
12. Fransa	811	725	662
13. Gürcistan	848	910	407
14. Hindistan	250	228	305
15. Hollanda	836	696	781
16. Irak	672	468	410
17. İspanya	161	197	177
18. İsveç	522	489	419
19. İsviçre	300	301	276
20. İran	4,828	4,899	5,295
21. İtalya	554	1,147	555
22. İsrail	408	330	398
23. İrlanda	1,201	1,068	967
24. İngiltere	91,095	90,066	67,123
25. İngiltere(Kıbrıslı Türk)	32,517	32,291	32,030
26. Japonya	238	211	164
27. Kanada	378	323	332
28. Kazakistan	476	807	1,051
29. Lübnan	308	202	185
30. Macaristan	93	134	76
31. Moldovya	1,451	1,724	1,874
32. Mısır	65	81	97
33. Makedonya	269	199	198
34. Norveç	111	150	202
35. Pakistan	1,554	1,081	1,151
36. Polonya	205	116	227
37. Romanya	325	569	422
38. Rusya	1,059	1,370	1,374
39. Suriye	1,493	1,466	582
40. Sudan	136	109	111
41. Suudi Arabistan	67	53	55
42. Ürdün	1,290	1,120	1,157
43. Yeni Zelanda	122	193	116
44. Diğer	6,874	7,595	12,215
45. Türkiye	434,744	488,890	572,633
Toplam	599,012	652,779	715,749

Kaynak: Polis Genel Müdürlüğü

5.1.2. Geceleme ve Kapasite Kullanımı

2004 ve 2005 yılları itibarıyla konaklayan turist sayısı 306,244 ve 335,235; doluluk oranı(kapasite kullanım oranı) %41,20 ve %40,70 olarak gerçekleşmiştir. Yatak sayısı 2004 yılında 11,926'dan 2005 yılında 12,839'a yükselmiş bulunmaktadır. 2006 yılında ise konaklayan turist sayısı 368,891; geceleme sayısı 1,355,614; kapasite kullanım oranı %33.50 ve yatak kapasitesi de 13,453 olarak gerçekleşmiştir(tablo 49).

Tablo - 49 Tüm Turistik Tesislerde Geceleme ve Doluluk Oranı

	2004	2005	2006
1. Konaklayan Turist Sayısı	306,244	335,235	368,891
2. Ortalama Geceleme Sayısı	5.00	4.70	3.70
3. Toplam Geceleme Sayısı	1,523,261	1,566,580	1,355,614
4. Doluluk Oranı (%)	41.20	40.70	33.50
5. Yatak Sayısı	11,926	12,839	13,453

Kaynak: Turizm Planlama Dairesi

2006 yılında turistik konaklama tesislerinde en yüksek doluluk %41.5 oranla 5 yıldızlı otellerde elde edilmiştir. Özel Belgeli Oteller ile 4 yıldızlı Oteller 5 yıldızlı Otelleri takip etmektedir. En düşük doluluk oranını ise %10.7 ile apart oteller elde etmiş bulunmaktadır. 2006 yılında bölgelere göre doluluk oranları ele alındığında en yüksek oran %44.2 ile Lefkoşa Bölgesi'nde sağlanmıştır. Bu bölgeyi sırası ile Girne, Gazimağusa, İskele ve Güzelyurt bölgeleri takip etmiştir(tablo 50).

Tablo - 50 Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgeler ve Tesis Türlerine Göre Doluluk Oranları

2006 Doluluk Oranları (%)						
Tesisin Türü	Lefkoşa Böl.	Gazimağusa Böl.	Girne Böl.	Güzelyurt Böl.	İskele Böl.	Toplam
1 Yıldızlı Otel	-	16.3	20.3	6.9	19.9	18.5
2 Yıldızlı Otel	-	9.5	20.5	13.3	-	15.5
3 Yıldızlı Otel	44.2	13.5	41.8	-	37.3	38.6
4 Yıldızlı Otel	-	-	40.1	-	-	40.1
5 Yıldızlı Otel	-	38.9	42.7	-	-	41.5
Özel Belgeli Otel	-	-	41.2	-	-	41.2
II. Sınıf Tatil Köyü	-	-	33.5	-	22.8	31.4
Butik Otel	-	-	18.0	-	-	18.0
Turistik Bangalow	-	21.3	16.9	-	45.8	19.0
Apart Otel	-	3.6	15.2	-	5.6	10.7
Yöresel Ev	-	-	-	-	52.3	52.3
Sınıfı Belirlenmeyen	-	-	32.6	-	-	32.6
Toplam	44.2	30.3	34.7	8.4	25.1	33.5

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2004 ve 2005 yıllarında KKTC ile çalışan yabancı tur operatörü sayısı 51 ve 77 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise 2005 yılına göre KKTC ile çalışan yabancı tur operatörü sayısı %183 artarak 141 adete ulaşılmıştır. 2004 ve 2005 yıllarında yabancı tur operatörleri tarafından gerçekleştirilen geceleme sayısı 571,855 ve 568,057 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise 2005 yılına göre yabancı tur operatörleri tarafından gerçekleştirilen geceleme sayısı %22.7 azalarak 439,254 olarak gerçekleşmiştir(tablo 51).

Tablo - 51 KKTC ile Çalışan Yabancı Tur Operatörleri ve Bu Tercihle Gerçekleşen Geceleme Sayısının Ükelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Tur Operatörü					
	2004		2005		2006	
	Adet	Geceleme	Adet	Geceleme	Adet	Geceleme
İngiltere	31	539,003	32	525,588	58	402,743
Almanya	8	28,330	28	33,889	42	26,411
Rusya	1	245	1	12	2	24
İtalya	3	1,129	2	1,891	3	2,553
Avusturya	2	462	1	701	1	550
İsveç	1	890	2	2,309	2	958
Güney Kıbrıs	2	79	2	209	3	3,173
İsviçre	1	1,590	2	27	5	259
Kazakistan	1	12	1	19	-	-
ABD	1	115	1	130	1	4
Polonya	-	-	-	-	1	700
Çek Cumhuriyeti	-	-	1	1,469	1	48
Fransa	-	-	-	-	2	273
İsrail	-	-	2	1,665	2	1,072
Çin	-	-	-	-	4	128
Diğer	-	-	2	148	14	358
Toplam	51	571,855	77	568,057	141	439,254

Kaynak : Turizm Tanıtma ve Pazarlama Dairesi

5.1.3. Ulaşım Tercihleri

Yabancı turistlerin ulaşım tercihleri tablo 52'de verilmektedir. Görüleceği gibi havayolunu tercih eden turistlerin toplam turist sayısı içindeki payı 2004 yılında %69.4'den, 2005 yılında %72.7'e yükselirken, buna karşılık deniz yolunu tercih eden turistlerin toplamdaki payı %30.6'dan %27.3'e düşmüştür. 2006 yılında ise havayolunu tercih eden turistlerin toplam turist sayısı içerisindeki payı %79.8, deniz yolunu tercih eden turistlerin toplamdaki payı ise %20.2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 52 Turizmde Ulaşım Tercihleri

	2004		2005		2006	
	Yolcu Sayısı	Pay (%)	Yolcu Sayısı	Pay (%)	Yolcu Sayısı	Pay (%)
1. Havayolu	509,501	69.4	585,647	72.7	713,136	79.8
1.1. Yabancı	157,097	21.4	158,411	19.7	137,497	15.4
1.2. TC uyruklu	242,778	33.1	295,632	36.7	414,247	46.3
1.3. KKTC	109,626	14.9	131,604	16.3	161,392	18.1
2. Deniz Yolu	224,397	30.6	219,936	27.3	180,848	20.2
2.1. Yabancı	7,171	1.0	6,345	0.8	5,619	0.6
2.2. TC uyruklu	191,966	26.2	192,391	23.9	158,386	17.7
2.3. KKTC	25,260	3.4	21,200	2.6	16,843	1.9

Kaynak: Turizm Planlama Dairesi ve Polis Genel Müdürlüğü

5.1.4. Turizm Hizmetleri Arzı

Turizm sektörünün diğer sektörlere olan bağımlılığı nedeniyle bu sektördeki hizmet sunumu ekonomik faaliyetlerin tüm alanlarını kapsamaktadır. Turizm hizmetleri sunumunun göstergeleri olarak turistik konaklama tesisleri, seyahat acenteleri ve diğer turistik yan tesislerdeki gelişme ile limanlar, havaalanları ve karayollarındaki hizmet durumları sayılabilir.

Turizm sektöründe turistik konaklama tesisleri, turistik yan tesisleri, seyahat acentesi ve kumarhane gibi tesisler gözönüne alındığında, 2006 yılında toplam tesis sayısının 827 ve toplam istihdam edilen personel sayısının 7,797 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo - 53 Turist Hizmetleri Arzı

Tesisin Türü	2004	2005	2006	Endeks (2004=100)
1. Otel, Apt-Otel ve Diğer				
1.1. Tesis Sayısı	116	121	127	109.5
1.2. Yatak Sayısı	11,926	12,839	13,453	112.8
1.3. Personel Sayısı	2,397	2,838	2,961	123.5
2. Pansiyon ve Misafirhaneler				
2.1. Tesis Sayısı	12	12	12	100.0
2.2. Yatak Sayısı	296	306	302	102.0
2.3. Personel Sayısı	36	38	25	69.4
3. Turistik Yan Tesisler				
3.1. Tesis Sayısı	407	509	515	126.5
3.2. Personel Sayısı	1,951	2,264	2,313	118.6
4. Turizm ve Seyahat Acenteleri				
4.1. Acente Sayısı	135	157	156	115.6
4.2. Personel Sayısı	416	471	400	96.2
5. Kumarhaneler				
5.1. Tesis Sayısı	19	21	17	89.5
5.2. Personel Sayısı	1,899	2,260	2,098	110.5

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2006 yılında, 2004 yılına göre otel, otel-apartman ve diğer(turistik konaklama tesisleri) grubunda yer alan tesis sayısında %9.5, yatak sayısında %12.8 ve personel sayısında da %23.5 oranlarında artışlar görülmüştür. Aynı dönemde turistik yan tesisler grubunda tesis sayısında %26.5 ve personel sayısında %18.6 oranında artış meydana gelmiştir. Turizm ve seyahat acenteleri grubunda acente sayısı %15.6 oranında artmasına karşın personel sayısında %3.8 oranında azalma bulunmaktadır. Pansiyon ve misafirhaneler grubunda ise tesis sayısında bir değişiklik olmamasına rağmen, yatak ve personel sayılarında

değişiklikler meydana gelmiştir. Kumarhanelerde tesis sayısında %10.5 oranında azalma olmasına karşın, personel sayısında %10.5 oranında artış meydana gelmiştir(tablo 53).

Konaklama tesislerinin sınıflarına göre dağılımı ise 2004-2006 dönemi esas alınarak tablo 54'de verilmektedir. 2006 yılı verilerine göre KKTC'nde mevcut 13,755 yatağın %97.8'si otel, otel-apt ve diğer tesis yatakları oluşturmaktadır. Pansiyon ve misafirhanelerin yatak sayısının toplam konaklama tesislerindeki payı ise %2.2 oranındadır. Sınıf ayırımı bazında tesis sayıları esas alınarak yapılacak bir analizde, 2006 yılında beş yıldızlı konaklama tesislerinin, pansiyon/misafirhaneler dışındaki konaklama tesisleri içindeki payının %5.5, dört yıldızlı tesislerin %4.7, üç yıldızlı tesislerin %14.1, iki yıldızlı tesislerin %7.8 ve bir yıldızlı tesislerin ise %18.8 olduğu görülmektedir.

Tablo - 54 Konaklama Tesislerinin Sınıflarına Göre Dağılımı

Tesisin Türü	2004		2005		2006	
	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak
	Adedi	Sayısı	Adedi	Sayısı	Adedi	Sayısı
1 Yıldızlı Otel	42	1,576	44	1,747	24	866
2 Yıldızlı Otel	32	2,084	31	1,986	10	538
3 Yıldızlı Otel	28	3,782	28	3,162	18	2,227
4 Yıldızlı Otel	9	2,272	7	1,850	6	1,584
5 Yıldızlı Otel	5	2,212	7	3,644	7	3,644
Özel Belgeli Otel ¹	-	-	1	34	1	34
II. Sınıf Tatil Köyü ¹	-	-	1	198	6	1,005
Butik Otel ¹	-	-	-	-	1	42
Turistik Bangalow ¹	-	-	1	56	33	1,868
Apart Otel ¹	-	-	1	162	9	548
Yöresel Ev ¹	-	-	-	-	1	24
Sınıfı Belirlenmeyen / Kapalı ¹	-	-	-	-	11	1,073
Toplam	116	11,926	121	12,839	127	13,453
Pansiyon/Misafirhane	12	296	12	306	12	302
GENEL TOPLAM	128	12,222	133	13,145	139	13,755

¹ 2004 Oteller(Değişiklik) Tüzüğüne göre turistik tesis sınıflandırmaları yeniden düzenlenmiştir.

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2006 yılında turistik konaklama tesislerinin bölgelere göre dağılımı tablo 55’de verilmektedir. Turistik yatak kapasitesinin önemli bir kısmının Girne ve Gazimağusa’da toplandığı görülmektedir. Toplam turistik yatak kapasitesinin %76’sı Girne, %13.4’ü Gazimağusa, %7’si İskele’de, %2.7’si Lefkoşa, %0.9’u Güzelyurt’ta bulunurken, toplam tesislerin %77’si Girne, %7.2’si Gazimağusa, %10.8’i İskele, %2.9’u Lefkoşa ve %2.1’i Güzelyurt’da bulunmaktadır.

Tablo - 55 Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı
(2006)

Tesisin Türü	Lefkoşa Böl.		Gazimağusa Böl.		Girne Böl.		Güzelyurt Böl.		İskele Böl.		Toplam	
	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak
1 Yıldızlı Otel	-	-	2	122	17	560	2	80	3	104	24	866
2 Yıldızlı Otel	-	-	2	184	7	312	1	42	-	-	10	538
3 Yıldızlı Otel	2	280	2	282	12	1,535	-	-	2	130	18	2,227
4 Yıldızlı Otel	-	-	-	-	6	1,584	-	-	-	-	6	1,584
5 Yıldızlı Otel	-	-	2	1,176	5	2,468	-	-	-	-	7	3,644
Özel Belgeli Otel	-	-	-	-	1	34	-	-	-	-	1	34
II. Sınıf Tatil Köyü	-	-	-	-	5	807	-	-	1	198	6	1,005
Butik Otel	-	-	-	-	1	42	-	-	-	-	1	42
Turistik Bangalow	-	-	1	60	30	1,670	-	-	2	138	33	1,868
Apart Otel	-	-	1	22	7	364	-	-	1	162	9	548
Yöresel Ev	-	-	-	-	-	-	-	-	1	24	1	24
Sınıfı Belirlenmeyen / Kapalı	1	46	-	-	9	911	-	-	1	116	11	1,073
Toplam	3	326	10	1,846	100	10,287	3	122	11	872	127	13,453
Pansiyon/Misafirhane	1	44	-	-	7	162	-	-	4	96	12	302
GENEL TOPLAM	4	370	10	1,846	107	10,449	3	122	15	968	139	13,755

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

5.1.5. Dış Seyahat ve Gezilerdeki Gelişme

2004 yılı itibarıyla dış seyahat gelirleri 550.6 milyon \$, dış seyahat giderleri 106.9 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise turist gelirlerinde meydana gelen artışa paralel olarak dış seyahat gelirleri %19.6 oranında artarak 658.5 milyon \$'a yükselmiştir. 2005 yılında dış seyahat giderleri ise %18.9 oranında artarak 127,1 milyon \$'a yükselmiştir.

2006 yılında dış seyahat gelirlerinin 761.6 milyon \$, dış seyahat giderleri 146.8 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, turist olmayanların gelir ve giderlerinin dış seyahat dengesini gelirler bazında %43.6, giderler bazında ise %13.8 oranında etkilediği görülmektedir(tablo 56).

Tablo - 56 Dış Seyahat Gelir ve Giderleri

	2004		2005		2006	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1. Gelirler	550.6	100.0	658.5	100.0	761.6	100.0
1.1. Turistler	377.3	68.5	436.4	66.3	429.8	56.4
1.2. Turist Olmayanlar	173.3	31.5	222.1	33.7	331.8	43.6
2. Giderler	106.9	100.0	127.1	100.0	146.8	100.0
2.1. Turistler	89.0	83.3	107.6	84.7	126.6	86.2
2.2. Turist Olmayanlar	17.9	16.7	19.5	15.3	20.2	13.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

5.1.6. Turizm Gelirleri

2006 yılında toplam döviz gelirleri 1,172.6 milyon \$'a, ihracat gelirleri 68.1 milyon \$'a ve net turizm gelirleri 303.2 milyon \$ olarak gerçekleşirken, net turizm gelirlerinin toplam döviz gelirleri içindeki payı %25.9, ihracat gelirlerine oranı ise %445.2 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise net turizm gelirlerinin toplam döviz gelirleri içindeki payının %33.6, ihracat gelirlerine oranı ise %482.8 olarak gerçekleşmişti.(tablo 57).

Tablo - 57 Turizm Gelirleri ve Döviz Gelirlerindeki Payı

	(Milyon \$)		
	2004	2005	2006
1. Net Turizm Gelirleri	288.3	328.8	303.2
2. Toplam Döviz Gelirleri ¹	839.0	979.2	1,172.6
3. İhracat Gelirleri	62.0	68.1	68.1
4. Net Turizm Gelirlerinin Toplam Döviz Gelirlerine Göre Yüzdesi	34.4	33.6	25.9
5. Net Turizm Gelirlerinin Toplam İhracat Gelirlerine Göre Yüzdesi	465.0	482.8	445.2

¹ İhracat ve Görünmeyen İşlemler Dengesi

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

5.1.7. Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projeleri

47/2000 sayılı Teşvik Yasası ve 7'inci ve 13'üncü maddeleri tahtında yapılan Yatırımların Teşviki ve Yönlendirilmesine İlişkin Tüzük uyarınca Devlet Planlama Örgütü tarafından 2001 yılından beri yatırım projelerine, turizm yatırımları dahil, Teşvik Belgesi verilmektedir.

Tablo - 58 Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projelerinin Bölgelere ve Yıllara göre Dağılımı

	2004		2005		2006		TOPLAM		YTL
	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	
GİRNE BÖL.	114,908,039	2,701	101,335,333	2,096	219,985,501	2,526	436,228,873	7,323	
MAĞUSA BÖL.	-	-	5,326,811	96	-	-	5,326,811	96	
LEFKOŞA BÖL.	17,717,195	256	-	-	-	-	17,717,195	256	
İSKELE BÖL.	34,244,246	884	318,397,036	4,828	2,338,384	52	354,979,666	5,764	
GÜZELYURT BÖL.	-	-	-	-	10,482,549	254	10,482,549	254	
TOPLAM	166,869,480	3,841	425,059,180	7,020	232,806,434	2,832	824,735,094	13,693	

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 58'dan da görüleceği üzere Teşvik Belgesi verilen Turizm Projeleri Girne bölgesi ile İskele bölgesinde yoğunlaşmıştır. İskele bölgesindeki yoğunlaşmanın nedeni Bafra Turizm alanında yapılması planlanan yatırımlardır. Ülkemizin toplam yatak kapasitesinin artırılması çalışmaları neticesinde 2004 yılında 3841, 2005 yılında 7020 ve 2006 yılında da 2832 yatak kapasiteli turizm projesi teşviklendirilmiştir. Projelerin tamamlanması halinde ülkemizin mevcut yatak kapasitesine toplam 13,693 yatak eklenmiş olacaktır.

2004 yılında teşviklenen turizm yatırım projelerinin toplam sabit yatırım tutarı 166,869,480 YTL'dir. 2006 yılı sabit yatırım tutarı 2004 yılına göre %39.5 artarak 232,806,434 YTL'ye ulaşmıştır. 2006 yılında Devlet Planlama Örgütü'nün teşviklendirdiği turizm yatırım projelerinin sabit yatırım tutarları Girne bölgesinde 219,985,501 YTL, Güzelyurt bölgesinde 10,482,549 YTL ve İskele bölgesinde 2,338,384 YTL'dir. 2004 yılından sonra Lefkoşa bölgesinde herhangi bir turizm yatırım projesi teşviklendirilmemiştir.

5.2. Sorunlar

Turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılması için önerilen önlemlerin yerine getirilmesinde birçok önemli adımlar atılmış olmasına rağmen, sektörün çözüm bekleyen birçok önemli sorununun halen mevcut olduğu ve ülke ekonomisinde arzulanan yerini alabilmesi için gerekli tedbirlerin zamanında alınmasına bağlı olduğu görülmektedir.

KKTC'nde turizmin yönlendirilmesinde esas alınacak olan Plan çalışmaları ile diğer yasal düzenleme çalışmalarının henüz tamamlanamamış olması, turizm sektörünün gelişme doğrultusunu olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Bu doğrultuda bölgesel ve ülkesel boyutlarda turizm plan ve politikaların oluşturulmaması ve öncelikli turizm bölgelerinin belirlenmemesi, iç-dış talep dengesi ile turizm yatırımlarının bölgelere dengesiz dağılmasını sağlamaktadır.

Doğal ve tarihi çevrenin korunmaması, turistik tesis ve yan tesisler ile eklentilerinin doğal çevreye ve özgün mimariye uyumlu bir biçimde gerçekleştirilmemesi, çevre kirliliği, özel koruma bölgeleri ve milli parklar gibi konularda spesifik politikaların henüz istenilen ölçüde geliştirilememesi ve koordinasyonun sağlanamamasından doğan sorunlar mevcuttur. Ülkemizdeki plansız yapılaşma turizmin kaynağı olan çevrenin bozulmasına ve turizm talebinin azalmasına neden olmaktadır.

Kıyı yönetim planının olmayışı kıyısal alanlarda yatırımların plansız gelişmesine neden olmaktadır.

KKTC'nin dış ülkelerde etkin tanıtımını ve ülkemiz turizminde iyi bir imajın yaratılmasını önleyen olumsuzluklar, sektörde arzulanan gelişmeyi engellemektedir. Rekabet üstünlüklerimizin ortaya konulmasındaki güçlükler nedeni ile pazarlamanın düşük fiyatlarla yapılmasının çekim unsuru haline gelmesi, turizm gelirlerinin istenilen düzeyde oluşmasını engellemektedir.

Tesislerde servis standardının ve kalitenin düşüklüğü ile yüksek turizm sezonunda kalifiye personel azlığı sektörün gelişmesini engelleyici bir nitelik arzemektedir.

KKTC'nin dış dünya ile haberleşme bağlantılarının geliştirilmesi konusunda önemli mesafeler alınmış olmasına rağmen gelişmiş ülke standartlarına ulaşılması konusunda eksiklikler mevcuttur.

Turizm kuruluşlarının devam eden finansman sorunu nedeniyle tesislerde idame yatırımı ile ek yatırımların rekabet koşullarının gerektirdiği ölçüde gerçekleştirilememesi, tesislerde standardın düşmesine neden olmaktadır.

Endirekt bağlantılarda geçmiş yıllara göre büyük bir aşama yapılmasına rağmen, yabancı ülkelerle direkt hava ulaşımının sağlanamamış olması ve hava ulaşımındaki organizasyon ve koordinasyon eksikliğinin yarattığı sorunlar sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.

Coğrafi konum itibarıyla, yakın çevremizde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ülke turizmini olumsuz yönde etkilemektedir.

Turizm arazisi tahsislerinde, mülkiyet durumu ve imar mevzuatının dikkate alınmadığı durumlarda sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, sektörde deneyimi olmayan kişi veya şirketlere arazi tahsis edilmesiyle, kıt olan doğal kaynaklarımızın tüketilmesi yanında turizmde hedeflenen düzeye ulaşamamaktadır.

Turizmdeki yenilik ve çeşitlilik yönündeki değişimlere rağmen, on iki aya yayılan inanç, kültür, agro, eko gibi özel ilgi turizm modellerini dikkate almadan, ülkemizde uygulanmaya çalışılan sezonluk kitle turizmi, sektörün istenilen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Pazarın çeşitlendirilmemesi, turizm ürününe, özel turizm pazarlarına hitap edebilecek nitelikler kazandırılmasını sağlayabilecek ekonomik, sosyal ve kültürel aktivite ve organizasyonlar ile sektörün desteklenmesi için gereken çalışmaların yapılmaması sektörün gelişmesini olumsuz etkilemiştir.

Yüksek gelir grublarına dahil turistlerin ülkemizi tercih etmesini ve yıl boyu talep yaratılmasını sağlayacak çalışmalar yapılmamıştır.

Özel ilgi turizmine dayalı küçük ölçekli turizm yatırımlarının, mevcut teşvik sisteminden yeterli düzeyde yararlandırılmaması, kırsal bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanamamasına neden olmaktadır.

Yarım kalmış veya inşaatı ağır ilerleyen Teşvik Belgeli yatırımların işletmeye açılması sağlanmadan, yeni yatırımların teşviklendirilmesi sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizdeki altyapı ile fiziksel büyümenin paralel gelişmemesinden kaynaklanan sorunlar turizm sektörünü de olumsuz etkilemektedir. Turizm yatırımlarının belli bölgelerde aşırı yoğunlaşması sorunları daha da büyütmektedir.

Belirli bölgelerde yoğunlaşan tatil amaçlı ikinci konutlar, bölgenin altyapı sorunlarını artırmakla birlikte turistlerin ikinci konutlara yönelmesini sağlayarak, turistik tesislere olan talebin azalmasına neden olmaktadır.

Turizm faaliyetleri içinde yer alan yat turizminin bölgesel ölçüğe uygun olarak yapılmaması, mevcut dokuyu olumsuz yönde etkilemektedir.

Avrupa Birliği turizm politikalarına uyum açısından çalışmalara başlanmaması, sektördeki gelişmelerin takip edilememesine neden olmaktadır.

Ülkesel fiziki gelişim planlarının, turizm yatırım stratejisinin ve kapasite artırıcı yatırım kararlarında bölgesel düzeyde fiziki, sosyal ve ekonomik taşıma kapasitelerinin belirlenmemiş olması, sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

6. Ulaştırma - Haberleşme

6.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ulaştırma-Haberleşme sektörü ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel altyapılarından birini oluşturmakta olup ve aynı zamanda diğer sektörlerin karşılıklı uyum içinde, etkin olarak faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından da önem taşımaktadır. Özellikle başta turizm sektörü olmak üzere ticaret, sanayi ve tarım sektörlerine dışsal ekonomi sağlayarak onları harekete geçirmekte, devamlı bir ekonomik gelişmeye katkıda bulunmakta ve öngörülen ekonomik ve sosyal hedeflerin gerçekleşmesini desteklemektedir.

Sektör, karayolu ulaştırması, havayolu ulaştırması, denizyolu ulaştırması, telekomünikasyon hizmetleri, posta hizmetleri, radyo-televizyon hizmetleri olmak üzere altı alt sektöre ayrılmaktadır.

6.2. Ulaştırma

6.2.1. Karayolu Ulaştırması

KKTC yurtiçi ulaşımının tamamen karayolu taşımacılığına dayanıyor olması, karayolu alt sektörünün ekonomi içindeki önemini ve ekonomimize etkilerini artırmaktadır. Ülkemizde toplam karayolu uzunluğunun 1500 km.'si asfalt kaplamalı ve 900 km'si stabilize yol olmak üzere 2400 km'dir. Bir kısım köy yolları stabilize olmakla beraber her köyün şehirler ve kasabalarla bağlantısını sağlayan en az bir asfalt yolu mevcuttur.

Sınırlarımız içinde kalan yol ağının km²'ye düşen miktarı yaklaşık 750 m olup, bir rakam dünya standartlarına göre oldukça iyi bir karayolu ağına sahip olduğumuzu göstermektedir.

KKTC'nde kentlerarası yolların bakım, tamir ve yenileme çalışmaları Karayolları Dairesi tarafından gerçekleştirilirken kentlerde bu hizmet belediyeler tarafından yürütülmektedir.

KKTC ve TC arasında imzalanan 2000-2010 Yılı Kıbrıs Karayolu Master Planı'nda;

- KKTC karayollarının dünyadaki teknik gelişmelere paralel olarak, ileriki yıllarda artması beklenen yol kullanıcı talebini en etkin ve ekonomik şekilde karşılayabilecek bir karayolu ağına sahip olması,
  - Tüm dünyada olduğu gibi karayolu ulaşımına olan yoğun talep nedeniyle artan karayolu kazalarındaki ölüm ve yaralanmaları azaltmak için karayolları fiziki ve geometrik standartlarının en elverişli şekilde korunması ve iyileştirilmesi
  - Karayolları taşıma talebinde bağlı olarak trafiğin gerektirdiği güzergahlarda yüksek standartlı yolların yapılması ve hizmete açılması,
  - Mevcut karayolu ağının fiziki standartlarının korunabilmesi için aşırı yüklemelerin önlenmesi,
  - Çevre konusu öncelikli ele alınarak yeni yapılacak yol yatırımlarının çevreye duyarlı bir şekilde yapılması
- hedeflenmiştir.

2006 yılında Master Plan kapsamında toplam 125 km'lik yol tamamlanmış olup, 10.3 km'lik Lefkoşa-Güzelyurt II. Etap bölünmüş yolunun yapımı devam etmektedir.

KKTC Karayollarının yürüttüğü ikinci grup projeler aşağıdaki gibidir.

1. I. Grup Master Plan kapsamında III. Sınıf yollar
2. II. Grup TC Kaynaklı Projeler
3. Bütçe Dahilindeki Projeler

6.2.2. Havayolu Ulaştırması

Ülkemiz ekonomisinde özel bir yeri bulunan havayolu ulaştırması, havayolu işletmeciliğini, hava alanları işletmeciliğini, hava trafik kontrol hizmetlerini, yer ve ikram hizmetlerini, eğitim, bakım ve diğer havacılık faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin uluslararası zorunluluklara göre koordinasyonu ve denetimini kapsamaktadır.

Çok hızlı gelişen ve yenilenen bir sektör olan sivil havacılıkta yarışabilmemiz için teknik teçhizat, personel eğitimi, lisan (İngilizce), ICAO (International Civil Aviation

Organisation)'ın çıkardığı kurallar ve yerel yasalar gibi konularda kalite ve sürekliliğin devamı gerekmektedir.

Ülkemiz dış dünyaya açılan en önemli havalimanı konumunda bulunan Ercan Havaalanı hızla büyüyen havayolu ulaşımına cevap verebilmek ve çağdaş bir görünüm kazanmak için, pisti, apronu, terminal binası ve bekleme salonlarının tadilatı ile ek bina inşaatı Mayıs 2004'te tamamlanarak yeniden hizmete açılmıştır.

Havayolu yük ve yolcu taşımacılığında tarifeli hizmet veren hava yolu şirketleri KTHY, THY, Atlas Jet, Pegasus ve Onur-Air olarak sıralanabilir. Bunun yanında charter sefer yapan havayolu şirketleri de mevcuttur.

Havayolu taşımacılığının toplam yurt dışı taşımacılık içindeki payına bakıldığında 2005 yılında %73.4 olan yolcu taşıma payının 2006'da %81.5'e yükselmiş olduğu ve %0.2 olan yük taşıma oranının ise yine %0.2 olarak gerçekleştiği görülmektedir. (tablo 59)

Havayolu ile yük taşımacılığında bakıldığı zaman 2005'de taşınan yük miktarının 4,571 ton iken, 2006'da 4,798'e yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde yolcu taşımacılığına bakıldığı zaman 2005'de 1,216,256 olan yolcu sayısı 2006'da 1,517,704'e yükselmiştir. Bu arada hava sahamızdan geçen uçak sayısının 2005'de 98,281 iken, 2006 yılında 112,026 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir (tablo 60).

Tablo - 59 Yurtdışı Yük ve Yolcu Taşımacılığı
(2004-2006)

	A: Yolcu	B: Yük		(Kişi-Ton)
		2004	2005	2006
1. Toplam Taşıma	A....	1,467,140	1,656,017	1,862,684
	B....	1,954,027	2,481,777	2,544,714
1.1. Hava Yolu	A....	1,021,996	1,216,256	1,517,704
	B....	4,025	4,571	4,798
1.2. Deniz Yolu	A....	445,144	439,761	344,980
	B....	1,950,002	2,477,206	2,539,916
2. Oransal Dağılım Toplam (%)	A....	100.0	100.0	100.0
	B....	100.0	100.0	100.0
2.1. Hava Yolu	A....	69.7	73.4	81.5
	B....	0.2	0.2	0.2
2.2. Deniz Yolu	A....	30.3	26.6	18.5
	B....	99.8	99.8	99.8

Kaynak: Sivil Havacılık Dairesi ve Limanlar Dairesi Müdürlükleri

Tablo - 60 Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları
(2004-2006)

	2004	2005	2006
1. Sefer Sayısı	7,627	9,063	12,976
2. Yolcu Sayısı	1,021,996	1,216,256	1,517,704
3. Kargo (Ton)	4,025	4,571	4,798
4. Hava Sahamızdan Geçen Uçak Sayısı	101,271	98,281	112,026

Kaynak: Sivil Havacılık Dairesi Müdürlüğü

6.2.3. Denizyolu Ulaştırması

Denizyolu ulaştırması hizmet ve ürünlerin üretim merkezlerinden tüketim merkezlerine, limanlararası yapılan taşıma ve dağıtım hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır. Bu hizmetler Limancılık, gemi, yük ve yolcu taşımacılığı, tersanecilik, yük ve gemi acenteliği ve brokerliğinden oluşmaktadır. Ülkemizde denizyolu ulaştırması ile ilgili faaliyetler halen:

- 1) Limanlar Dairesi Müdürlüğü
- 2) Serbest Liman ve Bölge Müdürlüğü
- 3) K.T. Denizcilik Ltd. Şti.
- 4) K.T. Liman İşçileri Şti.
- 5) Gemi ve yük acenteleri eliyle yürütölmektedir.

Ülkemizin belli başlı limanları şunlardır:

- Gazimağusa Liman
- Girne Turizm Liman
- Gemikonağı Liman

KKTC yük taşımacılığında Gazimağusa Limanı, yolcu taşımacılığında da Girne Limanı en önemli limanlardır.

Bunlar dışında denetim ve teknik hizmetler yönünden Gazimağusa Limanına bağlı,

- Kalecik Akaryakıt Dolum Tesisleri
- Kalecik Alçı ve Çimento İskelesi

Girne Limanına bağlı,

- Tekneçik Elektrik Santarlı Akaryakıt Dolum Tesisi
- Girne Yat Limanı

mevcuttur.

Bunların yanında Limanlar Dairesi'ne bağlı 6 adet balıkçı barınağı bulunmaktadır. Denetim ve teknik hizmetler yönünden Limanlar Dairesi'ne bağlı bulunan İskele Yat Limanı ve diğer tesisler, işletmecilik yönünden kamu ve özel sektör işletmeleri tarafından işletilmektedirler.

2006 yılında KKTC'ne denizyolu ile 2,539,916 ton yük ve 344,980 adet yolcu taşınmıştır (tablo 61).

KKTC gemi siciline 2005 yılı sonu itibarıyla, 44 adet gemi kayıtlı bulunmakta ve KKTC Bayrağının Doğu Akdeniz ve Karadenizde gezdirmektedir.

2006 yılı itibarı ile Gazimağusa Limanı'na gelen yükün %58.9'u ve giden yükün %59.4'ü KKTC bandıralı gemilerle, gelen yükün %6.3'ü ve giden yükün %1.2'si TC bandıralı gemilerle, gelen yükün %34.78'i ve giden yükün %39.3'ü Üçüncü Ülke bandıralı gemilerle taşınmıştır (tablo 62).

Tablo - 61 Denizyolu Yük ve Yolcu Taşması
(2004-2006)

	(Ton,Adet)					
	2004		2005		2006	
	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu
1. Gazimağusa Limanı	1,024,928	45,980	1,384,911	59,151	1,158,333	50,429
2. Girne Turizm Limanı	218,621	399,164	274,438	380,610	274,196	294,541
3. Girne Yat Limanı	-	-	-	-	-	-
4. Tekneçik Santrali	70,803	-	177,095	-	205,358	-
5. Gemikonağı Limanı	-	-	-	-	-	-
6. Kalecik Akaryakıt Tesisleri	244,458	-	301,491	-	330,485	-
7. Kalecik Alçı-Çimento Tesisleri	291,192	-	339,271	-	571,544	10
Toplam	1,950,002	445,144	2,477,206	439,761	2,539,916	344,980

Kaynak: Limanlar Dairesi Müdürlüğü

Tablo - 62 Gazimağusa Limanına Taşınan Yük Miktarları ve Taşıyan Gemilerin Milliyetleri
(2004-2006)

Milliyeti	(Ton)					
	2004		2005		2006	
	Gelen	Giden	Gelen	Giden	Gelen	Giden
1. KKTC	511,621	58,575	613,405	63,094	603,571	79,685
2. TC	73,420	5,632	84,849	1,047	64,468	1,632
3. Yabancı	312,648	63,032	562,221	60,295	356,213	52,764
Toplam	897,689	127,239	1,260,475	124,436	1,024,252	134,081

Kaynak : Limanlar Dairesi Müdürlüğü

6.3. Haberleşme

Haberleşme sektörü telekomünikasyon, yayıncılık, bilişim ve posta hizmetlerini kapsamaktadır.

6.3.1. Telekomünikasyon Hizmetleri

Hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ve artan globalleşme eğilimi, telekomünikasyon sektörünü bireysel haberleşmenin sağlanmasının ötesinde, bilgi toplumunun temel altyapısını oluşturan bir sektör durumuna getirmiştir.

KKTC'deki Telekomünikasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, her yıl yapılan yeni yatırımlar ile devam etmektedir. Bugün KKTC sınırları içerisinde kullanılan Telekomünikasyon sistemleri tamamıyla en son teknoloji ürünü sistemlerdir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de iletişimin önem kazanması sonucunda eski analog sistemler sayısal sistemlerle kablo ve havai hatlar ise fiber optik kablolarla değiştirilmiştir. 2006 sonu itibarı ile Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt bölgelerinde toplam 123,260 adet abone kapasitesi mevcuttur (tablo 63). Aynı dönemde KKTC genelinde 69 adet telefon santralı üzerinden 102,895 telefon abonesine hizmet verilmiştir. Lefkoşa'da 1 ana merkez santralı ve buna bağlı 21 kırsal alan santralı, Gazimağusa'da 2 ana merkez santralı ve buna bağlı 24 kırsal alan santralı, Girne'de 1 ana merkez santralı ve buna bağlı 10 kırsal alan santralı ve Güzelyurt'ta 1 ana merkez santralı ve buna bağlı 9 kırsal alan santralı bulunmaktadır. Mevcut santral kapasitelerinin çalışan santral sayısına oranı tüm bölgeler itibarıyla %83.5 olarak tespit edilmiştir.

GSM mobil telekomünikasyon hizmetleri, Rumeli Telekom A.Ş. (KKTC Teslim) ve Kıbrıs Mobile Telekomünikasyon Ltd. (KKTCELL) tarafından gelir paylaşımı esasına göre verilmekte olup, 2006 yılı itibarıyla KKTCELL'in 253,223 ve KKTC Telsim'in ise 96,721 abonesi mevcuttur.

Tablo - 63 Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri
(2004-2006)

Bölgeler	2004	2005	2006
1. Lefkoşa	19,966	19,966	19,966
2. Gazimağusa	20,240	20,240	20,240
3. Girne	9,999	10,000	10,000
4. Güzelyurt	6,144	6,144	6,144
5. Kırsal Bölgeler	65,123	64,630	66,910
Toplam	121,472	120,980	123,260

Kaynak: Telekomünikasyon Dairesi

6.3.2. Posta Hizmetleri

KKTC posta hizmetleri düzenli bir şekilde gelişmekte ve çağdaş bir anlayışla sürdürülmektedir. Yurtiçi ve yurtdışı posta gönderilerinin kara, hava ve deniz yolu ile sevki yapılmakta ve gelen postaların dağıtımını süratle gerçekleştirilmektedir. Acele posta servisi başarı ile sürdürülmekte, bu hizmetlere ek olarak, yurtiçi ve TC ile karşılıklı olarak posta havalesi kabul ve ödemesi yapılmaktadır. Bunun yanında uluslararası posta havaleleri tek taraflı olarak TC kanalıyla alınmakta ve alıcıya ödenmektedir. Posta hizmetleri alanında uygulanan etkin görevlerin bir sonucu olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin uluslararası alanda uygulattığı ambargoya rağmen ülkemizin posta ile haberleşmesi dünyanın heryeri ile başarılı bir şekilde yapılabilmektedir.

2006 yılı itibarıyla KKTC'nde 36 adet posta şubesi, 141 adet posta acentesi ve 35 pul bayisi, 96 adet posta kutusu ve 2,901 adet kiralık özel posta kutusu mevcuttur.

6.3.3. Radyo ve Televizyon

Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu (BRTK) tarafından yürütülmekte olan radyo ve televizyon hizmetlerinin geliştirilmesi çağdaş bir anlayışla sürdürülmektedir. Hızla gelişen teknoloji sayesinde bülten ve bilgi akışı, ülkeler arasında sınırsız bir şekilde oluşmaya başlamıştır. BRTK, çağımızın yayıncılık gereklerini yerine getirebilmek için atılımlarını devam ettirmektedir.

BRTK'nun kendi TV ve Radyo yayınlarına ek olarak vermekte olduğu TRT1 ve TRT2 yayınları yanında TC Orijinli özel TV ve Radyo yayınlarında düzenleyen yeni yasanın gündeme gelmesi ve kısmen de yürürlüğe girmesi ile KKTC'de de özel yayıncılık alanda etkinlik gösteren kuruluşların verici ve yansıtıcı donanımı için gerekli enerji, bina, anten kulesi vb. altyapı gereksinimleri ile ölçü-bakımları da BRT Kurumu tarafından karşılanmaktadır. 2005 yıl sonu itibarıyla ülkemizde 7'i TC, 5'i KKTC orjini toplam 12 özel tv kanalı, BRT dışında 2 üniversite Kamu TV kanalı yayın yapmaktadır. 5'i TC, 10'u KKTC orjinli toplam 13 özel radyo kanalı BRT dışında 4'ü üniversite kanalı olmak üzere 5 tane de Kamu Radyo kanalı yayın yapmaktadır.

BRT2 TV kanalı 1997 yılında başlamıştır. BRT2 TV kanalı yayın alanı genişletilmesi projesi sürmektedir.

Milli Eğitim ve Kültür bakanlığı Ek-TV (Eğitim-Kültür TV) deneme yayınları, BRT TV2 ile zaman paylaşımli olarak sürmektedir.

BRT Int uydu yayınları sayısal olarak Turksat 1C uydusundan yapılmakta ve tüm Avrupa'da izlenebilmektedir. 1998'de haftada 4 saat olarak başlatılan BRT Int Uydu TV yayınları, haftalık ortalama 112 saatte çıkarılmıştır. TV yayınlarının yanı sıra 2 radyo kanalı da haftalık ortalama 122.5 saat yayın yapmaktadır.

Bayrak Türk Müziği Radyosu 21 Temmuz 2003 yılında yayına başlamıştır. Bayrak Türk Müziği günde toplam 16 saat yayın yapmaktadır.

Bayrak Klasik Radyosu 1 Aralık 2006 tarihinden itibaren günde 24 saat yayın yapmaktadır.

Tablo - 64 Radyo ve Televizyon Şebekesi Gelişim Tablosu

Bölgeler	2004	2005	2006
1. Radyo Yayınları			
1.1. Orta Dalga Radyo Vericileri			
1.1.1. Verici Sayısı	3	3	3
1.1.2. Toplam Güç (kW)	110	110	110
1.2. Kısa Dalga Radyo Vericileri			
1.2.1. Verici Sayısı	1	1	1
1.2.2. Toplam Güç (kW)	25	25	25
1.3. FM Radyo Vericileri			
1.3.1. Verici Sayısı	12	12	12
1.3.2. Toplam Güç (kW)	152.3	152.3	152.3
1.4. Toplam Yayın Saati			
1.4.1. Radyo I	8,760	8,760	8,760
1.4.2. BRT International (Radyo II)	8,760	8,760	8,760
1.4.3. Bayrak FM (Radyo III)	8,760	8,760	8,760
1.4.4. Radyo Klasik	5,125	5,420	8,760
1.4.5. Bayrak Haber	-	-	-
1.4.6. Bayrak Türk Müziği	6,023	6,023	5,840
2. TV Yayınları			
2.1. TV Ana Verici Sayısı	9	9	9
2.2. Toplam Güç (kW ERP)	1,320	1,320	1,320
2.3. TV Kanal Aktarıcı Sayısı	36	36	36
2.4. TV Aktarıcı Toplam Gücü (kW ERP)	936	936	936
2.5. Toplam Yayın Saati			
2.5.1. BRT TV 1	6,762	6,762	6,762
2.5.2. BRT TV 2	5,840	5,840	5,840
2.5.3. Eğitim TV	312	312	312
3. Uydu Yayınları			
3.1. Uydu Verici Sayısı	1	1	1
3.2. Toplam Güç (kW ERP)	1,000	1,000	1,000
3.3. Toplam Yayın Saati			
3.3.1. BRT TV1	6,752	6,752	6,752
3.3.2. BRT Radyo 1	8,760	8,760	8,760
3.3.3. Bayrak International	8,760	8,760	8,760
3.3.4. Bayrak FM	-	-	-

Kaynak: BRT Kurumu

6.3.4. Türk Ajansı - Kıbrıs (TAK)

Kıbrıs Türk Halkının haklı davasını dünyaya duyurmak için 1973 yılında faaliyete geçen Türk Ajansı-Kıbrıs (TAK) bu görevini şevk ve azimle sürdürmektedir.

Yasal statüye 1983 yılında kavuşan ve bağımsız bir kurum olan TAK 7 kişilik Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir.

TAK, doğruluk ve tarafsızlık ilkelerine bağlı habercilik yapmaktadır.

TAK, günlük iç ve dış haberlerden oluşan "Haber Bülteni", Güney Kıbrıs'ta yayınlanan Rumca ve İngilizce gazetelerden alınan haberlerin tercümelerini içeren "Rum Özetleri Bülteni" ile izlenen olayların fotoğraflarını abonelerine servis etmektedir.

KKTC ve TC'nin döviz kurları ile KKTC ve TC piyango sonuçları da verilen hizmetler arasındadır.

TAK, abone olan KKTC basınına, Türkiye basınının KKTC'deki temsilciliklerine, uluslararası ajanslara (Reuters, AFP, AP, İRNA) devlet ve hükümet ortaklarına hizmet vermektedir.

TAK, bugüne kadar geçen 33 yılda yaklaşık 384,857 haber yayınladı. Rum basın Özetleri Bülteni ise 8,732 sayısına ulaştı. Aynı sürede yaklaşık 292,990 adet fotoğraf servis edilmiştir.

Servis edilen haber ve fotoğrafların basın yayın organlarında kullanılma oranı %95'i aşmaktadır.

TAK, Anadolu Ajansı ile imzaladığı İşbirliği ve Dayanışma Protokolü ile karşılıklı ücretsiz haber alış verişi yapmaktadır.

Protokol uyarınca Anadolu Ajansı, ile yakın işbirliği ve dayanışma içinde olan TAK, diğer Türk Cumhuriyetlerinde Ajanslarla da işbirliği imkanları yaratma çabasıdadır.

Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları Birliği (TKA)'nın kurucu üyesi olan TAK, halen TKA'nın dönem başkanlığını yürütmektedir.

Bu bülten üye Türk Cumhuriyetleri ajanslarına servis edilmektedir.

TAK'ın haber servisinden 56 abone, Rum Basın Özetleri Bülteni'nden 44 abone, Fotoğraf servisinden ise 34 abone yararlanmaktadır.

Aboneler, TAK'ın hizmetlerine internet ortamında istediği zaman erişerek yayına verilen haberleri görüp alabilmektedir.

TAK'ın mevcut sorunlarından birisi, 1983'de çıkarılan yasanın güncelleştirilmesidir. Bu konuda çalışmalar yapılıyor. Ajans'ın halen görev yaptığı binanın bugünkü çalışanları ancak sığıdığı, Ajans'ın her geçen gün gelişip güçlendiği dikkate alındığında, Ajans'ın hizmetlerine uygun bir binaya kavuşması kaçınılmazdır.

Buna paralel olarak, Ajans'ın teknik donanımının da çağdaş gereklere uygun olarak yeniden yapılandırılması zorunlu görülmektedir. Bunlar için de imkanlar ölçüsünde gereken düzenlemelerin yapılması yönüne gidilmektedir.

Ajans'ın hedefleri arasında globalleşen dünyaya KKTC'nin haberini en hızlı şekilde aktarmak amacıyla İngilizce Haber Bülteni hazırlamaktadır. Bu yönde deneme çalışmaları yapılmaktadır.

6.4. Sorunlar

KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması nedeniyle Türkiye dışındaki ülkelerle doğrudan hava bağlantısı yapılamamakta, KKTC siciline kayıtlı gemiler ise genelde TC-KKTC arasında sefer yapabilmekte ve tarifeli gemi seferleri yapılamamaktadır. Bu durum ulaştırma maliyetlerini yükseltmekte ve gelir kaybına neden olmaktadır.

Hızlı ve plansız kentleşme sonucu yollarda artan yük taşımaları ve aşırı yüklemeler zaten yetersiz olan karayolu altyapısının daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

Artan karayolu ulaşım talebi ile birlikte nüfus yoğunluğu yüksek olan bölgelerde trafik önemli sorunlardan bir haline gelmiştir. Karayollarındaki ağır taşıt trafiği de trafik güvenliğinin azalmasında önemli bir etkidir.

2006 yılında 48 kişinin ölümü ve 1,342 kişinin yaralanması ile sonuçlanan trafik kazaları ülkedeki etkili ve acil çözümler gerektiren en önemli sorunların başında yer almaktadır.

Yine hızla artan yapılaşma nedeniyle bazı bölgelerde telefon ve internet hizmetlerinde altyapı yetersizliğinden dolayı birçok sorunlar yaşanmaktadır.

7. Eğitim

7.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Kıbrıs Türk Milli Eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olarak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

7.1.1. Örgün Eğitim

Belirli yaş gruplarına, belirli bilgi ve becerileri, belirli bir süre içerisinde vermeyi amaçlayan örgün eğitim, temel, orta ve yüksek öğrenimi kapsar.

7.1.1.1. Okul Öncesi Eğitim

İlköğretim yaşına gelmemiş çocukların eğitimi olarak ele alınan okul öncesi eğitim, Milli Eğitim Yasası gereği 5-6 yaş grubunu kapsamaktadır. Devlet eliyle yürütülen ve çağ nüfusunun tümünü kapsayacak şekilde bir programa bağlı olarak yaygınlaştırılan okul öncesi eğitim bir veya iki yıl sürelidir.

Milli Eğitim Yasası gereği beş veya altı yaş grubunu kapsamaktadır. Eğitimde yeniden yapılanma sonucunda anasınıf eğitimi zorunlu hale getirilmiştir. Böylece okul öncesi eğitimde, 2006-2007 ders yılında altı yaş grubu için okullaşma oranı %100 olmuştur (tablo 65).

Okul öncesi eğitim, devlet anaokullarında, ilkokullara bağlı anasınıflarda ve özel anaokullarda sürdürülmektedir.

Bu eğitim kademesinde, Devlet Anaokulları'nda 2005-2006 Öğretim yılında 1,499 olan öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 1,505'e öğrenci öğretmen oranı 14.1'den 142.2'ye, okullaşma oranı %20.2'den, %22,1'e yükselirken, öğretmen sayısı değişmemiş ve 106 olarak kalmıştır.

Tablo - 65 Okul Öncesi Eğitim
(2004-2007)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007
1. Devlet Anaokulları			
1.1. Okul Sayısı	18	20	20
1.2. Öğrenci Sayısı	1,440	1499	1505
1.3. Öğretmen Sayısı	193	106	106
Öğrenci/Öğretmen	7.4	14.1	14.2
Okullaşma Oranı (%)	20.4	20.2	22.1
2. Özel Anaokullar			
2.1. Okul Sayısı	30	31	33
2.2. Öğrenci Sayısı	1,225	1,127	1,499
2.3. Öğretmen Sayısı	154	111	73
Öğrenci/Öğretmen	7.9	10.1	20.5
Okullaşma Oranı (%)	17.4	15.2	14.3
3. Anasınıflar ¹			
2.1. Şube Sayısı	88	114	115
2.2. Öğrenci Sayısı	2,067	2,263	2,276
2.3. Öğretmen Sayısı	88	114	115
Öğrenci/Öğretmen	23.5	19.8	19.8
Okullaşma Oranı (%)	60.4	30.5	30.5

¹İlkokullara bağlı anasınıflar, 4 yaş grubunu da kapsamaktadır.
Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

Toplam 20 olan anaokullarının 9 tanesi Lefkoşa'da, 5 tanesi Güzelyurt'ta, 3 tanesi Gazimağusa'da, 2 tanesi Girne'de ve 1 tanesi de İskele'de bulunmaktadır.

Özel anaokullarda ise 2005-2006 öğretim yılında 31 olan okul sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 33'e, öğrenci sayısı 1,127'den 1,149'a yükselirken, öğretmen sayısı 111'den 73'e, okullaşma oranı da %15.2'den %14.3'e düşmüştür. Öğrenci öğretmen oranı 10.1'den 20.5'e yükselmiştir.

Program dönemi içerisinde ise ilkokullara bağlı anasınıflarda 2005-2006 öğretim yılında 114 olan Şube sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 115'e, öğretmen sayısı 114'den 115'e, öğrenci sayısı 2,263'ten 2,276'ya yükselirken, okullaşma oranı %30.5, öğrenci-öğretmen oranı ise 19.8 olarak kalmıştır.

7.1.1.2. İlköğretim

KKTC'nde 17/86 sayılı Milli Eğitim Yasası'na göre 7-11 yaş grubunu kapsayan ilköğretim zorunlu olup, o yılın 31 Aralık gününden önce altı yaşını dolduran çocukların onbir yaşını tamamlayıncaya kadar süren eğitim ve öğrenimlerini kapsar. Bu eğitim süresi 5 yıldır.

Sözkonusu eğitim kademesinde, Devlet İlkokulları ile özel ilkokullarda, 2005-2006 öğretim yılında toplam okul sayısı 95 iken, 2006-2007 öğretim yılında 94 olmuş, öğrenci sayısı 16,997'den, 17,541'e, öğretmen sayısı 1,274'ten 1,275'e, öğrenci öğretmen oranı ise 13.3'ten 13.8'e yükselmiştir. 2006-2007 öğretim yılında, ilkokullarda okullaşma oranı %100 olarak korunmuştur (tablo 66).

Tablo - 66 Özel ve Devlet İlkokullar
(2004-2007)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2004-2005	95	16,327	1,270	12.9	100.0
2005-2006	95	16,997	1,274	13.3	100.0
2006-2007	94	17,541	1,275	13.8	100.0

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

7.1.1.3. Ortaöğretim

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı en az altı yıl süreli eğitimin tümünü kapsar. İlköğretimi tamamlayan her öğrenci, ortaöğretime devam etme ve ortaöğretim olanaklarından ilgili ve yetenekleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir.

7.1.1.3.1. Ortaokullar

Ortaokul öğrenimi, Milli Eğitim Yasası uyarınca, kız ve erkek ayırımı yapılmaksızın her yurttaş için bir hak ve ödev olup zorunludur. Ortaokullar, ayrı okullar halinde kurulabilecekleri gibi, bir liseye bağlı olarak da kurulabilirler. Süreleri ise üç yıldır.

12-14 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesinde belirlenen genel amaç ve ilkeler doğrultusunda öğrenciler, bir üst öğretim kurumu olan Genel Lise veya Meslek Liseleri'ne hazırlanırlar.

2006-2007 öğretim yılında KKTC'nde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı 1 Güzel Sanatlar Ortaokulu, 1 Kolej, 13 bağımsız ortaokul, 9 tane de liselere bağlı ortaokul olmak üzere toplam 24 ortaokul eğitimlerini sürdürmüştür. Bu eğitim kademesinde üniversiteler bünyesinde 4 tane özel kolej ile üç tane de bağımsız özel ortaokul bulunmaktadır.

Söz konusu eğitim kademesinde, 2005-2006 öğretim yılında 30 olan okul sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 31 olurken, 9,956 olan öğrenci sayısı 9,920'ye, 1,214 olan öğretmen sayısı 1,052'ye düşmüş, öğrenci öğretmen oranı ise 8.2'den 9.4'e yükselmiştir. Bir önceki dönemde %100 olan okullaşma oranı, 2006-2007 öğretim yılında da %100 olmuştur (tablo 67).

Tablo - 67 Özel ve Devlet Ortaokulları
(2004-2007)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2004-2005	28	9,712	1,014	9.6	100.0
2005-2006	30	9,956	1,214	8.2	100.0
2006-2007	31	9,920	1,052	9.4	100.0

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

7.1.1.3.2. Liseler

Liseler, ortaokul üstü üç yıllık çeşitli programlar uygulayan ve ağırlık verdikleri program uyarınca adlandırılan genel liseler ile meslek liselerinden oluşurlar.

15-18 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesinde amaç, Milli Eğitim Yasası'nda yer alan "Genel Amaç ve Temel İlkeler" doğrultusunda, öğrencileri toplum ekonomisinin gereklerini de gözeterek çeşitli programlar çerçevesinde ilgi ve yeteneklerine göre geliştirerek yüksek öğretime veya hem mesleğe hem yüksek öğretime veya toplumsal yaşama ve iş olanaklarına hazırlamaktır.

7.1.1.3.2.1. Genel Liseler

Dört yıllık öğretim kurumları haline getirilen genel liselerde bir yıllık hazırlık sınıfları konmuştur.

Genel Liselerde, 2005-2006 öğretim yılında 22 olan okul sayısı 2006-2007 öğretim yılında yine 22 olmuştur. Bu eğitim kademesinde, 2005-2006 öğretim yılında 6,319 olan öğrenci sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 5,995'e, okullaşma oranı %70.0'dan %59.8'e, öğretmen sayısı 796'dan, 670'e düşmüştür. Öğrenci öğretmen oranı ise 7.9'dan 8.9'a yükselmiştir (tablo 68).

Tablo - 68 Özel ve Devlet Genel Liseleri
(2004-2007)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2004-2005	22	6,133	694	8.8	67.2
2005-2006	22	6,319	796	7.9	70.0
2006-2007	22	5,995	670	8.9	59.8

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

7.1.1.3.2.2. Mesleki Teknik Öğretim

KKTC'nde Mesleki ve Teknik Öğretim etkinlikleri büyük ölçüde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Mesleki Teknik, Örgün Eğitim yanında Yaygın ve Çıraklık Eğitimi olarak da işlevlerini sürdürmektedir. 15-18 yaş grubunu kapsayan ve ortaokul üstü üç yıllık programları uygulayan bu eğitim kademesinde, 2006-2007 öğretim yılında 3 Endüstri Meslek Lisesi, 4 Ticaret Lisesi, 5 Meslek Lisesi, 2 tane de Pratik Sanat Okulu faaliyetlerini sürdürmüştür.

Endüstri Pratik Sanat Okulları zorunlu eğitim yaşını tamamlamış fakat 18 yaşından gün almamış bireylere metal, motor, ağaç işleri ve elektrik gibi meslek dallarında pratik meslek eğitimi veren meslek okullarıdır. Üç yıl süreli olan bu okullarda, haftada bir gün teorik, dört gün de okullarda veya işletmelerde pratik eğitim verilmektedir.

Endüstri Pratik Kız Sanat Okulları ise, zorunlu eğitim yaşını tamamlamış fakat 18 yaşından gün almamış bireylere seramik, el sanatları, konfeksiyon ve kuaförlük dallarında pratik meslek eğitimi veren meslek okullarıdır. Üç yıl süreli olan okullarda bir gün teorik, dört gün de okullarda veya işletmelerde pratik eğitim verilmektedir.

Tablo - 69 Mesleki Teknik Liseler
(2004-2007)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı ¹	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2004-2005	13	2,470	511	4.8	27.1
2005-2006	13	2,265	462	4.9	25.1
2006-2007	14	2,437	422	5.8	24.3

¹ Bazı öğretmenlerden yaygın eğitimde de yararlanılıyor.

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

Mesleki Teknik Öğretimde, 2005-2006 yılında 13 olan okul sayısı 2006-2007 öğretim yılında yine 14 olmuş, öğretmen sayısı 462'den, 422'ye düşerken, öğrenci sayısı 2,265'den 2,437'e, öğrenci öğretmen oranı 4.9'dan 5.8'e yükselmiş, ancak okullaşma oranı %25.1'den %24.3'e düşmüştür (tablo 69).

Liselerde, genel bir durum değerlendirmesi yapıldığında, 2005-2006 öğretim yılında lise ve meslek liselerinde toplam okullaşma oranının %95.1 olduğu görölr. Bu oran 2006-2007 öğretim yılında %84.1 olmuştur.

7.1.1.4. Yüksek Öğretim

Milli Eğitim Yasası'na göre yüksek öğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğretim veren eğitimin tümünü kapsar.

Liselerden herhangi birini başarı ile tamamlayan öğrenciler, yüksek öğrenim kurumlarının koşullarına bağlı olmak kaydıyla bu kurumdan yararlanma hakkına sahiptirler.

Yüksek öğretim kurumlarının kuruluşu, açılışı, özel amaçları, çalışmaları ve öğretim üyeleri ile ilgili esaslar ve yüksek öğretim kurumlarına ilişkin diğer hususlar, bu kurumların özel yasalarında belirlenir.

Yüksek öğretim paralıdır; ancak maddi olanakları elverişli olmayan başarılı öğrenciler ile özörlü öğrencilerin her türlü öğrenim giderleri olanaklar ölçüsünde burs, kredi, parasız yatılı ve benzeri yollarla devletçe karşılanmaktadır.

Bu eğitim kademesinde, KKTC'nde ikisi vakıf, üç tanesi özel olmak üzere beş üniversite, bir Anadolu Üniversitesine bağlı Açık Öğretim Fakültesi, devlet eliyle yürütölen Atatürk Öğretmen Koleji ODTÜ Kuzey Kıbrıs kampüsü ile Sağlık Bakanlığı'na bağlı Hemşirelik Yüksek Okulu, olmak üzere, on yüksek öğretim kurumu vardır. Ayrıca, ÖSS ve ÖYSM ve diğer sınavlarda yüksek öğrenim hakkı kazanan öğrenciler Türkiye'de öğrenim görmektedirler. Bunların yanında üçüncü ölkelerde de öğrenim gören öğrenciler vardır.

7.1.1.4.1. KKTC'ndeki Yüksek Öğretim Kurumları

7.1.1.4.1.1. Atatürk Öğretmen Akademisi

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı, liselere dayalı 4 yıl süreli eğitim ve öğretim yapmakta olup, ilkokullara öğretmen yetiştirmektedir.

Atatürk Öğretmen Akademisi'ne öğrenci alımları, Bakanlığın ihtiyaçları gözönüne alınarak sınavla yapılmaktadır. 2005-2006 öğretim yılında 161 olan öğrenci sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 187 olmuştur (tablo 81).

7.1.1.4.1.2. Doğu Akdeniz Üniversitesi

18/1981 sayılı yasa ile oluşturulan Yüksek Teknoloji Enstitüsü 1986-1987 öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne (DAÜ) dönüştürülmüştür. DAÜ eğitim dili İngilizce olan ve yurt dışından gelen öğrencilere de hizmet veren bir yüksek öğretim kurumudur.

Yarıyıl esasına dayalı öğretim vermekte olan Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde halen 7 Fakülte ve 2 yüksek okul çatısı altında eğitim öğretim hizmeti sunulmaktadır.

Bunun yanında bir de İngilizce Hazırlık Okulu vardır. Tıp Fakültesi programı, Ankara Üniversitesi ile yapılan bir protokol uyarınca, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde yürütülmektedir. Üniversiteye öğrenci kabulü ile ilgili esaslar "DAÜ Öğretim ve Sınav Tüzüğü" ve bu Tüzüğe bağlı "DAÜ Giriş Sınavı ve Öğrenci Kabul Yönetmeliği" ile belirlenmiştir. 2006-2007 öğretim yılında öğrencilerin Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 70'de verilmiştir.

Tablo - 70 Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
1. İşletme ve Ekonomi Fakültesi	423	705	370	1498
1.1. İşletme	131	237	116	484
1.2. Ekonomi	51	67	55	173
1.3. Uluslararası İlişkiler	95	156	104	355
1.4. Bankacılık ve Finans	54	49	52	155
1.5. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	36	47	3	86
1.6. Uluslararası Ticaret ve İşletme	19	38	16	73
1.7. Yönetim Bilişim Sistemleri	6	15	10	31
1.8. Avrupa Birliği İlişkileri	5	31	-	36
1.9. Uluslararası Finans	9	27	5	41
1.10. Siyaset Birimi	6	15	6	27
1.11. Kamu Yönteimi	9	23	1	33
2. Mühendislik Fakültesi	279	1274	312	1865
2.1. Elektrik ve Elektronik Müh.	67	250	85	402
2.2. İnşaat Mühendisliği	81	170	55	306
2.3. Makine Mühendisliği	30	130	99	259
2.4. Bilgisayar Mühendisliği	56	500	41	597
2.5. Endüstri Mühendisliği	42	221	31	294
2.6. Bilişim Sistemleri Mühendisliği	3	3	1	7
3. Bilgisayar ve Teknoloji Yüksek Okulu	879	286	255	1420
3.1. İnşaat Teknolojisi (2+1 Yıl)	21	-	-	21
3.2. Bilgisayar Programcısı (2 Yıl)	39	53	7	99
3.3. Elektrik/Elektronik Tek (2 yıl)	225	9	-	234
3.4. Bilgi Teknolojisi (4 yıl)	149	154	239	542
3.5. İnşaat Teknolojisi (2 Yıl)	62	7	1	70
3.6. Büro Yönetimi (2 yıl)	75	27	-	102
3.7. Bilgisayar Destekli Teknik Çizim (2 yıl)	108	8	-	116
3.8. Bilgisayar Destekli Muhasebe	136	18	3	157
3.9. Elektrik ve Elektronik Teknisyenliği (3 Yıl)	58	-	-	58
3.10. Bilgi Yönetimi (2 yıl) (Uzaktan eğitim)	6	10	-	16

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Tablo - 70 Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı (Devam)
(2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			
	KKTC	TC	III.Ülkeler	Toplam
4. Fen ve Edebiyat Fakültesi	348	568	22	938
4.1. Uygulamalı Matematik ve Bilgisayar	53	43	3	99
4.2. Arkeoloji ve Sanat Tarihi	50	8	2	60
4.3. Müzik	32	11	4	47
4.4. İngiliz Dili ve Edebiyatı	66	73	3	142
4.5. Tarih	53	19	3	75
4.6. Türk Dili ve Edebiyatı	46	348	-	394
4.7. Psikoloji	24	41	6	71
4.8. Mütercim-Tercümanlık	24	25	1	50
5. Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu	199	203	112	514
5.1. Turizm ve Otelcilik (2Y1)	59	38	22	119
5.2. Turizm ve Otel İşletmeciliği	104	117	82	303
5.3. Rekreasyon	36	48	8	92
6. Hukuk Fakültesi	93	1167	3	1263
7. Mimarlık Fakültesi	183	407	258	848
7.1. Mimarlık	107	161	228	496
7.2. İç Mimarlık	68	223	23	314
7.3. Endüstri Ürünleri Tasarımı	8	23	7	38
8. İletişim Fakültesi	180	627	52	859
8.1. Radyo-TV-Sinema	53	130	13	196
8.2. Gazetecilik	33	51	4	88
8.3. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	86	420	32	538
8.4. Görsel Sanat ve İletişim Tasarımı	8	26	3	37
9. Eğitim Fakültesi	253	1503	8	1764
9.1. İngilizce Öğretmenliği	85	253	5	343
9.2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik	79	214	3	296
9.3. Matematik Öğretmenliği	-	16	-	16
9.4. Müzik Öğretmenliği	-	41	-	41
9.5. Türkçe Öğretmenliği	70	660	-	730
9.6. Okul Öncesi Öğretmenliği	-	61	-	61
9.7. İlköğretim Matematik Öğretmenliği	7	49	-	56
9.8. Bilgisayar ve Öğretim Teknik Öğretmenliği	7	49	-	56
9.9. Sınıf Öğretmenliği	-	41	-	41
9.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	-	38	-	38
9.11. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	-	39	-	39
10. Tıp	19	64	-	83
11. Hazırlık	264	1163	66	1493
Genel Toplam	3120	7967	1458	12545

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde son üç yıllık döneme ait durumu ise tablo 71'de verilmiştir.

Tablo - 71 Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2004-2007)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2004-2005	4,837	7,952	1274	14,063
2005-2006	4,473	9,084	1534	15,091
2006-2007	3,120	7,967	1458	12,545

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Tablo 71'den de görüleceği gibi, Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde 2005-2006 öğretim yılında 4,473 olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 3,120'ye, TC uyruklu öğrenci sayısı 9,084'den 7,767'e, Üçüncü Ülke Uyruklu öğrenci, sayısı ise 1,534'den 1,458'e düşmüştür. Bu verilere göre 2006-2007 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı 15,091 iken düşerken , 12,545 olmuştur.

7.1.1.4.1.3. Lefke Avrupa Üniversitesi

1990-91 öğretim yılında eğitim vermeye başlayan Lefke Avrupa Üniversitesi, bir Vakıf Üniversitesi'dir. İngilizce dilinde eğitim yapmakta olan üniversite, ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitim programları uygulamaktadır.

Tablo - 72 Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
1. Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi	37	649	36	722
1.1. Mimarlık	11	82	3	96
1.2. İnşaat Mühendisliği	7	73	7	87
1.3. İç Mimarlık	2	148	2	152
1.4. Bilgisayar Mühendisliği	11	207	6	224
1.5. Elektrik Elektronik Müh.	6	139	18	163
2. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	50	621	39	710
2.1. İşletme	24	157	12	193
2.2. Uluslararası İlişkiler	9	198	7	214
2.3. Kamu Yönetimi	1	60	1	62
2.4. Ekonomi	-	57	1	58
2.5. Bilgisayar Enformatik	15	74	14	103
2.6. Bankacılık ve Finans	1	71	4	76
2.7. Pazarlama Yönetimi	-	4	-	4
3. İletişim Bilimleri Fakültesi	64	332	3	399
3.1. Gazetecilik	5	50	-	55
3.2. Radyo-TV-Sinema	21	65	1	87
3.3. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	23	113	2	138
3.4. Görsel İletişim Tasarımı	15	104	-	119
4. Fen ve Edebiyat Fakültesi	36	663	2	701
4.1. Tarih	15	117	-	132
4.2. Türk Dili ve Edebiyatı	7	307	-	314
4.3. İngilizce Öğretmenliği (ELT)	14	239	2	255
5. TBT Fakültesi	25	12	1	38
5.1. Tarım İşletmeciliği	-	-	1	1
5.2. Kültür Bitkileri Üretimi ve Pazarlaması	25	12	-	37
6. Meslek Yüksek Okulu	5	51	2	58
6.1. Bilgisayar Programcılığı	4	22	1	27
6.2. İnşaat Teknikerliği	-	-	-	-
6.3. İşletmecilik	-	5	-	5
6.4. Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	18	1	20
6.5. Görsel İletişim	-	1	-	1
6.5. TV Yapım-Yönetim	-	5	-	5
7. Hazırlık	53	330	32	415
Genel Toplam	270	2,658	115	3,043

Kaynak: Lefke Avrupa Üniversitesi

Lefke Avrupa Üniversitesi bünyesinde, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, İletişim Bilimleri Fakültesi ile TBT Fakültesi olmak üzere beş Fakülte, bir İngilizce Hazırlık okulu ile bir Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır.

Öğrencilerin 2006-2007 öğretim yılında Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 72’de verilmiştir.

Tablo - 73 Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2006-2007)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2004-2005	302	1,802	117	2,221
2005-2006	282	2,609	106	2,997
2006-2007	270	2,658	115	3,043

Kaynak: Lefke Avrupa Üniversitesi

Yukarıda verilen tablo 73'den de görüleceği gibi 2005-2006 öğretim yılında 282 olan KKTC'li öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 270'e, düşerken Üçüncü Ülkelerden gelen öğrenci sayısı 106'dan 115'e, TC uyruklu öğrenci sayısı da 2,609'dan 2,658'e yükselmiştir. 2005-2006 öğretim yılında 2,997 olan toplam öğrenci sayısı da artarak 2006-2007 öğretim yılında 3,043'e yükselmiştir

7.1.1.4.1.4. Girne Amerikan Üniversitesi

Girne Amerikan Üniversitesi, University College of Northern Cyprus (UCNC) adı ile 1985 yılında İşletme ve Ticaret alanında kursların verilmeye başlanması ile eğitime açılmış ve Eylül 1986'da İşletme alanında lisans eğitimi vermeye başlamıştır.

Tablo - 74 Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			
	KKTC	TC	III.Ülkeler	Toplam
1. İşletme ve Ekonomi Fakültesi	91	891	167	1,149
1.1. Muhasebe	4	7	10	21
1.2. Bankacılık ve Finans	3	1	20	24
1.3. İşletme	25	232	25	282
1.4. Yönetim Bilişim Sistemleri	19	143	26	188
1.5. Ekonomi	2	85	10	97
1.6. Konaklama ve Turizm İşletmeciliği	18	35	35	88
1.7. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	1	139	1	141
1.8. Uluslararası İlişkiler	13	198	12	223
1.9. Uluslararası İşletmecilik	-	50	20	70
1.10. Havacılık Yönetimi	4	-	-	4
1.11. Pazarlama	2	1	8	11
2. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	152	1,061	140	1,353
2.1. Bilgisayar Mühendisliği	22	279	25	326
2.2. Grafik Tasarım	28	114	8	150
2.3. İç Mimarlık	25	225	3	253
2.4. Elektrik-Elektronik Mühendisliği	7	203	33	243
2.5. Endüstri Mühendisliği	1	128	24	153
2.6. Mimarlık	69	112	47	228
3. Eğitim Fakültesi	71	1,260	2	1,333
3.1. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğr.	13	230	-	243
3.2. İngilizce Öğretmenliği	48	207	2	257
3.3. Türk Dili ve Edebiyatı	10	823	-	833
4. Beşeri Bilimler Fakültesi	20	59	3	82
4.1. Psikoloji	19	28	3	50
4.2. İngiliz Dili ve Edebiyatı	-	24	-	24
4.3. İngilizce Mütercim Tercümanlık	1	7	-	8
5. Hukuk Fakültesi	39	-	14	53
6. İletişim Fakültesi	89	244	7	340
6.1. Basın ve Yayın	48	1	3	52
6.2. Halkla İlişkiler	37	242	5	284
6.3. Radyo, TV, Sinema	4	1	-	5
7. Meslek Yüksek Okulu	15	250	6	271
7.1. Bankacılık	1	28	-	29
7.2. Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	2	42	4	48
7.3. Endüstriyel Elektronik	1	5	-	6
7.4. Halkla İlişkiler	2	79	-	81
7.5. İşletme	3	48	1	52
7.6. Muhasebe	3	10	-	13
7.7. Pazarlama	-	9	-	9
7.8. Turizm ve Otel İşletmeciliği	3	29	1	33
8. Spor Rekreasyon Yüksek Okulu	7	2	-	9
8.1. Rekreasyon Yönetimi	4	1	-	5
8.2. Spor Yönetimi	3	1	-	4
Genel Toplam	484	3,767	339	4,590

Kaynak: Girne Amerikan Üniversitesi

1990-1991 Öğretim Yılında Girne Amerikan Üniversitesi olarak adını değiştirmiştir. Girne Amerikan Üniversitesi bünyesinde, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İşletme ve Ekonomi Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi, Hukuk Fakültesi olmak üzere altı Fakülte ve iki de Meslek Yüksek Okulu vardır.

İngiliz dilinde eğitim yapan Üniversitede iki yıllık ön lisans ve dört yıllık lisans programları uygulanmaktadır.

Öğrencilerin Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 74'de verilmiştir.

Tablo - 75 Girne Amerikan Üniversitesindeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2004-2007)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III. Ülkeler	
2004-2005	530	2,686	269	3,485
2005-2006	529	3,975	394	4,898
2006-2007	484	3,767	339	4,590

Kaynak: Girne Amerikan Üniversitesi

Tablo 75'den de görüleceği gibi 2005-2006 öğretim yılında 529 olan KKTC'li öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 484'e, 394 olan Üçüncü Ülke Uyruklu öğrenci sayısı 394'den 339'a, TC uyruklu öğrenci sayısı ise 3,975'den, 3,767'e düşmüştür. Toplam öğrenci sayısı ise 2005-2006 öğretim yılında 4,898 iken, 2006-2007 öğretim yılında 4,590'a düşmüştür.

7.1.1.4.1.5. Yakın Doğu Üniversitesi (NEU)

Lefkoşa'da Yakın Doğu Üniversitesi, öğretim faaliyetlerine 1988-1989 öğretim yılında başlamış, İngilizce dilinde eğitim yapan özel bir yüksek öğrenim kurumudur.

Tablo - 76 Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III. Ülkeler	
1. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	343	914	144	1,401
1.1. Bilgisayar Enformatik	85	84	39	208
1.2. İşletme	169	263	46	478
1.3. Ekonomi	15	120	20	155
1.4. Uluslararası İlişkiler	39	290	26	355
1.5. Bankacılık ve Finans	28	109	13	150
1.6. Avrupa Birliği İlişkileri	7	48	-	55
2. Mühendislik Fakültesi	256	837	417	1,510
2.1. Bilgisayar Mühendisliği	73	308	80	461
2.2. Elektrik/Elektronik Müh.	84	237	172	493
2.3. Makine Mühendisliği	24	117	60	201
2.4. İnşaat Mühendisliği	75	175	105	355
3. Mimarlık Fakültesi	508	205	30	743
3.1. Mimarlık	211	132	30	373
3.2. İç Mimarlık	297	73	-	370
4. Fen ve Edebiyat Fakültesi	123	955	11	1,089
4.1. Türk Dili ve Edebiyatı	20	603	2	625
4.2. İngiliz Dili ve Edebiyatı	6	151	6	163
4.3. Psikoloji	97	201	3	301
5. Denizcilik Fakültesi	46	186	2	234
5.1. Güverte Bölümü	35	96	1	132
5.2. Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi	9	75	1	85
5.3. Gemi Makinaları İşletme Bölümü	2	15	-	17
6. İletişim Fakültesi	517	795	3	1,315
6.1. Gazetecilik	35	130	-	165
6.2. Halkla İlişkiler ve Tanıtım	333	396	3	732
6.3. Radyo-TV	138	229	-	367
6.4. Görsel İletişim Tasarımı	11	40	-	51
7. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	389	417	2	808
7.1. Antrenörlük Eğitimi	3	7	-	10
7.2. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	347	400	2	749
7.3. Spor Yöneticiliği	39	10	-	49
8. Hukuk Fakültesi	345	1,654	7	2,006
9. Atatürk Eğitim Fakültesi	1,127	361	7	1,495
9.1. Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği	131	45	-	176
9.2. Rehberlik ve Psikolojik Danışma	244	-	-	244
9.3. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi	453	32	1	486
9.4. Türk Dili ve Edebiyatı	20	-	-	20
9.5. Türkçe Öğretmenliği	77	50	-	127
9.6. İngilizce Öğretmenliği	202	234	6	442
10. Mesleki Yüksek Okulu (2 Yıllık)	18	76	2	96
10.1. Radyo Televizyon Yayıncılığı	6	14	-	20
10.2. Elektrik/Elektronik Teknisyenliği	2	3	-	5
10.3. İnşaat Teknisyenliği	1	2	-	3
10.4. Muhasebe	2	8	-	10
10.5. Bankacılık	1	15	-	16
10.6. Turizm ve Otel İşletmeciliği	4	16	-	20
10.7. Bilgisayar Teknolojisi ve Programcılığı	2	18	2	22
11. Sahne Sanatları	16	11	-	27
11.1. Dramatorji - Dramatik Yazarlık	8	1	-	9
11.2. Oyunculuk	8	10	-	18
12. Sağlık Bilimleri Fakültesi	88	-	-	88
13. Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu	94	136	65	295
14. Güzel Sanatlar ve Tasarımı	16	34	-	50
14.1. Grafik Tasarımı	12	32	-	44
14.2. Plastik Sanatlar	4	2	-	6
Genel Toplam	3,886	6,581	690	11,157

Kaynak: Yakın Doğu Üniversitesi

Üniversitede halen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İletişim Fakültesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Denizcilik Fakültesi, Sahne Sanatları, Sağlık Bilimleri ve Güzel Sanatlar ve Tasarım olmak üzere toplam onbir fakülte ile Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu, Meslek Yüksek Okulu, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu ve bir de İngilizce Hazırlık Okulu bulunmaktadır.

2006-2007 öğretim yılında Yakın Doğu Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin , uyruklarına ve bölümlerine göre dağılımları tablo 76'da görüldüğü gibidir.

Yakın Doğu Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin, yıllar itibarıyla, uyruklarına göre dağılımları incelendiği zaman, 2005-2006 öğretim yılında 3,481 olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 3,886'ya, Üçüncü Ülkelerden gelen öğrenci sayısı ise 585'den 690'a yükselirken, TC uyruklu öğrenci sayısı 6,777'den 6,581'e düşmüştür. Toplam öğrenci sayısı ise 10,843'den, 11,157'ye yükselmiştir (tablo 77).

Tablo - 77 Yakın Doğu Üniversitesindeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2004-2007)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2004-2005	2,890	6,075	782	9,747
2005-2006	3,481	6,777	585	10,843
2006-2007	3,886	6,581	690	11,157

Kaynak: Yakın Doğu Üniversitesi

7.1.1.4.1.6. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, yüksek öğretim yaşamına Lefkoşa Ortaköy'de 1997-1998 öğretim yılında başlamış, İngilizce dilinde eğitim yapan özel bir yüksek öğretim kurumudur.

Üniversite'de, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ile Fen Edebiyat Fakültesi olmak üzere beş Fakülte, Önlisans programı uygulayan bir yüksek okul ile bir de İngilizce Hazırlık Okulu bulunmaktadır.

2006-2007 öğretim yılında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin uyruklarına ve bölümlerine göre dağılımları tablo 78'de görüldüğü gibidir.

Tablo - 78 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı (2006-2007 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			
	KKTC	TC	III.Ülkeler	Toplam
1. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	9	496	24	529
1.1. İşletme	5	190	13	208
1.2. Ekonomi	-	2	-	2
1.3. Uluslararası İlişkiler	3	225	3	231
1.4. Turizm ve Otel İşletmeciliği	1	73	8	82
1.5. Bankacılık ve Finansman	-	3	-	3
1.6. AB İlişkileri	-	3	-	3
2. İletişim Fakültesi	9	488	4	501
2.1. Reklamcılık ve Halkla İlişkiler	7	280	3	290
2.2. Radyo ve Televizyon	1	120	-	121
2.3. Gazetecilik	1	88	1	90
3. Güzel Sanatlar Fakültesi	14	563	5	582
3.1. Grafik Tasarımı	3	142	2	147
3.2. Moda ve Tekstil Tasarımı	-	11	1	12
3.3. Mimarlık	5	120	2	127
3.4. İç Mimarlık	6	290	-	296
4. Mühendislik Fakültesi	7	889	13	909
4.1. Bilgisayar Mühendisliği	3	311	6	320
4.2. İnşaat Mühendisliği	2	159	-	161
4.3. Endüstri Mühendisliği	-	178	2	180
4.4. Bileşim Sistemleri Müh.	2	155	2	159
4.5. Elektrik - Elektronik Mühendisliği	-	86	3	89
5. Fen Edebiyat Fakültesi	5	313	-	318
5.1. Türk Dili ve Edebiyatı	4	276	-	280
5.2. İngilizce Dili ve Edebiyatı	1	37	-	38
6. Eğitim Fakültesi	10	429	-	439
6.1. Türkçe Öğretmenliği	-	46	-	46
6.2. Okul Öncesi Öğretmenliği	-	47	-	47
6.3. İngilizce Öğretmenliği	10	336	-	346
7. Ön Lisans Programları (Meslek Yüksel Okulu)	-	2	-	2
7.2. Bilgisayar Programcılığı (2 Yıllık)	-	2	-	2
Genel Toplam	54	3,180	46	3,280

Kaynak: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Tablo - 79 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2004-2007)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2004-2005	69	2,036	33	2,138
2005-2006	79	3,283	82	3,444
2006-2007	54	3,180	46	3,280

Kaynak: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Tablo 79'dan da görüleceği gibi 2005-2006 öğretim yılında 79 olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2006-2007 öğretim yılında 54'e, 82 olan Üçüncü Ülke Uyruklu öğrenci sayısı 46'ya, TC uyruklu öğrenci sayısı ise 3,283 'den 3,180'e düşmüştür. Toplam öğrenci sayısı da azalarak 3,444'den 3,280'e düşmüştür.

7.1.1.4.1.7. Anadolu Üniversitesi

KKTC'nde 1982-1983 öğretim yılında, iki bölüm olarak öğretime başlayan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Üniversitesi daha sonraki yıllarda öğrenci sayısındaki gelişme yanında, 1984 yılında kamu görevlilerine ayrılan kontenjanlarla, Özel Sektör ile Kamu kesiminde çalışanlara özel giriş sınavı uygulanarak öğrenim olanağı sağlanmıştır. Ancak özel sınavla alınan öğrencilere ait kontenjanlar 1991-1992 öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır. 1992-1993 öğretim yılında İktisat Fakültesi, İşletme Fakültesi ve Açık Öğretim Fakültesi olmak üzere 3 fakülteyi bünyesinde taşıyan Anadolu Üniversitesi Lefkoşa Kampüsü oluşmuştur. Lisans düzeyinde İktisat ve İşletme Fakülteleri eğitimi sürdürürken, Açıköğretim Fakültesi ise 2 yıl süreli önlisans uygulamaktadır.

1999-2000 öğretim yılından itibaren ise Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Eğitim (Master) programlarına başlamıştır.

Tablo - 80 Anadolu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2004-2007)

Yıllar	Önlisans				Lisans			
	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam
2004-2005	683	815	1	1,499	1,060	1,260	-	2,320
2005-2006	659	943	1	1,603	1,068	1,545	-	2,613
2006-2007	448	671	-	1,119	949	1,422	-	2,371

Kaynak: Anadolu Üniversitesi

Anadolu Üniversitesi'nde 2005-2006 akademik yılında toplam 4,216 öğrenci öğrenim görürken, bu rakam 2006-2007 akademik yılında 3,490'a düşmüştür.

Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören ön lisans öğrencilerin sayısı 2005-2006 ders yılında 1,603 iken 2006-2007 yılında 1,119'a yükselmiştir. Lisans öğrenci sayısı ise 2,613'den 2,371'e düşmüştür (tablo 80).

Anadolu Üniversitesi'nde basılı malzeme ve eğitim teknolojisi, Radyo ve Televizyon aracılığı ve uzaktan eğitim olanaklarıyla öğretim sürdürülmektedir. Bu arada yüzyüze eğitim ve akademik danışmanlık da uygulanmaktadır.

7.1.1.4.2. Türkiye ve Üçüncü Ülkelerde Okuyanlar

ÖSS ile ÖSYM sınavlarında başarılı olanlar Türkiye'deki üniversitelere bağlı fakülte, akademi ve meslek yüksek okullarında öğrenim görmektedirler. Türkiye'de 2006-2007 öğrenim yılında 1,137 öğrenci lisans alanında öğrenimlerini sürdürmüştür.

Başta ABD ve İngiltere olmak üzere Üçüncü Ülkelerde 600 öğrenci lisans, öğrenimlerini sürdürmüştür.

Tablo 80'de Yüksek Öğrenime Devam Eden Öğrenci Dağılımı, incelendiğinde; 2005-2006 öğretim yılında 12,457 olan KKTC'li öğrenci sayısı, 2006-2007 öğretim yılında 11,243'e okullaşma oranı ise %80.5'e yükselmiştir.

Tablo - 81 Yüksek Öğretimde Öğrenci Dağılımları
(2006-2007)

Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayıları ve Uyrukları								Okullaşma Oranı ¹	
	2005-2006				2006-2007				(%)	
	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam	2005-2006	2006-2007
1. Doğu Akdeniz Üniversitesi	4,473	9,084	1534	15,091	3,120	7,967	1458	12,545	28.9	20.9
2. Yakın Doğu Üniversitesi	3,481	6,777	585	10,843	3,886	6,581	690	11,157	22.5	26.0
3. Girne Amerikan Üniversitesi	529	3,975	394	4,898	484	3,767	339	4,590	3.5	3.2
4. Lefke Avrupa Üniversitesi	282	2,609	106	2,997	270	2,658	115	3,043	1.8	1.8
5. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	79	3,283	82	3,444	54	3,180	46	3,280	0.5	0.4
6. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü	15	349	12	376	28	627	19	674	0.0	0.2
7. Anadolu Üniversitesi	1,727	2,488	1	4,216	1,397	3,093	-	3,490	11.1	9.4
8. Türkiye'de Öğrenim Görenler	1,100	-	-	1,100	1,137	-	-	1,137	7.1	7.6
9. III. Ülkelerde Öğrenim Görenler	550	-	-	550	600	-	-	600	3.5	4.0
10. Atatürk Öğretmen Akademisi	161	-	-	161	187	-	-	187	1.0	1.2
11. Hemşirelik Meslek Yüksek Okulu	60	-	-	60	80	-	-	80	0.4	0.5
Toplam	12,457	28,565	2,714	43,736	11,243	27,873	2,667	40,783	80.5	75.2

¹ Okullaşma oranı 1996 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre, KKTC Uyruklu Öğrenciler baz alınarak hesaplanmıştır.

Kaynak : Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

KKTC'ndeki üniversitelere devam eden TC uyruklu öğrenci sayısı ise 2005-2006 öğretim yılında 28,565, iken 2006-2007 öğretim yılında 27,873'e düşmüştür.

Üçüncü Ülkelerden gelerek KKTC'ndeki üniversitelere devam eden öğrenci sayısı ise 2005-2006 öğretim yılında 2,714 iken, 2006-2007 öğretim yılında 2,669'e düşmüştür. Anılan öğrencilerin çok değişik ülkelerden gelmiş olması, hem KKTC'nin tanınmasına yardımcı olmakta, hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Bu durum, KKTC'ndeki eğitim endüstrisinin hizmet sektörü olarak güçlendiğinin ve ekonomiye doğrudan katkısının arttığına bir göstergesi kabul edilmektedir.

7.1.1.5. Özel Eğitim

Özel eğitim, bedenen veya ruhen özürli olup, özel eğitim ve öğretime ihtiyaç olan okul öncesi eğitim yaşına ulaşmış çocukların onsekiz yaşına kadar olan eğitimlerinin tümünü kapsar.

Özel eğitime gereksinim duyan her öğrenci, zorunlu eğitim çağında iken ilgi ve yeteneği oranında, zorunlu eğitimden parasız veya parasız yatılı yararlanma hakkına sahiptir. Ayrıca zorunlu eğitim yaşı dışında da özel eğitim kurumları, özel programlar uygulayan ayrı okullar halinde kurulur veya diğer okullar bünyesindeki özel sınıflardan veya guruplardan oluşur.

Özürli çocuğun özürüne, gereksinim ve yeteneklerine göre bir plan ve program dahilinde, kullanılacak en uygun yöntemleri saptayarak, en başarılı olacağı eğitim ortamına yerleştirilmesini amaçlayan entegrasyon çalışmaları başlatılmış ve Bakanlıkça "Özel Eğitim Birimi" kurulmuş ve kaynak sınıflar oluşturulmuştur. Bunlar halen 9 ilkokul bünyesindeki 9 kaynak sınıfta faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sınıflarda 9 öğretmen 95 öğrenciye hizmet vermektedir.

7.1.1.5.1. İşitme Engelliler Eğitim Merkezi

Okula 6-18 yaş grubundaki öğrenciler devam etmektedir. 2005-2006 öğretim yılında 29 öğrenci, 10 öğretmen ve öğretici usta ile faaliyetlerini yatılı olarak sürdüren okul, 2006-2007 öğretim yılında 64 öğrenci, 9 öğretmen ve öğretici usta ile Lapta'da hizmetlerini sürdürmüştür.

7.1.1.5.2. Girne Özel Eğitim Merkezi

Girne'de yatılı olarak eğitilebilir ve öğretilabilir 6-18 yaş grubundaki öğrencilere hizmet veren okul 2005-2006 öğretim yılında 4 şubede 24 öğrenci ve 6 öğretmen ile faaliyetlerini sürdürmüş, 2006-2007 öğretim yılında ise, 22 öğrenci, 6 öğretmen ve öğretici usta ile öğrenim görmüştür.

7.1.1.5.3. Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi

Bu merkezde, 0-18 yaş grubunda, çeşitli sakatlık derecesindeki öğrenciler eğitim görmektedir. Ayrıca Merkez öğrenim güçlüğü olan öğrenciler için bir rehberlik merkezi görevi de yapmaktadır. Öğrencilerin rehabilitasyonları ile Sağlık Bakanlığı ilgilenmektedir.

Merkez 2005-2006 öğretim yılında 34 öğrenciye 7 öğretmen ve 1 fizik tedavi uzmanı ile hizmet vermiştir.

2006-2007 öğretim yılında ise 43 öğrenciye 7 öğretmen ve 1 fizik tedavi uzmanı ile hizmet verilmiştir.

26 Ocak 1990 tarih ve 11 sayılı Resmi Gazete'de yer alan ve 25/1985 Öğretmenler Yasası'nın 17. maddesinde yapılan değişiklik ile, özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlere asli maaşlarının %25'i oranında ek tahsisat hakkı sağlanmıştır.

7.1.1.5.4. Hisarüstü Anaokulu ve Özel Eğitim Merkezi

Bu eğitim merkezinde 2005-2006 öğretim yılında 7 öğrenci 1 öğretmen ile eğitimlerini sürdürmüştür. 2006-2007 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 5, öğretmen sayısı ise yine 1 olmuştur.

7.1.1.5.5. Rauf Raif Denктаş Görme Engelliler Eğitim Okulu

2005-2006 öğretim yılında faaliyete başlayan bu okulda 2 öğretmen 11 öğrenci ile eğitimlerini sürdürmüştür. 2006-2007 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 17, öğretmen sayısı da 3 olmuştur.

7.1.1.5.6. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi

2006-2007 öğretim yılında eğitime başlayan bu merkezde 67 öğrenci, 4 öğretmen ile eğitimlerini sürdürmüştür.

Ayrıca özel eğitim, ilkokullar bünyesindeki kaynak sınıflarda 127 öğrenci ve 7 öğretmen ile de sürdürülmüştür.

7.1.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitimimin özel amacı, Kıbrıs Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitimin herhangi bir kademesinden yararlanamamış veya örgün eğitimin herhangi bir kademesinden ayrılmış veya herhangi bir kademesinde bulunan yurttaşlara, örgün eğitim yanında veya dışında eğitim hizmeti vermektedir.

Tablo - 82 Yaygın Eğitim
(2004-2007)

Eğitim Kurumu	2004-2005		2005-2006		2006-2007	
	Kurum	Kursiyer	Kurum	Kursiyer	Kurum	Kursiyer
	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı
1. Pratik Sanat Okulları	4	676	4	607	8	517
2. Köy Kadın Kursları	25	1,127	23	774	26	753
Toplam	30	1,803	28	1,381	34	1,270

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

Yaygın eğitimin genel amacı ise örgün eğitim yanında veya dışında verilen ve endüstrimizin ihtiyaç duyacağı becerili ve nitelikli ara insan gücünü yaratma veya günlük yaşantıda gereksinime duyulan becerileri kazandırma veya mevcut bilgi ve becerilerin artırılmasına yöneliktir. Zorunlu eğitim yaşını tamamlayan bireyler için sürdürülen bu eğitim uygulamaları, Pratik Sanat Okullarında ve Köy Kadın Kurslarında yürütülmektedir.

Pratik Kız Sanat Okulları, Kız Meslek Liseleri bünyesinde veya büyük yerleşim merkezlerinde bağımsız olarak kurulan ve 3 ay süreli kurslar şeklinde uygulamalarla giyim, nakış, çiçek, yemek, resim, makrome, makina nakış, seramik, batık ve bakır işi gibi dallarda pratik eğitim veren kuruluşlardır.

Köy Kadın Kursları ise, küçük yerleşim merkezlerinde yürütülen çalışmalarla kursiyerlerin becerilerini geliştirmek ve aile bütçesine katkıda bulunmak amacı ile giyim nakış, el sanatları, ev ekonomisi ve beslenme konularında eğitim veren 2 yıl süreli kurslardır.

Yaygın eğitimdeki kurum ve kursiyer sayıları tablo 82'de verilmiştir.

Girne Otelcilik ve Turizm Eğitim Merkezi (OTEM), otel endüstrisinin çeşitli dallarında duyulan eleman ihtiyacını karşılamak amacı ile Turizm, Tanıtma ve Pazarlama Dairesi bünyesinde faaliyet gösteren bir eğitim merkezidir. OTEM'de 2004-2005 öğretim yılında da kursiyer eğitimlerini sürdürmeyi durdurmuştur.

7.2. Sorunlar

Eğitim sistemi ezberci temele oturmuş, öğrenciler düşünmeyen, sorgulamayan bir yapıya kavuşmuştur.

Eğitim sistemimiz ilköğretimde kolejlere, orta öğretimde ise SS'ye endekslenmiş ve okullarda eğitim değil ğretim yapıldığı ve başarı sadece bu sınavlar neticesi ile değerlendirilir hale gelmiştir.

Kolejlerin çoğaltılması ile ilköğretimdeki eğitim ezberciliğe itilmiş ve esas amacı Üçüncü Ülkelere ğrenci göndermek olan kolejler, günümüzde klasik liselerden farkı kalmamıştır.

Sınıflardaki ğrenci fazlalığı, özellikle büyük bir sorun olmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bazı ortaöğretim kurumlarında Fizik, Kimya Biyoloji ve Fen Bilimleri Laboratuvarı yetersizdir yada hiç yoktur. Mevcut olan laboratuvarlarda ise araç-gereç eksikliği vardır.

Teftiş Dairesinde görev yapan müfettiş sayısının yetersiz oluşu, okulların denetimini zorlaştırmaktadır.

Özel ders-not ilişkisi eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Okul binaları artan ğrenci potansiyeline cevap verebilecek standard ve düzeyde değilken bazı ortaöğretim okullarında yeterli sayıda derslik, atölye, laboratuvar ve spor salonları bulunmamaktadır.

Ortaokullarda okuma-yazma bilmeyen veya zorlanan ğrenci sayısında artış vardır.

Orta ğretimde okutulan derslerin seçimi, hedefleri ve içeriği sistemin amaçlarından ve ğrenci ihtiyaçlarından çok öğrencilerin yüksek öğrenime hazırlanması gerektiği varsayımına göre bilgi aktarma şeklinde görölmektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerinde ihtiyaç duyulan ara eleman tespiti yapılmadığı için Mesleki Teknik ğretime arzu edilen düzeyde sağlıklı yönlendirme yapılamamaktadır.

Meslek Liseleri teknolojiye uygun cihaz ile araç ve gereçler yeterli olmayıp, döner sermayeli atölyeleri ile Okullardaki döner sermaye işleri arzu edilen düzeyde değildir.

Çıraklık ve Kalfalık Yasası sağlıklı uygulanamamaktadır. Köy kadın kursları, kadro azlığı ve kurs merkezi olmaması nedeniyle geniş olarak yapılamamaktadır. Ülkemizde açılan bazı üniversitelerin kuruluş yasaları dahi yoktur.

İç ve dış politik etkenler, güven ortamı KKTC'nin tanınmamasıyla ilgili ile ambargolar, üniversitelere dıştan öğrenci akışını engellemektedir.

Hemşirelik Meslek Yüksek Okulunda, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının yararlanacağı kütüphane yoktur. Okulun ayrı bir bütçesi yoktur, verilen ödenek az olduğundan birçok ihtiyacı karşılanamamaktadır.

TC Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin yurt, lokal ve ulaşım sorunları vardır.

Üçüncü Ülkelerde öğrenim gören öğrencilerin ulaşım, askerlik erteleme ve burs sorunları vardır.

8. Kùltür

8.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Kùltür, bir toplumun yaşantısından doğan maddi ve manevi değerlerle, türünü sürdürme, örgütlerini düzenleme, öğrenilmiş davranış biçimlerini, bilgi ve becerilerini, duyu, düşünce, inanç, gelenek ve sanatsal varlıklarının tümünü içeren; insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren gereksinimlerini karşılamak için bir bütün olarak benliğini ve varlığını ortaya koyan bir yaşam biçimidir.

Kùltür, günümüzde günlük hayat içerisinde kişinin ve toplumun duyup yaşadığı bir ruh ve şahsiyet bütünlüğü olarak ele alınmalı ve bu görüşle araştırılıp değerlendirilmelidir.

Kùltürel miras, geçmişle gelecek arasında kimlik sorunu çözücü, tarih bilinci yaratıcı, yeni kuşakları uluslararası toplumlar arasında etkin ve saygın kılıcıdır. Bu yüzden geçmişten geleceğe akıp gelen kùltürel değerlerin üstüne hızla yeni değerler ekleyebilecek çağdaş yöntemler bulunarak geliştirilmeli ve yerleştirilmelidir.

Bir yandan, kùltür varlık ve mirasımızın tespit edilip ortaya çıkarılmasına, bunlara sahip çıkılarak özenle korunmasına, öz değerlerimizle geliştirilerek benimsetilmesine ve yaygınlaştırılıp gelecek kuşaklara aktarılmasına çalışılırken, diğer yandan da kùltürümüzün dünyaya tanıtılıp, dünya kùltürüne katkıda bulunması ve dünya kùltürü ile olan etkileşiminin sağlanması yönünde gayret sarfedilmektedir.

Bu çerçevede Lefkoşa'daki Atatürk Kùltür Merkezi ve Milli Kütüphane ile Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Akdoğan, Değirmenlik ve Mehmetçik'teki Halk Kütüphaneleri yeni kitaplarla takviye edilerek hizmet sunmaya devam etmişlerdir. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi görevli kütüphaneci olmamasından dolayı 2006'da hizmet verememektedir, ancak 2007'de personel isdihdamıyla bu sorunun çözümlenmesi beklenmektedir. Bu kütüphanelerden, her yaştaki kişiye ve her seviyedeki okuyucuya, ücretsiz, serbestçe yararlanma imkanı sağlanmaktadır.

Kütüphanesi olmayan kasaba ve köylerdeki öğrencilerin kitap ve okuma gereksinimini karşılamak amacıyla geçmiş yıllarda Milli Eğitim ve Kùltür Bakanlığı'na bağlı gezici

kitaplıklarla hizmet verilirken araç sıkıntısından dolayı 2006 yılında bu hizmet verilememiştir.

Kıbrıs Türk Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki kitaplar yenileriyle takviye edilerek artırılmış Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi hizmet vermediği halde 2006 yılı sonunda toplam kitap sayısı 208,824 olmuştur.

Tablo - 83 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları
(2004- 2006)

Kütüphanenin Adı	2004 Kitap Sayısı	2005 Kitap Sayısı	2006 Kitap Sayısı
1. KT Milli Kütüphanesi	79,135	81,981	83,588
2. Gazimağusa Halk Kütüphanesi	23,562	23,689	24,112
3. Girne Halk Kütüphanesi	21,022	21,723	22,193
4. Güzelyurt Halk Kütüphanesi	21,581	21,936	23,813
5. İskele Halk Kütüphanesi	19,401	19,904	20,154
6. Akdoğan Halk Kütüphanesi	16,741	17,223	17,529
7. Mehmetçik Halk Kütüphanesi	7,281	7,297	7,436
8. Değirmenlik Halk Kütüphanesi	8,631	9,411	10,017
9. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi	9,212	*	*
Toplam	206,566	203,164	208,842

* Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi görevli kütüphaneci olmadığından hizmet verememektedir.

Kaynak: Kültür Dairesi

K.T. Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerindeki üye sayısına bakıldığında 2005 yılında 4,766 olan üye sayısının, 2006 yılında 4,367'ye gerilediği görülmektedir (tablo 84).

Tablo - 84 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Üye Sayıları
(2004- 2006)

Kütüphanenin Adı	2004 Üye Sayısı	2005 Üye Sayısı	2006 Üye Sayısı
1. KT Milli Kütüphanesi	1,451	1,170	928
2. Gazimağusa Halk Kütüphanesi	658	591	488
3. Girne Halk Kütüphanesi	951	824	652
4. Güzelyurt Halk Kütüphanesi	1,002	984	1,029
5. İskele Halk Kütüphanesi	204	271	177
6. Akdoğan Halk Kütüphanesi	424	350	402
7. Mehmetçik Halk Kütüphanesi	233	386	472
8. Değirmenlik Halk Kütüphanesi	178	190	219
9. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi	481	*	*
Toplam	5,582	4,766	4,367

* Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi hizmet vermemektedir.

Kaynak: Kültür Dairesi

Tablo - 85 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitapların Konularına Göre Dağılımı
(2004- 2006)

Konu Adı	2004 Kitap Sayısı	% Pay	2005 Kitap Sayısı	% Pay	2006 Kitap Sayısı	% Pay
1. Genel Konular	5,653	2.7	5,703	2.8	5,756	2.8
2. Müracaat Eseri	6,460	3.1	6,118	3.0	6,184	3.0
3. Çocuk Eserleri	57,426	27.8	55,480	27.3	56,355	27.0
4. Felsefe	4,283	2.1	3,731	1.8	3,811	1.8
5. Din	5,008	2.4	4,638	2.3	4,675	2.2
6. Sosyal Konular	23,601	11.4	23,846	11.7	25,270	12.1
7. Dil İlimleri	4,352	2.1	4,322	2.1	4,520	2.2
8. Nazari İlimleri	2,845	1.4	2,813	1.4	2,845	1.4
9. Teknoloji	6,694	3.2	5,944	2.9	6,027	2.9
10. Güzel Sanatlar	6,445	3.1	6,661	3.3	6,926	3.3
11. Edebiyat	65,791	31.8	65,761	32.4	67,806	32.4
12. Tarih-Coğrafya	18,008	8.7	18,327	9.0	18,667	8.9
Toplam	206,566	100	203,344	100	208,842	100

Kaynak: Kültür Dairesi

Tablo 85’de görüleceği gibi 2005 yılında kütüphanelerimizde bulunan kitap toplamı 203,344 iken 2006 yılında 208,824 olarak gerçekleşmiştir. Bu dağılımda en çok %32.4 payla ve 67,807 kitap sayısı ile edebiyat alanındaki kitapların ve en az %1.4 payla ve 2,845 kitap sayısı ile nazari ilimler konularındaki kitapların yer aldığı görülmektedir.

Kitap alımına ayrılan bütçenin sınırlı olması kitap sayısı artış hızını da engellemektedir. Mevcut bütçenin daha da artırılarak, okuyuculara daha fazla imkan sunulabilmesi için kaynak yaratma çalışmaları devam etmektedir.

Kültür ile ilgili düşün ve sanat ürünlerinin eksiksiz olarak derlenmesi KKTC düzeyinde kaynakçal denetimin sağlanması, toplanan ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılmak üzere düzenlenmesi ve elverişli ortamlarda saklanması, uluslararası bilgi ve belge değişiminin en ekonomik ve sağlıklı yoldan gerçekleştirilebilmesi konularının hayata geçirilebilmesi için hazırlanan Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerinin hizmetlerinin gelişmesi, artması ve çeşitlenmesi, ayrıca kullanıcılarının bilinçlendirilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Üniversite Kütüphaneleri, Kütüphanecilik Kursüleri ve Türk Kütüphaneciler Derneği ile işbirlikleri devam etmiştir.

Geçmiş yıllarda olduğu gibi 2006'da da yerli yazarlarımızın yayınladıkları tüm eserler kütüphane amaçları için satın alınmış ve Halk Kütüphanelerine dağıtım için Atatürk Kültür Merkezi'ne gönderilmiştir.

Yeni yayınları izleyebilmek için aylık olarak kitapevleri ve yayınevleri izlenmekte, olanaklar çerçevesinde yeni yayınlar kütüphane kullanıcılarının istekleri gözönünde bulundurularak satın alınmaktadır. Ulusal yayınları eksiksiz olarak sağlayabilmek için büyük özen gösterilmektedir.

Kütüphaneler Haftasında konferanslar, film gösterimi, kitap anlatımı, karikatür sergisi gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Kütüphane haftası etkinlikleri, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı ve Kültür Dairesi, Milli Kütüphane, Cumhuriyet Meclisi Kütüphanesi, Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, Atatürk Öğretmen Akademisi Kütüphanesi, DAÜ Kütüphanesi, UKÜ Kütüphanesi, GAÜ Kütüphanesi, LAÜ Kütüphanesi, YDÜ Kütüphanesi ve KT Kütüphaneciler Derneği işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

Milli Kütüphaneye bağış yoluyla gelip demirbaş fazlası olan kitaplar ihtiyacı olan kurum ve kuruluş kütüphanelerine gönderilmiş ve böylece daha çok okurun kitapla buluşması sağlanmıştır.

Milli Kütüphanenin ana görevi ulusal yayınları ve yurt dışında ülkemiz ile ilgili yayınlanan yayınları sağlamak ve hizmete sunmaktır. Bu bağlamda Milli Kütüphanenin Kıbrıs konulu veya Kıbrıslı yazarların, araştırmacıların yazdığı ve kaydettiği eserlerden oluşan bir koleksiyonu oluşturulmuştur. KKTC’de yayınlanan tüm eserler hangi konuda isterse olsun hızla sağlanıp hizmete sunulmaktadır. Bugün ülkemizde hizmet veren kütüphanelerden en zengin Kıbrıs konulu koleksiyon Milli Kütüphanede bulunmaktadır.

Milli Arşiv, arşiv sistemi içinde yer alan tüm kurumlara yaptırım uygulayacak ve yönlendirilebilecek bir konumda olmalı ve devlerin üst yönetimi tarafından desteklenmelidir. Bu çerçevede Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi 2005 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır. Milli Arşiv Yasa Taslağı çalışmalarıysa sürdürülmektedir.

Henüz çağdaş bir arşiv yapısına ulaştırılmayan Milli Arşiv’in daha iyi bir düzeye getirilebilmesi için özel çaba sarfedilmekte ve eldeki imkanlar zorlanmaktadır.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi binaları ve arşiv depoları arşiv malzemesinin korunmasını sağlayacak nitelikte ve arşivçilik esaslarına uygun durumda değildir. Arşiv binalarında yaklaşık 9 km rafa ihtiyaç duyulduğu halde mevcut rafların 3 km uzunluğunda olması bugüne kadar yapılan binaların arşiv deposu niteliğinde olmaması bulunan yerin aşırı nemli olması nedenleri ile yeni Arşiv Sitesine acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bir Arşiv Sitesinin yapılması için yoğun çabalar saf edilmekte ve projeler üretilip finans kaynakları bulunmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında milli arşiv malzemelerinin scan edilip stoklanması için gayret gösterilmekte ve çalışmalar yapılmaktadır.

Osmanlıca, Rumca ve İngilizce belgelerin katologlama çalışmaları ve arşiv kutularına yerleştirilme işlemleri yıpranmış kitapların dijitale alınarak duplikasyonu ve mevzuat çalışmaları sürdürülmüştür.

Elektronik ortamlarda oluşturulan ve oluşturulacak olan arşiv malzemelerinin standartlarının belirlenmesi ve Elektronik Belge Rehberi’nin hazırlanması çalışmaları yapılmıştır.

2007 yılı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’ndeki kitap, dergi ve benzeri dökümanların aylık ortalama kullanımları aşağıdaki tabloda yer almıştır

Tablo - 86 Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Kaynaklarının
Aylık Kullanım Ortalaması (2006)

Kitap	Dergi	Gazete	Defter	Belge	CD
82	64	116	6	276	12

Kaynak: Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

2006 yılı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'ndeki kitap, dergi ve benzeri dökümanları kullanan ziyaretçilerin milliyet, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre dağılımları aylık ortalamaya göre aşağıdaki tabloda yer almıştır

Tablo - 87 Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Ziyaretçilerinin Yurtaşlık, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna göre Aylık Dağılım Ortalaması (2006)

KKTC	TC	Diğer	Erkek	Kadın	Lise ve altı		
					Lisans	Lisans üstü	
99	144	6	119	99	21	181	16

Kaynak: Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi kitap koleksiyonunun yarısından fazlasını bilgisayar ortamında tasnif etmiş ve internette <http://arsiv.kamunet.net> adresinde hizmete sunmuştur.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi dünya insanlığının ortak kültür mirası olan eski eserleri ve bunların içinde bulunduğu alanlar ile müzeleri en geniş anlamda korumak, yaşatmak, tanıtmak, geliştirmek, yaygınlaştırmak ve restore etmek için gerekli olan saptama, belgeleme, kazılarla açığa çıkartma, değerlendirme, fonksiyon verip kullanma ve yeni müzeler kurmakla ilgili iş ve işlemleri gerçekleştirmek amacı ile 1975 yılında kurulmuştur.

Tarihi miras ve antik değerlerimizin korunması, aslına uygun olarak restore edilmesi, kurtarma kazıları yapılarak tarihi eserlerimize sahip çıkılması çalışmalarına devam edilmiş ve elde edilen tarihi eserler envanter edilmiştir.

Yeni elde edilen tarihi eserlerin envanter edilmesiyle mevcut eski eser sayıları artmakta ve yeni müzelere olan ihtiyacı da artırmaktadır. Son birkaç yıldan beridir yeni müze

açılmamış olması bu konudaki sıkıntıların günden güne daha da büyümesine neden olmaktadır.

Bölgelere göre baktığımız zaman Lefkoşa'da 11 tane, Gazimağusa'da 16 tane, Girne'de 21 tane ve Güzelyurt'ta ise 6 tane olmak üzere toplam 54 adet müze ve ören yeri bulunmaktadır. 2006 yılı içerisinde de restorasyon, bakım, onarım, temizlik, araştırma, kazı belgeleme, envanter ve değerlendirme, yayın, tanıtma, sergileme ile tüzük çalışmalarına devam edilmiştir.

Tablo 88'den görüldüğü gibi arkeolojik, etnoğrafik ve ikon eserler 2005 yılına göre 2006'da artmaya devam etmiştir. Envanteri yapılan eski eserlerin dökümü tablo 88'de verilmiştir.

Tablo - 88 Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü
(2004-2006)

Eser Türleri	2004 Sayı	2005 Sayı	2006 Sayı
1. Arkeolojik	23,520	23,928	24,483
2. Etnoğrafik	6,875	6,888	6,135
3. İkon	5,681	5,783	7,591
Toplam	36,076	36,599	38,209

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Eski eserler ve müzelerimizi ziyaret eden kişi sayısında 2005 yılına göre 2006 yılında düşüş olmuştur. Bu ziyaretlerden sağlanan yıllık gelirler 2005 yılına göre 2006'da 1,543,672 YTL'ye düşmüştür (tablo 89).

Tablo - 89 Ziyaretçi Sayıları ile Sağlanan Gelirler
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
Ziyaretçi Sayısı	302,753	342,901	322,354
Sağlanan Yıllık Gelir (YTL)	1,574,822	2,036,564	1,543,672

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Eski eserlerimizin korunup teşhir edilebileceği yerler olan müzelere bakıldığı zaman birkaç yıldan beri yeni müze açma çalışmaları yapılmasına rağmen henüz istenilen düzeyde yeni müze açılmamış ve var olan müze sayısında önemli derecede artış olmamıştır. Yalnızca Taş Eserler (Ortaçağ) müzelerine yeni bir müze eklendiği gözlemlenmektedir. Müzelerin türlerine göre dağılımı tablo 90'da verilmiştir.

Tablo - 90 Müzelerin Türlerine Göre Dağılımı
(2004-2006)

Müze Çeşitleri	2004 Sayı	2005 Sayı	2006 Sayı
1. Milli Müzeler	4	4	4
2. Etnoğrafya Müzesi	7	7	7
3. Arkeolojik Müze	8	8	8
4. İkon Müzesi	7	7	7
5. Taş Eserler (Ortaçağ)	5	5	6
6. Kilise Manastır	1	1	1
7. Güzel Sanatlar	1	1	1
Toplam	31	33	34

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Büyük bir bölümü Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü'nün denetim, gözetim ve kontrolünde 34 müze, 2 Han, 5 Kale, 1 Kule, 11 Harabe-Örenyeri, 1 Kültür Sanat Merkezi ve 1 Müze Ev olmak üzere 55 adet ziyarete açık müze ve ören yeri bulunmaktadır.

KT Tiyatrosunun daha çağdaş bir düzeye ulaştırılması ve hizmet etkinliğinin artırılması için yasal ve idari düzenlemeler yapılması zorunluluğu vardır.

KT Devlet Tiyatrolarına ait bir salon bulunmamaktadır. Bugünkü şartlarda oyun çıkarsa bile oyunların sunulabileceği salonlar yok derecede veya yetersizdir.

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü etkinliklerle kutlanmıştır. Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrosu her yıl olduğu gibi temsiller ve turneler düzenlemiştir. Bununla beraber belediye tiyatroları ve özel tiyatroların temsilleri de sahnelenmiştir.

Amatör ve özel tiyatrolar yıl boyunca çeşitli etkinlikler düzenlenmişler ve oyunlar sergilemişlerdir.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosunun 3 sanatçı ve 1 işçi çalışanı bulunmaktadır. Bu durum istenilen düzeyde görev yapılmasını güçleştirmektedir. Halen kullanılmakta olan bina da yıllardır onarımı yapılmadığından kullanılamaz duruma gelmiştir.

8.2. Sorunlar

Mevcut Kütüphanelerde kütüphaneci açığı vardır. Değirmenlik Halk Kütüphanesi, personeli olmadığından sadece haftada bir gün Milli Kütüphaneden görevlendirilen bir kütüphaneci ile hizmet verebilmektedir.

Okullarda eğitim programlarını destekleyici kütüphaneler olmadığından Milli Kütüphane daha çok okul kütüphanesi görevi görmektedir. Bu yüzden asli görevi olan ulusal araştırmalara kaynak teşkil edebilmek veya koleksiyon ile ilgili araştırmalar yapabilmek görevlerini aksatmakta, personel ve bütçenin büyük çoğunluğunu orta öğrenim öğrencilerine yönlendirmektedir.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesinin kuruluş yasasında arkeologların dışında etnograf, topoğraf, kemik uzmanı, konservatör, restorasyon uzmanı, epigraf ve kütüphaneci olmaması dairenin atılım yapmasını ve bilimsel bir kuruluş haline gelmesini olanaksız hale getirmektedir.

Bugüne kadar müzelere mal edilen eski eserlerin konservasyonları çok kısıtlı bir şekilde ve tam anlamı ile bilimsel olarak yapılamamaktadır.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan malzemenin ayıklama ve düzenlemeye ihtiyacı olması tüm personelin bu çalışmaya girmesine neden olmakta ve bu nedenle daire asli görevlerinden olan araştırma ve yayın görevlerini yerine getirememektedir. Ayrıca yalnızca 1879-1990 yılları arasında Mahkeme dosyalarının bir kilometreden fazla raf ihtiyacı duyduğu dikkate alınır; Osmanlı, İngiliz ve 1960 sonrası yönetimlerinin idari belgelerini sonsuza dek saklama görevi üstlenen Milli Arşiv'in bugünkü binalara sığması imkansızdır.

Ülkemizde bir "Milli Arşiv Yasası'na" ivedilikle ihtiyaç vardır. Bu yasa çıkarılmadan yapılan çalışmalardan istenilen sonucu almak mümkün değildir.

Arşiv malzemesinin uygun koşullar ve yerlerde muhafaza edilmesi gerekmektedir. Mevcut binalar arşiv malzemesinin korunmasını sağlayacak özellikte değildir.

Arşiv depolarındaki arşiv malzemesinin ısı, nem ve toza karşı korunabilmesi için klima sistemi mevcut değildir.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi personeli yurt dışında eğitim alamadığı için ve yurt dışından uzman gelemmediği için geçilmesi gereken belge sayı sistemine hala geçememişlerdir.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Personel Yasası güncellenmediği için dairede yetersiz personelin yanısıra dijital kullanım için elde personel yoktur.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi araç sıkıntısı yaşamaktadır.

Ülkemizde bilimsel anlamda eğitim görmüş derlemeci, araştırmacı, yorumculara ihtiyaç vardır. Folklor konusunda eğitim görmüş yeni mezun gençler ise kadro sorunları yüzünden istihdam edilememektedir.

Dernekler, kültür, sanat ve folklor etkinliklerinin kitlelere yayılmasında önemli bir yere sahip olmasına karşın dergi, kitap basımı, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılar, araştırma ve arşiv çalışmalarında maddi sorunlar yaşamakta ve yeterince üretken olamamaktadırlar.

KKTC Devlet Tiyatrolarının salonu yoktur ve teknik personelin hem sayısı hem de işlev açısından niteliği yetersizdir. Bu kurumun 3 kişilik oyuncu çalışanıyla işlevini yapabilmesi çok zordur.

Amatör ve özel tiyatrolar maddi bakımdan zorluk çekmekte ve kısıtlı imkanlara rağmen ayakta kalmaya çalışmaktadırlar.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu halen 1981 yılında çıkarılan Genel Kadro Yasası altındaki bir tüzükle çalışmaktadır. Yeni bir yasal düzenleme yapılmaması durumunda kadronun genişletilme imkanı bulunmamaktadır.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu Müdürlüğü etkin bir biçimde kültürümüze katkısını gösterememektedir. 27 yıldan fazladır faaliyette olan bu müdürlüğün çalışanı 3 kişidir ve amatör bir katılımıla yılda bir iki kez etkinlik ortaya çıkarılabilmektedir. Şu anda kullanılan bina da çalışma olanakları ve konser verme bakımından ihtiyaca cevap verememektedir.

9. Gençlik

9.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Toplumda 12-24 yaş içerisindeki nüfus grubunu belirtmek için kullanılan ve çocukluk ile orta yaş arasındaki dönemi kapsayan terim gençliktir. Gençlik toplum içinde en önemli; gelişim ve değişime en açık, en enerjik ve dinamik kesimdir. Bu nedenle gençliğin toplum sorunlarına duyarlılığının artırılması, inisiyatif almalarını teşvik etmek ve demokratik süreçlere etkin biçimde katılmalarının sağlanması büyük önem arz etmektedir. Gençliğin kötü alışkanlıklardan korunması polise tedbirler ve yasal önlemler dışında sosyal, psikolojik yanları da ele alınarak değerlendirilmektedir. Bu konuda eğitime büyük önem verilmekte ve Sivil Toplum Örgütleriyle işbirliği yapılmaktadır.

Gençlik Dairesi kuruluş görev ve çalışma esasları ile ilgili yasa değişiklikleri için çalışmalar yapılmaktadır.

2006 yılı için 223,503 olarak tahmin edilen toplam nüfusumuzun %17.2'sinin (38,500) 12-24 yaş grubundaki kişilerden oluşacağı tahmin edilmektedir. Genç nüfus yüzdesi devamlı düşmektedir. Bunda en büyük etken doğum oranlarının azalmasıdır. Genç nüfusun yıllara göre dağılımı tablo 91'de görülmektedir. Öte yandan, 2006 yılında yapılan genel nüfus ve konut sayımının neticesine göre toplam nüfus 265,100 iken 12-24 yaş grubundaki toplam nüfus sayısı 64,856'dır. Ancak, ülkemizdeki üniversiteler göz önüne alındığında bu nüfusun içinde ülkemize eğitim maksadıyla gelen öğrencilerin dışındaki genç nüfusun sayısı önem arz etmektedir. KKTC vatandaşı 12-24 yaş grubundaki toplam nüfus 34,100'dir.

Tablo - 91 12- 24 Yaş Grubu Genç Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Toplam Nüfus	12-24 Yaş Grubu	Genç Nüfus (%)
2004	219,197	41,451	18.9
2005	221,387	39,842	18.0
2006	223,503	38,500	17.2

Kaynak : Spor Dairesi

Ülkemizdeki gençlerin sorunlarının tesbit edilmesi, çözümlerine yardımcı olunması, gençlerin boş zamanlarını çeşitli etkinliklerle iyi bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olunması ve gençlerimizin duyarlı ve iyi bir şekilde yetişmelerine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren Gençlik Dairesi, gençlere yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Satranç, izcilik, darts, masa tenisi gibi faaliyetlerin yanında yoğun olarak halk dansları etkinliklerinin yer aldığı “Gençlik Merkezleri”, Gençlik Dairesi bünyesindeki yerinden ayrılarak sivil toplum örgütü olma yolunda ilerlemektedir. Gönüllülük esasıyla yürütülmesi planlanan Gençlik Merkezleri devletten katkı alacaktır.

Ülkemizdeki izciler, 2006 yılında doğa konusunun yanı sıra trafik konusunda dikkat çekmek için bir çok faaliyet gösterdi. Ayrıca ihtiyaçlı kişilere yardım kampanyası düzenlendi. Ülkemizde izcilerin bir kısmı hem devlete bağlı olarak faaliyetlerini sürdürürken diğer bir kısmı faaliyetlerini sivil toplum örgütü olarak sürdürmektedir. Tıpkı “Gençlik Merkezleri” gibi izcilik birimleri de sivil toplum örgütü olma yolundadır. Konunun ivme kazanması, düzgün işleyebilmesi ve izciliğin kurumsallaştırıp bir çatı altında toplaması maksadıyla İzcilik Federasyonu’nun kurulması planlanmaktadır.

Gençlik kampları yurt içinde Lapta ve Kantara olmak üzere iki bölgede sürdürülmektedir. Kantara Gençlik Kampına iki yeni koğuş ilave edilmiş, klima takılmış ve öğretmen lojmanları elden geçirilmiştir. Bunun yanında 2006 yılında Kantara ve Lapta kamplarında su depoları, elektrik ve su tesisatları değişmiş ve ihtiyaç duyulan malzemeler tedarik edilmiştir. Önceki yıllarda yalnız yaz ayları boyunca faaliyet gösteren Kantara Kampı, Lapta Kampı gibi yıl boyunca faaliyete geçebilmiştir. Böylelikle 2006 yılında gençlik kamplarımızda yaklaşık 5100 genç konaklama imkanı bulmuştur. Kantara Gençlik Kampı yaz mevsiminde 10 devrede 12-16 yaş dilimindeki öğrencileri kapsayarak gerçekleştirilmektedir. Faaliyetlerse liderler tarafından gönüllülük çerçevesinde yürütülmektedir. Bunun yanında “Uyuşturucuyla Mücadele ve Önleme Komitesi” ve “Kemal Saraçoğlu Lösemili Çocuklar ve Kanserle Savaş Vakfı” kendi konularında Kantara’daki gençleri aydınlatıcı seminerler düzenlemiştir. Liderlerin bir kısmı Gençlik Dairesi ve TC Gençlik Dairesi tarafından imzalanan protokol gereği Türkiye’de eğitim almıştır. Bunun yanında 2006 yılı Haziran ayında gençlik kamplarında görev yapan eğitim şefi, lider ve lider yardımcılara yönelik bilgi tazeleme kursu düzenlenmiştir. Lapta Gençlik Kampındaysa faaliyetler gruplar tarafından oluşturulurken yatı ve yemek temini

Gençlik Dairesi tarafından karşılanmıştır. Kamplar ayrıca talebe göre üniversiteler, spor kulüpleri ve sivil toplum örgütlerine yemek ve yatak için ödenen cüzi bir ücret karşılığında Gençlik Dairesi tarafından tesis edilmiştir. Öte yandan Lapta kampında özürlü kampçılarının rahat hareket edebilmesi için düzenlemeler mevcutken Kantara kampında henüz böyle bir düzenleme yoktur.

Bu yıl da Türkiye'deki kamplara öğrenci gönderilmiştir. Her geçen yıl kamp etkinliklerine gençlerden gelen ilginin artması verilen kamp hizmetlerinin doyurucu olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca 2006 yılının çeşitli dönemlerinde Türkiye'den de KKTC'ye kampçı öğrenciler konuk olmuş ve ülkemiz gençleriyle Lapta Kampı'nda ortak kamp etkinliği düzenlemişlerdir.

2006 yılında Gençlik Dairesi bünyesindeki çeşitli Gençlik Merkezleri halk danslarında uluslararası alanda düzenlenen festivallerde ülkemizi temsil etmiştir. Daha önce de değinildiği gibi gençlik merkezlerinin yapısı değişmektedir. Bununla birlikte Halk Dansları Federasyonu iki yıl önce kurulmuştur. Önümüzdeki yıllarda halk dansları, kendi federasyonu ile yönetilirken, sivil toplum örgütleri düzenlenen festivallerde ülkemizi temsil edecektir. Gençlik Dairesi ise halk danslarına teknik destekte bulunacaktır.

Gençlik Dairesinin temel amacı ülkemiz gençlerini Atatürk İlkeleri doğrultusunda Ulusal, Toplumsal ve Evrensel Kültür Bilinci içinde yetiştirilmesine yardımcı olmaktır. Bununla birlikte, gençliğin her türlü zararlı alışkanlıktan uzak yetişmesini sağlamak amacıyla etkinlikler hazırlamak ve hazırlanan etkinlikleri desteklemektir. Bu amaç doğrultusunda Gençlik Dairesi, Kıbrıs Türk Karikatürcüler Derneğinin işbirliği ile 12-15 yaş grubu ile 16-20 yaş grubu için ödüllü bir yarışma düzenlemiştir. Bunun yanında, ülkemizde yapılan müzik çalışmalarına katkı yapmak ve yeni eserlerin ortaya çıkmasını sağlamak için Gençlik Dairesi, BRTK işbirliği ile ödüllü Hafif Müzik Beste Yarışması düzenlemiştir. Ayrıca, Gençlik Dairesi bünyesinde Uyuşturucuyla Mücadele ve Önleme Komisyonu 2006 yılında aileleri bilinçlendirmek amacıyla “Alkol, Sigara ve Uyuşturucuyla İlgili Aile Klavuzu” yayımlamıştır. Konu ile ilgili duyarlılığın artırılması ve bilinç sağlanması için afiş, broşür gibi yazılı materyallerin yanısıra konferanslar, seminerler düzenlenmiştir ve komisyon üyeleri kitle iletişim araçlarındaki programlara katılmışlardır. Devlet tarafından hazırlanan “KKTC’de Madde Kullanımı Raporu” adlı kitapsa konu ile ilgili yol haritası

belirlemek ve ileriye dönük aktiviteler hazırlamak konusunda ışık tuan önemli bir kaynaktır.

2005 yılı aralık ayında yapılan 3. Gençlik Kurultayı'nın rutinleşmesine ve her 3 yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Kurultayda alınan tavsiye nitelikli kararlar KKTC Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

9.2. Sorunlar

Gençliğe hizmet veren Gençlik Dairesi'nin, yasa ile ihdas edilen ve üniversite mezuniyeti gerektiren kadrolarının doldurulamaması, ayrıca gerekli araç-gereç ve bina sıkıntısı olması Daire'nin verimli hizmet sunmasını güçleştirmektedir. Özellikle bazı büyük yerleşim yerlerinde bu tesislerin eksikliği gençlere yeterli hizmet verilememesine neden olmaktadır.

Derneklere üye olma yaşının 16 yerine 18 olarak belirlenmiş olması, gençlerin ilgili derneklere katılıp etkinlikte bulunmalarını kısıtlamaktadır.

Okuldaki müfredatın yüklü olması ve özel derslerin maddi ve manevi zorlukları nedeni ile gençlerin yeterli sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılması güçleşmektedir. Özel dersler ise eğitimde eşitliği engelleyen bir faktördür. Okul müfredatının yanısıra yeterince spor tesisinin olmaması sosyal ve sportif aktivitelere katılımı olumsuz yönde etkilemektedir. Kardeş okul ve kulüplerin olmamasıysa paylaşımı, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesini önlemektedir.

Genç erkeklerimiz, okul bitiminden hemen sonra Askerlik görevi ile karşı karşıya kalmakta ve onlara bir anda ciddi bir sorumluluk yüklenmektedir. Bu da üzerlerinde psikolojik etki ve sorunlar yaratmaktadır.

Okul kantinlerinin denetlenmemesi ve öğretmenlerin okulda bağımlılık yaratabilecek zararlı madde (sigara, puro, vb.) kullanımının yasaklanması gençliğin zararlı alışkanlıklar edinmesinde özendirici rol oynamaktadır.

Öğrencilerin okullarda kendi hakları konusunda bilgilendirilip öğrenci konseyinde, okul yönetiminde söz hakkı ve yaptırım gücünün olmaması gençliğin inisiyatif almasını ve demokratik süreçlere katılmaları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Okullardaki bilgisayar laboratuvarlarının ders saatleri dışında kapalı tutulması ve öğrencilerin internet erişimine ulaşması araştırmacı eğitime geçilmesini engellemektedir.

Ülkemizdeki işgücünün nitelik ve nicelik bakımından tam anlamıyla bilinmemesi ve yetersiz branşlara yönelik ihtiyaç planlamasının yapılmaması gençlerin iş edinme ve iş güvenceleri konusunda sorunlar yaratmaktadır.

10. Spor

10.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Toplumun en önemli eğitim araçlarından biri olan spor; insanın fiziksel, ruhsal, toplumsal ve zihinsel gelişimini sağlamak, etik ve estetik duygularını geliştirmek, bireysel ve toplumsal barışa ve dayanışmaya katkıda bulunmak, bireyde kurallar içinde mücadele ve rekabet anlayışını yerleştirmek, ülke kültürünü sporcularla dünyaya tanıtmak gibi çok yönlü fonksiyonları yerine getiren çok önemli bir vasıtaadır. Bunun hammaddesi bütün dünya ülkelerinin büyük bir özenle yetiştirmeye çalıştığı gençliktir. Günümüzdeki teknolojik gelişmelere bakıldığında insanların hareketsizliğinden kaynaklanan çok büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Bundan dolayı spor yapmanın önemi artmıştır.

Spor, beden ve ruh sağlığını geliştiren, bireysel ya da toplu oyun veya yarışma anlayışıyla belirli kurallara göre gerçekleştirilen bedensel etkinliklerin bütünüdür. Sporun kökeni çok eskilere gitmekle birlikte bugünkü anlamda doğuşu XIX yy'da olmuş, XX yy'ın başından itibaren toplumsal bir kimlik kazanmıştır. Spor, yarışma sporu ve kitle sporu olarak katagorize etmek mümkündür. Yarışma sporu belli bir grup tarafından yapılırken kitle sporu yaygın şekilde geniş halk kitleleri tarafından yapılmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de basın aracılığıyla spora olan ilgi artmıştır. Bundan hareketle, spor yapabilmek amacıyla geniş halk kitlelerinin spor altyapısı konusundaki talepleri de yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede, ülkemizde spor konusunda faaliyet gösteren birimler, hem yarışma hem de kitle sporunun daha fazla geliştirilebilmesi yönünde faaliyetlerine devam etmektedir.

KKTC spor yönetiminin çağdaştırılmasını, federasyonlarımızın ve kulüplerimizin güçlendirilmesini, sporun daha geniş kitlelere yaygınlaştırılmasını sağlamak, tabana yayılmasını teşvik etmek için aile, okul, kulüp ve spor teşkilatı işbirliğini gerçekleştirmek ve spor tesislerinin dengeli dağılımını ve verimli kullanılmasını sağlamak yönünde gayret sarfedilmektedir.

İnsan yaşamında ve sağlığında önemli rol oynayan sporun eğlence ihtiyacını karşıladığı gibi sağlıklı bir yaşam içerisinde kaçınılmaz bir etkinlik haline geldiği bilinmektedir. Her yaşta insanın kendi yaşına uygun, bilinçli spor yapması için, Spor Dairesi gerekli girişimleri yapmaktadır.

Tablo - 92 Federasyonların Sayısal Durumları
(2006)

Federasyonlar	Sporcu Sayısı	Antrenör Sayısı	Hakem Sayısı	Kulüp Sayısı
1. Atıcılık Federasyonu	1,255	-	4	20
2. Atletizm Federasyonu	750	55	80	7
3. Avcılık Federasyonu	1,392	3	32	41
4. Badminton Federasyonu	172	22	7	5
5. Basketbol Federasyonu	346	52	45	16
6. Bilardo Federasyonu	121	8	10	11
7. Bisiklet Federasyonu	312	12	16	6
8. Cimlastik Federasyonu	110	27	17	7
9. Futbol Federasyonu	2,240	70	120	91
10. Güreş Federasyonu	457	5	9	9
11. Hentbol Federasyonu	550	18	12	11
12. Herkes İçin Spor Federasyonu	100	15	20	10
13. Masa Tenisi Federasyonu	197	11	15	8
14. Okçuluk Federasyonu	-	-	-	-
15. Engelliler Spor Federasyonu	22	2	6	2
16. Santraç Federasyonu	816	14	20	19
17. Su Sporları Federasyonu	560	50	61	9
18. Taekwondo - Karate-Aikido	1,307	74	47	13
19. Tenis Federasyonu	421	22	36	7
20. Voleybol Federasyonu	356	33	70	10
21. Üniversiteler S. Federasyonu	926	28	-	5
20. Golf Federasyonu	59	1	-	-
21. Boks Federasyonu	-	-	-	-
22. Eskrim Federasyonu	155	3	12	10
23. Bilardo Federasyonu	121	8	10	11
24. Jimnastik Federasyonu	110	27	17	7
25. Halter Federasyonu	-	-	-	-
26. Judo Hapkido Kickboks	200	25	45	7
27. Hava Sporları	-	-	-	-
28. Triatlon Federasyonu	-	-	-	-
29. Yelken Federasyonu	-	7	12	4
Toplam	13,055	592	723	346

Kaynak : Spor Dairesi

Avrupa ve diğer ülkelerde uygulanan “Eurofit Fiziksel Uygunluk” testi 9-11 yaş gruplarında uygulamaya konmuştur. Bu çalışmalar her yıl tekrarlanarak gelişmeler takip edilecek ve kayıt altına alınacaktır.

Ülkemizde spor, Spor Dairesi'ne bağlı 29 spor federasyonu ve 346 tescilli spor kulübü ve derneği tarafından sürdürülmektedir. Spor Federasyonlarında da lisanslı olarak 13,055 sporcu, 723 hakem ve 592 antrenör bulunmaktadır (tablo 92).

Ülkemizde 2006 yılı itibarıyla mevcut spor tesislerine baktığımız zaman 17 spor salonu, 48'i çim, 80'i toprak olmak üzere 128 futbol sahası, 9 atletizm pisti, 25 tenis sahası ve 12 atış poligonu 3 halı saha ve 1 sosyal tesis mevcuttur (tablo 93).

Tablo - 93 Mevcut Spor Tesislerimiz
(2004-2006)

Tesisler	2004	2005	2006
1. Spor Salonu	15	15	17
2. Futbol Sahası	122	122	128
2.1 Çim Saha	40	40	48
2.2. Toprak Saha	82	82	80
3. Atletizm Pisti	8	8	9
4. Tenis Sahası	22	22	25
5. Atış Poligonu	11	11	12
6. Halı Saha	-	-	3
7.Sosyal Tesisler	-	-	1

Kaynak : Spor Dairesi

Ülkemizde spor faaliyetlerinin yürütülmesi, tesis yapımı ve geliştirilmesinin başlıca finansman kaynakları olarak, devlet bütçesi, Milli Piyango, Devlet Piyangosu, Spor Toto-Loto, Sayısal Loto, At Yarışları, Betting Ofislerden, Hemen Kazan, Şans Topu gibi şans oyunlarından elde edilen gelirler, ilgili yasa ve tüzükler çerçevesinde kullanılmaktadır.

8/78 sayılı Spor Yasası değiştirilmiş ve yeni Spor Yasası Meclis'ten geçirilerek yürürlüğe konmuştur. Başbakanlığa bağlanan Spor Dairesi Müdürlüğü'nün Teşkilat Yasası ve

Tüzükü yeni yasaya ve günün koşullarına uygun olarak düzenlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

Her yıl olduğu gibi 2006 yılında da Spor Dairesince spor tesisleri yenilenmiş, gerekli bakım ve onarım çalışmaları yapılmıştır.

10.2. Sorunlar

Bütçe olanakları çerçevesinde spor federasyonları ve spor kulüplerine ayrılan pay yetersizdir.

Spor dairesinin üstlenmiş olduğu görevlerin etkin bir şekilde yürütülebilmesinde mevcut kadro yetersiz kalmaktadır. Özellikle teknik eleman eksikliği önemli ölçüde hissedilmektedir.

KKTC'nin dış dünyaya tanıtılması ve sporumuzun uluslararası deneyim kazanması için uluslararası federasyonlara üyelik konusunda yapılmakta olan girişimlerden henüz bir sonuç alınmamış olması da ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Mevcut altyapı ve tesislerimizin çoğu ile bazı spor federasyonlarımız uluslararası standartlara uygun değildir.

11. Sağlık

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün tanımına göre sağlık, ruhsal, bedensel ve sosyal bakımdan iyi durumda olma halidir.

Başka bir tanıma göre ise, kişinin fiziksel ve toplumsal çevreye ilişkin olarak vücut ve kafanın düzenli biçimde çalışmasıdır.

Kişi ve toplumun sağlığı, çevresel, davranışsal ve tıbbi olmak üzere üç ana unsurla ilişkilendirilmektedir. Sağlığın korunup geliştirilmesi ekonomik, sosyal, biyolojik ve fiziksel çevre şartlarının insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, toplum üyelerinin davranış ve hayat tarzında gerekli değişikliklerin yapılması ve son olarak gerekli tıbbi yöntemlerin uygulanması ile sağlanabilir.

11.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

KKTC'de sağlık hizmetleri kamu kesiminin temel görevleri arasındadır. Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinden Devlet sorumludur. Sağlık alanında devletin gözetim ve denetiminde özel teşebbüs de faaliyet göstermektedir. Kamu tarafından yürütülen sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı bünyesindeki hastane ve sağlık merkezlerinde verilmektedir.

Hastane ve sağlık merkezlerine kamu görevlileri ile devlet işçileri sağlık kartları ile, yoksullar ise Sosyal Hizmetler Dairesi'nden aldıkları dar gelirlilik belgeleri ile müracaat ederek, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadırlar. Ancak hastaların kategorilerine göre mevcut Sağlık Kurumları Ücretler Tarifesi uyarınca %20-%30 katkı payı alınmaktadır. Ayrıca sigortalı ve sigorta emeklileri ile bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarına da her türlü sağlık hizmeti, yapılan harcamalar Sosyal Sigortalar Dairesi'nden talep edilmek kaydıyla karşılıksız verilmektedir. Özel kesim tarafından yürütülen sağlık faaliyetleri ise özel klinik, muayenehane ve laboratuvarlarda, her yıl Bakanlar Kurulu'nca tespit edilen ücretler karşılığında sürdürülmektedir.

11.1.1. Kamu Tarafından Yürütülen Sağlık Hizmetleri

Ülkemizde, ihtisas eğitimi veren 1 eğitim hastanesi, 1 genel hastane, 2 bölge hastanesi, 2 özel dal hastanesi, kalabalık nüfuslu bölgelerde 13'ü kırsal 2'si kentsel olmak üzere 15 sağlık merkezi ve 3 sağlık ocağı sağlık hizmeti vermektedir. Ayrıca diğer Bakanlıklara ve bağımsız kuruluşlara da hizmet veren bir Devlet Laboratuvarı mevcuttur. Hastane ve sağlık merkezlerinde halen 203 uzman hekim, 25 pratisyen hekim, 23 diş hekimi, 6 eczacı, 637 hemşire, 16 ebe ve çok sayıda yardımcı personel görev yapmaktadır (tablo 94). Hastane ve sağlık merkezlerinde 1022 yatak mevcut olup, dökümü tablo 95'de görülmektedir.

Tablo - 94 Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Personelin Bölgelere Göre Dağılımı
(2006)

	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Hemşire	Ebe
1. Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi	123	5	2	2	368	7
2. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi	4	-	-	1	42	-
3. Gazimağusa Devlet Hastanesi	31	2	2	-	110	-
4. Dr. Akçiçek Hastanesi	19	-	2	1	42	4
5. Cengiz Topel Hastanesi	10	1	2	1	23	5
6. Lefkoşa Kentsel Sağlık Merkezi	2	4	6	1	6	-
7. Lefke Sağlık Merkezi	1	-	1	-	2	-
8. Güzelyurt Sağlık Merkezi	3	1	1	-	2	-
9. Lapta Sağlık Merkezi	-	1	1	-	3	-
10. Esentepe Sağlık Merkezi	-	1	-	-	2	-
11. Değirmenlik Sağlık Merkezi	1	-	1	-	3	-
12. Serdarlı Sağlık Merkezi	-	1	1	-	3	-
13. Yeni İskele Sağlık Merkezi	2	2	1	-	4	-
14. Yeni Erenköy Sağlık Merkezi	1	3	1	-	4	-
15. Akdoğan Sağlık Merkezi	-	1	1	-	4	-
16. Geçitkale Sağlık Merkezi	3	-	1	-	3	-
17. Mehmetçik Sağlık Merkezi	2	-	-	-	4	-
18. Dipkarpaz Sağlık Merkezi	-	1	-	-	3	-
19. Maraş Semt Polikliniği	1	1	-	-	2	-
20. Akıncılar Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
21. Tatlısu Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
22. İnönü Sağlık Merkezi	-	1	-	-	4	-
23. Vadili Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
Toplam	203	25	23	6	637	16

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

Tablo - 95 Kamu Sağlık Servislerindeki Yatak Durumu
(2006)

Sağlık Servisleri	Yatak Sayısı
1. Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi	469
2. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi	173
3. Kronik Hastalıklar Hastanesi (Yaşlı Bakımevi)	39
4. Gazimağusa Devlet Hastanesi	186
5. Dr. Akçiçek Hastanesi	56
6. Cengiz Topel Hastanesi	45
7. Lefke Sağlık Merkezi	-
8. Güzelyurt Sağlık Merkezi	4
9. Lapta Sağlık Merkezi	5
10.Esentepe Sağlık Merkezi	3
11. Değirmenlik Sağlık Merkezi	8
12. Serdarlı Sağlık Merkezi	4
13. Yeni İskele Sağlık Merkezi	-
14. Yeni Erenköy Sağlık Merkezi	9
15. Akoğan Sağlık Merkezi	4
16. Geçitkale Sağlık Merkezi	5
17. Mehmetçik Sağlık Merkezi	6
18. .Dipkarpaz Sağlık Merkezi	6
19. İnönü Sağlık Ocağı	-
20.Tatlısu Sağlık Ocağı	-
21. Maraş Semt Polikliniği	-
Toplam	1022

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

Kamu tarafından yürütülen sağlık hizmetlerini Temel Sağlık Hizmetleri, Yataklı Tedavi Hizmetleri, İlaç ve Ecza Hizmetleri ve Laboratuvar Hizmetleri olarak dört ana başlıkta toplayabiliriz.

11.1.1.1. Temel Sağlık Hizmetleri (Koruyucu Hekimlik Hizmetleri)

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre koruyucu hekimlik "Bedensel ve ruhsal sakatlıkların oluşumunu ve gelişimini, toplumun organize edilmiş çabalarıyla önlemin yanı sıra, bireylerin ve bunların ailelerinin sağlığından sorumlu olan iyi bir hekim tarafından

bağışıklama, sağlık eğitimi ve benzeri çabalarla herkesin bir bütün olarak toplum sağlığını daha iyiye götürmek için tüm olanakları kullanarak yapılan hekimliktir".

Toplum hastalıklardan korumak, insan ömrünü uzatmak, beden ve ruh sağlığını düzeltmek amacı ile çevrenin sağlık koşullarını iyileştirmek, sıtma, tüberküloz ve diğer bulaşıcı hastalıkları kontrol altına almak, temiz su, temiz gıda kontrolleri yapmak, sağlıklı beslenmeyi sağlamak, ana-çocuk sağlığı hizmeti sunmak, basamak hekimliği hastaları muayene, tedavi, sevk ve takip etmek ve halk sağlığı eğitimi ile ilgili çalışmalar, Temel Sağlık Hizmetleri çerçevesinde yürütülmektedir.

Ülkemizde Temel Sağlık Hizmetleri, kentsel ve kırsal sağlık merkezlerinde görevli pratisyen hekimler ve diğer yardımcı sağlık personeli tarafından verilmektedir. Ayrıca, kırsal sağlık merkezinde görevli pratisyen hekimler ve yardımcı sağlık personeli, kendi bölgelerdeki sağlık ocağı olan köyleri Sağlık Bakanlığı'nca onaylanan bir program çerçevesinde ziyaret etmektedirler. Ayrıca, 1992 yılından beri Lefkoşa'da, 1994 yılından beridir de Gazimağusa'da ev ziyaretleri yapılmaktadır.

11.1.1.2. Yataklı Tedavi Hizmetleri

Yataklı Tedavi Hizmetleri, yataklı tedavi kurumlarınca ayakta ve yatılı olarak yürütülen II. ve III. Basamak hekimliği hizmetlerini kapsamaktadır. Ayakta ve yatılı hizmetlerinin yürütüldüğü hastaneler, günün 24 saatinde faaliyette olup, uzmanlık gerektiren hastaların havale edildiği poliklinik ve yatılı servislerden oluşmaktadır.

Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi, Gazimağusa Hastanesi Dr. Akçiçek Hastanesi ve Cengiz Topel Hastanesi genel hastane niteliğindedir. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi ile uzun süreli tedavi ve bakım isteyen hastaları kabul eden Kronik Hastalıklar Hastanesi, ve Talassemialı hastalara hizmet veren Talassemia Merkezi ile kanser olaylarının teşhis ve tedavisini yürüten Radyasyon Onkoloji Merkezi özel dal hastaneleridir.

Hastanelerimizde yatılı tedavi hizmetleri yanında, çeşitli uzmanlık dallarında (tablo 96) poliklinik, Hematoloji, Biyokimya, Mikrobiyoloji, Patoloji, Röntgen, Invasiv Kadiyoloji laboratuvarları, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve Ameliyathaneler ile hizmet verilmektedir.

Tablo - 96 Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Doktorların Branşlarına Göre Dağılımı

(2006)

Branşlar	Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi	Barış Ruh ve Sinir Hastanesi	Gazimağusa Devlet Hastanesi	Dr. Akçiçek Hastanesi	Cengiz Topel Hastanesi	Lefkoşa Kentel Sağlık Sağlık	Güzelyurt Sağlık Merkezi	Lefke Sağlık Merkezi	Yeni İskele Sağlık Merkezi	Mehmetçik Sağlık Merkezi	Değirmenlik Sağlık Merkezi	Yeni Erenköy Sağlık Merkezi	Geçitkale Sağlık Merkezi	Maraş Semt Polikliniği	Toplam
1. Dahiliye Uzmanı	12	-	4	3	2	-	1	-	-	-	-	-	1	-	23
2. Genel Cerrahi Uzmanı	9	-	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
3. Kadın Doğum Uzmanı	6	-	2	3	2	1	-	-	1	-	-	-	1	-	16
4. Çocuk Sağlığı Uzmanı	10	-	2	4	1	-	2	1	1	-	1	1	-	1	24
5. Psikiyatri Uzmanı	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
6. Kulak Burun Boğaz Uzmanı	5	-	1	1	1	1	-	-	-	1	1	-	-	-	10
7. Göz Hastalıkları Uzmanı	7	-	3	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
8. Ortopedi-Travmatoloji Uzmanı	7	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
9. Cildiye Uzmanı	3	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
10. Radyoloji Uzmanı	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
11. Fizik Tedavi Uzmanı	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
12. Hematoloji	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13. Neonatoloji Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
14. Mikrobiyoloji Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
15. Anestezi ve Reanimasyon Uzmanı	6	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	9
16. Patoloji Uzmanı	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
17. Beyin Cerrahi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
18. Nöroloji Uzmanı	4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
19. Üroloji Uzmanı	4	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
20. Göğüs hastalıkları Uzmanı	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
21. Radyasyon Onkoloji Uzmanı	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
22. Çocuk Cerrahisi Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
23. Çocuk Kardiyoloğu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
24. Diş ve Çene Cerrahisi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
25. Diş Protez Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
26. Nükleer Tıp Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
27. Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
28. Plastik Cerrahi Uzmanı	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
29. Kardiyoloji Uzmanı	6	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	8
30. Ortodonti Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
31. Gastroenteroloji Uzmanı	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
32. Endokrinoloji Uzmanı	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
33. Spor Hekimi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
34. Çocuk Onkolojisi Uzmanı	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
35. Tıbbi Onkoloji Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
36. Biokimya Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
37. Nefroloji Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
38. Çocuk Nefroloji Uzmanı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	123	4	31	19	10	2	3	1	2	2	1	1	3	1	203

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

11.1.1.3. İlaç ve Eczacılık Hizmetleri

İlaç herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürebilmek amacıyla kullanabileceği en önemli vasıtalarından biri olup, GMP kurallarına uygun olarak üretilen, tedavi edici ve koruyucu özelliği olan bir mamüldür. Ancak her ilacın, tedavi edici özelliği olduğu gibi, tedavi dozu suistimal edildiği takdirde, her ilaç bir zehirdir. Bu itibarla, doktor ve eczacı denetiminde kullanılan ilacın, tedavi ve koruyucu özelliğinden faydalanılabilmektedir. Sağlık servislerimizde gereksinimi duyulan ilacın bir kısmı direk üretici firmalardan, bir kısmı ise ihale yöntemi ile temin edilmektedir. İhale yöntemi ile temin edilen ilaçlardan bir kısmı, KKTC'de faaliyet gösteren ilaç üretim fabrikalarından karşılanmaktadır.

İlaç ve Eczacılık hizmetleri, İlaç ve Eczacılık Dairesi ve buna bağlı olarak görev yapan Genel Ecza Deposu tarafından yürütülmektedir. Kamuda çalışan 6'sı hastane ve sağlık merkezlerinde olmak üzere 20 eczacı mevcuttur.

11.1.1.4. Laboratuvar Hizmetleri

Laboratuvar hizmetleri, Devlet Laboratuvarı tarafından tüm kamu kurum ve kuruluşlar ile özel kurum ve kuruluşlara verilmektedir. Hizmet alanları İlaç ve Kimyasal Analizler, Pestisit Kalıntı Analizleri, Besin Analizleri, Adli Kimya ve Fen Analizleri, Mikrobiyolojik Analizler ile Radyasyon ve Çevre Analizlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmalar, 1997 yılından itibaren Devlet Laboratuvarının yeni binasında sürdürülmektedir.

11.2.2. Sağlık Harcamaları

Ülkemizde kamu sağlık harcamaları, Sağlık Bakanlığı bütçesinden karşılanmaktadır. Tablo 97'den de görüldüğü gibi kamu sağlık harcamaları 2006 yılında cari fiyatlarla 138,903,979.8 YTL olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında kamu sağlık harcamalarının bütçe toplamı içerisindeki payı %7.2, GSMH içindeki payı ise %3.4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 97 Kamu Sağlık Harcamalarının Devlet Bütçesi ve GSMH'ya Oranı
(2004-2006)

	(YTL)		
	2004	2005	2006
1. Toplam Sağlık Harcamaları	76,291,632.4	98,354,157.0	138,903,979.8
2. Devlet Bütçesi	1,261,834,304.7	1,500,220,978.0	1,923,710,074.6
3. GSMH	2,520,806,747.4	3,143,699,611.6	4,101,387,190.5
Bütçeye Oranı (%)	6.0	6.6	7.2
GSMH'ya Oranı (%)	3.0	3.1	3.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

11.2.3. Sağlık Yatırımları

2005 yılında cari fiyatlarla 4,354,195.6 YTL olan toplam sağlık yatırımları, 2006 yılında cari fiyatlarla 13,196,746.8 YTL'sına ulaşmıştır. 2005 yılında toplam yatırımlar içerisindeki payı %2.9 iken, bu oran 2006 yılında %4.8'e yükselmiştir. 2005 yılında %0.3 olan bütçe içerisindeki payı ise 2006 yılında %0.7 olarak gerçekleşmiştir (tablo 98).

Tablo - 98 Kamu Sağlık Yatırımlarının Toplam Yatırımlar ve Bütçe İçerisindeki Payı
(2004-2006)

	(YTL)		
	2004	2005	2006
1. Toplam Sağlık Yatırımları	3,728,915.0	4,354,195.6	13,196,746.8
2. Devlet Bütçesi Toplamı	1,261,834,304.7	1,500,220,978.0	1,923,710,074.6
3. Toplam Yatırımlar	130,478,793.4	148,636,699.9	277,792,924.8
Bütçeye Oranı (%)	0.3	0.3	0.7
Toplam Yatırımlara Oranı (%)	2.9	2.9	4.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

11.1.2. Özel Kesimde Yürütülen Sağlık Hizmetleri

Özel kesimdeki sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığı denetimindeki özel hastane, klinik,eczane ve laboratuvarlarda verilmektedir. Özel sağlık kuruluşları 32/98 sayılı Özel Hastane, Özel Klinik, Özel Dispanser ve Özel Muayeneler (Denetim) Yasası uyarınca denetlenmektedir.

Son yıllarda ülkemizde sağlık hizmeti sunan özel hastanelerin sayısı giderek artmaktadır. Halen Lefkoşa'da 4, Gazimağusa'da 3, Girne'de 3 olmak üzere toplam 10 hastane mevcuttur.

Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla, özel sağlık yatırımları dahil, 47/2000 sayılı Teşvik Yasası uyarınca, 2001 yılından beri yatırım projelerine Teşvik Belgesi verilmektedir. Bu bağlamda 2001 yılından itibaren Devlet Planlama Örgütü tarafından teşviklendirilen özel sağlık yatırım projelerinin sabit yatırım tutarı 40,518,884 YTL'dir.

2006 yılı özel sağlık kuruluşlarının bölgelere göre dağılımları tablo 99'da görülmektedir. Buna göre Lefkoşa'da 196, Gazimağusa'da 89, Girne'de 55, Güzelyurt'ta 31 olmak üzere toplam 371 özel hastane ve klinik mevcuttur. Yataklı sağlık kuruluşlarındaki yatak sayısı ise 346'dır. Ayrıca Lefkoşa'da 59, Gazimağusa'da 39, Girne'de 19, Güzelyurt'ta 11 olmak üzere toplam 128 eczane, Lefkoşa'da 19, Gazimağusa'da 8, Girne'de 7 ve Güzelyurt'ta 2 olmak üzere toplam 36 laboratuvar mevcuttur.

Tablo - 99 Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Yatak Sayılarının
Bölgelere Göre Dağılımı
(2006)

Bölge	Hastane ve Klinikler			Yatak		
	Yataklı	Yataksız	Toplam	Sayısı	Eczane	Laboratuvar
1. Lefkoşa	26	170	196	169	59	19
2. Gazimağusa	14	75	89	116	39	8
3. Girne	8	47	55	55	19	7
4. Güzelyurt	3	28	31	6	11	2
Toplam	51	320	371	346	128	36

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

2006 yılı itibarıyla özel sağlık personelinin bölgelere göre dağılımı tablo 100'de görülmektedir. Buna göre özel sağlık hizmetleri 216 uzman hekim, 34 pratisyen hekim, 111 diş hekimi ve 145 eczacı tarafından verilmektedir. Ayrıca 20 ecza deposu ve ilaç üretimi yapan 4 tane de tesis bulunmaktadır.

Tablo - 100 Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Personelinin
Bölgelere Göre Dağılımı
(2006)

Bölge	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Eczacı
1. Lefkoşa	127	8	57	75
2. Gazimağusa	48	16	22	41
3. Girne	27	8	17	21
4. Güzelyurt	14	2	15	11
Toplam	216	34	111	148

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

2006 yılında özel kesimde çalışan uzman hekimlerin branşlarına göre dağılımları ise tablo 101'de görülmektedir.

Tablo - 101 Özel Kesimde Çalışan Uzman Hekimlerin
Branşlarına Göre Dağılımı
(2006)

Branşlar	Lefkoşa	Gazimağusa	Girne	Güzelyurt	Toplam
1. Dahiliye Uzmanı	18	7	5	2	32
2. Genel Cerrahi Uzmanı	11	3	2	-	16
3. Kadın Doğum Uzmanı	21	10	5	3	39
4. Çocuk Sağlığı Uzmanı	14	7	5	3	29
5. Sinir ve Ruh Hast. Uzmanı	4	1	-	-	5
6. Kulak Burun Boğaz Uzmanı	4	2	1	1	8
7. Göz Hastalıkları Uzmanı	13	3	4	-	20
8. Ortopedi Uzmanı	4	1	1	-	6
9. Deri ve Zührevi Hast. Uzmanı	2	1	2	1	6
10. Radyoloji Uzmanı	7	1	-	-	8
11. Fizik Tedavi Uzmanı	2	-	-	-	2
12. Adli Tıp Uzmanı	1	-	-	1	2
13. Hematoloji Uzmanı	1	-	-	-	1
14. Göğüs Hastalıkları Uzmanı	-	2	-	-	2
15. Çocuk Cerrahisi	1	-	-	-	1
16. Periodontoloji Uzmanı	2	-	-	-	2
17. Anestezi Uzmanı	4	1	1	-	6
18. Patoloji Uzmanı	-	3	-	-	3
19. Halk Sağlığı Uzmanı	1	-	1	-	2
20. Beyin Cerrahisi	1	-	-	-	1
21. Üroloji Uzmanı	2	-	-	-	2
22. Diş ve Çene Cerrahisi	1	-	-	1	2
23. Diş Protez Uzmanı	2	2	-	-	4
24. Nükleer Tıp Uzmanı	-	1	-	-	1
25. Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Uzmanı	1	2	-	1	4
26. Kardiyoloji Uzmanı	1	-	-	-	1
27. Ortodonti Uzmanı	7	-	-	-	7
28. Pedodonti Uzmanı	1	-	-	1	2
29. Mikrobiyoloji Uzmanı	1	-	-	-	1
30. Radyasyon Onkoloji Uzmanı	-	1	-	-	1
Toplam	127	48	27	14	216

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

11.3. Sorunlar

Sağlık hizmetlerinin sunulduğu bürokratik engeller ve hükümetlerle birlikte sürekli değişen sağlık politikaları, hizmetlerin eşit ve dengeli dağılımını engellemektedir.

Sağlığın finansmanı, genel bütçeden vergi veren ve Sosyal Sigortalara katkı yapan kesim tarafından sağlanmaktadır. Bunlara hiçbir katkısı olmayan çok geniş bir kesim (öğrenciler,

vatandaş olmayanlar, sağlık turistleri vb.) tarafından sağlık hizmetleri ücretsiz veya çok cüzi katkılarla alınmaktadır. Bu da zaten yetersiz olan sağlık bütçesini zorlamaktadır.

Sağlık personelinin günün 24 saatinde kesintisiz hizmet vermesi gereği ve hizmetin özelliği nedeniyle, çalışma koşullarını yeniden düzenleyecek yasal değişikliğin henüz çıkarılmaması huzursuzluklara neden olmaktadır.

Sağlık finansmanına ilişkin Genel Sağlık Sigortası ve Döner Sermaye yasalarının henüz yürürlüğe konulmaması sağlık harcamalarında dengesizliklere yol açmakta ve sağlık hizmetlerinin beklentilere yanıt verecek şekilde, rekabet koşulları içinde hem kamu ve hem özel sektörde sunumunu güçleştirmektedir.

Hastaların sağlık hizmetlerini alırken haklarını koruyacak ve düzenleyecek Hasta Hakları Yasası'nın henüz yürürlüğe konulamaması bir takım huzursuzluklara ve istenmedik uygulamaların devamına yol açmaktadır.

Özel sağlık hizmetlerinin kalitesini yükseltecek ve herkes için ulaşılabilir kılabilecek, kamu sağlık hizmetlerinin yükünü hafifletecek Özel Hastahaneler ve Dispanserler Yasası'nda değişiklik yapılmaması, bir yandan kamu sağlık hizmetlerinin yükünü ağırlaştırırken, aynı zamanda özel sağlık hizmetlerinin kalitesi yönünde bir takım sıkıntılar yaratmaktadır.

Üst düzey uzmanlaşmayı gerektiren belirli alanlarda sağlık yatırımlarının yetersiz oluşu, yurt dışına hasta sevkini zorunlu kılmakta ve sağlık kurumlarına yönelik güvenin henüz tam anlamı ile oluşmaması,yurt dışı tedavi taleplerini artırarak önemli maddi giderlere yol açmaktadır.

Çağdaş beklentilere yanıt verecek, hasta kayıtlarının paylaşımını sağlayacak, tıbbi ve idari işleri kolaylaştıracak ve yurttaşlarımızın e-sağlık kapsamında sağlıkla ilgili bilgilere arzuladıkları zaman ulaşabilecekleri kapsamlı bir otomasyon sisteminin kurulamaması, sağlık hizmetlerinin sunumunda ciddi sorunlara ve bürokratik güçlüklerle yol açmaktadır.

Resmi nitelikte bir ulusal ilaç politikasının olmayışı ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde yeterli otomasyona gidilememesi ilaç yönetiminde beklenen kaliteye ulaşılmasını engellemekte ve ciddi savurganlıklara yol açmaktadır.

Kurumlar ve bölgeler arası hasta sevk sisteminin oluşturulmaması, bir yandan hastalarımızın zamanında ve beklentilerine yanıt verecek sağlık hizmeti almalarını engellediği gibi, bir yandan da ikinci ve üçüncü kademe sağlık merkezlerinin gereksiz kullanılması nedeniyle zaman, malzeme ve emek sarfiyatına neden olmaktadır.

Tüm çabalara rağmen koruyucu sağlık hizmetlerine, diğer bir deyişle hastalıklar baş göstermeden önlenmesine ilişkin uygulamalara yeteri kadar önem verilmediğinden sağlık harcamalarının yükselmesine ve yurttaşlarımızın çeşitli hastalıklara maruz kalarak sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır.

Dünya'da sağlık turizmi gelişirken, ülkemizde bu alandaki teşviklerin sınırlı olması, tanıtım yapılmaması ve ulaşım gibi sorunlar sağlık turizminin gelişimini engellemektedir.

12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

12.1. Çalışma Yaşamı

12.1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

12.1.1.1. Hanehalkı İşgücü Anketi'ne Göre İstihdam

DPÖ tarafından 1977 yılından itibaren yayınlanan istihdam verileri GSYİH'daki gelişmeler dikkate alınarak sektörel işgücü talebinin hesaplanması yoluyla belirlenmiştir. Bu hesaplamada sektörel GSYİH ile sektörel istihdam arasındaki ilişkiyi ifade eden esneklik katsayıları kullanılmıştır.

Kullanılmış olan esneklik katsayıları yöntemi sektörel GSYİH ile istihdam arasında kurulan doğrusal bir ilişkiye dayanmaktadır. Ancak önceden kestirilemeyen ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimler nedeniyle bu yöntem çerçevesinde tahmin edilen işgücü talebiyle 2006 yılı Genel Nüfus ve Konut Sayımı ve 2004, 2005, 2006 yılları Hanehalkı İşgücü Anketlerinin verdiği fiili istihdam rakamları arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmış, tahminlenen işgücü talebi, sektörlerdeki fiili çalışanları (istihdamı) belirlemekten uzak olmuştur.

İşgücü piyasası için asıl veri kaynağı olan ve uluslararası düzeyde kabul gören Hanehalkı İşgücü Anketlerinin sürekli ve düzenli olarak yapılması daha güvenilir nitelikte bilgilerin kullanıcının hizmetine sunulması ayrıca uluslararası düzeyde kıyaslamalara imkan verecek olması bakımından önem taşımaktadır. Bu cümleden olmak üzere Hanehalkı İşgücü Anketi'nin her yıl Ekim ayı olmak üzere yılda 1 kez yapılması planlanmaktadır.

Ülkemizdeki ilk Hanehalkı İşgücü Anketi Ekim 2004 tarihinde yapılmıştır. Bu anketlerin amacı KKTC'deki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin; ekonomik faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin ise; iş arama süresi ve iş aradıkları meslek ve benzeri özellikleri hakkında bilgi derlemektir. Hanehalkı İşgücü Anketi, KKTC sınırları içinde yaşayan ve kurumsal olmayan sivil nüfus kapsamında yer alan yabancı uyruklular da dahil olmak üzere tüm hane halklarına uygulanmaktadır.

Yukarıda ifade edilen sebeplerden dolayı bundan böyle işgücü piyasası verileri konusunda duyulan ihtiyacın, bütünüyle işgücü piyasasını izlemeye yönelik Hanehalkı İşgücü Anketi

yöntemiyle, karşılanması planlandığından bugüne kadar kullanılan istihdam serisi 2006 yılından itibaren tamamen terkedilmiştir. Bundan sonra işgücü piyasası ile ilgili veriler konusunda Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçları kullanılacaktır.

Çalışma kısaca üretim sürecine katılma; istihdam ise belli bir dönem içerisinde işi olup ekonomik faaliyette bulunanları ifade etmektedir.

2005 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma yaşındaki nüfus) 185,455 kişi iken Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre istihdam edilen kişi sayısı 85,583 olmuştur. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa (ÇÇN) oranı %46.1 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında istihdam edilen nüfus 2005 yılına göre %7.3 artarak 91,815'e yükselmiştir. Aynı dönemde ÇÇN 190,423 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun ÇÇN'a oranına bakıldığında %48.2'sinin olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile çalışabilir nüfusun %51.8'sinin çalışmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmayan bu kesimi ev kadınları, askerler, öğrenciler, işsizler, çalışamaz durumda olanlar, emekliler v.b. oluşturmaktadır (tablo 103).

2005 yılına göre 2006 yılında toplam istihdamda %7.3'lük artış olmuştur. 2006 yılında toplam istihdamdan en yüksek payı %18.3'lik payla toptan ve perakende ticaret sektörü almıştır (tablo 102).

Tablo - 102 Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre İstihdamın
İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı ¹
(2004-2006)

İktisadi Faaliyet	2004	%Pay	2005	%Pay	2006	%Pay
1. Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık	7,278	8.4	4,681	5.5	4,378	4.8
2. Madencilik ve Taşocakçılığı	114	0.1	144	0.2	113	0.1
3. İmalat Sanayi	9,490	10.9	8,440	9.9	8,006	8.7
4. Elektrik, Gaz ve Su	607	0.7	641	0.7	644	0.7
5. İnşaat ve Bayındırlık İşleri	8,079	9.3	8,375	9.8	9,590	10.4
6. Toptan ve Perakende Ticaret	14,130	16.3	14,563	17.0	16,757	18.3
7. Lokanta ve Oteller	5,039	5.8	4,942	5.8	5,755	6.3
8. Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	5,289	6.1	5,378	6.3	5,250	5.7
9. Mali Aracı Kuruluşlar	3,403	3.9	3,044	3.5	3,541	3.9
10. Gayrimenkul Kiralama	3,595	4.1	4,261	5.0	3,319	3.6
11. Kamu Yönetimi	13,309	15.3	14,346	16.8	14,969	16.3
12. Eğitim Hizmetleri	8,576	9.9	9,120	10.6	9,743	10.6
13. Sağlık İşleri	2,545	2.9	2,470	2.9	2,931	3.2
14. Diğer Toplumsal Hizmetler	5,460	6.3	5,178	6.0	6,821	7.4
Toplam	86,914	100.0	85,583	100.0	91,815	100.0

¹ Rakamlardaki yuvarlamalardan dolayı toplamlarda farklılık olabilir.

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 103 Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre Bazı Temel Göstergeler
(2004-2006)

	2004	2005	2006
1. Çalışma Çağındaki Nüfus (ÇÇN)	178,117	185,455	190,423
2. İşgücü	96,592	93,248	101,366
3. İşgücüne Katılma Oranı(%)	54.2	50.3	53.2
4. İstihdam	86,914	85,583	91,815
5. İşsiz Sayısı	9,678	7,665	9,552
6. İşsizlik Oranı (%)	10.0	8.2	9.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.1.1.2. 2006 Yılı Nüfus ve Konut Sayımına Göre İstihdam

2006 Nüfus ve Konut Sayımı sonuçlarına göre istihdam edilen kişi sayısı 92,088 olarak saptanmıştır. İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo - 104 2006 Yılı Genel Nüfus ve Konut Sonuçlarına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Ekonomik Faaliyet	Çalışan Sayısı	%Pay
1. Tarım, Avcılık ve Ormançılık	2,003	2.2
2. Balıkçılık	86	0.1
3. Madencilik ve Taşocakçılığı	216	0.2
4. İmalat	7,497	8.1
5. Elektrik, Gaz , Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	299	0.3
6. İnşaat	12,298	13.4
7. Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt, Motosikler, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	13,881	15.1
8. Oteller ve Lokantalar	5,076	5.5
9. Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	5,180	5.6
10. Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	2,705	2.9
11. Gayri Menkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	2,865	3.1
12. Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	19,048	20.7
13. Eğitim	8,054	8.7
14. Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	2,058	2.2
15. Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	4,056	4.4
16. Ev İçi Personel Çalıştıran Hanehalkları ve Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Üretim Faaliyetleri	525	0.6
17. Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	308	0.3
18. Bilinmeyen	5,933	6.4
Toplam	92,088	100.0

2006 yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre (De-jure) işgücüne katılma oranı %49.4, istihdam oranı %44.2 olarak hesaplanmıştır. İşsiz sayısı 10,874 olarak tespit edilmiş buna göre işsizlik oranı %10.6 olarak hesaplanmıştır.

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

12.1.1.3. Çalışma Dairesi

Çalışma Dairesi'ne kaydını yaptırmış kayıtlı tamamen işsiz sayısına bakıldığı zaman 2006 yılında ortalama işsiz sayısı 1,097 olarak belirlenmiştir (tablo 105).

Tablo - 105 Kayıtlı Tamamen İşsizlerin İstihdamı
Genel Görünüm Tablosu
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1. Yıl İçinde iş isteğiyle müracaatlar	7,176	4,095	3,933
2. İşe yerleştirilenler	462	244	238
3. Kayıttan düşenler	5,823	1895 ¹	3,838
4. Yıl sonu itibarıyla iş isteği ile bekleyenler	1,304	1,047	904
5. İşe yerleştirilenlerin, iş isteği ile müracaat eden kişilere oranı (%)	6.4	6.0	
6. Yıllık ortalama işsiz sayısı	1,814	1090 ¹	1,097

¹ Beş aylık (Temmuz-Aralık) ortalamasını göstermektedir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 105'e bakıldığı zaman 2006 yılında iş isteği ile müracaat eden kişi sayısının 2005 yılına göre azaldığı görülmektedir. Müracaat eden kişilerin %6.1'i (238 kişi) işe yerleştirilmiştir.

2006 yılında 4137'si iş ve 2277'si cihaz olmak üzere toplam 6414 teftiş yapılmıştır. Aynı dönemde 1061 çalışma izni olmayan yabancı uyruklu işçi tespit edilip gerekli işlemler yapılmıştır.

Tespit edilen kaçak işçilerin 143'ünün pasaportla, 918'sinin ise kimlikle KKTC'ye giriş yaptığı belirlenmiştir.

Özelde çalışma hayatımızda genelde ise toplumsal hayatımızda önemli bir sorun olan yabancı uyruklu kaçak işçi sorunu konusunda alınan ciddi tedbirler sonucu sorun önemli

ölçüde aşılmış olup 2006 yılı içerisinde 35340'ı ilk 17690'ı uzatma olmak üzere toplam 53030 çalışma izni verilmiştir (tablo 106).

Tablo - 106 Yabancı Uyruklulara Verilen Çalışma İzinleri
(2004-2006)

Yıllar	İlk Kez Başvuru	Uzatma Başvurusu	Toplam
2004	9,656	2,773	12,429
2005	38,464	7,546	46,010
2006	35,340	17,690	53,030

Kaynak: Çalışma Dairesi Aylık Faaliyet Raporları

2006 yılı sonu itibarıyla Çalışma Dairesi tarafından 3522 özürlü belgelenmiştir. Bu dönemde Çalışma Dairesi kanalıyla 438 özürlü kamuda (KİT ve Belediyeler dahil) 48 özürlü de özel sektörde istihdam edilmiştir.

2006 yılına ait rakamlar incelendiğinde Çalışma Dairesi'ne işsizlik kaydı yaptıran, aktif işsizlerin eğitim seviyelerine göre dağılımına bakıldığında zaman %35.4'lük pay ile ilköğretim mezunlarının ilk sırada yer aldığı görülmektedir (tablo 107).

Çalışma Dairesi tarafından işe yerleştirilen işsizlerin yerleştirildikleri sektörler itibarıyla dağılımları tablo 108'de yer almaktadır.

Tablo 108 'de görüldüğü gibi 2006 yılında Çalışma Dairesi tarafından yapılan plasmanların sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında en fazla plasmanın %95.4'lük pay ile hizmetler sektörüne yapıldığı bunu %4.6'lık pay ile sanayi sektörünün izlediği tarım sektörüne ise plasman yapılmadığı görülmektedir.

Çalışma Dairesi tarafından son üç yılda yapılan plasmanların kamu ve özel kesim ayırımına göre dağılımına bakacak olursak ağırlıklı olarak özel kesime plasman yapıldığı görülmektedir.

Plasmanı yapılan kayıtlı tamamen işsizlerin ana meslek gruplarına göre dağılımlarına bakıldığı zaman (tablo 110). 2006 yılında yapılan plasmanların yoğun olarak nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo - 107 Kayıtlı Aktif İşsizlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	2004		2005 ¹		2006	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Durumu						
1. Okur Yazar Değil	23	1.3	23	2.1	14	1.3
2. Diplomasız Okur-Yazar	12	0.7	10	0.9	6	0.5
3. İlkokul Mezunu	503	27.7	357	32.8	388	35.4
4. Ortaokul Mezunu	203	11.2	166	15.2	168	15.3
5. Lise ve Dengi Okul Mezunu	706	38.9	329	30.2	344	31.4
6. Fakülte veya Yüksek Okul Mezunu	367	20.2	205	18.8	177	16.1
Toplam (Yıllık Ort.)	1,814	100.0	1,090	100.0	1,097	100.0

¹ Beş Aylık (Temmuz-Aralık) ortalamasını göstermektedir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 108 Yapılan Plasmanların Sektörlere Göre Dağılımı
(2004-2006)

Sektörler	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2004	2005 ¹	2006
1. Tarım				
	A: ...	294	-	-
	B: ...	64.1	0.0	0.0
2. Sanayi				
	A: ...	25	6	11
	B: ...	5.4	14.6	4.6
3. Hizmetler				
	A: ...	140	35	227
	B: ...	30.5	85.4	95.4
4. Toplam				
	A: ...	459	41	238
	B: ...	100.0	100.0	100.0

¹ Beş aylık (Ağustos - Aralık) ortalamasını göstermektedir

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 109 Yapılan Plasmanların Kesimlere Göre Dağılımı
(2004-2006)

A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)			
		2004	2005 ¹	2006
1. Kamu Kesimine Yapılan Plasmanlar				
A: ...		25	-	2
B: ...		6.3	0.0	0.8
2. Özel Kesime Yapılan Plasmanlar				
A: ...		371	41	236
B: ...		93.7	100.0	99.2
3. Toplam Plasmanlar				
A: ...		396	41	238
B: ...		100.0	100.0	100.0

¹ Beş aylık (Ağustos - Aralık) ortalamasını göstermektedir

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Çalışma hayatında, dikkatsizlik, umursamazlık, tedbirsizlik ve beklenmedik nedenlerle ortaya çıkan iş kazaları, bir yandan milli ekonomide kayıba yol açarken diğer yandan çalışanların güçlerini veya hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

Tablo - 110 Plasmanı Yapılan İşsizlerin Ana Meslek Gruplarına Göre Dağılımı ¹
(2006)

Yıllar	2004		2005		2006	
					Sayı	Pay (%)
Ana Meslek Grupları						
1. Yasa Yapıcı, Üst Düzey Yönetici ve Müdürler					-	-
2. Profesyonel Meslek Mensupları					2	0.8
3. Yardımcı Porfesyonel Meslek Mensupları					10	4.2
4. Büro ve Müsteri Hizmetlerinde Çalışanlar					16	6.7
5. Hizmet ve Satış Elamanları					19	8.0
6. Tarım, Hayvan, Orman, Su Ürünlerinde Çalışanlar					2	
7. Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar					3	1.3
8. Tesis ve Makine Oper. Ve Montajcıları					17	7.2
9. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar					167	70.2
0. Tanımlanamayanlar					2	0.8
Toplam	459		41		238	100.0

¹ 2006 yılında ana meslek grubu sınıflandırmasında Çalışma Dairesi tarafından değişiklik yapılması nedeniyle 2004 ve 2005 yıllarına ait meslek grubu sınıflandırma detayına yer verilmemiş ilgili yıllarda yapılan plasmanlara toplam yer verilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Çalışma hayatında, dikkatsizlik, umursamazlık, tedbirsizlik ve beklenmedik nedenlerle ortaya çıkan iş kazaları, bir yandan milli ekonomide kayıba yol açarken, diğer yandan çalışanların, güçlerini veya hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

Son üç yılda meydana gelen iş kazalarına bakıldığında en fazla iş kazasının 2006 yılında olduğu görülür. 2006 yılında meydana gelen 267 iş kazası neticesinde 258 kişi yaralanırken 9 kişi de hayatını kaybetmiştir (tablo 111).

İş kazalarının tespitine yönelik olarak Çalışma Dairesi ile Sosyal Sigortalar Dairesi'nin farklı kıstaslar kullanmaları ve aralarındaki koordinasyon yetersizliği ülkemizdeki gerçek iş kazalarının sayısı konusunda tereddütlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu konudaki farklılıkların giderilememiş olması değerlendirme yapabilme açısından sorun yaratmaktadır.

Tablo - 111 İş Kazaları ve Neticeleri
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006	Değişim (%) (2006/2005)
1. İş Kazası	75	134	267	99.3
2. Yaralanan Kişi Sayısı	70	130	258	98.5
3. Ölen Kişi Sayısı	5	4	9	125.0
4. Ölümlerin İş Kazalarına Oranı (%)	6.7	3.0	3.4	3.4

Not: İş kazaları Çalışma Dairesi'ne bildirilenleri kapsamaktadır

Kaynak: Çalışma Dairesi

12.1.1.4. Asgari Ücret

Çalışma hayatımız içerisinde önemli bir yeri olan ve vasıfsız bir işçinin ortalama ücretinin ekonomik nedenlerle sosyal yönden kabul edilmez bir düzeye inmesini önlemek temel amacına yönelik olarak asgari ücret tespit edilmektedir. 2006 yılının ilk yarısında (1 Ocak – 31 Temmuz) asgari ücret 780 YTL ikinci yarısında ise (1 Ağustos – 31 Aralık) 860 YTL olarak saptanmıştır.

Tablo - 112 Asgari Ücret Miktarları ile Yıllık Artışlar
(2004-2006)

Yıllar	Günlük Asgari Ücret (YTL)	Aylık Asgari Ücret (YTL) (Brüt)
2004 (1 Mart-30 Haziran)	25.40	550.00
2004-2005 (1 Temmuz 2004 - 31 Mayıs 2005)	29.00	627.00
2005 (1 Haziran 2005 - 31 Aralık 2005)	33.20	720.00
2006 (1 Ocak 2006 - 31 Temmuz 2006)	36.00	780.00
2006 (1 Ağustos 2006 - 31 Aralık 2006)	40.00	860.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.1.2. Sorunlar

Çalışma yaşamına girecek kişilerin işsizlik kaydının zorunlu olmaması nedeniyle her işsiz kaydını yaptırmaması veya bir süre sonra yenilememesi gerçek işsizliğin tespiti konusunda zorluklar yaratmaktadır.

13/71 sayılı Sendikalar Yasası'nın günümüz koşullarında yetersiz kalması varolan sorunların devam etmesine ve çalışma yaşamında huzursuzlukların yaşanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan sendikalarla sıkı bir ilişki içerisinde olması gereken Sendikalar Mukayyitliği'nin sağlıklı bir yapıya kavuşturulamamış olması sendikal alandaki sıkıntıları daha da artırmaktadır.

42/96 sayı ile yürürlüğe girmiş olan Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Referandum Yasası'nda öngörülen tüzüklerin hazırlanıp yürürlüğe konamaması sorun çıkmasına yolaçabilecektir.

Eğitim-sanayi işbirliğinin kurulamamış olması ve eğitim sistemindeki eksiklikler özellikle genç işgücünün çalışma yaşamına girişini zorlaştırmaktadır.

Özel sektörde işçi ve işveren sendikalarının örgütlenmemesi sosyal tarafların oluşumu ve sosyal dialog mekanizmasının ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

12.2. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik ihtiyacı insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte modern anlamda sosyal güvenlik anlayışının gelişmesi sanayi inkılabının getirdiği ağır sosyal olumsuzlukların ve sefaletin önüne geçilmesi amacıyla mecburi sosyal sigortaların kurulması ile başlamış ancak bugün anladığımız anlamda sosyal güvenlik kavramının oluşması 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Günümüzde sosyal güvenlik insan için bir hak, devlet için ise bir görev olarak görülmüş ve bu anlayış İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile ILO'nun 1952 tarihli ve Sosyal Güvenliğin Asgari Normları hakkındaki 102 sayılı sözleşmesinde de açıkça ifade edilmiştir. KKTC Anayasası'nın 55. maddesinde de herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Sosyal güvenliği kısaca toplumun bütün fertlerinin uğrayabilecekleri tehlikelere ve tehlikenin zararına karşı ekonomik ve sosyal olarak güvence altına alınması şeklinde tanımlayabiliriz.

Bu bağlamda kişi için temel bir hak olan sosyal güvenlik ile ülkemizde, tehlikeye uğrayan insanları tehlikenin zararlarından koruma ve insan haysiyetine yaraşır asgari bir geçim seviyesi sağlama amacına yönelik bir anlayış benimsenmiştir.

12.2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ülkemizde sosyal güvenlik kapsamı içerisinde hizmet veren sosyal güvenlik müesseseleri mevcuttur. Bu müesseseler, Sosyal Sigortalar Dairesi , İhtiyat Sandığı, Emeklilik Müessesesi ve Sosyal Hizmetler Dairesi'dir. Mevcut sosyal güvenlik sistemimiz içinde nüfusumuzun tamamı sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Sosyal Güvenlik sistemimizin, günümüzde birçok dünya ülkesinde ulaşılması hedef alınan nüfusun tamamını kapsamayı yanında, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak normların çağdaş kriterlere uygun nitelikte olması da ülkemiz açısından dikkat çeken önemli bir olgudur.

Uzun yıllardan buyana Sosyal Güvenlik alanında gerçekleştirilmesi öngörülen yeniden yapılanma çalışmaları konusunda 9 Temmuz 2007 tarihinde Cumhuriyet Meclisi Genel

Kurulu'nda kabul edilen Sosyal Güvenlik Yasası ile önemli bir mesafe alınmıştır. Söz konusu yasanın uygulanmasına 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren başlanacaktır.

Yasa ile esas olarak çalışmalar arasındaki dengesizliklerin ortadan kaldırılması, eşit nimet-eşit külfet ilkesine bağlı olarak, sosyal güvenlikte norm ve standart birliğinin sağlanması, farklı sosyal güvenlik sistemlerine tabi olan kesimlerin aynı sistem ve aynı çatı altında toplanması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu ve özel sektör çalışanları arasında emeklilik hak ve menfaatleri bakımından mevcut farklılıklar da ortadan kalkacak ve böylece kamudan özele, özelden kamuya geçişler de daha kolay gerçekleşebilecektir.

12.2.1.1. Sosyal Sigortalar

Genel olarak Sosyal Sigorta kişinin iktisaden faal olduğu dönemde zorunlu olarak ödediği primler vasıtasıyla doğabilecek tehlikelere karşı tahlikenin tazmini yönünde sağladığı bir güvencedir.

KKTC'de Sosyal Sigortalar 16/1976 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na dayalı olarak ve sigortalı çalışanları ömür boyu karşılayacakları mesleki, fiziki, sosyal ve ekonomik risklere karşı koruma ve tazmin etme temel amacına yönelik olarak kurulmuş ve faaliyet gösteren bir müessesedir.

Sosyal Sigortalar Yasası kapsamına kamu veya özel tüm ekonomik faaliyet kollarında, gerek bir hizmet veya çıraklık akdine dayanarak gerekse işveren durumunda veya kendi nam ve hesabına bağımsız çalışan 14 yaşını doldurmuş herkes zorunlu olarak girmektedir. Bunun dışında ev kadınları da isteğe bağlı olarak prim yatırmak koşuluyla Sosyal Sigortalar Yasası kapsamına girebilmektedir.

Sosyal Sigortalar Yasası'nın amacı; iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, evlenme, işsizlik, mallülük, yaşlılık ve ölüm hallerinde yardım ve hizmet sağlamaktır.

Sosyal Sigortalar Fonu, birikim (kapitalizasyon) sistemi ile çalışan işçi, işveren ve Devlet üçlüsünün yatırdığı primler ile prim dışı gelirlere oluşmaktadır.

Sosyal Sigortalar Fonu'nun idaresi, dört Devlet, iki işçi ve bir işveren temsilcisinden oluşan yedi kişilik İdare Heyeti tarafından yürütülmektedir.

Sosyal Sigortalar Dairesi tarafından, sigortalı çalışanlara uygulanmakta olan prime esas kazançların alt ve üst sınırları her yıl belirli oranlarda artırılarak iştirakçilerin yatırımlarının günün koşullarına uydurulması sağlanmakta, buna karşılık emekliye ayrılanların daha yüksek maaş almasına imkan yaratılmaktadır. Tablo 113'de Sosyal Sigortalar Dairesi tarafından uygulanan prime esas kazançların alt üst sınırları gösterilmiştir.

Tablo - 113 Prime Esas Kazançların Alt ve Üst Sınırları
(2004-2006)

Yıllar	Alt Sınır		Üst Sınır	
	Günlük	Aylık	Günlük	Aylık
2004 (1.3.2004 - 30.6.2004)	18.30	549.00	87.60	2,628.00
2004 (1.7.2004 - 31.5.2005)	20.90	627.00	99.90	2,997.00
2005 (1.6.2005 - 31.12.2005)	24.00	720.00	114.70	3,441.00
2006 (1.1.2006 - 31.12.2006)	26.00	780.00	124.30	3,729.00
2006 (1.8.2006 - 31.12.2006)	28.60	858.00	139.70	4,191.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Sosyal Sigortalardan yapılan maaş ödemelerinin alt ve üst sınırları tablo 114'de gösterilmiştir.

Tablo - 114 Sosyal Sigortalardan Yapılan Maaş Ödemelerinin Alt ve Üst Sınırları
(2004-2006)

(YTL)

Geçerli Olduğu Aylar	2004		2005		2006	
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
1. Ocak-Şubat	536.78	953.53	673.43 ¹	1,284.53 ¹	778.40	1,508.65
2. Mart-Nisan	538.39	956.39			783.85	1519.21
3. Mayıs-Haziran	551.31	979.35	682.86	1,302.51	811.28	1,572.38
4. Temmuz-Ağustos	628.49	1,116.45	710.17	1,376.40	843.73 ²	1,635.28 ²
5. Eylül-Ekim	642.95	1,226.37	716.56	1,388.79	874.95 ³	1,749.57 ³
6. Kasım-Aralık	665.45	1,269.30	730.89	1,416.57	921.32	1,842.30

¹ Ocak - Nisan ayları için geçerlidir.

² Temmuz ayı için geçerlidir

³ Ağustos ay için de geçerlidir.

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Sosyal Sigortalar Dairesi'nce tescil edilmiş sigortalı sayıları yıldan yıla artış kaydetmektedir. Tablo 115 incelendiğinde 2006 yılında tescil edilen sigortalı sayısının 39,923 kişi artarak (%22.8) 215,223'e yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında aylık ortalama tescilli sigortalı artışının önceki yıla göre önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu da kayıt dışı olarak çalışan önemli sayıda kişinin kayıt altına alınması amacıyla başlatılan çalışmaların başarıyla uygulanmasına devam edildiğini gösteren olumlu bir gelişmedir. 2006 yılında aylık ortalama artış 3327 kişi olarak gerçekleşmiştir (tablo 115).

Tablo - 115 Tescilli Sigortalı Sayıları
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1. Tescilli Sigortalı Sayısı	158,488	175,300	215,223
2. Bir Önceki Yıla Göre Artış (%)	5.1	10.6	22.8
3. Aylık Ortalama Artış	639	1,401	3,327

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tescil edilen sigortalıların bölgeler itibarıyla dağılımına bakıldığı zaman en fazla sigortalının %47.2'lik payla Lefkoşa'da olduğu, bunu Gazimağusa'nın %20.3'lük payla takip ettiği görülmektedir (tablo 116).

Tablo - 116 Tescilli Sigortalıların Bölgelere Göre Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1. Lefkoşa	73,028	81,965	101,510
2. Girne	24,086	27,846	38,824
3. Gazimağusa	35,675	38,317	43,621
4. İskele	6,124	6,794	8,197
5. Güzelyurt	15,096	15,698	18,216
6. Lefke	4,479	4,680	4,855
Toplam	158,488	175,300	215,223

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tescilli sigortalıların başta Lefkoşa olmak üzere büyük yerleşim yerlerinde yoğunlaşması, şehirleşmenin ve buralardaki iş imkanlarının daha fazla olmasından kaynaklanan doğal bir sonuçtur.

Sosyal Sigortalar kapsamında tescilli olup fiilen çalışan işyerlerinin bölgelere göre dağılımı tablo 117'de gösterilmiştir.

Tescil edilen işyerlerinin, tescilli sigortalılar gibi Lefkoşa Bölgesi'nde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Lefkoşa'daki tescilli işyerleri toplam işyerleri içerisinde %40.2'lik pay oluşturmaktadır. Daha sonra Gazimağusa %24.2'lik payla Lefkoşa'yı takip etmektedir.

Tablo - 117 Tescilli İşyerlerinin Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1. Lefkoşa	9,722	10,228	10,888
2. Girne	3,455	4,150	4,728
3. Gazimağusa	6,036	6,348	6,553
4. İskele	1,393	1,509	1,654
5. Güzelyurt ¹	3,072	3,239	3,242
Toplam	23,678	25,474	27,065

¹ Lefke dahil

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Sosyal Sigortalar Fonu'ndan yaşlılık, malüllük ve ölüm aylığı alan kişi sayıları yıllar itibarıyla aşağıdaki tabloda görülmektedir. 2005 yılında Fon'dan yaşlılık, malüllük ve ölüm aylığı alan kişi sayısı 22,507 iken bu sayı 2006 yılında %4.3'lük artış kaydederek 23,467 kişiye yükselmiştir (tablo 118).

Tablo - 118 Sosyal Sigortlardan Maaş Alanların
Kategorilerine Göre Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2004	2005	2006
1. Yaşlılık	A....	15,887	16,656	17,449
	B....	73.8	74.0	74.3
2. Malüllük	A....	831	860	910
	B....	3.9	3.8	3.9
3. Ölüm	A....	4,799	4,991	5,108
	B....	22.3	22.2	21.8
Toplam	A....	21,517	22,507	23,467
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Sigortalı olarak özel uygulamalar ve ekli cetvellere göre menfaat alanların sayıları ile toplam içerisindeki yüzde payları sürekli düşmektedir. Özel uygulamalardan menfaat alan sigortalıların sayısının azalması çeşitli nedenlerle (ölüm, ayrılma v.b) kapsam dışı kalmalarından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık 1976 Sosyal Sigortalar kalemlerinden

menfaat alanların sayısı ve payı artmaktadır. 2004-2006 döneminde özel uygulamalar kaleminden menfaat alanların sayısı 438'den 368'e, toplamdaki payı %2.0'den %1.6'ya düşerken aynı dönemde 1976 sosyal Sigortalar kaleminden menfaat alanların sayısı 13,761'den 15,914'e toplamdaki payı ise %64.0'den %67.8'e yükselmiştir (tablo 119).

Tablo - 119 Sosyal Sigortalar'dan Maaş Alanların Almış Oldukları Menfaat Kalemlerine Göre Dağılımı (2004-2006)

	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2004	2005	2006
1. Özel Uygulamalar ve Ekli Cetvellere Göre Menfaat Alanlar ¹	A....	438	402	368
	B....	2.0	1.8	1.6
2. Özel Uygulamalar ve KTS Sigortalar Kaleminden Menfaat Alanlar ²	A....	7,318	7,262	7,185
	B....	34.0	32.3	30.6
3. 1976 S. Sigortalar Kaleminden Menfaat Alanlar ³	A....	13,761	14,843	15,914
	B....	64.0	65.9	67.8
Toplam	A....	21,517	22,507	23,467
	B....	100.0	100.0	100.0

¹Tüm Prim Kesintileri Rum Sosyal Sigortalarına yatanlar.

²Prim Kesintilerinin bir kısmı Rum Sosyal Sigortalarına, bir kısmı da KT Sosyal Sigorta Fonu'na yatanlar.

³1976 yılında kurulan KT Sosyal Sigortalar Fonundan menfaat alanlar. Bu kalemde menfaat alanların tüm yatırımları KT Sosyal Sigortalar Fonu'na yatırılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 120'de Sosyal Sigortalar'dan maaş alan kişilere ödenen toplam miktar ile Fon-Devlet ayırımı yer almaktadır.

Tablo - 120 Sosyal Sigortalardan Maaş Alan Kişilere Ödenen
Toplam Miktarlar ile Fon ve Devlet Ayırımı
(2004-2006)

Yıllar	A: Miktar	B: Pay (%)		(YTL)
		2004	2005	2006
1. Fon	A....	151,699,490	192,665,944	248,182,736
	B....	81.8	83.0	84.2
2. Devlet	A....	33,801,876	39,584,163	46,575,777
	B....	18.2	17.0	15.8
Toplam	A....	185,501,366	232,250,107	294,758,513
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 120’de görüldüğü gibi yapılan toplam ödemeler içerisinde Fon’un yüzde payı sürekli artarken devletin payı sürekli azalmaktadır. Bu da KT Sosyal Sigortalar Fonu’ndan menfaat alanların sayısının artmasından, devletten menfaat alanların (SSY’nın XVII. bölümü kuralları çerçevesinde) sayısının ise azalmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal Sigortalar Dairesine bildirilen işsizlik vakalarına bakıldığında 2006 yılında düşüş yaşandığı görülmektedir. İşsiz sayısının azalması Sosyal Sigortalar Fonu’nun mali yükünün azalmasına da yardımcı olmaktadır.

Tablo - 121 Sosyal Sigortalara Bildirilen İşsizlik Vakalarının Seyri
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1. İşsizlik Vaka Sayısı	3,690	2,587	2,516
2. Önceki Yıla Göre Değişim (%)	47.9	-29.9	-2.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 122 Sosyal Sigortalar Dairesi Tarafından Uygulanan Prim Oranları

Sigorta Programı	Kamu Görevinde Aday Kadroda Md.4(1)			Çalışanlar Toplam	Hizmet veya Çıracılık Akdine Dayalı Olarak Çalışanlar Md. 4(2)				Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar (Çiftçiler Dahil) Md. 4(3/4)		
	Sigortalı	İşveren	Devlet		Sigortalı	İşveren	Devlet	Toplam	İşveren	Devlet	Toplam
1. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası	-	Min. 0.5 Max. 6	-	Min.0.5 Max. 6	-	Min. 0.5 Max. 6	-	Min 0.5 Max. 6	Min. 0.5 Max. 6	-	Min. 0.5 Max. 6
2. Hastalık Sigortası	-	-	-	-	2	2	2	6	4	2	6
3. Analık Sigortası	-	0.5	0.5	1	-	0.5	0.5	1	0.5	0.5	1
4. Malüllük, Yaşlılık Ölüm Sigortası	5	6	3	14	5	6	3	14	10	4	14
5. İşsizlik Sigortası	-	-	-	-	1	1	1	3	-	-	-
Toplam	5	Min.7 Max.12.5	3.5	Min.15.5 Max. 21	8	Min. 10 Max. 15.5	6.5	Min.24.5 Max.30	Min. 15 Max.20.5	6.5	Min. 21.5 Max.27

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.1.2. Emeklilik Müessesesi

26/1977 sayılı yasa ile oluşturulan Emeklilik Müessesesi, yasada belirlenen koşullar çerçevesinde yasa kapsamına giren kamu görevlilerine emeklilik hakkı vermektedir. Bu hak emeklilik ve malüllük durumlarında kişinin kendisini, ölüm halinde dul eş ve yetimlerini kapsamaktadır. Birçok kez değişikliğe uğrayan yasa, emeklilik menfaatine hak kazanmak için yaş haddi aranmaksızın, en az fiili hizmet koşullarını içeren iki kategoriye ayrılmıştır. Buna göre;

2 Nisan 1985 tarihinden önce göreve atananlar için asgari 10 yıl;

2 Nisan 1985 tarihinden 1 Temmuz 1987 tarihine kadar olan dönem içerisinde göreve atananlar için ise 15 yıl asgari çalışma koşulları getirilmiştir.

Bu yasa kamu görevine girenlerin mecburi hizmet süresini doldurduktan sonra emekliye ayrılmasına zemin teşkil etmiş, bu da ülkemizde kısa sürede genç emekliler ordusunun doğmasına yol açmıştır.

Günden güne büyük sorun haline gelen ve bütçedeki yükü artıran bu uygulamanın yarattığı olumsuzlukların giderilmesi için 1 Temmuz 1987 tarihinden itibaren kamu hizmetine atananlar için 39/1987 sayılı yasa ile ayrı bir Emekli Sandığı Fonu oluşturulmuştur. Bu Fona tabi olanlara asgari 25 yıl fiili hizmet verme ve emekli maaşı almak için asgari 55 yaş koşulu getirilmiştir. Görüldüğü gibi daha önce kamu hizmetinde çalışanlar yaş koşulu aranmaksızın, asgari hizmet koşuluyla (10 veya 15 yıl) emekli olabilirken, yeni yasaya tabi olanlara yaş koşulu getirilip hizmet süreleri artırılmıştır. Getirilen bir diğer değişiklik ise emeklilik iştirak paylarında yapılan düzenlemelerle ilgilidir. 1 Temmuz 1987'den önce göreve atananlardan emeklilik menfaatleri için asli maaş üzerinden %5.5 kesinti yapılırken (bayanlar için tercihe dayanıyor) 1 Temmuz 1987'den itibaren göreve atananlardan brüt maaş üzerinden toplam %8 zorunlu kesinti yapılmıştır. 1 Eylül 1997 tarihinden geçerli olmak üzere ise bu oran %9'a çıkarılmıştır. 1.1.2002 tarihinden itibaren hayat pahalılığı ödeneği asli maaşlara konsolide edildiğinden asli maaşlar brüt maaşa eşit olmuş ve sözkonusu tarihten geçerli olmak üzere kamu hizmetine 1 Temmuz 1987 den önce girenlere uygulanmakta olan emeklilik iştirak payı kesintisi de %12'den %2.5'e

düşürülmüştür. Hak sahiplerinden yapılan iştirak payı kesintileri tablo 124'de gösterildiği gibidir.

Emekli Sandığı Fonu'nun yönetimi dört Devlet temsilcisi ve bir de sendika temsilcisi olmak üzere toplam beş üyeden oluşmaktadır. Yönetimin bugüne kadar düzenli bir çalışma sergilememesi sorun yaratabilecektir. Emekli Sandığı Fonu kapsamında Aralık 2006 tarihi itibarıyla 8148 kişi yatırım yapmaktadır. Bu tarihte Fon'dan maaş alan kişi sayısı ise 127'dir.

Tablo - 123 Devletten Emekli Maaşı Alanların Yıllar İtibarıyla Cinsiyetine Göre Memur, Polis, Öğretmen Olarak Dağılımı (2004-2006)

	A: Kadın	B: Erkek	C: Toplam	
Yıllar		2004	2005	2006
1. Memur ¹	A....	2,722	2,746	2,714
	B....	5,391	5,422	5,025
	C....	8,113	8,168	7,739
2. Polis	A....	31	31	52
	B....	1,531	1,544	1,974
	C....	1,562	1,575	2,026
3. Öğretmen	A....	688	708	733
	B....	771	764	774
	C....	1,459	1,472	1,504
Toplam	A....	3,441	3,485	3,499
	B....	7,693	7,730	7,773
	C....	11,134	11,215	11,272

¹Emekli Mücahitler dahil edilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 124 Kamu Görevlilerinin Emeklilik İştirak Payı Kesintileri¹

	1 Temmuz 1987 Öncesi Kamu Hizmetine Girenler (Asli Maaş Üzerinden % Olarak)			1 Temmuz 1987'den İtibaren Kamu Hizmetine Girenler (Brüt Maaş Üzerinden % Olarak)	
	26.04.85-31.08.97	01.09.97-31.12.2001	01.01.02'den İtibaren	01.07.87-31.08.97	01.09.97'den itibaren
1. Evli Erkeklerin Kendileri için	-	-		4	5
2. Evli Erkeklerin Eş ve Çocukları için	5.5	12	2.5	4	4
3. Bekar Erkeklerin Kendileri için	-	-		4	5
4. Erkeklerin Evlenmeleri Halinde Geriye Dönük Olarak	-	-		4	4
5. Kadınların Kendileri için	-	-		4	5
6. Kadınların Evli Olması Halinde Tercihe Bağlı Olarak Eş ve Çocukları için	5.5	12	2.5	4	4

¹1.1.2002 tarihinden itibaren HP ödeneğinin tamamı asli maaşa konsolide edildiğinden asli maaş = brüt maaş olmaktadır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.1.3. İhtiyat Sandığı

Değiştirilmiş şekliyle 34/93 sayılı İhtiyat Sandığı Yasası'na göre faaliyet gösteren İhtiyat Sandığı bir sosyal güvenlik kurumu şeklinde çalışmaktadır Çalışanlardan kesilen asgari %5 prim ile işverenden kesilen asgari %5 depozit çalışanın hesabına Fon'a yatırılmaktadır

İhtiyat Sandığı Fonu'nda biriken paralar, İhtiyat Sandığı İdare Komisyonu'nun kararı ve Bakanlar Kurulu'nun tasvibi ile uygun sahalarda işletilmektedir. İhtiyat Sandığı Fonu'nun yönetimini üstlenen İdare Komisyonu, dört Devlet temsilcisi, en çok üyeye sahip işveren sendikasının iki temsilcisi, en çok iştirak sahibi üyesi bulunan işçi sendikası federasyonunun iki temsilcisi ve ikinci en çok iştirak sahibi üyesi bulunan işçi sandikası federasyonunun bir temsilcisinden oluşmaktadır. Üyeler Bakanlar Kurulu tarafından iki yıllık bir süre için atanmaktadır.

İhtiyat Sandığı'na kayıtlı toplam kişi sayısında sürekli artış olmaktadır. 2005 yılına göre 2006 yılında İhtiyat Sandığı'na kayıtlı toplam kişi sayısı %21.4 oranında artarak 182,987'den 222,134'e yükselmiştir. Sandığa yatırım yapan toplam kişi sayısı ise %16.3 oranında artarak 50,270'den 58,472'ye yükselmiştir (tablo 125).

2006 yılı Aralık ayı itibarıyla, aktif iştirakçi sayısının (her ay yatırım yapan) 58,472 kişi olduğu saptanmıştır. 2006 yılı içerisinde toplam 107,622,965 YTL'lik tahsilat yapılmıştır. Toplam tahsilatın 51,864,142 YTL'lik kısmı (%48.2) primlerden, 55,758,823 YTL'lik kısmı (%51.8) depozitlerden elde edilmiştir.

Tablo - 125 İhtiyat Sandığına Kayıtlı Kişi Sayıları ile Aktiflerin Yüzde Payları
(2004-2006)

	2004	2005	2006
1. İhtiyat Sandığına			
Kayıtlı Toplam Kişi Sayısı	158,561	182,987	222,134
2. Fiili Kişi Sayısı (Hesabı olan)	68,269	88,018	121,967
3. Aktif İştirakçi Sayısı (Yatırımı olan)	33,588	50,270	58,472
4. Aktif İştirakçilerin Fiili Kişiler			
İçerisindeki Payı (%)	49.2	57.1	47.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

İhtiyat Sandığı'ndan, yıllar itibarıyla yapılan ödemelerin nevine göre dağılımına bakıldığı zaman toplam ödemeler içerisinde, depozitlerin en büyük paya sahip olduğu görülmektedir (tablo 126).

Tablo - 126 Yapılan Ödemelerin Nevine Göre Dağılımı
(2004-2006)

	(YTL)					
	2004		2005		2006	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
1. Prim	20,938,787	36.7	27,766,119	38.0	25,634,709	39.6
2. Depozit	31,576,970	55.3	39,702,961	54.3	34,179,641	52.9
3. Faiz	4,575,072	8.0	5,635,098	7.7	4,846,633	7.5
Toplam	57,090,829	100.0	73,104,178	100.0	64,660,983	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

İhtiyat Sandığı Fonu'ndan ödenen kişilerin sayısı 2006 yılında önceki yıla göre %13.3 oranında artarak 4,587'den 5,198'e yükselmiştir (tablo 127).

Tablo - 127 İhtiyat Sandığından Ödenen
Kişilerin Yıllar İtibarıyla Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	Ödeme Yapılan Kişi Sayısı
2004	4,288
2005	4,587
2006	5,198

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2006 yılında ödeme yapılan 5198 kişinin 1924'üne iş azlığı nedeniyle, 1264'üne kendi isteğiyle ayrılma nedeniyle 889'una işveren tarafından durdurma 659'una yaş haddi nedeniyle 267'sine emeklilik statüsüne geçme nedeniyle ve 195'ine diğer nedenlere dayanarak ödeme yapılmıştır.

İhtiyat Sandığı'nın mevcutları (birikimleri) yıldan yıla artmakta olup, toplam mevcutların bir kısmı bankalarda muhafaza edilmekte, bir kısmı kredi olarak dağıılmakta bir kısmı gayrimenkul mallar şeklinde bulunmakta bir kısmı da Kamu İktisadi Teşebbüslerinde iştirak şeklinde kullanılmaktadır (tablo 128).

Tablo - 128 İhtiyat Sandığının Birikim Durumu
(2004-2006)

Yıllar	(YTL)		
	2004	2005	2006
1. YTL Mevcudu	85,649,106.00	95,628,198.00	166,641,533.00
2. Döviz Durumu	37,163,593.00	32,882,531.00	44,714,016.00
3. Verilen Krediler	290,590,606.00	354,480,677.00	428,921,317.00
4. Krediler (Döviz)	29,358,319.00	29,882,244.00	31,780,264.00
5. Gayrimenkul Varlıkları	6,404,689.00	7,839,528.00	7,317,467.00
6. İştirakler	7,250.00	7,250.00	7,250.00
7. Devlet Tahvili	38,978,467.00	59,046,808.00	42,896,847.00
8. Devlet Tahvili (Döviz)	2,787,528.00	195,672.53	249,136.37
Toplam Mevcutlar	490,939,558.00	579,962,908.53	722,527,830.37

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.1.4. Sosyal Hizmetler Dairesi

Sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde, diğer sosyal güvenlik müesseselerini tamamlayıcı bir unsur olarak görev yapan Sosyal Hizmetler Dairesi, herhangi bir prim veya katkı esasına dayanmayan, çağdaş ve sağlıklı bir toplum yaratmak için çalışan ve çeşitli nedenlerden dolayı zor duruma düşen yurttaşlarımıza geçici veya sürekli sosyal yardım yapan ve hizmet götüren bir müessesedir.

Sosyal Hizmetler Dairesi, toplumsal değişimler sonucu fonksiyonlarını yitiren ve bireylerin davranışlarını düzenleyen sosyal, ekonomik ve kültürel kurumların yerine yenilerini ikame etmek, kişi grup ve toplulukların fiziksel ve çevre koşullarından doğan eşitsizlik veya yoksulluklarını gidermelerine yardımcı olmak, toplumsal değişim veya sosyal çevreye uyum sağlayamayan bireylerin karşılaştıkları sosyal, psikolojik ve benzeri sorunlarını çözümlenerek topluma kazandırılmalarını sağlamak, sonuç olarak bireylerden hareketle toplumsal refah seviyesini yükseltmek amacıyla hizmet vermektedir.

Yatalak olmayan fakat kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan bakıma muhtaç yaşlıların huzurlu bir ortam içerisinde hayatlarını devam ettirebilmeleri için Lapta Huzurevi'nde bakımları yapılmaktadır. Lapta'daki Huzurevi'nde 2006 yılında aylık ortalama 40 bakıma muhtaç yaşlı barındırılmıştır.

Sosyal Hizmetler Dairesi kişi veya toplulukların fiziksel veya sosyal problemleri yanında karşılaştıkları psikolojik ve ekonomik sorunlarını çözümlenmede yardımcı olma amacına yönelik olarak rehabilitasyon ve bakım hizmetlerini de yürütmekte, çalışamayacak durumda olan ve güç duruma düşen vatandaşlar ile dar gelirli ailelere yasa ve tüzükler çerçevesinde nakdi ve ayni olarak yardımda bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2005 yılına göre 2006 yılında nakdi yardım yaptığı kişi sayısı %4 oranında azalarak 4047'ye düşmüştür. Aynı dönemde sosyal yardım maaşı (yoksulluk yardımı) alan kişi sayısı da %6.9 oranında azalmıştır. Bu da yoksulluk kriteri içerisinde olan kişilerin azaldığını ortaya koyan olumlu bir gelişmedir. Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2006 yılında çeşitli kategorilerdeki vatandaşlara ödediği toplam miktar ise önceki yıla göre %8.6 oranında artmış ve 29,679,752 YTL'den 32,240,493 YTL'ye yükselmiştir (tablo 129).

Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından dar gelirli ailelerin çocukları, örf, adet ve geleneklerimize uygun olarak sünnet ettirilmekte, şehit ve hadise kurbanı ailelerin kız çocukları ile Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı kızlar yurdunda yetişen kızlara, evlenme masraflarına katkı olmak üzere çeyiz yardımı yapılmaktadır (tablo 128). 2005 yılında evlenme yardımından 3 kız yararlanırken, 2006 yılında bu rakam 1 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 130'da görüldüğü gibi çeyiz yardımı miktarı 2006 yılında 3000 YTL olarak uygulanmıştır.

Tablo - 129 Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin
Nevine Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar
(2004-2006)

A: Kişi Sayısı B: Miktar (YTL)

Ödemelerin Nevi		2004	2005	2006
1. Sosyal Yardım Maaşı	A....	3,157	3,151	2,933
Yoksul Maaşı	B....	13,352,613	15,317,594	16,828,587
2. Malül Maaşı	A....	112	114	114
	B....	1,067,644	1,227,771	1,357,253
3. Şehit Ailesi Maaşı	A....	469	463	460
	B....	7,293,882	8,255,316	8,872,733
4. Malül Gazi Maaşı	A....	258	260	260
	B....	2,790,396	3,257,604	3,578,465
5. Şehit Ebeveynleri Maaşı	A....	233	226	210
	B....	1,574,376	1,621,467	1,603,455
5. Acil Yardımlar	A....	-	-	70
	B....	-	-	8,380
Toplam	A....	4,229	4,214	4,047
	B....	26,078,911	29,679,752	32,240,493

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 130 Sünnet Ettirilen Kişi Sayıları ve Yapılan Çeyiz Yardımlarının Miktarı
(2004-2006)

(YTL)

Yıllar	2004	2005	2006
1. Sünnet Ettirilen Çocuk Sayısı	28	52	31
2. Çeyiz Yardımının Kişi Başına Miktarı	3000	3000	3000

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 131 Sosyal Hizmetler Dairesince Yapılan Ödemelerin Çeşitleri ile Miktarları
(2004-2006)

Yıllar Ödenek Kategorileri	(YTL)		
	2004 1 Ocak	2005 1 Ocak	2006 1 Ocak
1. Şehit Eşine	1,030	1,292	1,493
2. Şehit Ebeveynlerine	459	524	580
3. I.Derece malül Gaziler	1,183	1,484	1,716
4. VI.Derece Malül Gaziler	646	810	936
5. I.Derece Malüller	1,085	1,362	1,574
6. VI.Derece Malüller	532	667	771
7. Yoksul Yardımları (Bir Kişi)	300	342	418
8. Yoksul Yardımları (Karı-Koca)	355	405	495

Not: Şehit eşine, malül gazi ve malülere iki ayda bir oluşan hayat pahalılığı, toplamı, nakdi yardımlara konsolide edilerek bu sistem yıl içinde 2 ayda bir olmak üzere uygulanır. Ödemeler kişi başıdır. Malüller ile Malül Gaziler altı derecede mütalaa edildikleri için en düşük olan VI. Derece ile en yüksek olan I. dereceye tabi olanlara tabloda yer verilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.2. Sorunlar

Devletin, Sosyal Güvenlik Fonlarına yapması gereken katkıları zamanında yapamaması bu fonların zora girmesine ve bazı sorunların doğmasına neden olmaktadır.

Sosyal güvenlik fonları birikimlerinin istenilen düzeyde gelir getirici sahalara kanalize edilememesi fon birikimlerinin yeterli düzeyde artmasını engellemektedir.

Prim karşılığı olmayan ödemeler sistemde sıkıntı yaşanmasına yol açmaktadır.

Sosyal hizmetler alanında yaşlı, korunmaya ve desteklenmeye muhtaç insanlar için istenilen standartta hizmet verilmemesi sorun teşkil etmektedir.

13. Çevre

Çevre tanımı, kapsamı çok geniş olan ve çeşitlilik arzeden bir kavramdır. Günümüzde Çevre; doğal, yapısal, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınmakta ve bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim gözetilmektedir. Bir ilişkiler bütünü olan çevrenin soruna dönüşmesi, insandan kaynaklanan etkilerin doğanın dengesini zorlaması sonucu olmaktadır. Doğal dengeler karşılaştıkları yeni yükleri kaldıramaz hale geldiklerinde “Kirlenme” diye adlandırılan dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Böylece insanoğlunun bitmeyen beklentileri ile yenilenemeyen kaynaklar hızla tükenirken, yenilenebilir kaynaklarda da tahrip ve bozulmalar görülmekte veya gürültü, estetik bozulması gibi kişi huzurunu bozan gelişmeler insan-çevre ilişkilerindeki olumsuzlukları artırmaktadır.

İnsanoğlu varolduğundan bu güne kadar çevresiyle yakından ilgilenmiş ve yakın çevresinde bulunan tabiat kaynaklarını kullanmıştır. Başlangıçta tükenmez gibi görünen bu doğal kaynaklar, kaynak israfına varan aşırı kullanımlar sonucunda Toprak, Su ve Hava kirliliği olarak ortaya çıkmış ve insanın kendi yaşamını tehdit edecek boyutlara varmıştır.

Hızla artan dünya nüfusu, hızlı ve çarpık kentleşme, plansız endüstrileşme, sulak alanların kirlenmesi, zirai mücadele ilaçlarının aşırı ve kontrolsüz kullanımı, orman yangınları ile meydana gelen kirlenmelerin yanında, yenilenemeyen kaynaklarımızın aşırı kullanımı ve düzensiz tüketimi doğal dengeyi bozan etkenlerin başında gelmektedir. Yanlış ve aşırı kullanımlar; hava, toprak, su ve buralarda yaşayan canlıların yaşam ortamlarının [habitatlarının (ekolojik denge)] bozulmasına neden olmakta ve sonuçta başta insan olmak üzere, bütün canlıların yaşama ortamları giderek kötüleşmekte ve küçülmektedir. Diğer önemli bir çevre sorunu ise biyolojik çeşitliliğin azalması veya türlerin yok olmasıdır. Bilim çevrelerinin son yaptığı bir çalışmada, yeryüzündeki canlı türlerinin beşte birinin önümüzdeki yirmi yıl içinde kaybolabileceğinden söz edilmektedir. Doğada var olan enerji zinciri içinde bir halkanın yok olması, bütün sistemi etkilemekte ve sonuçta bundan en çok insanoğlu zarar görmektedir.

Son otuzbeş yılı aşkın bir süreden beri bütün dünya ülkelerinde çevre kirliliğinin yarattığı sorunlar tartışılmaktadır. Bunlardan en güncel olanlardan birisi Küresel Isınma denilen iklim değişikliği dünyamızın gündemine oturmuş bulunmaktadır. Bilim adamları bu

gidişatın durdurulamaması halinde 2100 yılına kadar 1.4 - 5.8 derece arasında sıcaklık artışı olacağı, dünyanın çevre feleketleri açısından geri dönülmez noktaya geleceğini duyurmaktadırlar.

Çevrenin ilk kez uluslararası gündeme yerleşmesi ve ekonomik gelişme ile çevre üzerindeki etkilerinin tartışılmaya başlanması, 5 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı'na dayanır. Konferans'ın en önemli beklentisi, siyasal rejimleri ve kalkınma düzeyleri ne olursa olsun tüm katılımcı ülkelerin, evrensel bir nitelik kazanan çevre sorunları karşısındaki ortak sorumluluklarını kabul eden bir yaklaşımı paylaşmaları olmuştur. Konferansın hemen ardından Aralık 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulurken, toplanan Avrupa Topluluğu (Bugünkü AB) da 1973-1979 yıllarını kapsayan Birinci Çevre Eylem Programı'nı hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Geçen zaman içinde AB şu anda 2001-2010 Altıncı Çevre Eylem Programını sürdürmektedir. Sözkonusu eylem programlarında AB'nin çevre politikaları, hedef ve stratejileri belirlenmekte ve bunlara uygun mevzuat geliştirilmektedir. Daha sonra Birleşmiş Milletler, her on yılda bir büyük çapta çevre konferansı veya zirvesi düzenlemeye devam etmiş, 1982'de Nairabi'de, 1992'de Rio'da ve 2002'de Johannesburg'da zirve toplantıları gerçekleştirilmiştir. 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Habitat 1 Konferansı'nda; yeterli konut, sağlıklı yerleşim, insan onuruna yakışır gerekli hizmetlerin sağlanması, tarihi değerlerin korunması, çevrenin tahrip edilmesine karşı duyarlı olunması gibi konular gündemi oluşturmuştur. 1996 İstanbul Habitat 2 İnsan Yerleşimleri ve Kentleşme Konferansı ve son olarak 26 Ağustos - 4 Eylül 2002 BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Afrika'nın Johannesburg kentinde toplanarak gelecekteki dünya kalkınma gündemini şekillendirmiştir. Bu süreç içerisinde çeşitli mutabakatlara varılmıştır. Tablo 132'de çevreyle ilgili bazı uluslararası sözleşme, protokol, deklarasyon ve konferanslar yer almaktadır.

Düzenlenen bu konferanslar ve atılan imzaların yanısıra, çevre konularının düzenli olarak ele alınıp tartışılabilmesi ve etkinlikler düzenlenebilmesi için 5 Haziran Dünya Çevre Günü yanında belirli günler ilan edilmiştir. 2 Şubat Dünya Sulak Alanlar Günü, 21 Mart Dünya Ormancılık Günü, 22 Mart Dünya Su Günü, 22 Nisan Dünya Yeryüzü Günü, 22 Mayıs Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Günü, 17 Haziran Dünya Çölleşme ve Kuraklık ile

Mücadele Günü, 4 Ekim Hayvanları Koruma Günü, 31 Ekim Uluslararası Karadeniz Günü olarak değerlendirilmektedir.

Seksenli yıllarda, kalkınma ile çevre ilişkisinin, giderek kalkınmanın bugünkü neslin gereksinimlerinin karşılanması adına, gelecek neslin gereksinimlerini karşılama kabiliyetlerini yok etmemesi anlayışına geldiği görülür. 1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından “Ortak Geleceğimiz” adı altında yayınlanan ve katkılarından dolayı dönemin Norveç başbakanı Brundlant’ın adıyla da anılan kalkınma raporunda ise sözü edilen “Sürdürülebilir Kalkınma” ilkesiyle, çevre sorunu bir kalkınma ve yaşama katılma sorunu haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde, çevre politikalarının tüm ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunun önemi giderek artmıştır.

“Sürdürülebilir kalkınma”; doğal kaynakları tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan (ekolojik ekonomi), ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan ekonomik kalkınma olarak tanımlanabilir.

1992 yılında Brezilya’nın başkenti Rio’da yapılan, Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi olarakta bilinen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda bir araya gelen ülkeler, çevre ve kalkınma konularındaki bütün hizmet ve politikaları yönlendirecek ilkeleri “Gündem 21” adı altında bir deklarasyonda topladılar. Gündem 21, Kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel yönden nasıl sürdürülebilir olabileceği üzerine bir plandır. Gündem 21; ülkelerin ulusal çevre eylem planı hazırlayarak bu stratejilerini sürdürülebilir kalkınma kavramına uyduracak hukuki düzenlemeleri yapmalarını ve bunun gönüllü kuruluşlar ve halk dahil olmak üzere geniş katılım ile sağlanması için hükümetlere çağrıda bulunmaktadır. Nitekim, Avrupa Birliği’nin 5. Çevre Eylem Programı da bu dönemde “Gündem 21”de belirlenen öncelikler gözönünde bulundurularak hazırlanmıştır.

1992 Rio Dünya Zirvesi’nden sonra bazı ülkelerin yerel gündem 21’ler oluşturarak yasalarına girmeye başlamış olan sürdürülebilir kalkınma, KKTC’de 21/97 sayılı Çevre Yasamızda 2. Kısımın dördüncü maddesinde “KKTC’nde ekonomik büyümeye ilişkin alınacak önlemlerde, hazırlanacak kalkınma planlarında, öngörülecek yatırım programlarında ve her türlü kalkınma politikalarında, doğal kaynaklar başta olmak üzere çevre faktörünü dikkate alan sürdürülebilir kalkınma ilkesi esas alınır ” şeklinde yer almıştır.

Tablo - 132 Çevreyle İlgili Uluslararası Sözleşme, Protokol, Deklarasyon
Konferans ve Diğerleri

1. AARHUS Sözleşmesi	“Çevreyle İlgili Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi”, 1998, 25 Haziran
2. Akdeniz Eylem Planı, 1975	
3. Akdenizin Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme	“Barselona Sözleşmesi”, 1976, 16 Şubat
4. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	“Malta Sözleşmesi / Valetta Sözleşmesi” 1992
5. AGİK “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı/Helsinki Konferansı” 1973	
6. Avrupa Kentsel Şartı	“Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi/Strasburg Şartı” 1992,18 Mart
7. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 1985	
8. Avrupa Kültür Anlaşması,1954, 19 Aralık	
9. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi	“Bern Sözleşmesi”, 1979, 19 Eylül
10. BAMAKO Sözleşmesi	“Tehlikeli Atıkların Afrika'ya İthalinin Yasaklanmasına ve Bu Atıkların Afrika'da Sınırışı Taşınmasının ve Yönetiminin Denetlenmesine İlişkin Sözleşme”, 1991, 30 Ocak
11. Basel Sözleşmesi	“Tehlikeli Atıkların Sınırdışı Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme”, 1989, 22 Mart
12. BM Çevre Konferansı	“Stockholm Konferansı”,1972, 5-16 Haziran
13. BM Çevre Konferansı Deklarasyonu	1972, 16 Haziran
14. BM Çevre Programı, 1972, 15 Aralık	
15. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	1992, 14 Haziran
16. Boğazlar Rejimi Hakkında Montreux'de 20 Temmuz 1936 Tarihinde İmza Edilen Mukavelename	“Montreux Sözleşmesi”, 1936, 20 Temmuz
17. Bonn Sözleşmesi	“Yaban Hayvanların Göç Eden Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme” 1979, 23 Haziran

18. Brundtland Raporu “BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu/Ortak Geleceğimiz” 1987
19. Bükreş Sözleşmesi “Karadenizin Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi” 1992, 21 Nisan
20. CITES “Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme” 1973 (BM Sözleşmesidir)
21. Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi “Özellikle Afrika’da, Ciddi kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” 1994, 13-14 Ekim
22. Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme “MARPOL Sözleşmesi” 1973, 2 Kasım
23. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme “UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi” 1972, 16 Kasım
24. Gündem 21 “BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın Rio’da Yapmış Olduğu Toplantı Sonucunda Yayınlanan Rio Deklarasyonu” 1992, 3-14 Haziran
25. HABİTAT II Konferansı 1996, 3-14 Haziran
26. İklim Sözleşmesi “Kyoto Protokolü” 1997
27. İnceltilen Maddelere Dair Montreal Protokolü” “Ozon Tabakasını İnceltilen Maddelere Dair Montreal Protokolü / Viyana Sözleşmesi” 1985, 22 Mart/1987
28. Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme 1950, 18 Ekim
29. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme “Ramsar Sözleşmesi” 1971, 2 Şubat (BM Sözleşmesidir)
30. Rio Konferansı “BM Çevre ve Kalkınma konferansı’nın Rio’da Yapmış Olduğu Konferans” 1992, 3-14 Haziran
31. Uzun Menzilli Sınırötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi, 1979, 17 Kasım

---

Kaynak: Türkiye Çevre Vakfı Yayın No:142, Ocak, 2001 “Ansiklopedik Çevre Sözlüğü”

13.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

13.1.1. Çevreyi Oluşturan Kaynaklar, Kaynakları Etkileyen Bazı Faaliyetler ve Etkileri

Ülkemizin doğal çevre kaynakları; hava, su, toprak, yeraltı kaynakları, sulak alanlar, akarsu bakımından zayıf dere yatakları, kıyılar ve denizler, kıyı ve kara kumulları doğal ve ekolojik yapının bir parçasıdır. Bitki örtüsü, orman varlığı, makiler, zeytinlik ve harup ağaçları, Kıbrıs özel bitkiler ve çiçekler, dağlar, tarımsal alanlar, hayvanlar, yaban eşekleri, kaplumbağalar, kuşlar ise biyolojik çevre kaynaklarımızı oluşturmaktadır. İnsanın varolduğu zamandan beri meydana getirdiği yaşam alanları, arkeolojik alanlar, eski kent dokuları, mahalleler, sivil mimari örnekleri, nüfusun kimliği, kültürel yapısı ve yaşam biçimi ise insan yapısı çevre kaynaklarımızı oluşturmaktadır.

Ülkemiz koşullarında hava kirliliğinin genel anlamda ciddi bir tehdit düzeyinde varmadığı söylenebilir. Bunu nüfusun azlığı ve Sanayi faaliyetlerinin sınırlı oluşuna bağlayabiliriz. Ancak, bilimsel düzeyde bir genelleme yapmak için eldeki veriler yeterli kabul edilmeseler bile, sonuçları itibarı ile işaret ettiği olasılıklar bakımından değer taşıyan yerel düzeyde yapılmış bazı araştırmalar ve göstergeler, ülkemizdeki bazı faaliyetlerin ya da ülkeyi etkisi altına alabilen ülke dışı meteorolojik hareketlerle bunların etkilerinin, yerel düzeyde kirliliklere yada atmosferik değişikliklere yol açtığını veya tehdit oluşturduğunu göstermektedir.

21/97 sayılı Çevre Yasası'nın 15. Maddesi'nin (4). Fıkrası hava kirliliğinin önlenmesi için hiçbir gerçek veya tüzel kişi "belirlenecek standartların üzerinde hava kirliliği yaratamaz" hükmü mevcuttur. Ancak (2). fıkranın (A) bendindeki standartlar halen yeterince belirlenmemiştir. Hava kalitesiyle ilgili olarak Avrupa standartlarına uygunluğun sağlanması yönünde, mevcut durumun bölgesel bazda belirlenmesine yönelik UNOPS'a proje sunulmuştur. Bu çerçevede, hava kalitesinin belirlenmesiyle ilgili olarak "Hava Kalitesi Ölçüm Projesi" BM Proje Hizmetleri Ofisi UNOPS'un önerisi ve BM Kalkınma Programı UNDP ve Amerika Uluslararası Kalkınma Programı USAID'ın finansmanı ile Kasım 2001'den beri sürdürülmüş ve 30 Kasım 2003 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Ümit edilen; AB standartlarına uygun teknik ve donanımlarla elde edilen sonuçların doğru değerlendirilmesidir.

Teknecik termik santralı, dağınık sanayi faaliyetleri, eksoz gazları, çöp yakılması, anız yakılması, kömür ocakları, taş ocakları, beton ve asfalt şantiyeleri, yüksek ve yoğun yapılaşma, yerleşim alanlarındaki yapılaşmış alan ve açık alan dengesizliği, Kuzey Afrika üzerinden taşınan toz ve kumun yerel meteorolojik koşullarla birleşmesi, havayı tehdit eden en önemli faktörlerdir.

Kıbrıs'ı da içine alan bölgede ozon tabakasının incelmelerinden dolayı ultraviyole B ışınlarının ülkemize direk geldiği bilinmektedir. Ne var ki KKTC'de iklim değişimleri, ozonda meydana gelen değişimlerin ölçümleri geçmişte yapılamadığından, havayla ilgili dış tehditler ve bunların yarattığı değişimlerle ilgili sağlıklı bilgi verilememekteydi. Hava Kalitesi Ölçüm Projesi'yle yapılan ölçümlerde özellikle yaz aylarında ozon oranının limitlerin üzerinde çıktığı tespit edilmiştir.

Ülkemizde trafikten kaynaklanan eksoz gazları kirliliği, en büyük hava kirlilik kaynağını oluşturmaktadır. Çevre Dairesi'nin belirli yerlerde çok kısa sürelerle yapmış olduğu ölçümler sonucunda elde edilen veriler, özellikle Lefkoşa'da trafiğin yoğun olduğu işe gidiş ve dönüş saatlerinde hava kirliliğinin kabul edilebilir standartların üstüne çıktığını göstermektedir. Araçların eksoz gazlarıyla çevreye CO,NO,SO₂, Aldehitler, Uçucu Hidrokarbonlar, kurşun gibi zehirli gazlar ve zehirli olmamakla birlikte sera etkisi olan CO₂ gazı yayılmaktadır. Ülkemizde kullanılan dizel yakıttaki kükürt oranının yüksek olması ve dizel araç sayısının her geçen gün artması, trafikten kaynaklanan hava kirliliğini artırmaktadır.

Ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacı günlük 150-200 megawatt olup bu ihtiyaç; 120 megawatt'lık ana güç konumundaki Teknecik Termik Santralıyla, 87.5 megawatt'lık Kalecik Santrali'nden karşılanmaktadır. Ayrıca Kalecik ve Dikmen'de toplam 100 megawatt'lık yedek amaçlı gaz türbinleri mevcuttur. Medeni dünyada termik santraller, kükürt içeriği %3'ün altında olan fuel oil kullanılarak, bacalara filtre takılarak çalıştırılmaktadırlar. Oysa KKTC Teknecik santralında kükürt oranı %3'ün üzerinde olan 6 nolu fuel oil kullanılmakta, bacada filtre bulunmamaktadır. Tüm bu nedenlerle birlikte, kıyı şeridinin darlığı ve hava akımlarının yardımı ile termik santralin, çevresinde olumsuz etkiler yarattığı tahmin edilmektedir. Ancak termik santral çevresinde yapılan gözlemlerde, bitki örtüsünde toplu bozulma ve kurumalar belirlenmiştir. Bilindiği üzere kükürt dioksit

emisyolları atmosferde rüzgarla taşınmakta, sonra yağmurla birlikte yere inerken asitleştirmeye yol açarak, insan sağlığına, tahıl üretimine, bitki türlerine, sulak alanlara ve arkeolojik mirasa zarar vermektedir.

Kıbrıs su kaynakları bakımından zayıftır, Kuzey Kıbrıs'ın her alandaki su ihtiyacının hemen hemen tümü (%98) yeraltı su kaynaklarından karşılanmaktadır. Ülkemizde yeraltısuyu ihtiva eden 13 farklı akifer bulunmaktadır. Bu akiferlerden üç tanesi ülkemizdeki yerleşim birimlerinin büyük çoğunluğunun su ihtiyacını karşılamaktadır. Güzelyurt Akiferi ülkemizdeki en büyük ve en önemli akifer konumundadır. Güzelyurt Bölgesinin yanısıra, Gazimağusa ve Lefkoşa'ya içme ve kullanma suyu, bu akiferden sağlanmaktadır. Girne Sıradağları akiferi ülkemizdeki ikinci önemli akifer konumunda olup başta Girne kenti ve köyleri olmak üzere Mesarya Bölgesindeki birçok belediye ve yerleşim biriminin, Girne Dağlarının eteklerinde bulunan köy ve yerleşim alanlarının ve kısmen Lefkoşa'nın içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Yeşilköy akiferi Karpaz bölgesinde bulunan yerleşim birimlerinin birçoğuna içme ve evsel kullanım suyu sağlamaktadır. Bu akiferler, üzerinde bulunan yerleşim alanlarında atık su toplama ve arıtma sistemlerinin bulunmamasından dolayı septik kuyulardan kaynaklanan mikrobiyolojik kirlilik, beslenmenin üzerinde yeraltısuyu çekimi yapıldığı için deniz suyu girişimi sonucu oluşan kimyasal kirlilik, bununla birlikte bazı kuyuların verimlerinde düşüşler gözlenmektedir. Sonuç olarak su ihtiyacının tamamının karşılanmasında kullanılan akiferlerde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Akiferler doğada bulunan diğer kaynaklardan farklı olarak yenilenebilirlik imkanı olan kaynaklardır. Eğer beslenme ve boşalım dengesi sağlanabilirse bu kaynaklar herhangi bir sorunla karşılaşılmeden kullanılırlar.

Ülkenin yeraltı su rezervi 95 milyon m³ olarak tahmin edilmektedir. Su İşleri Dairesi'nin verilerine göre ülkemizin yıllık su ihtiyacı 123 milyon metre küp olup, bunun 93 milyon m³'ü sulamada, 30 milyon m³'de içme ve kullanma suyu olarak harcanmaktadır. Söz konusu ihtiyacın 75 milyon m³'ünü yeraltı kaynaklarından, 16 milyon m³'ünü ise göletlerden karşılamaktayız. Yeraltı kaynaklarından karşılanan suyun 55 milyon m³'ü (%70.5) Güzelyurt akiferinden sağlanmaktadır. Bu durumda su ihtiyacımızın 94 milyon m³'ünü yerel kaynaklardan karşılarken, yıllık su açığımız 29 milyon m³ olarak ortaya çıkmaktadır.

Su Kaynaklarımız bilinçsiz sondajlarla azalmakta, kaybolmaktadır. Yerleşim birimlerinde kullanılan su dağıtım şebekelerinin zemin özelliklerinden kaynaklanan korozyon sorunu, işçilikten kaynaklanan bağlantı yerleri yetersizliği ve ömürlerinin dolmuş olması nedeniyle ciddi su kayıpları meydana gelmektedir. Bu konuda Lefkoşa dışında bilimsel bir çalışma olmamakla birlikte, şehir içme suyu şebekelerinde %20-60 arasından su kaçağı olduğu tahmin edilmektedir.

Dünya iklimindeki global ısınma yanında, doğal bitki örtüsü olan ormanların da yangınlardan yok olmasıyla ülkemizdeki yağış miktarlarında 30 yıldan beri genelde azalma görülmektedir.

Mevcut su çekim hızıyla, akiferler sürekli depolanmış su rezervlerinden kaybetmektedirler. En büyük kayıp Güzelyurt akiferinden çekilip narenciye sulamada kullanılan sudur. İç kullanım (insan kullanımı) için gerekli ve yeterli su kaynaklarımız mevcuttur. O nedenle tasarrufa gidilecek tek alan tarımda kullanılan sudur. Bu da gelişmiş sulama sistemlerinin bir an önce kullanıma sokulmasıyla mümkündür. İlk uygulama alanı ise en büyük su kaybı olan Güzelyurt akiferi olmalıdır. Bu yoldaki iyileştirme ile %40-50 oranında su tasarrufu sözkonusu olacaktır. Geline nokta Güzelyurt Bölgesi'nde %99 oranında damlama sulamaya geçilmiştir.

Su sıkıntısı çekilen bir ortamda çevre kirliliğinin su kaynakları üzerindeki olumsuz etkisi, sorunu bir o kadar daha kritik konuma getirmektedir. Ülkede kanalizasyon ve su arıtma tesislerinin yeterli düzeyde olmayışı (Lefkoşa arıtma tesisi hariç), çöp ve lağım sularının gelişigüzel yerlere dökülmesi, suni gübrelerin doğaya verdiği zararın hiçbir şekilde ölçülmemesi, yeraltı sularında tarımsal ilaç kaynaklı ve bakteriyolojik kirlenmeler, sorunun insan sağlığını tehdit eder seviyelere gelmesine neden olmaktadır.

Yerüstü Suları olarak akarsular, denizler, sulak alan kapsamında yer alan 35 sulak alan (4 doğal sulak alan, 29 adet gölet, 1 göl, 1 lagün), bataklıklar, sazlıklar, alçak alanlar yeryüzü su kaynaklarımızdır.

Yeryüzü suyu olarak her yıl ortalama ülkemiz topraklarına 250-350 mm.yağış düşmektedir. Her yıl gölet ve derelerden sağlanan su miktarı 22 milyon metreküp civarındadır. Bilindiği üzere ülkemizde 18 adeti sulama maksatlı, 12 adeti ise yeraltı

sularını besleme amaçlı 30 adet gölet bulunmakta ve bunların sulama amaçlı olanlarının toplam kapasitesi 16.5 milyon m³ civarındadır.

Sulama maksatlı mevcut onsekiz göletin büyük bir çoğunluğunda tarım alanlarına dağıtım şebekesi bulunmamaktadır. İklim koşullarının da kolaylaştırması ile buharlaşma meydana gelmekte ve sonuçta göletlerdeki kullanılmayan birikmiş su tuzlanmaktadır. Göletlerin yerseçimi, jeolojik ve jeokimyasal yapı araştırması ve incelemesi yeterince irdelenmeden yapılmıştır.

Büyük bir bölümünün deniz ile çevrili olduğu KKTC’de, denizlerimiz genel anlamda temiz kabul edilebilir. Ancak, KKTC denizlerinde yerel kirlilikler yaşanmaktadır, kirliliğe yol açan dış etkenler; Ortadoğu’dan gelen tankerlerle, limanlarımıza girip-çıkan gemilerin bıraktıkları tonlarca atık, komşu ülkelerden akıntılar ve rüzgarla gelen atıklardır. Özellikle Gazimağusa limanı ve çevresinde deniz dibinde çöp dağları oluştuğu, her geçen gün büyüyen bu tehlikenin denizdeki ekosistemi tahrip etmeyi sürdürdüğü, balıkçılık ve turizm zenginliklerini tehlike altına sokacak düzeyde olduğu vurgulanmaktadır. Ülkenin kirli bir havzada bulunması denizlerimiz açısından tehdittir. Ancak bu tehditin ne ölçüde etkili olduğu ölçülememektedir.

KKTC 200 Km’yi aşkın kıyı şeridiyle, bu alanda, dünyanın en zengin ve şanslı ülkeleri sınıfına girmektedir. Ancak, kıyı şeridini kirlilikten korumakta yetersiz kalınmaktadır. Kirliliğe yol açan iç etkenler ise; Kıyılardaki yapılaşma alanlarında kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin bulunmaması, turistik tesislerde yeterince paket arıtma olmaması veya tam olarak çalışmaması gösterilmektedir. Bu da denizlerimizin kirlenmesine ve denizdeki ekolojik yapının değişmesine yol açmaktadır.

Faaliyetlerine 1974 yılında son veren Lefke’deki Kıbrıs Maden Şirketi “CMC”nin geride bıraktığı maden alanlarındaki maden atıkları, birikintileri, yağmur suları ile denize akarak denizi kirletirken, her yıl bu yolla denize akan maden atıkları tonlarca ifade edilmektedir.

Ülkemizde önemli bir doğal çevre değeri olan Beşparmak dağları, inşaat sektöründe kullanılan kum ve çakıl ağırlıklı taşocağı işletmeciliği nedeniyle fiziksel tahribat, görsel kirlilik, toz ve gürültüye sebep olmaktadır. KKTC’nde 73’ü ruhsatlı olmak üzere, faal olarak çalışan 62 adet taşocağının bir kısmının uygun olmayan yöntemlerle faaliyet

göstermesi büyük tepkilere yol açmaktadır. Son yıllarda inşaat sektöründeki artış nedeniyle, 2003 yılında 5000 ton/günde olan kırma kum-çakıl üretimi 2005 yılında 15000 ton/gün'deye çıkararak, taşocakçılığının kontrollü gelişimi, önemini daha da artırmıştır.

Toprak karakteri ve toprağın diğer çeşitli özellikleri bilinmeden düzenli bir tarımsal faaliyet sürdürmek çok zordur. Diğer taraftan su olmadan ekonomik şekilde tarım yapılamaz. Yeraltı su rezervlerinden çekilen suyun tarım alanlarında 1974 Barış Harekatı'ndan itibaren uzun yıllar vahşi sulama olarak tabir edilen salma sulama şeklinde kullanılması ve çeşitli nedenlerle daha tasarruflu ve randımanlı modern sulama sistemlerine geç geçilmesi ve ardı ardına gelen kurak yıllar gibi önemli nedenler tarıma büyük bir darbe vurmuştur. Su yokluğu ülkemizi bir çevresel felakete doğru sürüklemektedir.

1974'den sonra KKTC'nin 120,000 dönüm civarında olan sulu tarım arazisi 2006 yılında 71,591 dönüme düşmüştür. Örneğin dış satımda en çok döviz girdisi sağlayan narenciye 1974'den hemen sonra 70,000 dönümün üzerinde iken 2006 yılı verilerine göre 43,255 dönüme düşmüştür. Sulu arazilerde %40.35'lik azalma mevcuttur. KKTC'nin 2006 istatistiklerine göre arazi varlığı ve arazi kullanımı tablo 133 ve 134'de görülmektedir.

Tablo - 133 KKTC'nin Arazi Varlığı (2006)

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	Dağılım (%)
1. İşlenebilen Tarım arazisi	1,398,123.0	56.71
2. İşlenebilen Orman arazisi	480,740.0	19.50
3. Hali ve Mera Arazisi	122,157.0	4.95
4. Kasaba, Köy, Dere ve Gölet arazisi	263,471.0	10.69
5. Kullanılmayan arazi (taşlık, kayalık, sahil)	201,061.0	8.15
Toplam	2,465,552.0	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Tablo - 134 KKTC'nin Tarım Arazisi Kullanımı (2006)

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	Dağılım (%)
1. Tahıl Arazisi	648,892	46.41
2. Nadas Arazi	52,084	3.73
3. Yemlik Baklagil Arazisi	93,190	6.67
4. Yemeklik Baklagil Arazisi	1,847	0.13
5. Sebze Arazisi (Sera dahil)	14,171	1.01
6. Bostan Arazisi	4,185	0.30
7. Endüstri Bitkileri	-	-
8. Meyve Arazisi	44,609	3.19
9. Bağ Arazisi	2,459	0.18
10. Turneçgil Arazisi	43,255	3.09
11. Ekilmeyen Toplam Arazi	493,431	35.29
Toplam	1,398,123	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

KKTC'nin toplam 2,465,552 dönümden (3,298,908 dekar) ibaret olan arazi varlığının 1,398,123 dönümünü (1,870,689 dekar) tarımsal topraklar oluşturmaktadır. Tarımsal topraklar bu durumda oran itibarıyla ülkenin %56.71'ini teşkil etmektedir.

2006 yılı 222,442 olan tahmini ülke nüfusunun yaklaşık %60'ı bucak ve köylerde yerleşmiş olup, 2005 yılı verilerine göre toplam çalışan nüfusun %12.0'si tarım sektöründe istihdam edilmiştir. Yaratılan milli hasılanın %10.0 gibi önemli bir oranı bu sektörden karşılanmaktadır. 2006'da ihracatın %35.4'lük yakın bölümü tarımsal ürünlerden oluşmaktadır. Mevcut rakamlar bu sektörün ülke bakımından önem ve büyüklüğünü göstermektedir.

2006 Yılına kapsayan Orman Amenajman Plan verilerine göre gerçek orman alanı 65,426 hektar (%19.69) olarak hesaplanmıştır. Mevcut orman alanının 25,712 hektarı (%39.30) verimli orman, 39,714 hektarı da (%60.70) bozuk orman alanıdır. Ormanlarımızda toplam dikili ağaç serveti 533,279 m³, yıllık artım ise toplam 15,180 m³'dür. Orman amenajman planları yıllık üretimi toplam 3,000 m³ olarak hesaplanmıştır. Yukarıdaki tablo ile karşılaştırıldığında aradaki fark, ormanların **Niteliği ve Mülkiyetinden** kaynaklanmaktadır (tablo 135ve 136). Ormanların gerçek fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için ülke alanının %30'unun verimli ormanlarla kaplı olması gerekmektedir. Ülkemizde bu oran %7 civarındadır.

Tablo - 135 Orman Alanlarının Niteliği

	Hektar	Dönüm	Dağılım (%)
1. Ormanlık Arazi	60,953	455,623	94.80
2. Orman Açmaları ve Orman İçi Açıklıklar	3,360	25,117	5.20
Toplam	64,313	480,740	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Tablo - 136 Orman Alanlarının Mülkiyeti

	Hektar	Dönüm	Dağılım (%)
1. Devlet Orman Alanları	61,338	458,500	95.37
2. Özel Orman Alanları	2,436	18,208	3.79
3. Vakıf Orman Alanları	539	4,032	0.83
Toplam	64,313	480,740	100.0

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Toprak üzerindeki yapılaşma konusunda yanlış arazi kullanımı sonucu her yıl takriben 400-500 dönüm sahaya yakın kuru ve sulu tarım arazisi üzerinde bina ve çeşitli tesisler inşa edildiği gözlemlenmektedir. KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'nin teknik yardımlarıyla 2000 yılında "Toprak Etüdüleri ve Haritalama Projesi"ni gerçekleştirerek, KKTC'de tarıma elverişli toplam alanın %54.1 olduğunu saptamıştır.

Meyilli arazi topraklarında yağmur erozyonu, nisbeten düz ve yüksek boylu bitki örtüsünden yoksun olan Mesarya Ovası topraklarında rüzgâr erozyonu mevcuttur. KKTC'de su ve rüzgar erozyonuna açık alanların 70,325 hektar olduğu bilinmektedir. KKTC topraklarının %24'ünün erozyan etkisi altında olduğu hesaplanmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde birinci derecede 29,572 hektar potansiyel su erozyonu alanı mevcuttur. Bu alanlar tamamen, koruyucu bitki örtüsünden yoksundur. Bunun yanında kısmen erozyona açık olan potansiyel alan ise toplam 38,765 hektardır. Bu durumda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde su erozyonunun halen devam ettiği toplam alan 68,337 hektardır. Bu alanlarda, yılda ortalama olarak 2 mm. kalınlığındaki bir toprak tabakasının aşağı kısımlara taşındığını kabul edersek yılda ortalama 1,753,000 m³ toprak aşağı kısımlara veya denizlere taşınmaktadır. Herhangibir

koruyucu bitki örtüsünden yoksun olan toplam 1988 hektar kumul alanda ise rüzgar erozyonu etkili olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde erozyonu etkileyen faktörleri şöyle sıralayabiliriz;

- Yanlış Arazi Kullanımı
- Aşırı hayvan Otlatması
- Bitki Örtüsünün Tahribi
- Topoğrafik ve Jeolojik Yapı
- İklim Faktörü

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde erozyonun sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz;

Ana kayası kalkerden oluşan Beşparmak dağlarının özellikle Güney Yamaçlarında toprak aşğılara taşınmış, kayalar tamamen açığı çıkmıştır.

Ülkemiz sınırları içerisinde 1960 yıllarında inşa edilen tüm gölet alanları erozyonla taşınan materyallerin birikmesiyle su tutma kapasiteleri azalmış veya tamamen yok olmuştur. Özellikle Mesarya Ovası'ndaki su kanallarının birikme ile tıkanması hemen her yıl sel baskınlarına neden olmaktadır.

Tarımsal üretimin gerilemesi, toprak erozyonunun getirdiğı bir diğeri acı sonuçtur.

Ülkemizin doğal bitki türü, Akdeniz bitki türü olan Maki türlerinden oluşmaktadır. Ormanlarımızın doğal ağaç türleri: Kızıl çam, Servi, Fıstık Çamı ve Ardıç'dır. Yapılan araştırmalarda ülkemizde toplam 1250 adet bitki türü mevcut olduğu tespit edilmiştir. Mevcut bitki türlerimizin 49 adedi Endemik türlerdir. 49 adet endemik bitki türünün 17 adedi, dünyada sadece ülkemiz sınırları içerisinde doğal olarak yetişmektedir (tablo 137).

Tablo - 137 KKTC Orman Alanının Ağaç Türlerine Göre Dağılışı

Ağaç Türü	Alanı (Hektar)	Dağılımı (%)	KKTC Toplam
			Alanına Göre Dağılım (%)
1. Kızıl Çam	21,396	35.10	6.46
2. Fıstık Çamı	821	1.35	0.25
3. Servi	161	0.26	0.05
4. Okaliptüs	44	0.07	0.01
5. Akasya	386	0.63	0.12
6. İbreliler arası karışık	5,646	9.26	1.70
7. Yapraklılar arası karışık	24,442	40.10	7.39
8. İbrelili+Yapraklı karışık	8,057	13.23	2.43
Toplam	60,953	100.00	18.41

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Milli Parklar ilk defa 1976 yılında gündeme gelmiş, bu amaçla oluşturulan komisyon KKTC'nde toplam 8 bölgenin milli park alanı olarak ilan edilmesini Bakanlar Kurulu'nun 357/78 sayılı kararı ile sağlamıştır. Ancak ilan edilen bu milli parklar için hiç bir düzenleme çalışması yapılmamıştır.

Daha sonra, I.Ormancılık Master Plan Projesi içerisinde *Özgürlük Tarihi Milli Parkı, Zafer Burnu Milli Parkı, Salamis Sahil Milli Parkı ve Beşparmak - Alevkaya Tabiat Parkından* oluşan toplam 14 442 hektarlık sahanın Milli Parklar Yatırım Projesi teklifi oluşturulmuştur. Ancak bu projeler de uygulamaya konmamıştır.

Zafer Burnu Milli Parkı için Bakanlar Kurulu'nun, *E(K-1) 588/86, E(K-2) 207/88 ve E-428-91* sayılı kararları mevcuttur. Ancak halen Milli Park olarak planlaması yapılmamıştır. Söz konusu bölgenin, özel çevre koruma bölgesi ilan edilebilmesi için Orman Dairesi ile birlikte çalışmalar yapılmaktadır.

Orman içi dinlenme ve piknik alanları rekreasyonel ve estetik kaynak değerlerine sahip olup 11 adet ve toplam 48 hektarlık bir alana sahiptir. Bununla birlikte talep olması halinde genişleme imkanı mevcuttur (tablo 138).

Tablo - 138 Mevcut Orman İçi Dinlenme ve Piknik Alanları

Adı	Orman Serisi	Genel Alanı (Hektar)
1. Alevkaya	Beşparmak-Kartaldağ	12
2. Karga	Beşparmak-Kartaldağ	1
3. Darboğaz	Girne-Yaman	12
4. Özgürlük	Girne-Yaman	4
5. Kalknı	Güzelyurt-Hacıbayram	2
6. Hacıbayram	Güzelyurt-Hacıbayram	2
7. Kantara	Sinandağ	5
8. Karpaz	Sinandağ	1
9. Mersinlik	Sinandağ	2
10. Salmis	Sinandağ	5
11. Taşkent	Girne-Yaman	2
Toplam	100.00	48

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Ülkemiz Avrupa ve Afrika kuşlarının göç yolu üzerinde bulunması nedeniyle çok önemli bir yerdedir. Yüzbınlerce kuş göç döneminde ülkemizin hava sahasını kullanmaktadır. Bizim bölgemizde konaklayan kuşlar için, dağlarımız, kıyılarımız, sulak alanlarımız, ormanlarımız ve ovalarımız vardır.

Ülkemiz, kuşların göç yolu üzerinde olması, çok sayıda göçmen kuşu ve türleri tükenmek üzere olan kuşları barındırması sebebiyle uluslararası bir statüye sahiptir. 300 tür kadar göçmen ve 46 yerleşik tür (2 endemik, 5 endemik alt tür), yazın yumurtlamak için gelen 27 türün yanısıra rastlantısal olarak gelen 51 tür kuşu konuk etmekteyiz, ayrıca göç ederken Kıbrıs'ı kullanan 220 tür kuş her yıl düzenli olarak göçlerini yapmaktadır. Dünyada türleri tükenme tehlikesi altında olan kuş listesinde yer alan 20 kadar kuştan 12'si bizim ülkemizde yaşamakta, birkaç türü de üreme yapmaktadır. Zengin kuş türlerinin bulunduğu ülkemiz yoğun av baskısı altındadır. Avcılığın ise doğanın yapısını bozması kaçınılmazdır. İngiltere Kuşbilimi Derneği'nin yaptığı bir çalışmada Kıbrıs'ın güneyinde yılda 6 milyon, kuzeyinde ise 2 milyon civarında çeşit tür kuş avlandığı söylenmektedir. Avrupa'da kuş ve çevre sağlığı konusunda faaliyet gösteren "Birdlife", Kıbrıs'da yaşanan 94 vahşi kuş türünün 41 çeşidinin yaşam ortalamalarının uygunsuz olduğunu belirtmiştir. Bir yandan yaşam alanlarının daralması bir yandan yoğun av, kuşların sayılarını azaltmakta ve tür kaybına neden olmaktadır. Kuş neslinin korunması için bazı tedbirlerin alınması gereklidir.

Sulak alanların kirliliği, hava kirliliğinin neden olduğu iklim değişikliği, yoğun ve çarpık yapılaşma, kıyı yağmacılığı, orman kaybı, artan tarımsal ilaç kullanımı, bitki örtüsünün değişmesi bunlardan bazılarıdır.

Tüm çevre sorunlarında olduğu gibi, özellikle göçmen kuşlarda sorun dünyanın sorunudur ve bir türün azalması veya yok olması tüm dünyada kuş popülasyonunu ve türlerini etkilemektedir.

Su kuşları sulak alanlarımızda, küçük kuşlar ovalık ve orman alanlarımızda, yırtıcı kuşlar orman alanlarımız ve kayalık (tepe ve dağlarda) alanlarımızda yaşarlar ve üreme yapanlar da bu bölgelerde ürerler. Karpaz bölgesi, kuş popülasyonumuzun büyük bir kısmını barındırır. Girne bölgesi dağlık alanlarında özellikle yırtıcı kuşlar çoğunluktadır. Onsekiz sulak alanımız ve lagünlerde de su kuşları barınır. Kıyılarımızda taşlaşmış kumullarda Arı Kuşları'nın ürediği saptanmıştır (Bafra, Altın kum). Ayrıca kıyılarımız Martı'ların yaşam alanlarıdır. Zafer Burnu açıklarında 9 adacıktan en büyüğü olan Klithes adasında Avrupa'da türü tükenmek üzere olan Ada Martısı ve Karabatak üreme yapmaktadır.

Deniz kaplumbağaları yer yüzünde nesillerini devam ettirebilen en eski canlı türlerinden biri olarak bilinmektedir. Yaklaşık 100-200 milyon yıldan beri nesillerini devam ettirebilen deniz kaplumbağaları, hızla gelişen, sanayileşen ve insan aktiviteleri sonucunda hızla kirlenen dünyamızda nesillerini devam ettirebilmek için büyük mücadele vermektedirler. Tüm Akdeniz'de yılda 300-400 adet dişi *Chelonia mydas* (yeşil kaplumbağa) ve 2000 adet dişi *Caretta caretta*'nın yumurtladığı bilinmektedir (Groombridge,1990).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sahillerinde çalışmaların başladığı 1992 yılından bu yana son yıllarda yapılan araştırmalarda Akdeniz'de yaşadığı kabul edilen *Chelonia mydas* türü deniz kaplumbağalarının yaklaşık %25'i ile *Caretta caretta* türü deniz kaplumbağasının yaklaşık %10'u nun yumurta bırakmak için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sahillerini seçtiğini göstermektedir (Godley and Broderick,1995,1996). 2005 yılında Güney Karpaz sahillerinde 25 yuvadan 1,195 ve Kuzey Karpaz sahillerinde 32 yuvadan 1,202 canlı yavru denize ulaşmıştır.

19 Ocak 1934 yılında kabul edilen ve halen yürürlükte bulunan “Av ve Yaban Kuşları Koruma Yasası” ile Kara avcılığının düzenlenmesi görevi İçişlerinden sorumlu Bakanlığa verilmiştir.

KKTC’nde ilan edilmiş av sahaları 3 kısımda toplanmaktadır. 1) Devamlı Av Koruma Bölgeleri, 2) Geçici Av Koruma Bölgeleri ve 3) İnce Av Yapılan Bölgeler. Av Yasakları ve avlanma bölgeleri hakkındaki esaslar her yıl Bakanlar Kurulu Kararları ile ilan edilmektedir. Bugüne kadar Avcılık Federasyonu’nun ve bağlı birimlerinin Alevkaya’da ve Gönyeli’de oluşturduğu 2 Av Üretme İstasyonu mevcuttur. Federasyon ayrıca 24 saat açık ihbar telefon numaralarıyla yasak avı engelleme ve sürdürülebilir avı geliştirmek için çaba sarfetmektedir.

Karpaz Bölgesi’nde bulunan ve Milli Park kapsamı içinde yer alan, dünyada benzeri görülmemiş şekilde evcil yaşamdan doğal yaşama geçen hür eşekler, kendine özgü iri yapıları ve genetik özellikleriyle Literatüre “Kıbrıs Eşegi” olarak girmişlerdir. Gerek bölge halkına, gerekse ülkeye büyük zenginlikler katabilecek potansiyele sahip bu hayvanlar asırlardır doğa koşullarına göğüs gererek yaşamlarını ve nesillerini sürdürme başarısını göstermişlerdir. Son yıllarda çoğalma ve beslenme sorunuyla hayvanların bölgedeki tarım alanlarına verdiği zararlar tartışma yaratmaktadır. Bu bağlamda, doğal varlıkların anayasamızın koruması altında olması yanında devletin doğal hayatı koruma yükümlülüğü çözüme esas teşkil etmelidir.

İnsan yerleşmeleri insanın, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılamak için tarih boyunca meydana getirdiği ve kendini ait hissettiği yaşam alanlarıdır.

İnsan yerleşmelerinin çevre niteliklerinin bozulması, trafik sıkışıklıkları, konut alanları ile iş ve eğlence yerlerinin içiçe olması, altyapı yetersizlikleri gibi birçok nedenden ötürü yerleşmeler yaşanması zor hal almaktadır. Tarihi yerleşim merkezlerinin bozulması, yık yap sürecinde kaybolması, kültür ve beklentiler dikkate alınmayan tasarımlarla da insanın kimlik ve bir yere ait olma duyguları zedelenmektedir. Bu durumdan KKTC de nasibini almaktadır.

1992 Rio çevre ve kalkınma konferansından sonra 1996’da İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat 2 İnsan Yerleşmeleri ve Kentleşme Konferansı’nda geliştirilen Küresel Eylem

Planı'nda nesiller boyu Sürdürülebilir olan, yaşanabilir insan yerleşmelerinin yirmibirinci yüzyılda gerçekleştirilebilmesi için ilkeler ortaya konmaktadır.

Kültürel çevreyi oluşturan değerler ve kaynaklar; toplumsal ve kültürel kimliği yansıtan, fiziki çevrede oluşan mimari ve kentsel doku, bunu meydana getiren estetik ve sanatsal özellikler, siluet,ölçek, hacim ve oranlar korunması ve yaşatılması gereken değerlerdir.

Bu değerlerin meydana getirdiği arekeolojik, doğal ve kentsel sit alanları, anıtlar, askeri ve sivil mimarlık örnekleri, meydanlar ve sokaklar, yerel ve yöresel malzeme, doğal bitki örtüsü, yararlanılması, geliştirilmesi ve kullanımı sürdürülebilir kılınması gereken ekonomik değer taşıyan kaynaklardır.

Doğal ve tarihi çevre değerleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler, turizm hareketlerinin başlangıç ve sınır koşullarını oluştururlar. Turizm süreci kendi başlangıç ve sınır koşullarını etkileyebilmektedir. Örneğin tarihi ve doğal çevre değerlerini dikkate almayan bir turizm gelişmesi kendisini doğuran bu değerlerin yok olmasına, dolayısıyla sürecin ortadan kalkmasına yol açabilir. Turizm hareketi genellikle çekiciliği yüksek olan doğal dengenin çok hassas ve kırılgan olduğu yerlerde başlamakta, gelişmekte ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu dengeyi kolaylıkla bozmakta, sonuçta çekicilik de yok olmakta ve faaliyetin ömrü kaynakla birlikte tükenmektedir.

Ülkemizde turizm sektörü büyük ölçüde kıyılarda yoğunlaşmıştır. Altyapı yetersizliği, kıyı bölgeleri ile verimli tarım topraklarının ve hassas alanların dağınık, düzensiz yoğun yapılaşma ve ikinci konut alanlarıyla betonlaşması gibi faktörler ekosistemdeki dengeleri bozmakta dolayısıyla turizm potansiyelini oluşturan değerlerin yavaş yavaş ortandan kalkmasına neden olmaktadır.

Turizmin kalkınmada öncü sektör olması gerektiği konusunda toplumsal konsensus vardır. Yüksek öğretim son dönemlerde ikinci bir kalkınma aracı olarak genel kabul görmektedir. Turizm ülkenin yerel değerlerini pazarlama temeline dayalı gelişebilen bir sektördür. Kaynağı ülkenin doğası, kültürü ile bu kültürü yansıtan yaşam alanları ve yaşam tarzıdır. Bu kaynaklardan sürekli ve dengeli kullanma kabiliyetinin korunması sürdürülebilir turizm faaliyetinin temelidir. Kaynakları tüketen turizm faaliyetine dayalı bir turizmin geleceği sınırlı olacaktır.

13.1.2. Yasal ve Örgütsel Durum

KKTC Anayasa'sının özellikle 38, 39 ve 40'inci maddeleri çevrenin korunmasını, geliştirilmesini, devlet ve kişilere ödev olarak vermekte, sağlıklı çevrede yaşama hakkını güvence altına almaktadır.

Ülkemizde çevre korumaya yönelik çok sayıda hukuki düzenleme bulunmaktadır. Gerek Çevre Yasası, gerekse çevre ile ilgili mevcut mevzuat incelendiğinde, bazı aksaklık, uyumsuzluk ve tekrarlar göze çarpmaktadır. Bu durum, çevre mevzuatının uygulanmasında güçlükler neden olmaktadır.

Çevre Koruma Dairesi 1989 yılında kurulmuş, 9/1990 sayılı Çevre Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile faaliyetlerine başlamıştır. Geçen süreç içerisinde yasa da görülen aksaklıkları gidermek amacıyla 21/1997 sayılı yeni Çevre Yasa'sı yürürlüğe girmiştir. Kasım 2001'de ise 36/2001 sayılı Çevre (Değişiklik) Yasası ile "Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi"ne ilişkin esas yasanın 17'inci maddesi değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Son olarak 24/2004 sayılı Çevre (Değişiklik) Yasası ile "Motorlu Kara, Hava ve Deniz Taşıtlarının" emisyon standartları ve emisyon azaltıcı önlemlerine ilişkin yasanın 15'inci maddesi değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir.

Çevre Yasası'nın amacı; "Bütün insanlığın ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunmasını, insan sağlığını olumsuz etkileyen su, toprak, hava ve gürültü kirliliğinin önlenmesini ve ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlık, kültür ve yaşam düzeylerinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini, sürdürülebilir kalkınma ilkesi ve kirleten öder ilkesi çerçevesinde düzenlemek" olarak öngörülmüştü.

21/1997 sayılı Çevre Yasası'na bağı olarak hayata geçirilen tüzükler şunlardır :

- 689/97 sayılı Gönüllü Çevreciler Tüzüğü
- 871/97 sayılı ve 169/05 sayılı (Değişiklik) Katı Atık Kontrol Tüzüğü
- 872/97 sayılı ve 590/02 sayılı (Değişiklik) Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Tüzüğü
- 229/98 sayılı Su Ortamlarının ve Sulak Alanlarının Korunması Tüzüğü
- 766/98 sayılı, 109/05 ve 168/05 sayılı (Değişiklik) Hava Kalitesinin Kontrolü ve Korunması Tüzüğü
- 686/98 sayılı Çevre Yerleşim Alanlarının Çevre Estetiği Açısından korunması Tüzüğü
- 186/01 sayılı Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesi

21/1997 Sayılı Çevre Yasası'nın tadil edilmiş eski yasaya göre getirdiği farklılıklar;

- Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nin ilan edilebilmesi,
- Faaliyetleri sırasında çevreyi etkileyecek olan gerçek veya tüzel kişilerin “Çevresel Etki Değerlendirmesi” Raporu hazırlatmasına dönük tüzüğü hazırlama yetkisi,
- Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi” nin esas alınması,
- Zararlı kimyasal maddelerin üretim, taşıma, depolama ve kullanımına ilişkin esasları düzenleme ve tüzük yapma yetkisi,
- Yasanın amaç ve kapsamına uygun olarak yapılacak çalışmalara etkinlik ve bütünlük kazandırmak için çeşitli temsilcilerden oluşan “Çevre Danışma Kurulu” oluşturulması,
- “Gönüllü Çevreciler” vasıtasıyla çevreyi kirletecek faaliyetlerde bulunanları bildirimde bulunma ve denetleme yetkisi ile çevre kirliliği yaratan suçların davasız haline imkan verilmiştir .

55/89 sayılı İmar Yasası: 1989 yılında yürürlüğe giren Yasa ülkedeki düzensiz yaygın kentsel büyümenin durdurulması, ülke düzeyinde fiziki planlamanın gerçekleştirilebilmesi, planlı imar ve gelişmenin yaygın hale getirilebilmesi ve buna bağlı olarak, kıt kaynakların akılcı ve dengeli kullanımının sağlanması için yasal zemini oluşturmaktadır. İmar Yasası fiziki planlamada dört plan şekli getirmektedir. Bunlar Ülkesel Fizik Plan, İmar Planları, Çevre Planları ve imar planları altında Öncelikli Alan Planları'dır.

İmar Yasası, planlama makamı olarak görevlendirilmiş olan Şehir Planlama Dairesi'ne kalkınma planı temel hedeflerine uygun olarak ülkesel düzeyde plan yapmak yetki ve sorumluluğu vermekte, kent planlarının da bu ülkesel düzeydeki plana göre hazırlanması öngörülmektedir. Ancak, Yasa böyle bir planın hazırlanmamış olduğu hallerde alt düzeyde planlama yapılabilmesi için kalkınma planının hedeflerine uygun olarak planlama yapılmasını öngörmektedir.

Çevreyle ilgili bu iki temel yasa dışında Fasıllık 59 Sahileri Koruma Yasası, Fasıllık 96 Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası, 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası, 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası gibi birçok yasa daha mevcuttur.

KKTC'de yürürlükte bulunan yasalar çevre korunması, kaynakların dengeli kullanımı, çevre değerlerinin geleceğe taşınmasında ve eski yerleşim dokularının bulunduğu arkeolojik ve kentsel sit alanlarında kültürel özelliklere uygun mimarlık örneklerinin yaratılmasında, çevrenin korunarak kullanımı ve geliştirilmesi için gerekli planlamaların yapılmasını, belirleyici olan yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu yasalar farklı kuruluşlara çeşitli yetki ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu kuruluşlar; Çevre Koruma Dairesi, Şehir Planlama Dairesi, Devlet Planlama Örgütü, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Anıtlar Yüksek Kurulu, Meteoroloji Dairesi, Orman Dairesi, Tarım Dairesi, Su İşleri Dairesi, Jeoloji ve Maden Dairesi, Turizm Planlama Dairesi, Vakıflar Dairesi, Belediyeler, Kaymakamlıklar ve Kültür Dairesi'dir.

Çevre konularında temel politikaları saptamak ve kuruluşlar arasında koordinasyonu ve işbirliğini sağlamakla görevli olarak kurulan Çevre Koruma Dairesi bugün bu fonksiyonlarını yerine getirmede teknik araç gereç ve donanımlı personel eksikliği nedeniyle yetersiz kalmaktadır.

Şehir Planlama Dairesi Temmuz 1989'da yürürlüğe giren İmar Yasa'sının gereklerini yerine getirmeye, uygun örgütlenme biçimine ve donanımına henüz tam anlamıyla sahip değildir.

Korunması gerekli taşınmaz eski eserler ve doğa varlıkları ile ilgili hizmetleri bilimsel esaslara göre yürütmek ve/veya yürütülmesini sağlamak amacıyla Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi KKTC'deki tüm taşınır ve taşınmaz eski eserler ile müzelerden sorumlu olan ve bu konulardaki tüm gelişmelerle ilgili olarak 60/94 sayılı Eski Eserler Yasası'nda belirlenen ilke ve kurallar çerçevesinde çalışmalarını yürüten kuruluştur.

Sivil Toplum Kuruluşları ve bunların faaliyetleriyle ilgili olarak KKTC'de yaklaşık 980 kulüp, kooperatif, sendika, meslek örgütü, dernek ve vakıftan ancak 150'si aktif olup, bunların da yalnızca %3'nün çevreyle ilgili olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran, son yıllarda çevre bilinci geliştikçe artmaktadır. KT Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Yeşil Barış Hareketi, Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği, Kuşları ve Doğayı Koruma Derneği, KT Biyologlar Doğayı Araştırma ve Koruma Derneği, Sürdürülebilir Çevre Platformu, Kıbrıs Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, Sürdürülebilir Gelecek için Profesyonel Yaklaşım Derneği (Pro Action), Çevre ve Enerji Derneği, Ses Kirliliği ile Mücadele Derneği, Hayvanları Koruma Derneği, Çevre Koruma Vakfı (ÇEKOVA), LAÜ Çevre Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, GAÜ Kırsal Gelişim ve Çevre Araştırmaları Merkezi, Zeytin Ağaçlarını Koruma ve Araştırma Derneği (ZAKAD) bunların en başta gelenleridir. The Management Centre of The Mediterranean'in UNDP-ACT (BM Kalkınma Programı İşbirliği için Hareket) sponsorluğu ve Intercollege ortaklığıyla, ada çapındaki sivil toplum örgütlerini bir araya getiren STÖ Rehber Projesi ile adadaki örgütlerin misyon ve aktivitelerini belirleyecek çalışma Ekim 2006 tarihi itibarıyla başlatılmış olup, bu konuda daha sağlıklı verilere ulaşılmış olunacaktır.

Çevreyle ilgilenen STK'ları; kirlilik, kıyıların kullanımı, taşocakçılığı, yapılaşma, kuşlar-kaplumbağalar-bitki örtüsü ve diğer biyolojik çeşitlilik, erozyon, ses ve gürültü kirliliği, maden artıkları, tarımsal ilaçların kullanımı, alçak orman arazilerinin kullanımını, gündeme getirme açısından başarılı olmuşlardır. Ancak; bu kuruluşların yapılanmaları

yetersiz, çevrenin iyileştirilmesine yönelik toplum üzerinde ve yönetim mekanizmalarına etkileri zayıf, paydaşları arasında yakınlaşma, işbirliği, ortak çalışma, ağ ve platform oluşturmaları gelişmemiş, özel ve devlet sektörleriyle dayanışmaları çok az, katılımcılıkları söylem düzeyinde kalmakta, pratik yaşama yeterince geçirilememektedir. Sivil toplum örgütlerinin başarıları dışta verilen kararlara tepki göstermek ve bunları etkilemekle sınırlı kalmaktadır.

Yirmibirinci yüzyıla girerken; Dünyada çevre yönetimi konusunda başarılı olmuş tüm ülkelerde uygulanmakta olan ve çevresel kalitenin ve değerlerin korunmasında en fazla paya sahip olduğu bilinen ÇED uygulaması 21/1997 sayılı Çevre Yasası'nda hayata geçirilmiştir. Çevreyle ilgili yönetsel bir araç olarak kullanılan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Çevre Koruma Dairesi tarafından hazırlanıp 872/92 sayılı tüzükle yürürlüğe girmiştir. ÇED, tüzükte belirtilen ekonomik amaçlı yatırım etkinlikleri için zorunlu tutulmaktadır.

ÇED tüzüğü kapsamına giren ve ÇED raporu hazırlayacak olan faaliyetler iki ayrı liste halinde tüzük içerisinde belirlenmiştir. Bu listede yer alan faaliyetler veya liste içinde yer almayıp Daire'nin ÇED raporu hazırlamasını isteyebileceği faaliyetlerle ilgili faaliyet sahipleri gerekli yatırım izinlerini alabilmeleri için ÇED raporlarını hazırlayıp Daire'ye sunmaları gerekir. Büyük altyapı projeleri, geniş alanlara konut inşaatı, turizm konaklama tesisleri, enerji tesisleri, çeşitli fabrikalar ve deri işleme tesisleri bu kapsama girmektedir. Ayrıca, tarım alanları, sulak alanlar, göller ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin ekosistemlerin yanı sıra, koruma altına alınan alanlardaki etkinlikler için de ÇED gerekmektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu, gerçekleştirilmesi planlanan bir faaliyetin çevre üzerinde yapacağı olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesini, olumsuz etkilerin yer ve teknoloji alternatifleri dikkate alınarak nasıl yok edileceğinin yada en aza indirileceğinin ortaya konulması için yapılan çalışmaları içeren bir rapordur. ÇED raporları, herhangi bir yatırımın planlanma aşamasında hazırlanmak durumundadır; çünkü söz konusu etkinlik, ancak "ÇED olumlu" belgesinden sonra onay ve izin alabilmektedir. ÇED prosedürü devletin kendi yatırımlarında da hassasiyetle uygulanmalıdır.

Yasal ve örgütsel durum içerisinde, doğal hayatın korunmasıyla ilgili olarak 19 Eylül 1979 tarihli "Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi" olan ve

kısaca Bern Sözleşmesi diye bilinen Konvansiyonu, 186/01 sayılı Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesiyle uygulamaya almış bulunmaktayız.

13.1.3. Eksiklikler ve Kısıtlayıcılar

Doğal kaynakların ve mimari mirası oluşturan yerleşim birimlerinin yeterince korunması gereken bir değer olarak algılanmaması, buna bağlı olarak bu gibi alanlardaki düzenlemelere “yatırım” adına direnç gelişmesi, “sürdürülebilir gelişme”, sürdürülebilir insan yerleşmesinin ne olduğu, uygulamasının nasıl yapılabileceği konusunda bilgi eksikliği ve /veya anlayış farklılıkları, planlamanın ve çevre korumanın ekonomik büyümenin önünde engel hatta tehdit olarak görülmesi, ekonomik büyüme ile sosyal kalkınmanın ve çevrenin korunmasının birlikte gerçekleşebileceği anlayışı yerine, yatırım ile çevre korumayı birbirine zıt olarak kabul eden anlayışın hala etkili oluşu önemli eksiklik ve kısıtlayıcılarımızdandır.

Yasal eksiklik ve kısıtlayıcılar olarak ise; KKTC’de Çevre Yasası, İmar Yasası ve çevre ile ilgili diğer mevzuatla bunlara bağlı tüzüklerin uygulanmasında, ilgili kuruluşlar arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımındaki belirsizlik ve yetersizlikler nedeniyle çevre yönetiminde etkinlik sağlanamamaktadır. Aynı konuyla ilgili olarak birden fazla kuruluşun yetkili olması, koordinasyon ve işbirliği konusunda yaşanan sorunlar hizmetin etkili bir şekilde yerine getirilmesini güçleştirmektedir.

Hava Kalitesini Koruma, Su Kirliliği Kontrol, Katı Atık Kontrolü, Flora ve Faunanın Korunması, Ses ve Gürültü Kontrolünü gerçekleştirmeyi sağlayabilecek standartlar ve uygulamalara ilişkin düzenlemeler yetersizdir.

Su kaynaklarının planlanmasında, yönetiminde, korunmasında “entekre su kaynakları yönetimi”nin oluşturulamamasından kaynaklanan yetersizlikler devam etmekte, kuruluşlar arasında bilgi akışı ve koordinasyon etkili olarak sağlanamamaktadır. İçmesuyu ve kanalizasyon tesislerinin bakım, onarım ve yenileme çalışmalarının zamanında yapılmaması hizmetin kalitesini ve tesislerin verimli çalıştırılmasını olumsuz etkilemektedir.

ÇED etkili bir şekilde uygulanamamaktadır. Yeterli ve güvenilir veri tabanı eksikliği, çevre koşullarıyla ilgili kapsamlı mevcut durum envanter çalışmaları bulunmayışı, kamuda çevre ile ilgili yetkili ve sorumlu kurumların bu tür girdileri gerektiği gibi üretecek bütçe olanaklarının kısıtlı oluşu, gerek kamuda gerekse özel sektör meslek kurumlarında vasıflı eleman eksikliği, önlemlerin izlenmesini zorunlu kılacak mekanizmaların yetersizliği veya bulunmayışı ÇED'in etkili olarak kullanılamamasına yol açmaktadır. Yatırım kararlarını alan kurumlar arasındaki yetki ve sorumluluk uyuşmazlıkları, ÇED tüzüğünde halkın katılımı ve görüşlerine yer verilmemiş olması, ÇED inceleme Komisyonunun yalnızca Çevre Dairesi elemanlarından oluşması, ÇED'in yatırımın türü ve konumu ne olursa olsun aynı meslek grubundaki bireylerden oluşan sabit bir ÇED komisyonu tarafından değerlendirilmesi, ÇED raporlarını hazırlayan şirketlerin her proje için aynı raporları biraz değiştirerek kullanması, projelere uygulama sonrası takip yapılmaması son derece ciddi yetersizliklerdir. ÇED tüzüğündeki eksiklik ve yetersizliklerin Avrupa Birliği Mevzuatına uydurulması çalışmaları devam ettirilmelidir. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ta Çevre Etki Değerlendirmesine ilişkin TAIEX'in (Avrupa Komisyonu Teknik Yardım Bilgi Alışverişi Birimi) 7-11 Mart 2005 tarihlerindeki Misyon Raporu dikkate alınabilir.

Kıyılardaki 100 metrelik sahil şeridi ile ilgili yasal düzenlemenin hala daha Meclis alt Komitesinde bekliyor olması, bu eksikliğin yarattığı yasal boşluğun çeşitli istismlara ve tahribatlara neden olması sözkonusudur.

Yasalarda "Kamu Yararı" ifadesinin yeterli açıklıkta tanımlanmamış olması, yapılan hatalı yorumlamalarla istismlara neden olmaktadır. Kamu yararı, Kamu Hukuku ile birlikte ele alınmalıdır.

Zorunlu kamulaştırma ve Tazminatları düzenleyen yasal bir çerçevenin *eksikliği* sözkonusudur.

Konut için ucuz, ödenebilir *kredilendirme* olanakları ve düzenlemelerin *yetersizliği devam etmektedir.*

Kentsel alanlarda mevcut ihtiyacın çok üzerindeki boş *arsaların geliştirilmesini önleyici yasal düzenleme eksikliği*, kentin merkezi alanlarında boş arsalar varken dış alanlarda apartman yapılaşmasının yer alması sözkonusudur.

Mevcut *Eski Eserler Yasası*, listelenmeye değer anıtsal değerdeki ve mimari değeri yüksek yapıların dışında doku oluşturan mahalle ve/veya sivil mimari örneklerinin korunmasına olanak sağlayacak yönde yeterli değildir. Listelenmesine gerek olmayan ancak korunmaya değer bina ve mahallerin sahiplerine Anayasa gereği bazı kolaylıklar sağlanmasına yasa olanak vermemektedir.

Taşınmaz kültür varlıklarının kullanımının sürekli ve sürdürülebilir olmasını sağlayacak politika ve müdahalelerin eksikliği sözkonusudur.

Uluslararası çevre ve korumaya yönelik sözleşme, protokol ve deklarasyonlar yeterince dikkate alınmamakta, Uluslararası kabul görmüş antlaşmalar KKTC Meclisi'nde geçirilmeyi beklemektedir. Ancak, Avrupada 1979 Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınan yaban hayatı ve yaşama ortamlarına taraf olarak bir ilk gerçekleştirilmiştir. Gündüz ve gece yırtıcılarının tümü, Su kuşlarının tümü, endemik kuşlar ve türü tükenme tehlikesinde olan kuşlardır. Ramsar Sözleşmesi ile Sulak Alanlar ve Su Kuşlarının Korunması ve diğer çevre koruma sözleşmelerine uyarlanmamış yasalar sözkonusudur.

Konuyla ilgili diğer eksiklikler arasında; çevre finansman sistemi, bilgi/veri tabanının oluşturulamaması, hukuksal düzenlemelerin etkin bir çevre yönetimine olanak tanıyacak biçimde geliştirilememesi de yer almaktadır.

Çevre ile ilgili olarak görev ve sorumlulukları bulunan daireler ve kurumlar, çevre koruma ve geliştirmekle ilgili parasal güçlüklerle karşılaşmaktadırlar;

- Mevcut mali kaynakların korumaya yönelik olarak kullanılmasına öncelik verilmemesi.
- Ekonomik çıkarların öncelikli ve etkin olması.
- Dış kaynaklardan yeterince yararlanılamaması.
- Devlet bütçesinden ayrılan ödeneğin yeterli miktarda olmaması engel teşkil etmektedir.

Yurttaşların, kararların nasıl alındığına ve sürece nasıl katılabileceklerine ilişkin bilgileri genellikle yoktur. Çevreye yönelik programlara, politikalara ve projelere ilişkin olarak üretilen bilgilere kolayca ulaşamamaktadır.

Çevre Dairesi ve Şehir Planlama Dairesi karar alma süreçlerine halkın katılımını sağlama çabasıdadırlar. İmar Yasası halkın katılımını sağlamayı ve bunun için gerekli önlemlerin alınmasını Planlama makamı olan Şehir Planlama Dairesi'ne görev olarak vermekte, bu konudaki gerekli düzenlemelerle ilgili tüzük çıkarılmasını öngörmektedir. Ancak bu tüzük çalışmaları yavaş seyretmektedir.

KKTC'de genel anlamda planlama çalışmaları yaşamın ve değişimin gerisinde kaldıklarından mevcut duruma yanıt verememektedirler. Bütün bunlar ülke kaynaklarının geliştirilmesi ve dağıtılmasında akılcıl olmayan kararların alınmasına ve yatırımların doğru sektör ve yer seçimlerine bağlı olarak yönlendirilememesine, bunun sonucunda da çevrede olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Çevre korunması ve yönetilmesinde bir çok ülkenin etkili bir şekilde uyguladığı caydırıcı ve özendirici ekonomik araçların, düzenlemelerin KKTC'de bulunmaması önemli bir eksikliktir. Taşınmaz Mal Vergilendirme Yasasında; Değer artışı vergisi, değer kaybına göre vergilendirme gibi teşvik edici ve caydırıcı yasaların bulunmayışı, kaliteli insan yerleşmeleri oluşturma yönünde önemli kısıtlayıcılarıdır.

13.1.4. Fırsatlar ve Olanaklar

21/1997 sayılı Çevre Yasası, 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası, 55/1989 sayılı İmar Yasası, Eski Eserleri Koruma Fonu'nun oluşturulmuş olması, ÇED Tüzüğü, Sulak Alanlar'ın Korunması Tüzüğü, Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesi ve benzerleri yürürlükte olan yasal olanaklardır.

Eski Eserleri Koruma Fonu özel mülkiyete konu taşınmaz eski eserler ile devletin mülkiyetinde veya gözetim ve denetiminde bulunan taşınır ve taşınmaz eski eserleri korumak, yaşatmak, bakım ve onarımını yapmak, restore etmek, belgelemek, tanıtmak ve bunlarla ilgili her türlü iş ve işlemleri, bilimsel ve teknik çalışmaları yapmak ve/veya

yaptırmak için aynı, nakdi ve teknik yardım yapmak için kurulmuştur. Fon hesapları Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü tarafından tutulmakta ve Fon'un kaynakları KKTC Merkez Bankasında muhafaza edilmektedir. Fon'un denetimi ise Sayıştay tarafından yapılmaktadır.

Karpaz Milli Parkı Planlama Çalışması, Gazimağusa İmar Planlama Çalışması, Çevre Master Planı Çalışması, Turizm Master Planı Çalışmaları, Ülkesel Fizik Plan Çalışması yanında 2004 yılında yürürlüğe giren "Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi", "2004 Tatlısu-Büyükkonuk Bölgesi Emirnamesi", Girne 1. Bölge Emirnamesi, Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi, 2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi, 2006 Beşparmak Dağları Aküferi Geçiş süresi Emirnamesi ve Girne 2. Bölge Kapsamlı Emirnamesi sürdürülen planlama olanaklarıdır.

Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile yerel üniversiteler arasında zaman zaman sürdürülebilir çevre ve planlamaya yönelik işbirliği çalışmaları geliştirilmelidir. Doğu Akdeniz Üniversitesi ile Gazimağusa kenti imar planlanmasına ilişkin işbirliği çalışmalarıyla, CMC tesislerindeki atıkların temizlenmesine yönelik DAÜ ve Lefke Avrupa Üniversitesinin projeye katkıları sözkonusudur.

Uluslararası Kuruluşlarla ilişkilerde UNOPS (Birleşmiş Milletler Projesi Servisi) v.b. kuruluşlardan sağlanan finansman kaynak, TAIEX gibi (Avrupa Birliği Komisyonu Teknik Yardım ve Bilgi Değişim Ofisi) ve yabancı ülkelerden sağlanan teknik konulardaki yardımlar ve uzman desteği, sivil toplum örgütlerinin uluslararası kuruluşlarla ilişki ve ortaklıkları, üyelikleri önemli gelişmelerdir.

13.1.5. 2006 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde elektrik enerjisi üretiminin artırılması, iletişim hatları, trafoların yedeklenmesi ve yenilenmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu nedenle, 2004 yılı başlarında Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulan bağımsız bir komisyon, elektrikte mevcut durumu ve acil olarak alınması gereken önlemleri sıralayan rapor hazırlamıştır. Geline aşamada Finlandiya'nın Wartsila firmasıyla KIBTEK arasında yeni bir protokol imzalanmıştır.

Buna göre Aralık 2006 tarihine kadar 4 adet toplam 70 megawattlık dizel jeneratör, takviye güç olarak Kuzey Kıbrıs'a getirilerek kurulması planlanmıştır. Bunun yanında güneş, rüzgar gibi yenilenebilir doğal kaynaklardan alternatif enerji elde etmeye yönelik çalışmalara destek verilmeye çalışılmıştır.

KKTC'nin içme ve kullanma suyu ihtiyacına kısa ve uzun vadede çözüm getirecek su temini projelerine devam edilmiştir. Jeoloji ve Maden Dairesi ekipleri yeni su kaynaklarının bulunması amacıyla mahalli çalışmalarını sürdürmüşler ve birçok yerleşim yerine içme ve kullanma suyu sağlamışlardır. Bu çerçevede Kumköy-Serhatköy ishale hattı yenileme inşaatı ile Çamlıdere Barajı ve İçmesuyu Tesisleri'nin uygulama projeleri hazırlanarak ihaleye çıkılmış ve projeler sonuçlanma aşamasına getirilmiştir. Karpaz bölgesinin su ihtiyacını karşılamaya yönelik Bafra'da denizden su arıtma sistemi de ihaleye çıkılarak bir İsrail firmasıyla anlaşmaya varılmıştır.

Türkiye ile KKTC arasında denizaltından döşenecek boru hattı ile KKTC'nin su sorununu kökten çözmek için geliştirilen proje yeni bir ivme kazanmıştır. Türkiye Devlet Su İşleri (DSİ) ile Alsim Alarko Şirketi arasında anlaşma imzalanmıştır. Anamur Dragon Çayı'ndan alınacak suyun, 78 kilometre uzunluğunda, denizin 250 metre derinine, askıda döşenecek 1.6 metre çapındaki boru hattı ile Kıbrıs'a yılda 75 milyon metreküp su taşınması öngörülmüştür. Suyun 15 milyon m³'ünün içme, kullanma, endüstri ve turizm amaçlı kullanımlara, 60 milyon m³'ünün ise sulamaya verilmesi tasarlanmıştır. Projeye özellikle Mesarya Ovası'nın sulanması mümkün olurken, sulu tarımın artmasıyla KKTC ekonomisinin daha da gelişmesi bekleniyor. 7 Ekim 2005'de imzalanan anlaşma bir "uygulama projesi" olup 27 ay sonra ihale aşamasına geçeceği belirtildi. Projenin hayat bulması için yaklaşık yedi yıl gerekiyor.

Yerleşim birimlerindeki su şebekelerinden kaynaklanan kayıplar için Lefkoşa Belediyesinin bilimsel anlamda başlattığı ve UNDP ile UNOPS'un finansman ve teknik yardımlarıyla "Lefkoşa Su Kayıpları Tesbit Projesi" kapsamındaki çalışmalar sürdürülmüştür. Proje ile şebeke su kayıplarının bölgeler içinde verilen su miktarlarına bağlı olarak %55-%75 arasında olduğu saptanmıştır. Projenin bir parçası olan, Taşkinköy ve Kermiya Öğretmen Evleri bölgesinin su dağıtım şebekesi boruları yenilenerek, yeni sistem su saati montesi de gerçekleştirilmiştir. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Su İşleri Dairesi ise 2005 yılı içinde tüm yerleşim birimlerini kapsayan içme suyu şebeke yenileme

programını tamamlamıştır. Bu çerçevede, yıl sonu itibarıyla dört büyük kent hariç, tüm ülkenin içme ve kullanma suyu şebekeleri yenilenmiştir.

Lefkoşa Türk Belediyesi Lefkoşa “Kanalizasyon Geliştirme Projesi” çerçevesinde çalışmalarını sürdürmüştür. Projenin 2005 Haziran ayında tamamlanan etarı ile Lefkoşa'nın %63'ü, nüfusun ise %70'i kanalizasyon sorununu çözmüş olmaktadır. Proje Avrupa Birliği fonlarıyla gerçekleştirilmektedir. Projeye Lefkoşa'nın Kuzey Marmara ve Ortaköy bölgesine döşenecek 11.5 Km'lik boru hattı ile 6 Kasım 2006'dan itibaren yeniden devam edilmekte olup, Lefkoşa'nın %66'sı merkezi kanalizasyona bağlanmış olacaktır.

109/05 sayılı Hava Kalitesinin Kontrolü ve Korunması Tüzüğü (Değişiklik) ile Ekim 2005 tarihi itibarıyla hava kalitesi AB Standartlarına uyumlu hale getirilerek, trafikte seyreden motorlu kara taşıtları için emisyon standartları düzelenmiştir. Bu bağlamda motorlu araç sahiplerine yılda bir kez egzoz gazları emisyon ölçümü yaptırmak ve rapor almak yükümlülüğü getirilmiştir.

Ülkemizin en büyük çevre sorunlarından biri olarak kabul edilen ve her geçen gün büyüyerek hem çevre, hem de insan sağlığı için ciddi bir tehlike yaratan Dikmen Çöplüğü'ne henüz kalıcı bir çözüm bulunabilmiş değildir. Bugüne kadar sorunun çözümüne yönelik birçok proje üretilmiş, birçok adım atılmış, ancak kalıcı çözüme ulaşılamamıştır. Bugün gelinen noktada çöplüğün kullanımı ve yönetimiyle ilgili uzun tartışmalardan sonra çöplüğün sorumluluğu Lefkoşa Türk Belediyesi başkanlığında çöplüğü kullanan tüm belediyelere verilmesi kararlaştırılmıştır. Atık türlerine göre değişik depolama şartlarına haiz yönetmelik yanında, vidanjörle bırakılan atıkların Lefkoşa Kanalizasyon sistemine bırakılmadan önce kurulacak olan arıtma tesislerinden geçirilmesi de değerlendirilmiştir. Yeni Belediye yönetiminin başlattığı çöp alanının islahı ve çöplerin geri kazanımına yönelik proje ümit verirken, çöp yangınları da durdurulmuştur.

Son zamanlarda yapılan denetimlerde yasal prosedüre uymaksızın çok sayıda reklam tabelasının yol güvenliği ve çevresel faktörleri dikkate almadan izinsiz teşhir edildikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda Lefkoşa Kaymakamlığı gerekli işlemleri başlatmıştır. Bilindiği üzere anayol güzergahları veya özel arazilerde reklam tabeleası teşhir etmek isteyen gerçek veya tüzel kişiliğe sahip kuruluşların belediye, belediye hudutları dışında ise

İlçe Kaymakamlıklarından Fesil 50 Reklamların Teşhiri (Denetimi) Yasası uyarınca izin almaları gerekmektedir.

Çevre Koruma Dairesi, Karpaz Milli Parkı'nda yapılan flora ve fauna çalışmasından sonra KKTC genelinde endemik ve botanik açıdan değerli olan alanların "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilmesine yönelik çalışma başlatmıştır. Bu çerçevede Kalkanlı bölgesinde asırlık zeytin ağaçlarının bulunduğu 150 dönüm 4 Aralık 2006'da ÖÇK alanı ilan edilmiştir.

Bilindiği üzere Çevre Koruma Dairesi çağdaş bir yaklaşımla Bern Sözleşmesi'nde yer alıp da Kuzey Kıbrıs'ta bulunan flora ve fauna türlerini 21/97 sayılı Çevre Yasası'nın 10(2) maddesi altında çıkarttığı 186/01 sayılı "Flora ve Fauna'nın Korunması Emirnamesi" ile koruma altına almıştır. Yabani bitkilerin, yabani hayvanların, tarihi ve kültürel değeri olan ağaçların, endemik ve nesilleri tehlikede olan veya tükenmekte olan fauna ve flora ile ekosistemleri korumayı amaçlayan sözkonusu emirname 52 tür bitki, 1 bitki familyası, 5 tür memeli, 213 tür kuş, 16 tür sürüngen ve 2 tür kurbağayı kapsıyor. Daire, koruma altına alınan yabani hayvanların, kuşların ve yılanların kendileri ile yaşam ortamlarına zarar verenleri program yılı içinde uyarmaya ve cezai müeyyideleri uygulamayı sürdürmüştür.

KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı "Ormancılık Master Planı" çerçevesinde 2006 yılı ağaçlandırma döneminde çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çerçevede 6 milyon 570 bin 620 adet fidan dikilirken, 1974-2005 yıllarını kapsayan 31 yıllık dönemde bu sayı 27 milyon 956 bin 516'ya ulaşmıştır.

Deniz Kaplumbağalarını İzleme ve Koruma Projesi çerçevesinde UNOPS, Çevre Koruma Dairesi Fonu, TC Yardım Heyetinin katkıları ve Çevre Koruma Dairesi'nin organizasyonu ile Mayıs-Eylül 2006 tarihinde devam edilen kaplumbağaları koruma ve üremelerine yardımcı olma çalışmaları sürdürülmüştür. Ülkemizde Karpaz ve Alagadi başta olmak üzere bazı kıyı şeritlerinde yumurta bırakan Caretta Caretta ve yeşil kaplumbağaların yavruları, yumurtadan çıkarak denize ulaşmaya devam etmişler ve Eylül ayı sonuna kadar bunu sürdürmüşlerdir. Proje Karpaz yarımadası, Alagadi Özel Çevre Koruma Alanı, Tatlısu, Esentepe, Güzelyurt Körfez sahilleri ve Long Beach'de sürdürülmüştür. Akdeniz bölgesinde Alagadi'nin beşinci büyüklükte Caretta Caretta kaplumbağalarının üreme alanı olması yanında, Karpaz'da Kuzey Sahil Şeridi'nin de yeşil kaplumbağaların (Chelonia mydas) üçüncü büyüklükteki üreme alanı olduğu

bilinmektedir. Bu bölgedeki Ronnas Körfezi'nin yeşil kaplumbağaların evi olması nedeniyle Alagadi gibi "Özel Çevre Koruma Alanı" olması için çabalar sürdürülmüş ve 11 Ekim 2006'da bu konuda Bakanlar Kurulu karar almıştır. Kaplumbağa çıkışlarında 2005-2006 yılında geçmiş yıllara göre azalma olduğu gözlemlenmiş olup bunun Karpaz sahillerinde avlanan gırgır tekneleri, sahilden kum alınması ve kamp alanlarından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Uzun yıllar kaderine terkedilen ve birçok insanın varlığından bile habersiz olduğu muflonların, korunması ve incelenmesi amacıyla 2004 yılında iki toplumlu proje başlatılmıştır. Proje, UNDP ve USAID'in finansmanıyla "iki toplumlu geliştirme programı" çerçevesinde, UNOPS aracılığıyla yürütülmektedir. Ekim 2006 itibarıyla projenin ilk aşaması tamamlanmıştır. Doğal hayatın bir mirası olan ve Kıbrıs'ın önemli simgelerinden biri olan muflonlar, aynı zamanda endemik bir tür ve ülkemizde Neolitik çağdan beri yaşayan en büyük yabani memeli özelliğini de taşımaktadır.

Lefke'ye bağlı Gemikonağı bölgesinde yıllardan beri büyük bir çevre kirliliği yaratan Kıbrıs Maden Şirketi CMC tesislerinin atıklarının temizlenmesi ve bölgenin geliştirilerek, yatırımların yapılması için çalışmalar sürdürülmüştür. Bölgedeki uygulamalar Çevre Koruma Dairesi'nin işbirliği ve gözetiminde yapılmaya çalışılmıştır. Lefke Avrupa Üniversitesi ile Doğu Akdeniz Üniversitesi de projeye katkı sağlamak için çaba sarfetmişlerdir. Geline aşamada AB'liğinin 900 bin Euro'luk mali yardımıyla fizibilite amaçlı bölgenin tümünü kapsayacak yeni bir rapor ve proje hazırlanması çalışmaları başlatılmıştır.

Beşparmak Dağlarında faaliyet gösteren taşocaklarının büyük bir görsel kirliliğe ve kamuflesi mümkün olmayacak şekilde yüksek aynaların oluşmasını engellemek ve gerekli önlemleri aldirmek, kriterler ortaya koymak, mümkünse patlatma yöntemi ve miktarını azaltmak, çalışma tekniklerini saptamak, üretilen ürünler ülkeye yeterli ise bundan sonra açılacak yeni ocaklar için gerekirse izin vermeme gibi konularda bir politika sağlamak amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülmüştür. Taşocakları için alınan birtakım kararlarla 1 Ekim 2003'de ilgili ocaklara uyarı yapılarak 1 Nisan 2004 tarihinde Galeri Usulüyle patlatma yöntemi yasaklanmıştır. Ocaklarda delik modeli patlatmaya dayalı teraslama "basamak sistemi" başta olmak üzere, iyileştirme (rehabilitasyon) çalışmaları hızlandırılmıştır. Bu çerçevede toplam 17 adet kırma kum-çakıl ocağından 14'ünde

basamak sistemine geçilirken, 12 ocakta çıkan tozun önlenmesine ilişkin “su püskürtme sistemi”ne geçilmiş, ayrıca ağaçlandırma çalışmalarına hız verilerek 3 bin civarında fidan dikilmiştir. Yine, rehabilite çalışmalarında kullanılmak üzere, bir yıl süreyle yurt dışından ithal edilecek araç-gereç için gümrük, fon ve KDV muafiyetleri sağlanmıştır.

Köy içi ve diğer yerleşim birimlerinden dışarıya çıkarılarak kurulan organize ağıl yeri sayısı 58 iken, bu sayı Mart 2006’da 127’e ulaştırılmıştır.

Sit Alanı ilanı çalışmaları yanında, tarihi ve kültürel değeri olan çok sayıda bina listelenmiş, restorasyon ve koruma çalışmaları devam ettirilmiştir. Bu çerçevede Eski Eserler ve Müzeler Dairesi 2005 yılında restorasyon çalışmalarına hız vermiştir. Birleşmiş Milletler Proje Servisi Ofisi (UNOPS)’un iki toplumlu projeler çerçevesinde finanse ettiği Güney Kıbrıs’da kalan Hala Sultan Tekkesi ile Kuzey’de kalan Apostolos Adreas Manastırı’nın restorasyon çalışmaları devam ettirilmiş, Hala Sultan Tekkesi restorasyonu tamamlanarak hizmete açılmıştır.

19-20-21 Nisan 2006 tarihlerinde Başbakanlığa bağlı Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi bünyesindeki Çevre Yeniden Yapılandırma Komitesi tarafından, “1. Çevre Kongresi” Lefkoşa’da, Açık Öğretim Fakültesi’nde gerçekleştirilmiştir. Bilindiği üzere, 15 Şubat 2006 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan “KKTC İçin Çevre Politikası” ülkemizde uygulanabilir çevre politikalarını üç temel ilkeye dayandırmıştı, bunlar; Sürdürülebilir Kalkınma, AB Standartlarıyla Uyumlaştırma, Ortaklaşa Çevre Yönetimi. İşte bu Kongre’de KKTC için çevre politikasının, uzmanların ve sivil toplum örgütleriyle geliştirilerek uygulanmasını sağlamak yanında, genel bir çevre stratejisi oluşturmak amaçlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınmaya ulaşabilmek için AB mevzuatının bir araç olduğu vurgulanırken, merkezi ve yerel yönetimlerle sivil toplum örgütlerinin ve çevrenin sahibi halkın birlikte çalışmasının önemi dile getirilmiştir. Kongre sonunda yapılan çalışmaların önemi dile getirilmiştir. Kongre sonunda yapılan çalışmaların Kongre Raporu olarak ivedilikle yayınlanması kararlaştırılmıştır.

22 Mayıs 2006 tarihinde Uluslararası Bijolojik Çeşitlilik Günü dolayısıyla KT Biyologlar Doğayı Araştırma ve Koruma Derneği tarafından Lefkoşa, Atatürk Kültür Merkezi’nde “Biyolojik Çeşitlilik ve Geleceğimiz” Konferansı düzenlenmiştir. Konferansın amacı; dünyada artan çevre sorunları karşısında biyolojik çeşitliliğe olan ihtiyaç ve ilgiyi artırmak

olarak belirlenmiştir. Kongre’de Kuzey Kıbrıs’a özgü bitki ve hayvan türlerinin korunması gereği üzerinde durularak, KKTC’de endemik türlerin tümünün belirlendiği ve bunların habitatları (yaşam ortamları) ile popülasyonlarının korunması gereği vurgulanmıştır. Ülkemizde 29 adet “Biyolojik Koruma Gerekli Alan” tesbitinin de saptandığı ifade edilmiştir. Biyolojik çeşitliliği olumsuz etkileyen faktörler olarak; doğal kaynakların aşırı kullanımı, hava kirliliği, kimyasal ilaçlar ve suların kirlenmesi, doğal habitatların yok edilmesi, yanlış arazi kullanımı ve nesli tehlikede olan türlerin uluslararası ticaretine dikkat çekilmiştir.

19-20-21 ve 27-28 Haziran 2006 tarihlerinde Başbakanlık AB Koordinasyon Merkezi bünyesindeki Çevre Yeniden Yapılandırma Komitesi tarafından bu kez ikinci aşama olarak tüm tarafların katılımı ile yeni bir çalışma dizisi düzenlenmiştir. Geline bu ikinci aşamada AB Çevre Mevzuatı altında yer alan 11 alt başlıktaki çeşitli çevre stratejilerinden Doğa Koruma, Yatay Sektör, Su, Atık Sektörü Stratejisi’nden oluşan dört sektör stratejisinin taslakları hazırlanmış olup, hazırlanan bu taslak stratejilerin, sektör temsilcileri ve tüm paydaşların katkılarıyla değerlendirilerek, görüş ve öneriler çerçevesinde, sektör stratejilerine son şekli verilmeye çalışılmıştır. Günün sonunda sözkonusu sektör stratejilerine yönelik eylem planı hazırlanması hedeflenmiştir.

9-10 Kasım 2006 tarihlerinde Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı’na bağlı Jeoloji ve Maden Dairesi Müdürlüğü tarafından KTMMOB’liğinde “Kırma Kum-Çakıl Ocakları Çalıştayı” düzenlenmiştir. Çalıştay’da Kuzey Kıbrıs’ta kum-çakıl ocakçılığı, taş ocaklarının çevreye etkisi, ocakların çalıştırılması, sorunları, çözüm önerileriyle ilgili görüş ve düşünceler ortaya konmuştur.

13.2. Sorunlar

Ülkemiz enerji gereksiniminin kesintisiz karşılanabilmesi yanında, fosil kaynaklı yakıta dayalı enerji santrallerimizin yarattığı hava kirliliği sorun olmaya devam etmektedir.

KKTC’de su kaynaklarının bilinçsizce kullanılması ve kirletilmesi, çevre sorunlarının başında yer almaktadır. Yeraltı suları azalmakta ve kalitesi giderek bozulmaktadır. Yıllık yağışların azalması yeraltı sularının azalmasına ayrıca neden olmaktadır. Buna bağlı olarak yüzey sularının kısıtlı ve yıllık akışının çok kısa süreli olması, derelerin bir kısmının denize akışının engellenememesi, yeraltı suyunu beslemek amacıyla inşa edilen göletlerin geçirimsiz zeminler üzerine inşaa edilmiş olması nedeniyle aşırı buharlaşma olmakta ve erozyon nedeniyle göletler toprak dolarak bir dizi olumsuz durumu ortaya çıkarmaktadır. Suyun miktarı kadar kalite yetersizliği de önemli bir sorundur.

Yeterince denetim olmaksızın açılan kuyular ve aşırı su çekimi akifer katmanlarını bozmakta ve var olan pınarları kuruturken suyun kaybolmasına neden olmaktadır. Aşırı pompaj ayrıca kuyularda tuzlanmaya yol açmaktadır.

Bazı zengin su kaynaklarının toprak üstü yüzeyi belediyelerce çöp döküm alanı olarak kullanılmakta, bu arada kullanılmış motor yağları dahi buralara dökülmektedir. Bu çöp döküm alanları zeminin geçirimsizliği sağlanmadığından toprağa bırakılan bazı kimyasallar ve motor yağları hem toprağı kirletmekte hem de su kaynaklarına sızarak suları kirletmektedir.

Yerleşim bölgelerinde toprak altına döşenen su boruları birçok yerde miyadını doldurmuş, eskimiş ve çürümüş olmasına rağmen kullanılmaya devam edilmekte ve ciddi oranda su henüz yerleşim birimlerine ulaşmadan akıp toprak altında kaybolmaktadır. “Şebeke Yenileme Projeleri” özellikle büyük kentlerde yetersiz kalmaktadır.

Lefkoşa’nın kanalizasyona bağlanan büyük bir kısmı hariç diğer şehirlerimizde kanalizasyon sisteminin olmayışı yeraltı su kaynaklarımızı kirletmekte, vidanjörle çekim ve boşaltım atık su problemini oluşturmaktadır. Toprağın geçirgenlik özelliği olmadığı bölgelerde ise devamlı taşan kirli sulardan etrafa kötü kokular yayılmakta ve sineklerin üremesi için ortam sağlanmaktadır.

Tarımda verimi artırmaya ve zararlılarla mücadeleye yönelik aşırı pestisit ile suni gübre kullanımı, yeraltı su kaynaklarının kirlenmesine neden olan faktörlerdendir.

Süt ürünleri üretimi, dericilik gibi sanayi atıkları ve turizm faaliyetleri sonucunda çıkan atık suların ön arıtma yapılmadan çevreye gelişigüzel verilmesi yeraltı sularını kirletmektedir. Günde yaklaşık 180 ton sütün işlendiği ülkemizde, süt ve süt ürünlerinin üretimini yapan ve gün geçtikçe sayıları artan fabrikaların hergün yaklaşık 130 ton peyniraltı atıksularının gelişigüzel, vidanjörlerle açılan çukurlara veya kanalizasyon şebekelerine dökülmesi büyük bir sorun teşkil etmektedir. Arıtma tesisi yapacağını taahhüt eden işyerleri ise kapasitelerinin az olduğunu gerekçe göstererek arıtma tesisi kurmaktan kaçınmaktadırlar.

Son yıllarda iklimde görülen değişiklik ve yarı kurak iklim koşullarının hakimiyeti, mevcut su açığının daha da artacağını göstermektedir. Modern tarım tekniklerinin en çok uygulama sahası bulunduğu yer sulu tarım arazileridir. Ancak, tarımda ekonomik sulama sistemlerini yeterince uygulayamayışımız su konusunda ikilem oluşturmaktadır. Sulu arazilerin ortadan kalkması bir nevi tarımın ortadan kalkması demektir. Denize yakın tarım topraklarının sulanmasında kullanılan tuzlu su ülkenin en verimli topraklarını tehdit etmektedir.

Ülkemizde, çöpler belediyelerce önceden belirlenmiş bölgelere gelişigüzel atılmakta, daha sonra çöplerdeki metal parçaların alınması için şahıslar tarafından çöplük ateşlenmektedir. Böylece hava kirliliğine de sebep olunmaktadır. Çöplerin gelişigüzel atılması ile çeşitli böcekler, haşere ve hayvanların çöp alanı çevresinde artmasına sebep olunmaktadır.

Ülkemizde çöplerin toplanması, yok edilmesi ve çöp alanlarının yetersizliği yanında, çöplerin ekonomiye yeniden kazandırılması sorunu ile ilgili teknik çalışmalar henüz tamamlanıp uygulamaya geçilememiştir. Bu konunun ciddi olarak ele alınması ve uygun düzenli çöp depolama alanlarının tespiti ile sorunun çözümünde daha fazla geç kalınmamalıdır. Bu bağlamda tıbbi atıklar ülkemizde her türlü denetimden uzak ve kurallara uygun olmadan toplanmaktadır. Tıbbi atıkların ayrı toplanıp depolanması ve imha edilmemesi, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını tetiklemektedir. Bilindiği üzere

ülkemizde bazı verilere göre günlük 424 ton ve yıllık 154,760 ton çöp üretimi söz konusudur.

Bitki hastalıkları, zararlı böcekler ve yabancı otlar gibi tarımsal ürünlerin azalmasına sebep olabilecek çeşitli etmenlere karşı kullanılan kimyasal bileşikler olan pestisitler, sebze ve meyvelerde kalıntı bırakmak suretiyle insanları ve hayvanları zehirlemekte, birçok hastalıklara zemin hazırlamaktadırlar. Pestisitler, toksit yapıları nedeniyle doğrudan veya dolaylı yollarla insan ve çevresini olumsuz etkilemektedir. AB ülkeleri dahil, tüm gelişmiş ülkelerde tarımsal ürünler üretimden-tüketiciye ulaşana dek her safhada “pestisit kalıntı izleme çalışmaları” bir program dahilinde sürekli değerlendirilmekte olup, bizdeki en önemli sorun bunun olmamasıdır.

Topraktaki plansız yapılaşma ve erozyon uzun dönemde verimli tarımsal toprakların ortadan kalkmasına, beslenme yetersizliğine ve gelecekte ülkenin en önemli üretim sektörünün ortadan kalkmasına neden olacaktır.

Yanan orman arazileri süratle ağaçlandırılıp yeniden yeşertilmezse, ağaçsız arazilerin devlet eliyle başka amaçlarla kullanılması büyük bir tehlike olarak artmaktadır. Bu şekildeki uygulamalarla orman yangınları teşvik edilmiş olacaktır.

Taş ocaklarının oluşturduğu fiziksel tahribat, kaynak kaybı, çevresel riskler, sarsıntı ve görsel kirliliğin doğal yaşama ve yeraltı su kaynaklarına yaptığı olumsuz etkiler önemli boyutlardadır. Ülkemizde toz kirliliği konusunda en kötü durumdaki işletmelerin taş kırma tesisleri olduğu bilimsel olarak saptanmıştır.

Kuzey Sahillerimize özellikle gemilerden atılan yabancı ülke kaynaklı katı ve sıvı atıklar birikmektedir. Plastik cisimler, petrol, motor yağları, deterjan ve tıbbi malzemeler bunlar arasındadır.

Kıyılarımızdaki yerleşim birimlerinden ve turistik tesislerden arıtılmamış veya yeterli derecede arıtılmamış kirli suların denize verilmesi gelecekte önemli bir soruna dönüşme eğilimi taşımaktadır.

Lefke bölgesinde yıllar önce üretimi durdurulan Kıbrıs Bakır Madeni Şirketi CMC'nin maden artıkları, kıyı şeridinin su kalitesini ve toprağı olumsuz yönde etkileyen bir potansiyele sahiptir. Yerleşim ve üretim alanlarıyla iç içe geçmiş olan bu kirli alanlar toprak ve sudaki ağır metal konsantrasyonunu artırarak insan sağlığına ciddi tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Trol ve Gırgır ile avlama yöntemiyle yüksek miktarlarda hedef dışı balık yok edilmektedir. Balıkların yumurtlama, yavrulama alanları dipte çekilen araç ve gereçle tahraibata uğramakta, kısa vadede kazanç geleceğe zarar vermektedir. Yasa dışı ve izinsiz olarak karasularımızda avlanan balıkçılar, denizlerimizdeki diğer bir tehlikedir.

Belediye sınırları içerisinde kalan kıyılarda gelişme ve inşaat faaliyetini kurala bağlayacak olan "Kıyı İmar Yasası", Anayasa'nın emredici gücüne rağmen yıllardır çıkarılmamıştır. Bu yasal boşluk nedeniyle kıyılarda bir çok inşaat yapılmış, kıyılar gelişigüzel yapılaşma ile yoğunlaşmış, estetik değerlerin kaybolmasına neden olunmuştur.

Kentleşme ve turizm yatırımlarının kıyı ve ormanlık alanlara kayması sonucu kuşların yaşam alanlarının daralması, erozyon ve çölleşme sonucu yiyecek ve su bulamayan kuş türlerinin tükenmesi (dere kuşu) önemli sorunlardan biridir.

Tarihi kent ve köy dokuları yeterince korunamamaktadır. Tarihi ve kültürel doku özelliği taşıyan bölgelerin gerçek sahiplerinin çeşitli nedenlerle bu konutlarını ve bölgeyi terk etmeleri, yeni gelen nüfusun sosyal ve kültürel yapısının, yerel sosyal ve kültürel yapıdan farklı olması nedeniyle meydana gelen değişim sorunlar yaratmaktadır.

Kaynaklardan hakça ve eşit yararlanma yerine, kaynakları kullanmada rekabet vardır. Toprak, su, kıyılar, ormanlar, sulak alanlar, tarihi ve kültürel alanlar, sektörel paylaşım kavgasında tüketilmektedir.

Bireyler bireysel hakları etkilenmedikçe çevrelerindeki gelişmelere yeterince ilgi göstermemektedirler. Ortak yaşam alanlarını, sokakları ve mahalleleri kullananlar ve paylaşanlar arasında ortak yaşam bilinci gelişmemiştir. Sınırsız mülkiyet hakkı anlayışı hala geçerlidir ve geliştirilen planlama kararlarında direnç yolu açmaktadır.

Kaçak inşaat, standartlara uygun olmayan yapılar yapılabilmektedir. Yerel yönetimlerin yapabilme gücü sınırlıdır, bu da görevlerini yerine getirmede yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. Devletin ilgili kuruluşları; kadro, teknik donanım eksiklikleri, örgütlenme ve politik karışmacılıkla uğraşmakta, sorumluluk ve yetki alanlarında yeterince etkili olamamaktadırlar.

Ülkemize ithali 2005 yılı öncesi serbest olan asbest, uzun yıllar kullanılmıştır. Bu konuda asbestin kanserojen etkisini tartışmak yersiz olur. Söz konusu asbest malzeme, tamamen denetimsiz olarak açık havada spiral makinesi ile kesilerek uygulanmaktadır. Dağılan tozlar sadece uygulayıcıları değil, o yörede bulunan çok geniş halk kitlelerini de, hem uygulama anında teneffüs edilerek, hem de daha sonra uçuşan tozlarla tehdit etmektedir. Bilindiği gibi asbest, çimento sanayi ve otomobillerin fren balatalarının aşınmasından kaynaklanan emisyonlarla da hava kirliliğine neden olmaktadır.

14. Fiziki Planlama

Fiziki planlama; ülkesel düzeyde sektörel hedef ve yatırımlar dikkate alınarak, düzenli gelişmeyi özendirmek ve denetlemek, nüfus yerleştirmesi, konut alanları ve yoğunlaşması, sanayi, ticaret, turizm, ulaşım, altyapı, kamu ve sosyal servisler, tarımla ilgili genel politikalar, sosyal-kültürel-tarihsel ve mimari önemi olan bölgeleri düzenlemek amacıyla hazırlanan, mali program-plan ve politikaları da kapsayan stratejik bir planlama türüdür.

Fiziki planlama aynı zamanda toprağın akılcı ve amacına uygun olarak kullanılması yanında toplum içinde çeşitli çıkar farklılıkları arasındaki dengeyi kurmakla doğrudan ilgilidir. Buna ek olarak kıt kaynakların dengeli ve etkin kullanımı, yatırımların dengeli yapılması, ülkede nüfus dağılımının planlı ve akılcı olması, fiziki planların kalkınma planlarıyla eşgüdüm içinde yürütülmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda planlama bir kamu hizmetidir.

Ülkemizde etkin bir planlama ve denetimin gelişmemesi, fiziki planlamanın kavram ve kapsam olarak tam anlamıyla uzun yıllar yerleşmemiş olması, çevrenin kısıtlı kaynaklar ve yetersiz olanaklarla baş edilemez şekilde tehdit altına girme eğilimini tetiklemiştir.

Dolayısıyla bir taraftan parasal değerlendirme konusu olan ekonomik yatırımlar ve bunlar için gerekli olan altyapı, diğer taraftan parasal değerlerle ölçülemeyen çevresel değerler (doğal - yapay) arasındaki ilişkinin kurulması planlı ve en önemli ve en zor görevlerindendir. Fiziki planlar hazırlanırken, öncelikle ülkemizin esas kaynağı olan çevresel değerlerin korunması bilincinin oluşması gerekmektedir. Ayrıca toplum duyarlılığının bu yönde oluşması doğal ve insan yapısı çevre ile ekolojik dengenin korunmasını tarihi, kültürel, mimari, tarımsal ve diğer tüm çevresel değerlerin kalıcılığının sağlanmasını kolaylaştıracaktır.

Fiziki planlama, ülke ölçeğinden alt ölçeklere inen planlar sistemi ve küçük ölçeklerden büyük ölçeklere doğru bilgi akımı ile yeniden gözden geçirme ve düzenleme etkinliklerini içeren bir sistem bütünü, yönetim ve işletme sürecidir. Fiziki planlar; Ülkesel Fizik Plan, İmar Planları, Çevre Planları ve Öncelikli Alan Planları olmak üzere isimlendirilirler. Bu planlar kademeli olarak ve birbiriyle bağlantılı olarak çalışırlar.

Nüfus; genel anlamıyla belirli bir zamanda, belirli bir bölgede yaşayan bireylerin toplamı olarak tanımlanabilir. Nüfus ayrıca ekonomik kalkınmada fiziki planlamanın ve her sektörün planlanması sırasında bilinmesi gereken öncelikli, sosyal ve demografik bir olgudur.

Bir yerleşim biriminin planlanması sırasında kullanılan nüfus sayısı; göç olaylarının saptanması, nüfusun okur yazarlık oranı, çalışanların sektörel dağılımı, aile büyüklükleri, nüfusun sosyal ve demografik yapısıyla ilgili bilgilerden elde edilmektedir.

14.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

14.1.1. Yasal, Örgütsel Durum ve Planlama Çalışmaları

KKTC'nin 7 Mayıs 1985'de yürürlüğe giren Anayasası, toprağın akılcıl kullanımının sağlanması için bazı düzenleyici kurallar ve hükümler getirmektedir. Kıyıların kullanımı, çevrenin korunması, toprağın kullanılması, tarih, kültür ve doğa varlıklarının korunmasına ilişkin olarak, ülke ve kent planlamasını da içeren bazı görevleri Anayasa devlete ve kişilere sorumluluk olarak vermektedir.

Bu bağlamda imar faaliyetleri ve fiziki gelişmeyi düzenleyen yasal çerçeve altı ana başlık altında irdelenebilir:

- 1) Koruma ve kontrol ağırlıklı olan, parçacı ve özel sorunlara çözümler getiren İngiliz Sömürge Döneminden beri yürürlükte olan yasa ve tüzükler; Sahilleri Koruma Yasası (1934) Sahil şeritlerini fiziki olarak korumaya yönelik yasa ile Fasıllar ve Binaları Düzenleme Yasası (1946) İnşaat ve parselasyon ruşhatlarının verilmesini düzenleyen yasa,
- 2) 55/1989 sayılı İmar Yasası; Ülke düzeyinde kaynakların rasyonel kullanımının sağlanabilmesi için, sektörel hedef ve yatırımları dikkate alarak, ülke ve kent ölçeğinde veya hızlı bir gelişme, yenileşme içinde olan tarihi, mimari, turistik, doğal özellikleri bulunan alanların, düzenli

gelişmesini sağlamak amacıyla fiziki planların hazırlanıp yürürlüğe konmasına olanak veren yasa,

- 3) 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası; Taşınır veya taşınmaz eski eserler ile doğal varlıkların korunup yaşatılması için ilke ve koruma esaslarını belirleme ve düzenlemeye yönelik yasa,
- 4) 21/1997 sayılı Çevre Yasası; Ülkede yaşayan tüm yurttaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, su, toprak ve hava kirliliğinin önlenmesi için yapılacak düzenleme ve alınacak önlemleri düzenleyen yasa,
- 5) 16/1987 sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası; Turizm hizmeti veren turizm kuruluşlarının ve turizm yatırımlarının teşvik edilmesine, düzenlenmesine ve denetlenmesine ilişkin kuralları kapsayan yasa.
- 6) 47/2000 sayılı Teşvik Yasası; Hazırlanan kalkınma planları ve yıllık programlara uygun, çevre koruma ağırlıklı, yapısal ve bölgelerarası dengesizlikleri giderici özellikleri de içeren yasa.

İmar faaliyetleri ve fiziki gelişmeyle ilgili izin ve kontrol işlevi; teknik personel ve donanımı bulunan yerleşim birimlerinde belediyeler, donanımı bulunmayan belediyesi olan/olmayan diğer tüm yerleşim birimlerinde de Kaymakamlıklar aracılığıyla Şehir Planlama Dairesi tarafından yürütülmektedir.

Ülke düzeyinde her türlü fiziki plan yapma yetki ve sorumluluğu 55/1989 sayılı İmar Yasası uyarınca, Planlama Makamı olarak görevlendirilmiş bulunan Şehir Planlama Dairesi'ne verilmiştir. Şehir Planlama Dairesi bu yetki ve sorumluluğunu, kalkınma planlarının temel hedef ve amaçları doğrultusunda kullanmaktadır.

Fiziki planların hazırlanması sürecinde, ilgili kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve yöre halkının görüş ve önerilerinin alınması yasa gereğidir. Şehir Planlama Dairesi, Planlama çalışmaları sırasında: Koruma alanları ile ilgili konularda Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, doğal koruma alanları ve Çevre Koruma Dairesi'nin yetki ve sorumluluğunda olan konularda Çevre Koruma Dairesi, turizm alanları v.b. konularda ise

Turizm Planlama Dairesi ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Ayrıca, planlama çalışmalarının özelliğine göre, gerekli durumlarda, diğer ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş ve bilgi almaktadır.

İmar Yasası uyarınca, Planlama Makamı olarak Şehir Planlama Dairesi dört tip plan hazırlamakla yükümlüdür. Bu planlar:

Ülkesel Fizik Plan: Ülke kaynaklarının rasyonel kullanımını sağlamak üzere, sektörel hedef ve yatırımları dikkate alarak, düzenli gelişmeyi özendirme ve denetleme, farklı sektörlerle ilgili genel politikalar ve özel sosyal-kültürel-tarihi-mimari alanları belirlemek amacıyla yapılan planlardır.

İmar Planı: Yerleşim birimlerinin düzenli gelişmesini sağlamak, yörede yaşayanlara sağlık, huzur, sosyal refah içinde yaşanabilir bir çevre oluşturmak; sosyal, tarihi, kültürel ve mimari önemi ve özelliği bulunan yapı ve bölgeleri korumak amacı ile hazırlanan planlardır. Bu planlar, Ülkesel Fizik Plan'ın veya ülkesel fizik planının olmaması halinde Kalkınma Planı'nın ilke, amaç ve hedefleri doğrultusunda hazırlanırlar.

Çevre Planı: Hızlı bir gelişme/ yenileşme içinde olan, tarihi, mimari, turistik, doğal özellikleri bulunan ve sorunların yoğun olduğu alanlar için hazırlanan planlardır.

Öncelikli Alan Planı: İvedilikle çözümlenmesi gereken yoğun sorunları bulunan alanlarda gelişmeleri sınırlandırmak, yönlendirmek, denetim altına almak ve düzenli gelişmeyi sağlamak amacıyla yapılan planlardır.

İmar Yasası uyarınca, planlama makamı tarafından yapılması öngörülen Ülkesel Fizik Plan; Bakanlar Kurulu tarafından, İmar Planları/ Çevre Planları ise; plan alanında tek bir belediye olması halinde ilgili belediye, birden fazla belediyenin yetki ve sorumluluk alanlarını içermesi durumunda ise Birleşik Kurul tarafından onaylanarak yürürlüğe girer.

Birleşik Kurul; plan alanındaki belediyeler, varsa muhtarlıklar, kaymakamlık ve Şehir Planlama Dairesi temsilcilerinden oluşur.

Koruma alanları ile ilgili planlar/ planlarda öngörülen değişiklikler konusunda, Eski Eserler Yasası'nın 42. Maddesi uyarınca oluşturulan 'Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görüş bildirmesi, karar alması ve onaylaması esası geçerlidir.

İmar Yasası yürürlüğe girmeden önce, yukarıda sözü edilen planların hayata geçirilebilmesi için gereken yasal zemin bulunmamasına rağmen, Şehir Planlama Dairesi Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Lefke kent merkezi ve Güzelyurt'la ilgili fiziki plan çalışmalarında bulunmuştur:

1979 yılında Birleşmiş Milletlerin bir yan kuruluşu olan ve kısa adı UNDP olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı öncülüğünde ve teknik yardımlarıyla, iki toplumlu ortak bir şehir olarak planlanan ve 1984 yılında ilk aşaması ve 1986 yılında ikinci aşaması tamamlanan, ancak uzun yıllar yasallaşmadığı için yürürlüğe konulamayan Lefkoşa İmar Planı, 17 Nisan 2001 tarihinde uygulamaya giren bugüne kadar yapılmış en kapsamlı plan çalışması olmuştur. Plan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında birçok uluslararası düzeyde yabancı uzman katkısı ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yasadışı dönemde plan tümü ile uygulanamamasına karşın, bazı ana kararları "Fasıl 96" altındaki bölgeleme kuralları çalıştırılarak uygulanmış, konut dışı kullanımlara ilişkin bölgeleme yapılarak, sanayi ve depolama alanları kent dışına çıkarılmış, idari merkez, fuar alanı belirlenmiştir.

Başkent Lefkoşa İmar Planı çalışmaları kapsamında çok sayıda proje 26 yıldır devam ediyor. Plan alanı içinde öncelikli alan planları olarak nitelendirilebilecek Lefkoşa Sur-içi'nin korunmasına yönelik olarak hazırlanan Girne Caddesi İyileştirme Projesi, Arasta Yayalaştırma Projesi, Selimiye Meydanı projesi uygulanmış, Arabahmet Koruma ve Rehabilitasyon Projesi ise bina restorasyonu ve sokak düzenlemesi şeklindeki uygulamalarla devam ettirilmiştir.

Girne Koruma Çevre Planı 1993 yılında yürürlüğe girmiş olup Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İmar Yasası uyarınca uygulanan ilk plan olma özelliğini kazanmıştır. İmar Yasa'sının yürürlüğe girdiği 1989 yılında koruma alanı olarak ilan edilen Kale arkası

ve Türk mahallesinin korunup, bu alanlarda yer alacak her türlü gelişmenin, koruma amacına uygun bir biçimde düzenlenmesi ve yönlendirilmesini sağlamak öngörülmüştür.

Beylerbeyi Emirnamesi yayınlanmıştır. 1992 yılında yayınlanan bu emirname ile tarihi Manastır civarında yer alabilecek gelişmelerin kontrol ve denetiminin sağlanması öngörülmüştür.

1993 yılında Girne Beyaz Bölge Emirnamesi yayınlanmıştır. Bu emirname ile Girne Koruma Çevre Planı alanı dışında kalan eski belediye hudutları içindeki bölgede meydana gelebilecek gelişmeleri yönlendirmek, düzenlemek ve denetim altına almak amacı güdülmüştür.

Gazimağusa İmar Planı çalışmaları sürdürülmekte olup, Şehir Planlama Dairesi, Gazimağusa Belediyesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi ile birlikte, plan çalışmalarına ivme kazandırılmıştır. Gazimağusa Belediyesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği Gazimağusa Sempozyumunun dördüncüsü 14-16 Nisan 2004 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sempozyum ilk kez uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş ve sempozyumun teması kent-mimarlık-sanat olarak ele alınmış ve disiplinler arası bir yaklaşımla mevcut problemler, yaşanabilir sürdürülebilir çevre yaratılması bağlamında gelişme stajileri ve dönüşüm süreci irdelenmiştir. Ancak, bütün bu çalışmalara rağmen Gazimağusa İmar Planı ön çalışmaları bugüne kadar yapılabilmemiş, uygulamaya dönük bir noktaya gelinememiştir.

“Alagadi Özel Çevre Koruma Bölgesi, Çevre Planı” Haziran 1999'da onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Plan, Alagadi'nin doğal ve insan yapısı çevresi ile ekolojik dengesinin korunmasını amaçlamıştır.

Kapraz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi yayınlanmıştır. 12 Ağustos 2004 tarih ve 463 sayılı Resmi Gazetenin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; planlama sınırı içerisinde kalan yerleşim birimleri ile sahil şeridi, orman alanları, tarım alanları, kumulları, yabani eşekleri, kaplumbağa yumurtalama alanları, flora ve fauna yapısı, doğal kaynaklar, Apostolos Andreas Manastırı, Antik Karpasia arkeolojik sit alanı, diğer doğal ve arkeolojik sit alanlarının turizm gelişmesi

baskısı altında kalan ve yaygın-düzensiz yapılaşma tehdidi olan bölgelerin gelişme disiplini altına alınması güdülmüştür.

2004 Tatlısu-Büyükkonuk Emirnamesi yayınlanmıştır. 25 Ekim 2004 tarih ve 604 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; Emirname bölgesinde ormanlık ve tarım alanları ile doğal kaynakları, tarihi ve kültürel zenginlikleri, turizm ve konut amaçlı gelişmeler nedeniyle yaygın, yoğun ve düzensiz yapılaşma tehdidi altındaki bölgede sağlıklı, işlevsel, adil, güzel, ekonomik, güvenli, kimlikli ve yaşanabilir yaşam alanları yaratılması öngörülmüştür.

2005 Girne 1. Bölge Emirnamesi yayınlanmıştır. Ağustos 2005'de yürürlüğe giren emirnameyle Girne'nin batısındaki 7 köyü içeren düzensiz yapılaşma kontrol altına alınmıştır.

Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi yayınlanmıştır. 30 Haziran 2006 tarih ve 401 sayılı Resmi Gazete'nin EK III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; kamu yararı için, Bafra köyü ve yakın çevresinde yer alan sahil şeridi, orman alanları, tarım alanları, göçmen kuşların uğrak yeri olan dere ve lagun, kıyı kumlları, flora ve faunası ile diğer kaynakları, turizm gelişme alanlarının baskısı ve düzensiz gelişmesine karşı korunması güdülmüştür.

2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi yayınlanmıştır. 2 Ekim 2006 tarih ve 559 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; emirname bölgesinde orman alanları, harup/zeytinlik, tarım alanları, doğal kaynaklar, tarihi ve kültürel zenginliklerin konut kullanım amaçlı yoğun ve düzensiz gelişmelere karşı korunması öngörülmüştür.

2006 Beşparmak Dağları Aküferi Koruma Geçiş Süresi Emirnamesi yayınlanmıştır. Ekim 2006'da yürürlüğe giren emirnameyle; 47 yerleşim biriminin idari hudutları içinde bulunan sözkonusu alan içindeki su kaynakları ve orman alanlarının turizm ve konut kullanım amaçlı gelişmeler nedeniyle yapılaşma ve kirlenme tehdidinin azaltılması amaçlanmıştır.

Girne 2. Bölge Geçiş Süreci Geçici Emirnamesi yayınlanmıştır. 16 Kasım 2006 tarih ve 637 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yürürlüğe giren emirnameyle 31 Ocak 2007'ye kadar geçici süreli olarak yoğun yapılaşmalara kısıtlama getirilmiştir.

Salamis sit alanı, Dipkarpaz Milli Parkı, Doğal ve Arkeolojik Sit alanı ve diğer küçük ölçekli sit alanları yukarıda sözü edilen planlar ve plan çalışmalarının yanı sıra, İmar Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte koruma alanı olarak ilan edilen Lefkoşa Sur-içi ve Gazimağusa Sur-içi ve Girne Kale arkası ve Türk Mahallesi'nde Şehir Planlama Dairesi tarafından listeleme çalışması yapılmış, hazırlanan listeler Eski Eserler Yasası uyarınca Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Şehir Planlama Dairesi İmar kontrol, plan yapma, emirname yayınlama, planlama onayı verme görev ve sorumluluklarının yanısıra, asli görevi olmayan eşdeğer işlemleri için ifraz ekipleri aracılığı ile hizmet vermektedir. Bu çerçevede İTEM Yasası altında fiziki planlamaya dayalı kamu yararına ayrılacak yer tespit çalışmaları ve bunun gibi birçok işleri de Şehir Planlama Dairesi ayrıca sürdürmektedir.

Ülkemizde sistemli olarak nüfus sayımı 1960 yılına kadar sürdürülmüştür. 1974 sonrası ise Kuzey Kıbrıs'ta belirli dönemlerde yapılan tarım sayımı ve seçmen sayımı ile nüfus hakkında veriler derlenmeye çalışılmıştır. Bu sayımların amaçlarının farklı olması nedeniyle nüfusun sosyal ve demografik yapısı hakkında yeterli bilgi edinilememiştir. Bu verilerden yalnızca nüfus artış miktarı ve nüfusun kent ve kırsal dağılımı ile ilgili bilgiler elde edilebilmektedir. KKTC'de ilk defa 15 Aralık 1996 tarihinde gerçek anlamda bir Genel Nüfus Sayımı yapılmıştır (tablo 139).

Tablo - 139 1996 Genel Nüfus Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşim Büyüklükleri

Yerleşim Büyüklüğü	Yerleşim Adedi	Nüfus 1996 ¹	Toplam Nüfusa Oranı (%)
0 - 199	43	4,954	2.5
200 - 499	56	18,097	9.0
500 - 999	36	25,219	12.6
1000 - 1999	18	25,560	12.7
2000 - 4999	7	19,767	9.9
5000 - 9999	2	13,107	6.5
10000 - 24999	2	27,070	13.5
25000 - +	2	66,813	33.3
Toplam	166	200,587	100.0

¹ De facto nüfus

Kaynak: Şehir Planlama Dairesi

Sözkonusu sayımda KKTC’de 166 adet yerleşim birimi sözkonusudur. Bu yerleşimlerden 6’sı kentsel yerleşim ve 160’ı ise kırsal yerleşim birimlerinden oluşmuştur. Kentsel anlamda nüfusu 5000’in üzerinde olan yerleşim birimleri; Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, Lefke ve Gönyeli olarak belirlenmiştir (tablo 140).

Tablo - 140 Kent ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı Yerleşim Büyüklükleri

Yıllar	1976		1981		1985		1996		1996 ¹ Nüfus
	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	
1. Kent Toplam	66,036	52.2	70,922	50.5	76,902	51.6	102,989	54.60	112,129
1.1. Lefkoşa	28,389	22.4	30,221	21.6	33,689	22.6	36,834	19.52	39,176
1.2. Gazimağusa	16,412	13	18,055	12.8	19,188	12.9	28,343	15.02	32,776
1.3. Girne	6,164	4.9	6,678	4.8	7,029	4.7	12,917	6.84	14,205
1.4. Güzelyurt	9,521	7.5	10,053	7.2	10,179	6.8	12,510	663	12,865
1.5. Lefke	3,563	2.8	3,576	2.5	3,785	2.6	5,896	3.12	6,490
1.6. Gönyeli	1,987	1.6	2,239	1.6	3,032	2.0	6,489	3.44	6,617
2. Kır Toplam	60,543	47.8	69,627	49.5	71,983	48.4	85,673	45.40	88,458
Genel Toplam	126,579	100.0	140,549	100.0	148,885	100.0	188,662	100.0	200,587

¹ De facto nüfus

Kaynak: Şehir Planlama Dairesi ve DPÖ İstatistik Yıllığı (2005)

Gelinen noktada 30 Nisan 2006 tarihinde KKTC’de ikinci kez “2006 Nüfus ve Konut Sayımı” adı altında Genel Nüfus Sayımı yenilenmiştir. Sözkonusu sayım yine De-Facto (fiili) nüfus sayımı olarak gerçekleştirilmiş ve sayım günü KKTC’de bulunan yabancılar veya yurttaş olmayanlar da dahil herkes sayılmıştır. Sayıma ilişkin kesin verilerin 2007 yılı içerisinde resmen kitap halinde yayınlanması beklenmektedir.

14.1.2. Çevreyi Etkileyen Sektörlerle İlgili Planlama Çalışmaları

Çevre, doğal çevre ve yapay çevre olarak ele alınabilir. Doğal çevre, canlı ve cansız varlıkların birlikte var oldukları ortamlardır. Yapay çevre ise gerek kent ölçeğinde gerekse yapı ölçeğinde insanın yarattığı çevredir. Bu bağlamda kaynakların ve toprağın dengeli ve akılcı kullanımı için gerekli yöntem ve araçların geliştirilmesi, kıt olan kaynaklardan etkin biçimde yararlanılarak sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak, doğayı tüketmeden kullanmak, sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir gerekliliği olarak kendini son yıllarda daha çok hissettirmeye başlamıştır. Bu gereklilik, özellikle bizim ülkemiz gibi kaynak ve olanakları sınırlı olan ada ülkelerinde daha da yaşamsal bir değer taşımaktadır.

Bir araç olarak Fiziki Planlama çevreyi değiştirmede en çok kullanılan yöntemdir. Fiziki Planlama, çevreyi eldeki olanaklar ve ihtiyaçlar çerçevesinde en az zarar verecek şekilde değiştirme olarak düşünülmelidir. Çevre kavramının özünde çevreye en az zarar verecek şekilde değiştirme anlayışı bulunmaktadır. Ülkenin ekonomik kalkınması için gerekli yatırımlar çevreyi kaçınılmaz olarak değiştirmektedir. Birbirine karşıt gibi görünen bu iki hedefin arasındaki dengenin bulunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için gerekli yöntem fiziki planlamadır.

Doğal kaynakları kullanırken bunları tüketmeden kullanmak ve sürdürülebilir dengeleri gözetmek çok önemlidir. Bu dengeler için, fiziksel planların çevresel etkilerinin çok yönlü değerlendirilmesi ve planlamada gerçek gereksinimlerin dışındaki kapasite artışının hedeflenmemesi gerekmektedir.

Ülkenin kalkınmasında başlıca sektörler olarak ele alınan turizm ve eğitim dışında, ulaşım, tarım, sanayi, ticaret ve bunlara bağlı olarak gelişen inşaat sektörü, çevreyi

etkileyen sektörler arasında yer almaktadır. Ülkesel düzeyde etkin bir planlamanın olmayışı bu sektörlerin gelişigüzel plansız gelişmesine ve kıt olan doğal kaynaklarımızın bilinçsizce hızla yok edilmesine neden olmaktadır. Annan Planı'nın gündeme gelmesiyle, özellikle Girne Bölgesi'nde yaşanan konut ağırlıklı inşaat patlaması bu alanda kötü bir örnek teşkil etmektedir. İnsanoğlunun çevreye bencilce müdahale etmesi ekolojik dengeyi de bozmaktadır. Ayrıca plansız büyüme, sektörlerarası çatışmalara neden olmakta ve sektörlerin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin konut alanındaki plansız büyüme, tarım alanlarının yok olmasını beraberinde getirmektedir.

Günümüzde bütün ekonomik ve sosyal politikalara sürdürülebilir çevre hedefinin entegre edilmesi ve bağlantısının kurulması zorunludur. Ülke kalkınmasının büyük ölçüde turizm potansiyeline dayalı olduğu göz önünde bulundurulursa bunun önemi daha da kolay anlaşılabilir. Turizmin gelişmesinde getirilecek ekonomik özendirme önlemlerinin yanı sıra, düzenli ve bozulmamış bir çevre, tüm taşınmaz mallar ile kıyıların akılcı ve dengeli kullanılması, kültürel ve tarihi zenginliklerin korunması, sonuçta sürdürülebilir yatırımların gerçekleştirilmesi için önde gelen koşul olarak değerlendirilmelidir.

Turizm gelirlerini artırmayı hedefleyen, özellikle yatak kapasitesini çoğaltmaya yönelik planlarda, plan kapsamına giren doğal alanlara ilişkin taşıma kapasitesi, eko-sisteme verilen zararlar, gelecekteki insan kitlesinin gereksineceği enerji kaynakları ve enerji üretimiyle yol açılacak doğa tahribatı gibi konuların değerlendirilmesine gereğince önem verilmemektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürü yeterince etkin kullanılmamaktadır. Kıyı şeridinde turistik tesis yığılması ile taşıma kapasitesi zorlanan Girne kenti, artan elektrik gereksinimi üzerine kaplumbağa üreme kumsalında termik santral inşa edilmesi, dengenin doğa aleyhine bozulmasına örnek olarak verilebilir.

KKTC'nin henüz yapılaşmamış ve bozulmamış alanları, kültürel mirasın zenginliği, değişik türde doğal ve insan yapımı çekiciliklerin var olması ise turizmi olumlu yönde etkilemektedir.

14.1.3. Konut ve Fiziki Planlama

Konut, en kısa tanımıyla birey veya ailenin temel gereksinimlerinden birini karşılayan bir barınak toplumsal, ekonomik ve mekansal içeriği olan bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Ülkesel Fiziki Planlama'nın hedeflerinden bir tanesi de ülkedeki konut ihtiyacını karşılayacak, konut alanlarını ve konut politikalarını saptamaktır. Konut politikaları ülkesel kalkınma planlarında belirtilen ve kentsel/bölgesel planlama ile uyum içinde yürütülen amaç, kural ve önlemleri içerir. Konut politikalarının, konut ihtiyacını karşılayacak çözümlerin yanısıra konut çevresinin sorunları ile burada yaşayanların sosyo-ekonomik durumlarına yönelik çözüm önerilerini de kapsamı gerekmektedir.

8-10 Mart 2006 tarihinde Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği tarafından Kuzey Kıbrıs'ta Konut-Sorunlar-Öneriler başlığı altında II. Konut Kurultayı düzenlenmiştir. Kurultayda 9 oturumda 46 bildiri sunulmuştur. Bu çerçevede; konut tasarımı, konut politikaları, sağlıklı konut, çevresel faktörler, planlama modelleri vb. konuta ilişkin tüm konular tartışılarak, irdelenmiştir. Kurultay sonucunda ortaya çıkan öneriler ülkesel fiziki planın hazırlanmasında, konut alanlarının ve konut politikalarının belirlenmesinde bir bilimsel çalışma olarak değerlendirilebilecektir.

Konutla ilgili mevcut mevzuattaki boşluklar ve Lefkoşa dışındaki kentlerin imar planlarının henüz yürürlüğe girmeyişi, kentlerde politikasız ve hedefsiz, dağınık ve çarpık gelişmelere neden olmaktadır. Günümüzde su ve yolu olan her yere parselasyon yaparak inşaat yapılabilmektedir. Böylece bir taraftan ihtiyacın üzerinde parsel açılmakta ve dağınık konut yerleşmeleri oluşmakta, belediye sınırları delinmektedir. KKTC'de inşaat artışına sebep olan bir çok neden vardır. Ancak, Kasım 2002 yılında Annan Planı'nın gündeme gelmesiyle 2003 yılından itibaren bu alandaki gelişmeler daha da bir dikkat çekicidir. Bu dönemde genel inşaat sayısında %100'lere varan artış sözkonusudur (tablo 141).

Tablo - 141 KKTC'de İnşaat ve Parselasyon Adeti

	2002	2003	2004	2005	2006
İnşaat (Adet)	651	846	1,149	1,597	2,097
Arsa (Adet)	27	111	374	455	529

Kaynak: DPÖ İnşaat ve Parsel İstatistikleri

Konut alanındaki plansız büyümenin yanı sıra ülkede artan eğitim faaliyetleri de plansız büyümeden payını almaktadır. Yeni kurulan üniversite ve kolejler, çevrelerinde konut, ticaret ve rekreasyon ihtiyacı yaratmakta ve kentin plansız büyümesini daha da artırmaktadırlar. Yapılan akademik bir çalışmada, 1980-2000 yıllarını kapsayan yirmi yıllık bir sürede yıllık ortalama nüfus artış hızı % 1.62 olarak hesaplanırken, yıllık ortalama inşaat hacmindeki konut ağırlıklı artış hızının %7.38 olarak gerçekleştiği vurgulanmaktadır (Kaynak: KTMMOB Çağdaş Kentler ve Yerel Yönetimler Sempozyumu 2002-Cilt 1-Sayfa 144).

Konut politikası ve bunun bir parçasını oluşturan kentsel ve kırsal alanlarda konut alanlarının planlanması, ülkesel ve kentsel düzeyde toprağın akılcı ve dengeli kullanılmasıyla doğrudan ilgilidir.

14.1.4. Uygulama ve İmar Denetimi

İmar Yasası uyarınca 1992 yılında yayınlanmış Beylerbeyi Emirnamesi, 1993'de yürürlüğe girmiş bulunan Girne Koruma Çevre Planı ve Girne Beyaz Bölge Emirnamesi işlerlik kazanan ilk plan alanı olmaları sıfatıyla sözkonusu bölgelerde planlama onayı sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme Haziran 1999'da yürürlüğe giren Alagadi Özel Koruma Çevre Planı ve 17 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren Lefkoşa İmar Planı da dahil olmuştur. Daha sonra 12 Ağustos 2004 tarihinde yürürlüğe giren Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi'yle, 25 Ekim 2004 tarihinde yürürlüğe giren 2004 Tatlısu-Büyükkonuk Emirnamesi'yle, Ağustos 2005'de 2005 Girne 1. Bölge Emirnamesi'yle Planlama Onayı uygulanan alanlar çoğalmıştır. Son olarak 30 Haziran

2006 tarihinde Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi, Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe giren 2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi'yle, Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe giren 2006 Beşparmak Dağları Geçiş Süreci Emirnamesi'yle, Kasım 2006 tarihinde yürürlüğe giren Girne 2. Bölge Geçiş Süreci Geçici Emirnamesi sözkonusudur.

Planlama onayı ile İmar Yasası'nda tanımlandığı şekliyle taşınmaz mal üzerindeki her türlü gelişme, inşaat, mühendislik, madencilik, tarım faaliyetleri veya üzerindeki binada yapılan herhangi bir nitelik ve kullanım değişikliği, yıkım, Planlama Makamı olarak Şehir Planlama Dairesi tarafından verilecek izne bağlanmıştır.

Planlama alanında planlama onayı ve inşaat ruhsatı ile ilgili karşılaşılan sorunlar;

- Planlama onayından sonra talep edilen kullanım değişikliklerini Belediye, Şehir Planlama Dairesi'nden görüş almadan izin verebilmektedir.
- Bina bitiminden sonra yerel yönetimler tarafından etkin bir denetim yapılmadığından, binalarda kaçak yapılaşma ve değişiklikler devam etmektedir .
- Merkezi Yönetim ve yerel yönetim gerek teknik, gerekse kadro olarak etkin denetim yapabilecek mevcuta sahip değildirler.

Planı bulunmayan tüm yerleşmelerde gelişmelerin denetimi, inşaat faaliyetlerinin mevzuata uygunluğunun denetlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu çerçevede inşaat ve parselleme dosyalarına yerinde de inceleme yaparak görüş verilmektedir. Bu çalışmalar, kentsel ve kırsal tüm yerleşim birimlerinde teknik personel ve donanımın mevcudiyetine bağlı olarak belediyeler veya kaymakamlık aracılığı ile Şehir Planlama Dairesi tarafından Fasıl 96 Yollar ve Binalar Yasası ile yürütülmektedir.

14.1.5. Parasal Kaynaklar

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 1997 yılı sonuna kadar beş yıllık kalkınma planları (daha sonraki yıllarda ise yıllık programlar) aracılığı ile planlı bir kalkınma hedeflenmiştir. Beş yıllık kalkınma planlarının hayata geçirilebilmesi için yıllık programlar hazırlanmıştır. Her program yılında Bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlarda yapılacak kamu yatırımları belirlenmekte ve o yıl için gerekli olan kaynak bütçeye konmaktadır. Parasal kaynaklar serbest bırakılabildiği ölçüde yatırımlar gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Fiziki planların uygulanması da gerekli kaynağın bütçeye konulması ve serbest bırakılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Plan alanlarında yerel yönetimlerin mali açıdan yüklendiği görevler ve kişilere yönelik teşvik uygulamalarında ise süreklilik sağlanamamaktadır.

Yerel kaynakların yanısıra, dış yardımlarla da uygulamalar ve yatırımlar yapılmaktadır. Dış yardımların büyük bir çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sağladığı mali katkı büyük ölçüde altyapı yatırımlarına yöneliktir. Yoğun bir biçimde uygulanmakta olan Karayolları Master Planı bu yatırımlar içinde en güncel olanıdır. Bunun yanında, Lefkoşa İmar Planı kapsamında hazırlanmış bulunan bazı projeler, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Göçmenler Yüksek Komiserliği (UNHCR) yardımları ile uygulanmıştır. Birleşmiş Milletler'in bir yan kuruluşu olan Birleşmiş Milletler Proje Servisi Ofisi (UNOPS) içinde bulunduğumuz dönemde Lefkoşa İmar Planı kapsamındaki Arabahmet Koruma ve Rehabilitasyon Projesi ve Apostolos Andreas Manastırının restorasyon projelerini finanse etmektedir. Arabahmet bölgesi rehabilitasyon projensine USAID; UNHCR ve UNOPS aracılığıyla bugüne kadar 2006 yılı sonu itibarıyla yapılan yatırım miktarı 2 milyon 100 bin doları bulmuştur. Ayrıca, Amerika Bileşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilen ve UNOPS tarafından yürütülen Larnaka'daki Hala Sultan tekkesinin restorasyonu Aralık 2005'de tamamlanmıştır. Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarından, 2006-2011 yılları arasında verilmesi öngörülen ve ilk dilimi 27 Ekim 2006'da serbest bırakılan 259 milyon Euro'luk hibe yardımının da, bu tür çalışmalara katkı koyması beklenmektedir.

14.1.6. 2006 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar

30 Nisan 2006 tarihinde ikinci kez 2006 Nüfus ve Konut Sayımı adı altında Genel Nüfus Sayımı yenilenmiştir. Bu sayımda birinci sayımda yer almayan konuta ilişkin sorular yanında, nüfusun demografik özellikleri, sosyal yapı ve ekonomik özellikler de derlenmeye çalışılmıştır.

Yıllık program ile beş yıllık kalkınma planlarının genel amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanması gereken Ülkesel Fizik Plan'ın tamamlanması ile özellikle çevresel açıdan korunacak alanlar, bununla birlikte milli park alanları, turizm öncelikli yatırım alanları, üretime yönelik yatırım alanları, v.b. diğer sektörler için öncelikli alanlar belirlenmiş olacaktır. Düzenli ve yerinde yatırımı getirecek olan Ülkesel Fizik Plan aynı zamanda ülkenin "Fiziki Kullanım Haritası" olup, sektörel bazda yapılacak olan master planların da temelini oluşturacaktır. Söz konusu planın 2007 yılında bitirilmesi için ciddi çalışma başlatılmıştır. Bilindiği üzere Ülkesel Fizik Plan hazırlama yetkisi 55/1989 sayılı İmar Yasası ile Şehir Planlama Dairesi'ne verilmiş, ancak Daire'nin 1992 yılında başlattığı çalışmalar başta teknik nedenlerden olmak üzere geçtiğimiz program döneminde de bir türlü sonuçlandırılmamıştır.

KKTC'nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına, sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına bir araç olarak katkıda bulunacak kentlerin İmar Plan çalışmaları geçtiğimiz Program Dönemi'nde de sürdürülmüştür.

"Başkent Lefkoşa İmar Planı'nın uygulanmasını kolaylaştırmak, gerek planlama makamı gerekse belediyelerin ve kaymakamlıkların uygulamada karşılaştıkları sıkıntıları gidermek, vatandaşların planın uygulamadaki zayıflıkları nedeniyle oluşabilecek hak kaybını gidermek, planın stratejisini güçlendirmek, uygulanabilmesi için planda öngörülen mekansal teşviklere işlerlik kazandırmak ve uygulanabilir hale getirmek amacıyla" toplam 17 maddede ele alınan değişiklik önerileri hazırlanarak, 8 Ağustos 2005 tarihinde yasal süreçler tamamlanıp Birleşik Kurul tarafından onaylanmıştır. İkinci aşama olarak BLİP'nin esasına ilişkin değişikliklerin yapılması süreci devam ettirilmiştir. Bu bağlamda Planlama Makamı'nın "BLİP Değişiklik Raporu" halkın katılım ve onayına sunulmuştur.

Girne İmar Planı ve kent merkezine yönelik çalışmalar Girne Koruma Çevre Planı ve Beyaz Bölge Emirnamesi çerçevesinde gelişmelerin kontrol edilmesiyle sürdürülmüştür. Bu dönemde Girne ilçe sınırları içerisinde dört yeni emirname daha yayınlanmıştır: Ekim 2006'da, "Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi" yayınlanarak, emirname bölgesindeki Ağırdağ, Boğazköy, Kömürcü, Pınarbaşı, Dağyolu, Göçeri, Aşağı ve Yukarı Dikmen ile Taşkent'te tarım alanları, doğal kaynaklar, tarihi ve kültürel zenginliklerin konut kullanım amaçlı yoğun ve düzensiz gelişmelere karşı korunması öngörülmüştür. "2006 Beşparmak Dağları Aküferi Koruma Geçiş Süreci Emirnamesi" yayınlanarak; emirname bölgesindeki su kaynakları ve orman alanlarının turizm ve konut amaçlı gelişmelere karşı tehdidin azaltılması amaçlanmıştır. Kasım 2006'da "Girne 2. Bölge Geçiş Süreci Geçici Emirnamesi" yayınlanarak, Karşıyaka-Bahçeli arasındaki planlama çalışmalarının daha düzenli yapılması hedeflenmiştir.

Gazimağusa İmar Planı çalışmaları devam etmiştir. Mevcut durum raporları çıkarılarak planlama çalışmaları için öneriler getirilmiş ve 1/25000 ile 1/50000 ölçekli haritalar çıkarılarak sektörel bazda analizler yapılmıştır. Geline aşamada planın, 2007 yılında yasallaşma sürecini tamamlaması öngörülmüştür. Halen çalışmalar suriçi ve eski eserlere yönelik koruma planlarıyla devam etmekte, arazi kullanımı ve kat yükseklik dağılımıyla ilgili çalışmalar sürdürülmekte, belediye ile işbirliği yapılmakta, ayrıca Doğu Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi ve öğrencilerinin de katılımıyla çalışmalar yapılmaktadır.

Güzelyurt Bölgesi'nde ODTÜ Kampüsünün yapılmasıyla meydana gelen gelişmenin kontrol altına alınması için planlama çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmaların amacı narenciye alanlarının ve verimli tarım topraklarının yanlış amaçlar için kullanılmasının engellenmesiyle kontrollü gelişmenin sağlanması için çalışmalar tamamlanmıştır. Bu çerçevede; Güzelyurt/Kalkanlı'da 3000 bin dönümlük bir alan, turizm ve üniversiteye yönelik yatırım alanı olarak planlanmıştır. "Güzelyurt Bölgesi İktisadi Kalkınma Planı" adıyla hazırlanacak plan, KKTC için bir ilk niteliğini taşıyor. Söz konusu planla önce bölgeye altyapı götürülecek, yollar yapılacak, emirnameyle plan hazırlanacak ve en sonunda yatırımlar başlayarak planın tamamlanması sağlanacaktır.

Karpaz Planlama çalışmaları çerçevesinde mevcut çalışmalar devam ettirilmiştir. Haziran 2006 tarihinde "Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi" yayınlanarak; bölgedeki

doğal kaynakların, turizm gelişme alanlarının baskı ve düzensiz gelişimine karşı korunması öngörülmüştür.

Diğer yerleşmelerde planlama çalışmaları için gerekli fiziki, sosyal ve ekonomik veri tabanının oluşturulması ve bu çalışmaların bilgisayar ortamında haritalara işlenmesine yönelik altyapı çalışmalarına devam edilmiştir. Lefkoşa İmar Planı çerçevesinde öngörülen bazı projelerin uygulanmasına devam edilmektedir. Bu çerçevede 1985 yılında başlatılan “Arabahmet Mahallesi Koruma ve Rehabilitasyon Projesi” Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) sağladığı finansman ile sürdürülmüş, 1998 yılından itibaren ise projenin finansmanını UNOPS devam ettirmiştir. Projeye bölgenin canlanması, sosyal ve kültürel değerlerin korunması öngörülmektedir. Bu projeye 2006 yılı programı döneminde de devam edilmiştir. Lefkoşa İmar Planı’nda yer alan koruma çalışmaları için gerekli bazı yatırımlar yapılmış, bazıları ise kaynak yetersizliğinden yapılamamıştır. Lefkoşa Belediyesi, Şehir Planlama Dairesi ve Eski Eserler Dairesi’nce yapılan restorasyon projeleri ve uygulama çalışmaları sürdürülmüştür.

Avrupa Komisyonu tarafından serbest bırakılan mali yardım fonları çerçevesinde, başkent Lefkoşa’nın altyapı çalışmalarının süratle tamamlanması için çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.

KKTC’nin diğer bölgelerinde bulunan eski eserlerin belirlenmesi, korumaya alınması, roleve ve restorasyon çalışmaları devam etmiştir. Bu çerçevede yine UNOPS’un katkılarıyla Apostolos Andreas manastırı ile Güney’de kalan Hala Sultan tekkesinin restorasyonu sürdürülmüştür. Geline aşamada manastırın ek binalarının restorasyonu tamamlanmış, bahçe düzenlemeleri yapılmış ve restorasyonun son aşaması olan manastır ile içindeki küçük kilisenin bitirilmesi hedeflenmiştir. Hala Sultan Tekkesi’nde ise yardımcı binaların tamir ve yenilenmesi, çevre düzenlemesi, cami, anıtkabir ve minarenin restorasyonu tamamlanarak hizmete açılmıştır.

14.2.Sorunlar

KKTC’de 15 Aralık 1996 tarihinde ilk kez geniş kapsamlı bir Genel Nüfus Sayımı yapılmış olmasına rağmen, planlama çalışmalarında kullanılması gereken sosyo-ekonomik yapıya ilişkin düzenli verilere ulaşmak şehir plancıları açısından istenilen düzeyde olmamıştır. Bu eksiklik her düzeyde plan çalışmalarının yürütülmesinde bazı zorluklara neden olmaktadır. 2006 Nüfus ve Konut Sayımı verileri henüz hizmete sunulmamıştır.

KKTC’de genel anlamda planlama çalışmaları yaşamın ve değişimin gerisinde kaldıklarından mevcut duruma yanıt verememektedirler.

Fiziki planlamanın önemi, devletin genel politikası içerisinde olması gereken önem ve önceliğe ulaşamamıştır. Buna bağlı olarak 1989 yılında yürürlüğe giren İmar Yasası uyarınca Planlama Makamı olarak görevlendirilen Şehir Planlama Dairesi’nin, temel misyonu olan plan yapma işlevini yerine getirecek bir biçimde (nitelik ve nicelik açısından) örgütlenmesine, teknik donanımının sağlanmasına uzunca bir dönem gereken önem verilmemiştir.

Eski Eserler Dairesi de yüklendiği görevleri etkin bir biçimde yerine getirebileceği nitelik ve nicelik açısından yeterli bir örgütlenmeye sahip değildir. 60/94 sayılı Eski Eserler Yasası ile gerek oluşum gerekse kapsam açısından oldukça yetkili ve etkili duruma getirilmiş bulunan Anıtlar Yüksek Kurulu da, tamamıyla Eski Eserler ve Müzeler Dairesi’nin olanakları ile çalıştığından ötürü, yasa ve tüzüklerin kendine yüklediği görev ve yetkileri yerine getirmekte zorluk çekmektedir.

Fiziki planlarla yakinen ilgili olan Çevre Koruma Dairesi, Turizm Planlama Dairesi ve Yerel Yönetimler, gerek örgütlenme biçimi gerekse kadroları istenilen görevleri yerine getirebilecek boyutta değildir.

Fiziki planların yapılıp hayata geçirilmesi için yasal çerçeve oluşturan İmar Yasasına rağmen, uygulamada gereksinim duyulacak araçlar mevcut değildir. Caydırıcı ve özendirici tedbirler, gelişme hakkının devredilmesi, emlak vergilerinin plan kararlarını teşvik edecek bir biçimde düzenlenmesi v.b eksiklikler gözlemlenen sorunlardır. Bugün eksiklik olarak tanımladığımız araçlar, üzerinde yeterince durulmadığı takdirde yarın karşımıza ciddi uygulama sorunları olarak çıkacaktır.

Fiziki gelişme ve imar faaliyetlerini genel olarak veya kendi özel ilgi alanları açısından yönlendiren, denetleyen yasalar (İmar Yasası, Eski Eserler Yasası, Çevre Yasası, Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası, Teşvik Yasası, Belediyeler Yasası, Fası 96 Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası ve bu yasaları tamamlayan tüzükler) arasında yetki çatışması ve karmaşası yaşanmaktadır.

Yasalar arasındaki yetki karmaşasının yanısıra, icraatları fiziki gelişmeyi yönlendirmek ve denetlemeye yönelik olan kurumlar (Belediyeler, Şehir Planlama Dairesi, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Çevre Koruma Dairesi, Turizm Planlama Dairesi, Karayolları Dairesi, Polis, Savcılık, v.b.) arasında yeterli iletişim, eşgüdüm ve işbirliği eksikliği, uygulama aşamasında ve sonrasında büyük sıkıntılara neden olabilmektedir.

Fiziki planların (büyük ölçekli ülkesel fiziki plan, imar planları) yapımı ve yönlendirilmesi ile ilgili tıkanıklıkların aşılamaından dolayı Şehir Planlama Dairesi, zaman içinde daha küçük ölçekli (daha dar kapsamlı) planların yapılıp uygulanmasına yönelmiştir. Bu eğilim, büyük ölçekli planların hazırlanması sürecinin daha da yavaşlamasına neden olmuştur. İmar Emirnameleri de bu bağlamda geçici düzenlemeler olarak kullanılmaktadır.

Gerek ülkesel fiziki plan, gerekse Lefkoşa dışındaki kent imar planlarının tamamlanamayışı veya hiç yapılmamış olması nedeniyle, imar faaliyetleri ve fiziki gelişmeler Fası 96 Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası kuralları çerçevesinde özel sektörün istek ve eğilimleri doğrultusunda meydana gelmekte, gerek kentlerde gerekse kırsal alanlarda dağınık, düzensiz ve plansız bir yapılaşma ortaya çıkmaktadır. Plansız ve dağınık yapılaşma sonucunda, bu alanlara diğer sosyal hizmetlerin gitmesi konusunda sorunlar yaşanmakta, altyapı maliyetleri de artmaktadır.

İmar faaliyetleri ve fiziki gelişmelerde özel sektör inisiyatifinin ağırlıklı olması, kısa/uzun vadeli parasal değerlerle ölçülebilen ekonomik çıkarların, toplum çıkarlarının önünde tutulmasına yol açmakta, plan çalışmalarının getirmeye çalıştığı düzenlemeler etkisiz hale gelmektedir.

Başkent Lefkoşa İmar Planı'nın uygulanması arzu edilen düzeyde gerçekleştirilememektedir. Bu alandaki sıkıntılar; sorunlara çözüm üretmekteki yavaşlık, siyasilerin plana yönelik kaynak yaratmadaki istek ve yetersizlikleri, kişisel çıkarların toplum çıkarları önünde yer almaya devam etmesi, yasal-örgütsel ve parasal altyapının yeterli düzeyde olmayışı, planda yapılması öngörülen işlerin hangi bütçe ve program yılında yapılacağına belli olmayışı, sorumlu olarak işaret edilen kurumların bunları yapacak iradeyi ortaya koyamamaları, Plan'ın uygulanması aşamasında Şehir Planlama Dairesi ve Belediye'nin her türlü teknik donanım ve personel eksikliği, merkezi yönetimle Belediye arasındaki yetki uyumsuzluğu sıkıntılarının kaynağını oluşturmaktadır.

Toplum yararına ayrılan arazilerin amaç dışı kullanımından dolayı okul, yeşil alan gibi kentin ihtiyacı olan sosyal altyapı alanları gelişmemektedir.

Şehirlerarası Trafik Master Plan'ı yanında, şehiriçi trafik master planının olmayışı büyük bir eksikliklerdir. Bazı iyileştirmeler yanında özellikle Lefkoşa trafiğindeki keşmekeş devam etmektedir.

Ülkemizin Deprem Kuşağı üzerinde yer almış olması, imar planlarının buna göre düzenlenmesini, inşaatlarda zemin etüdünün yapılması ve inşaatlarda kullanılan malzemenin denetimini zorunlu kılmaktadır. Bu alandaki çalışma ve yasal eksiklikler devam etmektedir.

Yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi altyapısı olmayan veya tamamlanmayan bölgelerin gelişmeye açılmaması ve verilen inşaat izinlerinin durdurulması gerekmektedir. Bugünkü haliyle altyapısız inşaat patlaması sağlıklı ve sürdürülebilir gelişme açısından tehdit oluşturmaktadır.

Düzensiz ve dağınık gelişme sonucunda, tarımsal araziler yapılaşmaya açılmakta, tarihi ve doğal çevre bozulmakta ve kentler önemli bir kimlik sorunu yaşamaktadır.

Tarihi kentsel alanlar, özellikle Lefkoşa Suriçi ve Gazimağusa Suriçi ciddi boyutta bozulma ve yok olma sürecini yaşamakta, yer aldıkları kentlerin bir parçası olarak, plansız gelişmeden olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Tarihi ve kültürel mirasın korunması, yalnızca anıtsal binalarla sınırlı veya bina ölçeğindeki koruma faaliyetlerinden oluşmamalıdır. Günümüzdeki koruma ile ilgili planlama anlayışı, yalnızca korunacak alanla sınırlı olmadığından kent bütünü içinde ele alınıp planlanması gerekmektedir.

Ülke, kent ve bölge ölçeğinde yapılan plan çalışmalarının sürekliliğinin ve uygulanmasının (planlama - uygulama - yönetim- planların gözden geçirilmesi şeklinde) sağlanması gerekmektedir. Kaldı ki kendi yaptığımız planlara uymamak da bir zaafiyet olarak ortaya çıkmaktadır.

Fiziki Planların büyük yatırım gerektiren kararlarının fiiliyata dönüştürülmesi, büyük ölçüde dış kaynaklı yatırımlara bağlıdır. Özel sektörün mali gücünü, plan kararlarının uygulanmasını sağlayacak doğrultuda kullanmasını özendirerek yasal ve örgütsel çerçeve yeterince bulunmadığı için, plan kararlarının hayata geçirilmesi tamamen kamu sektörünün yatırım karar ve olanaklarıyla sınırlı kalmaktadır.

Dış kaynaklı (USAID, UNDP, UNOPS ve AB Komisyonu'nun yapısal fonlarıyla ilgili) yardımlar Rum tarafının engellemeleri ve KKTC'nin tanınmamasından dolayı yeterince alınamamaktadır. Büyük ölçüde dış kaynaklara bağımlı olma, plan ve programlarda sapmalara neden olabilmektedir.

Tarihi Çevre Koruma Planları'nın uygulanabilmesi, tamamıyla kamu sektörünün yatırımlarına endekslendiği için çoğu zaman yeterli mali kaynak ayrılamamaktadır. Bazı durumlarda ise parasal kaynaklar aktarılmadığı için koruma amaçlı ayrılan paralar yatırıma dönüştürülememektedir. Bu bağlamda Eski Eserler ve Müzeler Dairesi kullanımına ayrılan TC kaynaklı yatırım projesi ödenekleri, 1992 -1996 yılları arası para aktarımı yapılmadığından bu kaynaklar kullanılamamıştır. 1995 yılından itibaren Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin kullanımı amacıyla eski eserler fonu kurulmuştur. Bu fonun oluşumu ile mahalli bütçeden sağlanan kaynak aktarımı bazı yıllardan itibaren tamamen durdurulmuştur.

15. İskan ve Rehabilitasyon, Sosyal Konut

İskan ve topraklandırma uygulamaları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti denetim ve yönetimindeki bölgede yabancılara ait terkedilmiş konut, küçük işyeri, tarımsal kaynak, arsa ve benzeri taşınmaz malların; mülkiyet, tasarruf, işletme şekli ve işletmelerle ilgili yapının verimlilik ve sosyal adalet ilkelerine uygun olarak düzenlenmesidir. Kısacası bu uygulamalarla göçmen, şehit ve hadise kurbanı kişilerin en yakınları, malul gazi ve iktisaden güçlendirilecekler tanımına giren ailelerin sağlık koşullarına uygun birer konuta sahip kılınmaları, çiftçi tanımına giren topraksız ve az topraklı haksahibi ailelerin topraklandırılarak üretici duruma getirilmeleri ve küçük esnaf, sanatkar ve benzeri meslek sahiplerinin mesleklerini icra edebilecekleri birer küçük işyerine kavuşturulmaları amaçlanmıştır.

Eşdeğer ise; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları dışında kalan veya sınırları içerisinde olup da her türlü tasarrufu askeri bakımdan sakıncalı görülen taşınmaz malı bulunanlara, ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bölgesindeki taşınmaz malı Rumlar tarafından hasara uğratılmış veya Rumların zor kullanması sonucu terkedilmekten ötürü hasara uğramış malı bulunanlara, bu mallarına veya hasar değerlerine karşılık eşdeğerde başka mal verilmesi işlemidir.

Sosyal konut; kendi öz kaynak ve geliri ile konut sahibi olamayan dar ve sabit gelirli kesimlerin Devlet, kooperatifler, meslek örgütleri ve yerel yönetimlerce barınma gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde standartlaştırılmış boyut ve nitelikte, sağlık koşullarına uygun olarak yapılan konut şeklinde tanımlanmaktadır.

15.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

15.1.1. Eşdeğer ve Tahsis Uygulamaları

Eşdeğer; kısaca Güney Kıbrıs'ta mal bırakan yurttaşlarımızın, bu mallarına karşılık Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde aynı değerde mal alması olarak da tanımlanabilir. 41/1977 sayılı İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası'nın 1.10.1977 tarihinde yürürlüğe

girmesiyle bu konuda yasal zemin oluşturulmuştur. Yasayla ilgili tüzüklerin çıkarılması ve Saptama Değerlendirme Tazmin Komisyonları'nın oluşumu ile uygulamaya başlanmıştır.

Toplumumuzun büyük bir kesimini ilgilendiren eşdeğer uygulamalarına hız kazandırmak, mülkiyet işlemlerini süratle tamamlamak ve yoğun müracaatları değerlendirmek üzere 1982 yılında iki adet olarak oluşturulan Saptama Değerlendirme ve Tazmin Komisyonları, 1985 yılında beşe yükseltilmiş, yoğunluk giderildikten sonra tekrar üç olarak düzenlenmiştir. Bugün gelinen noktada 3 adet komisyon görev yapmaktadır.

İlk askı tarihi olan 20.11.1982 tarihinden 31.10.2006 tarihine kadar yapılan eşdeğer işlemleri özeti aşağıdadır.

Tapu Dairesine yatırılan dosya sayısı	40537 + 346 = 40883
Danışma Kurulu ve SDT'den geçen dosya sayısı	40360
Açılan Dosya Sayısı (DD)	36427
Sonuçlanan Dosya Sayısı	31917
Feragat Bekleyen Dosya Sayısı	4510

Bu verilere göre Eşdeğer'e ilişkin sonuçlanan dosya sayısı, bu dosyaların tekabül ettiği açılan dosya sayısı dikkate alındığında %87.61 oranında kişinin eşdeğer sorununun bitirildiği anlamına gelmektedir. Danışma Kurulu ve SDT'den geçirilen dosya sayısı ise Tapu Dairesi'ne yatırılan eşdeğere ilişkin dosya sayısı dikkate alındığında, dosya bazında elden geçirilen dosya sayısı %98.72 oranında olduğu görülmektedir. Bu arada, 2006 yılı sonu itibarıyla halen kullanılmayan 2.5 milyar eşdeğer ve feragat vermeyen 2 milyar olmak üzere toplam 4.5 milyar eşdeğer puanı sözkonusudur. Bilindiği üzere, Güney Kıbrıs'taki, mallarına karşılık haksahiplerine dağıtılan toplam eşdeğer puanı 15,590,331,375 olarak bilinmektedir.

Eşdeğerde mülkiyet verme işlemleri, eşdeğer dosyaları dışında rezerv kaynaklardan kaynak paketi ilan edilmesi suretiyle yapılmaktadır.

41/1977 sayılı İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası, zaman zaman uygulamada görülen tıkanıklıkların giderilmesi amacıyla bugüne kadar oniki kez değişikliğe tabi tutulmuştur. Bu çerçevede ön plana çıkan değişiklikler sözkonusu olmuştur.

27/1982 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası; Mücahit, Mukavemetçi ve TBK Mensuplarına da hizmetlerine karşılık hak edecekleri puan karşılığında mal verilebileceği, yeni haksahibi yapılamayacağı ve mal değerlendirme çalışmaları konusunda bazı düzenlemeler getirmiştir.

İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası 24/1991 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile önemli bir değişikliğe daha tabi tutulmuştur. Eşdeğer'den hak sahibi olanlara, terkedilen taşınmaz mallarına karşılık olarak mülkiyet verilirken, ilk kez Tahsisten haksahibi olanlara da mülkiyet verilmesi gündeme getirilmiştir. Bu değişiklik ışığında tahsisten haksahibi olanlara ellerinde tuttukları bir konut ve bir küçük işyeri veya bir konut ve yöre normu kadar tarımsal kaynağın toplam puan miktarı 2,000,000 puanı aşmaması halinde mülkiyet verilmeye başlanmıştır. Puan karşılığı olarak verilmeyen bu mallar için mülkiyet verilirken ileride Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek ödenmesi gereken puan miktarı Tapu kütüklerine yükümlülük olarak kaydedilmiştir. İsteyen haksahipleri puan satın almak suretiyle bu yükümlülüğü kaldırıp devir işlemi yapabilmişlerdir.

24/1991 Sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile 1991 yılında başlayan tahsisten haksahiplerinin mülkiyet çalışmaları 31.10.2006 tarihi itibarıyla aşağıdaki gibidir.

Açılan Dosya Sayısı	19210
Sonuçlanan Dosya Sayısı	12520
İptal Edilen Dosya Sayısı	5854
Kalan Dosya Sayısı	836
- T Cetveli Çıkan	679
- T Cetveli Çıkması Bekleyen	157

Bu durumda iptal edilen 5854 dosyanın düşülmesiyle, açılan dosya sayısı 13356 olup, sonuçlanan (tümüyle tamamlanan) dosya sayısı olan 12520'ye göre bu alandaki çalışmaların %93.74 oranında tamamlanmış olduğunu görürüz. Tahsisten Mülkiyet çalışmaları feragatta bekleyen 679 dosyanın tamamlandığı da dikkate alınırsa çalışmaların

%98.82 düzeyinde bitirildiği söylenebilir. Tahsisten Mülkiyet dosyaları SDTK tarafından yürütülmektedir.

17/1992 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile de mal değer belgesi ile puan belgesi eşitlenerek, her türlü puan belgesinin eşit muameleye tabi tutulması sağlanmıştır. Ayrıca her türlü puanla kaynak paketlerine müracaat imkanı verilmiştir. Altıncı dereceye kadar olan Malul Gazilere de bir konut veya 500,000 puan değerinde kaynağın kesin tasarruf belgesi verilebileceği bu düzenlemede yer almıştır.

Mücahit, Mukavemetçi ve TBK mensupları için hazırlanan, Mücahitler, Mukavemetçiler ve TBK Mensupları Hak Sahipleri Tespit tüzüğü çerçevesinde verilen puan belgelerinin de 17/1992 sayılı İTEM (Değişiklik) yasının yürürlüğe girmesi ile müracaat işlemleri başlatılmış ve bu haksahiplerinin yasal tasarrufunda bulunan taşınmaz mallara da koçan almaları sağlanmıştır. Ayrıca yasal tasarruflarında kaynak bulundurmamayanlar da bu puan belgeleri ile kaynak paketlerine müracaat ederek kaynak alabilmişlerdir (tablo 142). Gelineen noktada eritilen puan miktarı, sağlıklı bilgisayar kaydı olmadığı için verilememektedir.

Tablo - 142 Mücahit ve Mukavemetçi Puan Belgeleri¹

	Bölge	Puan	Kişi
1. Mücahit + TBK	Lefkoşa ..	20,465,471,472	29,472
	Gazimağusa ..		
	Girne ..		
	Güzelyurt ..		
2. Mukavemetçi		988,859,903	6,130
Toplam		21,454,331,375	35,602

¹12.06. 2006 rakamlarıdır.

Kaynak : İçişleri Bakanlığı

52/1995 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile daha önce yükümlü olarak tahsisten haksahiplerine verilen tapuların 1 puan= 20 TL'sı ödemek suretiyle serbest kalması sağlanmıştır. Bu değişiklikle, mal sahipleri tahsisinde bulunan bir konut ile bir küçük işyeri veya bir konut ile bir norm arazinin puan değeri 2,000,000 puan'ın altında ise

1 puan= 20 TL'sı ödemek suretiyle mülkiyet almaları sağlanmıştır. Yukarıda belirtilen ölçülerde malın puan değeri 2,000,000 puanın üzerine çıkması halinde de 2,000,000 puanın üzerindeki miktar için puan satın alınmak suretiyle de mülkiyet işlemleri yürütülmüştür. Ayrıca bu yasa ile yapılan diğer bir değişiklikle İskan Encümeni oluşturularak kaynak paketlerinin dağıtımı, tahsis ve kira kararlarının alınması yanında münferiden mal verme görev ve yetkisi de Encümen'e verilmiştir.

39/1998 Sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası'yla Yasa'da en son yapılan değişiklikle 13 Ağustos 1995 tarihinden önce tasarrufunda kira yolu ile konut ve işyeri bulduranların mülkiyete yönelik işlemleri başlatılmıştır. Ayrıca, bu yasanın yürürlüğe girdiği 14 Temmuz 1998 tarihinden önce T cetveli çıkıp da koçan başvuru dilekçelerini vermeyenlere 6 ay içinde başvuru hakkı verilmiştir. Nüfusundan dolayı norm üzerinde kaynak alanlarla, tahsisten haksahibi olup da norm dahilinde iki milyon puanın üzerinde mal tutanlar, her türlü puan temin ederek veya satın alarak işlemlerini tamamlayabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, Güney Kıbrıs'ta taşınmaz malı olup da bugüne kadar müracaat edemeyenlere de bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak koçan veya araştırma belgeleriyle yeniden süre sınırlaması konmadan başvurmaları temin edilmiştir. Bu çerçevede Güney mallarından mülkiyet ve puan değeri saptanan bir miktar taşınmaz mal, varsa itirazlara fırsat vermek amacıyla ilgili yerleşim birimlerinde Saptama, Değerlendirme ve Tazmin Komisyonu'nca 1 Temmuz 2002 tarihinde askıya alınmıştır. Yurtdışında yaşayanların da bu çerçevede temsilciliklerimize başvurmaları sağlanmıştır. Aralık 2003 tarihi itibarıyla Tapu Dairesi'nde 346 yeni dosya açılmıştır.

Daha sonra yeni bir İTEM (Değişiklik) Yasa Tasarısı 21 Mayıs 2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak halkın bilgisine getirilmiş ancak ileriye götürülemediği görülmüştür.

Bilindiği üzere, 40 yılı aşkın bir süreden beri siyasi çözüm bekleyen Kıbrıs sorununun en temel konularından bir olan mülkiyet sorununa, 1 Temmuz 2003'de KKTC Meclisi'nde onaylanarak yürürlüğe giren 49/2003 sayılı "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hudutları Dahilinde Kalan ve Anayasa'nın 159'uncu Maddesinin 4'üncü Fıkrası Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini" yasasıyla yeni bir boyut getirilmiştir. Buna göre, kuzeydeki Rum mallarına tazminat veya takas yoluyla mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması öngörülmüştür. Tazminat veya takas için başvuruda bulunmayan Rumların mülkiyet talepleri ise çözüm sonrasına ertelenmeye çalışılmıştır. Yasaya göre Rumların tazminat

veya takas talebiyle ilgili olarak, bir yıl için yasa çerçevesinde 30 Temmuz 2003 tarih ve E-1623-2003 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulan Komisyona başvurabilmelerine olanak sağlanmıştır. Bu karar, 1 Temmuz 2004'den itibaren sürenin dolmasıyla birlikte yeniden bir yıl süreyle Bakanlar Kurulu kararıyla uzatılmıştır.

Daha sonra meydana gelen siyasi ve hukuki gelişmeler sonucunda Rum malları için tazminat ve takas yanında, mal iadesini de öngören yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. KKTC mülkiyet rejminde uluslararası hakukun gereklerini yerine getirme ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından da iç hukuk olarak kabul edilmesi hedefiyle yeni bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. 22 Aralık 2005 tarih ve 222 sayılı Resmi Gazete'nin Ek I'inde yayımlanarak yürürlüğe giren 67/2005 sayılı "Anayasanın 159'uncu Maddesinin (1)'inci Fıkrasının (b) Bendi Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Yasası" (Mülkiyet Yasası)'yla mülkiyet veya kullanım hakkı gerçek veya tüzel kişiye ait olmayan; konumu ve niteliği uyarınca ulusal güvenliği, kamu düzenini ve kamu yararını tehlikeye düşürmeyecek taşınmaz malların hemen iadesini. Tahsisten kullanımda olan veya inkişaf edilmiş malların iadesi yönünde karar alınması halinde, iadenin çözüm sonrasına ertelenmesini. Eşdeğer karşılığı tutulan malların iade kapsamı dışında tutulmasını. Tazminata karar verilen mallarla ilgili miktarın devlet adına İçişleri Bakanlığı tarafından ödenmesini ve eski mal sahibi Rum'un mülkiyet hakkının ortadan kalkmasını düzenleyen yasa uygulamaya girerken, 49/2003 sayılı yasa da yapılan işlemlere hanel gelmeksizin yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Yasayla oluşturulan Taşınmaz Mal Komisyonu'na Kuzey'de kalan eski Rum mallarıyla ilgili başvurular devam etmektedir. Komisyonun AİHM tarafından iç hukuk olarak kabul edilip edilmeyeceğini, sürecin ve Komisyon'un çalışmaları belirleyecektir. 7 Aralık 2006 tarihi itibarıyla Komisyona 81 başvuru yapılmış olup, 10 başvuru sonuçlandırılmıştır. Buna göre 3 mal başvurusu için iade kararı, 7 başvuruya ise tazminat kararı alınmış ve uygulanmıştır.

15.1.2. Diğer Uygulamalar

İskan ve Rehabilitasyon Dairesi'nin esas görevlerinden birisi de, rezerv kaynaklardan kaynak paketi hazırlamak suretiyle ellerinde puan bulunan haksahiplerine kaynak dağıtımıdır. Kaynak Paketleri 1982 yılından beri hazırlanmakta olup bugüne kadar 20 Kaynak Paketi ilan edilmiştir (tablo 143).

Tablo - 143 Kaynak Paketleri ¹

Paket No	Askı Tarihi	Puan Değeri	Eritilen Puan	Açıklanan Kaynak Adedi	Verilen Kaynak Adedi
1	..	26,122,299		122	..
2	..	34,979,743		152	..
3	06.10.1983	51,258,375		207	..
4	02.06.1984	140,999,366		292	..
5	27.03.1985	42,644,932		192	..
6	15.04.1986	37,042,328	500,000,000	208	..
7	06.01.1987	45,639,087		257	..
8	13.11.1987	159,427,546		808	..
9	26.09.1988	163,824,147		1,110	..
10	28.04.1989	34,136,522		60	..
11	04.09.1989	1,490,523,632	262,781,097	8,514	..
12	08.02.1990	1,287,683,687	366,987,296	4,385	..
13	13.04.1990	311,329,098	92,887,830	1,113	10,487
14	13.05.1991	1,858,891,362	375,226,748	12,233	..
15	16.10.1991	3,904,382,312	295,835,381	23,160	..
16	15.06.1992	2,445,633,129	353,273,781	19,634	..
17	01.03.1993	1,807,365,518	495,647,589	16,643	3,120
18	19.09.1995	637,123,664	383,506,252	5,673	2,769
19	09.02.1998	1,849,155,844	768,564,592	30,330	7,358
20	05.06.2001	918,142,635	420,549,875	7,347	3,108
Toplam		17,256,304,226	4,809,372,504	132,440	26,862

¹31.12 2006 rakamlarıdır.

Kaynak: İçişleri Bakanlığı

1-9'uncu Kaynak Paketleri Saptama, Değerlendirme ve Tazmin Komisyonu tarafından, 10-16'ncı Kaynak Paketleri Eşdeğer Tazmin Komisyonu tarafından, 17-18-19'uncu Kaynak Paketleri İskan Encümeni tarafından değerlendirilmiştir. İskan Encümeni Başkanlığı tarafından son açılan 20'inci Kaynak Paketine 5 Haziran 2001-31 Temmuz 2001 tarihleri arasında müracaat kabul edilmiştir. 20'inci paketle ilgili çalışmalar tamamlanmıştır. Bu arada, İçişleri Bakanlığı 29 Ocak 2004 tarihinde yaptığı bir duyuruyla "Bu güne kadar ilan edilen kaynak paketlerine müracaat ederek kaynak alamayan veya herhangi bir şekilde eşdeğer mal dağıtımından faydalanamayan ve/veya mal değer belgesindeki puanları ile kısmen mal alabilen kimselerin" mevcut durumunu belirlemek üzere çalışma başlatmıştır.

Mülkiyet verme işlemlerinin bir yöntemi de, kira ile tasarruflarında konut veya işyeri bulunduranlara bu kaynakların koçanın verilmesidir. 52/1995 sayılı İTEM (Değişiklik) yasası 42 A maddesi ile bu tür kaynak tutanlara puan yatırmak suretiyle mülkiyet hakkını getirmiştir. 52/95 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasasından önce yaklaşık 4113 kaynak , kira yöntemiyle ihtiyaçlı kişilerin kullanımına verilmiştir. 31 Ekim 2006 tarihi itibarıyla bunlardan 3967 kişi koçan talebinde bulunmuş ve 2389 kişinin işlemleri tamamlanarak koçan işlemleri için Tapu Dairesi'ne aktarılmıştır. İşlemde olan dosya sayısı 1578'dir. Halen köylerimizde mevcut tamire muhtaç binalar, yetişen gençliğin konut ihtiyacını karşılamak üzere ihtiyacı olan evli çiftlere, tamirlerini kendileri yapmak şartıyla kiralanmaktadır.

Henüz dağıtılmayan ve sahihsiz olan, yabancılara ait rezerv tarımsal kaynaklar, 41/1977 sayılı İTEM Yasası'nın 40(B) maddesi tahtında ekonomiye katkı sağlamak amacıyla, mevsimlik olarak yöre halkına İskan ve Rehabilitasyon Dairesi Müdürlüğü'ne bağlı Merkez Tarımsal Şubesi aracılığıyla kiralanmaktadır. Her yıl Ekim döneminde yaklaşık 35,000 dönüm arazi icarlanmaktadır. İskan ve Rehabilitasyon Dairesi, 2006-2007 sezonunda mevsimlik olarak kiralayacağı bu tür kaynaklarla ilgili 17 Temmuz – 4 Ağustos 2006 tarihleri arasında duyuru yapmıştır.

Çeşitli dönemlerde mülkiyet işlemlerini hızlandırmak amacıyla değişik yöntemlerle kaynak dağıtımı yapılmıştır. Dağıtılan bu kaynakların dökümü aşağıda tablo 144'de görülmektedir.

Tablo - 144 Kaynak Dağıtımları¹

Yöntem	Yıllar	Dosya Sayısı	Eritilen Puan Miktarı
1. Kaynak Paketi	1982-2001	20,920	3,588,191,038
2. Münferiden Mal Verme	1989-2001	2,610	242,187,207
3. Belgelenmiş Devir Sistemi	1983-1988	5,233	1,316,651,082
4. Eşdeğer Tazmin Komisyonu	1989-1993	2,011	606,674,604
5. Tahsisten Haksahibi	1989-1992	154	87,038,645
6. Şehit Hadise Kurbanı	1982-2001	1,195	682,106,389
7. İskan Encümeni(Kirayla Verilenler)	1995-2001	2,405	723,598,713
8. TM ile Verilenler (20 TL ile Verilenler 7,061,013,833)		..	2,824,399,883
9. Eşdeğer Dosyaları		..	11,097,761,743
10. Münferiden Verilenler		414	78,694,160
Toplam		34,942	21,247,303,464

¹12.06.2006 itibarıyla

Kaynak : İçişleri Bakanlığı

15.1.3. Sosyal Konut Uygulamaları

Konutu olmayan veya kendi olanakları ile konut sahibi olamayan kişilere, Devletin bu olanağı sağlaması anayasa gereğidir. Anayasa'nın 44. maddesine göre Devlet, konut sahibi olmayan veya sağlıklı ve insanca yaşama koşullarına uygun konutu bulunmayan ailelerin konut gereksinimlerini karşılayacak önlemleri yasa ile düzenlemekle zorunlu tutulmaktadır. Anayasa'nın bir gereği olarak 23/1978 sayılı Sosyal Konut Yasası hazırlanıp yürürlüğe konmuştur.

Sosyal Konut Politikası'nı belirleyen bu yasanın, uygulamada zamanla görülen boşluklarının giderilmesi amacıyla 52/1984, 55/1987, 57/2002 ve 70/2003 sayılı Sosyal Konut (değişiklik) Yasa'ları hazırlanmıştır. Gelineen noktada yeni 71/2005 sayılı Sosyal Konut (Değişiklik) Yasası 26 Aralık 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasa; kendisinin, eşinin veya bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının oturmaya elverişli tapulu bir konutu bulunmayan ve kendi olanakları ile bir konut yapacak düzeyde geliri olmayan her KKTC vatandaşının haksahibi olarak kabul edilmesini öngörmektedir.

Yasa, sosyal konutu ekonomik boyut ve nitelikte, standart, sağlık koşullarına uygun, sağlam ucuz ve ortak kullanım alanları dışında en az 60 en çok brüt 120 m2 alanı olan konut olarak tanımlamıştır.

Yasa, devletin yanısıra kooperatifler ve yerel yönetimlere en az 40 konuttan oluşan proje dahilinde ve sosyal konut yasasındaki brüt alanlar kapsamında konut yapma imkanı sağlamıştır.

Sosyal Konut Yasası'nın 22'inci maddesinin gereği olarak kamulaştırma, alt yapı ve inşaat kredisi verme ve diğer masrafları karşılamak üzere Bakanlık, Kooperatif Merkez Bankasında bir sosyal konut fonu oluşturmuş ve fon başlangıçta fonksiyonlarını yerine getirmeye başlamıştır.

Yasa'da Sosyal konut fonunun finansman kaynakları 23'üncü maddede belirlenmiştir:

- Bu yasa amacı için Bütçeye konacak yıllık ödenekler,
- Devlet veya özel bankalardan sağlanacak krediler,
- Tahsil edilecek taksit ve faizler,
- Haksahibi olarak kabul edilmiş ve bir projeye dahil edilmesi kararlaştırılanların yatıracakları tahmini konut bedelinin % 15'i,
- Dış yardımlar ve diğer gelirler,
- Bu yasa amacına uygun olarak inşa edilecek konutlardan işyerleri ve sosyal tesislerden tahsil edilecek kiralar,
- Sosyal Konut Fonu'na ilk sermaye olarak Bütçeye konacak ödenek,
- İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası'nda belirtilen tahsis amaçlı konutlardan elde edilecek kira gelirlerinden Bakanlar Kurulunca tespit edilecek belirli yüzdelikler,
- Devlet Bütçesi'nde öngörülen mahalli gelirler toplamının en az % 1'i kadar olmak üzere her yıl ayrılacak belli bir ödenek,
- Fiyat İstikrar Fonu'nda biriken miktarın en az % 10'u kadar olmak üzere, bu amaçla her yıl ayrılacak belli bir ödenek (Devletin faiz farkı amacıyla Bütçede ayırdığı ödenek hariç)

- Bakanlar Kurulu'nca devlet ve özel bankalardaki mevduatlar ile sosyal fonlardan ayrılan krediler;
- Herhangi bir yasada aksine kural bulunmasına bakılmaksızın sosyal konut amacıyla tespit edilen arsa ve arazilerin satışından elde edilecek gelirler.
- Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı, Mimarlar Odası ve İnşaat Mühendisleri Odası yönetim kurulunca belirlenen Ocak ayı yapı birim maliyetleri doğrultusunda, sosyal konut sınıfını kapsayan 4. sınıf konut asgari proje hizmeti maliyetinin en çok %10'u kadar olan ve sosyal konut fon komisyonu tarafından belirlenen kırsal kesim sosyal konut proje satışı gelirleri;
- Sosyal konut fonu tarafından alınan ve miadı dolup satışı yapılan araç ve döşeme demirbaş satışı gelirleri.

Fon kaynaklarından son ikisi 57/2002 sayılı değişiklikle eklenmiştir. Geçmişte yapılan uygulamalarda fon kaynaklarından sadece 2,3,4 ve 5'inci maddeler fiiliyata geçirilmiştir. Ayrıca kırsal kesim arsaları altyapıları, kırsal kesim projelerine kredi verilmesi, şehit ve hadise kurbanı çocukları arsaları için devlet bütçesinden katkı konulmuştur.

Sosyal konut inşaatlarına fiilen 1983 yılında başlanmış olup Mayıs 1999 tarihi itibarıyla en son tamamlananlarla, etaplar halinde toplam 3391 konuttan 2732'si devlet eliyle bitirilip hak sahiplerine teslim edilmiştir. Kooperatifler aracılığıyla ise 659 adet sosyal konut Lefkoşa'da yapılmış bulunmaktadır (tablo 145).

Tablo - 145 Sosyal Konut Üretimi¹

	Daire ve Ev Sayısı	Alan (m ²)	Tipi	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
1. Devletin Üretimi	2,732				
1.1. Devlet I. Etap	288			1984	1986 (Ekim)
	248	100	Dubleks		
	40	110	Apt.		
1.2. Devlet II.nci Etap	260			1985	1987 (Temmuz)
1. Proje	212	100	Dubleks		
	48	110	Apt.		
Devlet II. Etap	300			1987 (Ocak)	1988 (Eylül)
II. Proje	244	95	Dubleks		
	56	105	Apt.		
Devlet II. Etap	472			1987 (Aralık)	1989 (Eylül)
III. Proje	408	98	Dubleks		
	64	100	Apt.		
1.3. Devlet III'ncü Etap	240			1990 (Ekim)	1993 (Ekim)
	240	107	Apt.		
1.4. Devlet IV: Etap	1,136				
	80	85	Apt.	1993 (Eylül)	1996 (Mart)
	384	100	Apt.	1993 (Eylül)	1996 (Mart)
	24	60	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	136	85	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	264	100	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	8	60	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	40	85	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	88	100	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	112	85	Apt.	1993 (Eylül)	1999 (Mayıs)
1.5. Devlet Lefkoşa	6	70	Prefabrik	1985	1986
1.6. Devlet Yeni İskele	10	100	Prefabrik	1986	1987
1.7. Devlet Gönyeli	16	107	Apt.	1989	1990 (Ekim)
1.8. Devlet Akçay	2	..	(Tekkat)	..	..
1.9. Devlet Serhatköy	2	..	(Tekkat)	..	..
2. Kooperatiflerin Üretimi	659				
2.1. İş Koop I'nci Etap	190	120	Dubleks	1981 (Nisan)	1983 (Aralık)
2.2. İş Koop. (Apt.)	30	120	Apt.	1983 (Ocak)	1987 (Nisan)
2.3. İş-Koop II'nci Etap					
I. Kısım	80	120	Dubleks	1983 (Nisan)	1988 (Mayıs)
II. Kısım	60	120	Dubleks	1983 (Nisan)	1991 (Nisan)
2.4. Öğretmenler Koop.					
I. Etap I. Kısım	62	109	Dubleks	1980 (Ağustos)	1983 (Eylül)
I. Etap II. Kısım	74	109	Dubleks	1980 (Ağustos)	1989 (Şubat)
2.5. Öğretmenler Koop. (Apt.)	41	130	Apt.	1979 (Mart)	1986 (Mayıs)
2.6. Soyak	50	100	(Tek Kat)	1985	1988 (Haziran)
2.7. Güvenlik Kamu Görevlileri Koop.	32	120	Apt.	1984	1986 (Ekim)
2.8. Polis Sosyal Konut Koop.	40	120	Dubleks	1984	1986 (Kasım)
Genel Toplam	3,391				

¹ Aralık 2006 itibarıyla

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1993 yılına kadar devlet eliyle 1560 adet sosyal konut 3 etap halinde yapılmıştır. Yapılan sosyal konutlar duplex ve apartman tipinde yapılmıştır. 1993 yılına kadar yapılan sosyal konutlarda finansman kaynağı olarak haksahiplerinden alınan peşinat ve taksitler ile Suudi Arabistan Krallığı tarafından yapılan hibe yardımları kullanılmıştır.

Ekim 1993 yılında ihalesi yapıp yapımına başlanan IV. Etap sosyal konutların 1995 yılı sonunda bitirilmesi hedeflenmiştir. Ancak meydana gelen olumsuz gelişmeler sonucunda 1136 adet apartman tipi sosyal konut bölgelere göre farklı zamanlarda bitirilmiştir. Son olarak bu etapa ait Girne Zeytinlik'te yapılan sosyal konutlar 21 Mayıs 1999 tarihinde haksahiplerine teslim edilmiştir.

Zaman içerisinde borçlarını kapatan haksahiplerine tapuları etaplara göre verilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede devlet eliyle üretilen konutlarda 2006 Ekim ayı sonu itibarıyla bu rakam 2041 aileye ulaşmıştır.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Sosyal Konut Müdürlüğü tarafından yürütülmesine devam edilmiştir. Ekim 2006 itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından 2099 adet arsanın 1009 adetinin altyapı çalışmaları devam etmektedir (tablo 146). Proje her yıl öngörülen ödeneklerin serbest bırakılmasıyla sürdürülmektedir. Projeye 2006 yılında 1 milyon YTL'lik para ayrılmıştır. Bu çerçevede, Lefkoşa'daki arsaların tamamlanması için asfalt işleri de bitirilmiştir. Gazimağusa'da dağıtılan 448 arsanın içme suyu ve telefon altyapıları tamamlanmış, elektrik altyapısıyla asfalt işleri önümüzdeki yıla bırakılmıştır. Tuzla'da dağıtılan 158 arsa konusunda ise zeminin uygun olmaması ve içerisinde yol geçmesi nedeniyle iptal edilen arsaların yerine Yeniboğaziçi ve Lefkoşa'da Metehan bölgesinde ayrılan yerler için çalışmalar devam etmiştir. Kalkınlı'daki arsaların ise muhtemel bir çözüm planında Rum bölgesine kalma ihtimali olduğundan iptal edilerek yeni bir yer araştırması devam etmiş ve Akdeniz göltenin kuzeyi planlanmaktadır. Çatalköy'deki 212, Zeytinlik'teki 102, Kermezi'deki 300 ve Güzelyurt'da ise 7 arsanın altyapıları tamamlanarak dağıtılmıştır.

Tablo - 146 Şehit Çocuklarına Verilen Arsalar ¹

Bölgeler	Yıllar	Dağıtılan	Alt Yapısı Devam Eden	Biten
1. Lefkoşa	1987	760	-	760
2. Gazimağusa	1989	606	448 (Merkez) 158 (Tuzla)	-
3. Girne	1991	323	- (Çatalköy)	212
	1997		- (Zeytinlik) - (Doğanköy)	102 9
4. Güzelyurt	1991	410	403 (Kalkanlı)	7
Toplam		2,099	1,009	1,090

¹Ekim 2006 itibarıyla

Kaynak: İçişleri Bakanlığı

Sosyal Konut Yasası'nın 35',inci maddesinde belirtilen kırsal bölgelere sosyal konut yapımı amacıyla arsa dağıtımı ve kredi verilmesiyle ilgili tüzük 1989 tarihinden itibaren yürürlükte bulunmaktadır. Bu çerçevede toplam 5 ilçede dağıtılan arsalarla birlikte 31 Aralık 2006 tarihine kadar 95 köyde 3035 arsa münferit veya toplu olarak haksahiplerine dağıtılmıştır.

Kırsal kesim bölgelerine arsa dağıtımı yanında kredi ve hazır konut projesi de verilmektedir. 1990-1994 yılları arasında 323 kişiye 2 814 725 000 TL'si kredi verilmiştir. Kırsal bölgelere kredi dağıtımı tamamen devlet bütçesinden kaynak aktarımı ile yapılmaktadır. 1994'den sonra devlet bütçesinde kaynak aktarımı yapılmadığı için kırsal bölgelere kredi dağıtımı yapılmamıştır (tablo 147). Bakanlar Kurulu'nun 26.5.2003 tarih ve E-989-2003 sayılı kararıyla uzun vadeli ve düşük faizli sosyal konut kredi dağıtımı bu kez Devlet Bankaları aracılığıyla başlatılmış, daha sonra bu kararda 25.2.2004 tarih ve T-185-2004 sayılı kararla düzeltme yapılarak uygulama değiştirilmiş, ticari bankalara yetki verilmesiyle yeniden düzenlenmiştir. Gelineen noktada Vakıflar Bankası'nın 16 Ekim 2006 tarihi itibarıyla başlattığı konut destek kredisiyle kırsal kesim arsaları üzerine 120 m²'ye kadar %21 ve 140 m²'ye kadar %23 yıllık azalan bakiye sistemiyle 10 yıl vadeli borçlanma imkanı sağlanmıştır. Ancak ülke ekonomisindeki değişimlere göre faiz oranlarının değiştirilebileceği esası getirilmiştir. Bu arada kırsal bölgelerdeki arsalar elektrik projesi dahil, 50.00 YTL'si karşılığında 120 m² büyüklüğe kadar konut projesi satımı devam

etmektedir. 1990 tarihinde başlayan yöntemle 31 Aralık 2006 tarihine kadar 145 köyde 2159 adet proje satımı gerçekleştirilmiştir.

Kırsal bölgelerdeki arsa dağıtımı ve alt yapı çalışmaları devam etmektedir. Kırsal bölgelerde toplu olarak dağıtımı yapılan arsalar için altyapı çalışmaları devlet bütçesinden verilen ödenekle sürdürülmektedir.

Tablo - 147 Kırsal Kesim Projeleri¹

	Kredi		Arsa	
	Köy Sayısı	Kişi Sayısı	Köy Sayısı	Kişi Sayısı
Lefkoşa	14	-	12	447
Girne	13	-	12	443
Güzelyurt	16	-	18	729
Gazimağusa	22	-	27	921
İskele	26	-	26	495
Toplam	91	323	95	3,035

¹31 Aralık 2006 tarihi itibarıyla

Kaynak: İçişleri Bakanlığı

Başta ABD ve İngiltere olmak üzere Dünya'nın birçok ülkesinde yıllardan beri uygulanan ve Türkiye'de de gündemde olan Mortgage, Türk Dil Kurumu'nun ifadesiyle "Tutulu Satış" sistemi; uzun vadeli, düşük faizli konut edindirme kredisi olup, konutun peşin alınarak, bankayla alıcının birlikte belirlediği sözleşme taksitlerine göre ve 20 yıla kadar varabilen sürede, sabit veya değişken taksitlerle kira öder gibi konut sahibi olunmasıdır. Bu tür finansman sistemleri artık bizde de tartışılmaktadır.

KKTC Bakanlar Kurulu 20 Aralık 2006 tarihinde aldığı bir kararla Konut Edindirme Yasa Tasarısı'nı Meclise sevk etmiştir. Yasanın amacı; "KKTC'de ikamet eden veya yurt dışında ikamet edip kesin dönüş yapacak, kendisinin, eşinin veya velayeti altındaki çocuklarının oturmaya elverişli bir konutu olmayan orta gelirli KKTC vatandaşlarını, sağlık koşullarına uygun, sağlam,ucuz ve kaliteli birer konut sahibi yapmak" olarak belirlenmiştir. Tasarı, aslında mevcut Sosyal Konut Yasası'nı günümüz koşullarına uyarlanması anlamına gelmekte olup, getirilen en önemli değişikliğin mortgage yönetimi olduğu vurgulanmıştır. Bu sistemde devletin sadece organizatör olacağı, arsa olarak arazi

tahsis edeceğini, projeyi hazırlayacağını, haksahiplerini belirleyeceğini ve araziler üzerinde ilgili finans kuruluşları ile inşaat şirketlerinin faaliyetlerine olanak sağlanacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede inşa edilecek konutların 75-130 metrekare arasında olacağı ve ağırlıklı apartman tipinde yapılacağı ifade edilmiştir. Konutlar bankaya ipotek verilerek 10 yıla yayılan bir yelpazede %20 peşinat, %20 konut bitene kadar alınacak, geriye kalan %60'ı da 8 yıla yayılacak eşit taksit ve uygun faiz olanaklarıyla ödenecektir.

Kısacası sözkonusu tasarı yasalaşursa Sosyal Konut Yasası iptal edilerek “Konut Edindirme Yasası” adını alacaktır. Sosyal Konut Birimi ise “Konut Edindirme Birimi” olacak ve bu çerçevede Sosyal Konut Fonu kapatılırken “Konut Edindirme İdaresi” adıyla bir yönetim oluşturulması öngörülmüştür.

Bu dönemde diğer bir gelişme de Lefkoşa Türk Belediyesi'nin ihtiyaçlı olarak belirleyeceği 1000 aileye yönelik “Sosyal Konut Projesi” başlatma kararlılığı olmuştur. Bu çerçevede 16 Ekim 2006 – 15 Aralık 2006 tarihleri arasında müracaatlar alınarak, değerlendirilmiştir. Sözkonusu proje için arazinin devletten, altyapı finansmanının TC Büyükelçiliği'nden, üstyapının ise haksahiplerinden alınacak peşinat ve 20 yıla yayılacak taksitlerle ihaleyi kazanacak müteahhit tarafından karşılanması öngörülmüştür. Projenin dört yıl içerisinde etaplar halinde tamamlanması düşünülmektedir.

15.1.4. İskan ve Sosyal Konut Uygulamalarının Çevre ve Fiziki Plana Etkileri

Başlangıçta İskan uygulamaları yapılırken binaların mevcut kullanım durumları ve arazi klasifikasyonları dikkate alınarak yapılmıştır. Ancak zaman içerisinde kuraklık ve bazı bölgelerde yeraltı sularının tuzlanması nedeniyle narenciyenin kuruması, sulu tarımdan kuru tarıma yönelmeye neden olmuştur. Kuraklık, alışılmış çevrenin bozulmasına neden olurken bazı mal sahipleri de kısa sürede rant sağlamak amacıyla, çevre faktörünü hiç dikkate almadan arazilerinde ürün veya kullanım değişikliği yaparak, çevrenin bozulmasına zemin oluşturmuşlardır.

İskan işlemleri; 1974 Mutlu Barış Harekatı'ndan hemen sonra Kuzey Kıbrıs'ta terkedilen taşınmaz malların ivedilikle sahiplendirilerek, Kuzey'e göç eden kişilerin rehabilitelerini ve halkın refaha kavuşturulmasını amaçladığından, süratle yapılmıştır. Bu çerçevede daha

önce tarım amaçlarıyla kullanılan kaynaklar aynı amaçla değerlendirilmiştir. Ancak çevre planı ve fiziki planlama çalışmaları o yıllarda başlatılmadığından tarihi eserlerin korunması ve geliştirilmesi, doğal, kültürel ve biyolojik değerlerin korunması, kamu amaçları için kaynakların ayrılması, turizm alanlarının belirlenmesinde geç kalınmıştır. Zamanla, sahil şeritleri tespit edilerek dağıtım dışı tutulmaya çalışılmış, kamu yararı için gerekli alanlar ayrılmış, tarihi eser bölgeleri tespit edilerek korumaya alınmış, özel çevre koruma alanları ilan edilmiş, turizm amaçlı yatırımlar için uygun yerler tespit edilerek bu sektörün gelişmesine yardımcı olmaya çalışılmıştır.

Yabancılardan kalan malların dağıtımından kaynaklanan bazı sorunlar olmasına rağmen, tapulu türk malları için de benzer sorunlar mevcuttur. Ülke genelinde fiziki planın ve diğer birçok imar planı ile koruma planlarının yeterince hazırlanıp uygulamaya konulmamış olması bu anlamda çevre sorunlarının halen yeterince çözümlenmemesine neden olmaktadır.

Fiziksel planlamanın amaçları toplumsal gereksinimlerin karşılanmasına yöneliktir. Bunlar toplumsal refah, sağlıklı düzenli gelişme, doğa, tarih ve kültürel yapıtlar ile çevrenin korunması olarak tanımlanabilir. Bu gereksinimlerin gerçekçi bir biçimde değerlendirilmesi zorunludur.

Konut ve Sosyal Konut ile ilgili Fiziki Planlama'nın sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ülkenin ve yörenin nüfus özelliklerinin tam olarak bilinmesi gerekmektedir. Sosyal konutlarla ilgili fiziki planlamanın yapılmasında mevcut yol ve binaları düzenleme yasa ve tüzükleri (Fasıl 96) ile Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne İmar Planı çalışmaları etkili olmaktadır.

Son yıllarda Toplu Sosyal Konut üretim ve planlamaları apartman tipi binalar şeklinde oluşmaktadır. Bunun nedenleri ekonomik imkanların kısıtlı olması ve rezerv arsa kaynaklarının en ekonomik biçimde kullanılması kaygılarının bir sonucudur. Daha çağdaş konut sülletlerinin oluşması için konut alanlarının kent yaşam biçimi olan ticaret alanlarının, yeşil alanların, sanayi bölgelerinin, hizmet sektörünün ve eğitim alanlarının planlama kapsamı içerisinde detaylandırılması gerekmektedir. Ayrıca mevcut ve gelecekteki kent nüfus yoğunlukları göz önünde bulundurularak konut alanları karmaşık

bir yapıdan kurtarılarak nüfus yoğun bölgelere apartman, az yoğunluklu bölgelere en fazla iki katlı evler şeklinde düşünülmesi gerekmektedir.

Toplu sosyal konutların kentle uyumlu yapılması, imar planlarının sağlıklı olması ve kentin gelişmesinin iyi organize edilmesi ile ilişkilidir. Diğer taraftan sosyal konut inşaatlarının bitirildikten sonra yasalara aykırı kullanım ve yapılan ilavelerin engellenmesini ilgili kent belediyelerinin yeterince üstlenmesi gereklidir.

Köyden kente göçü azaltmanın bir şekilde kırsal kesimlere de sosyal konut yaparak mümkün olacağı varsayımı ile yeni yapılacak konutların kırsal kesime dağılımı hedeflenmektedir.

Büyük kentlerdeki rezerv arsaların azalması ve rezerv arsa kaynaklarının özel mülk olması ve istimlaklarının güçlüğü, Toplu Konut yapılacak büyüklükte arsa kaynaklarının olmayışı, kötü bir tercih olarak kent civarındaki tarım alanlarının parselasyonunu gündeme getirmeye başlamıştır.

Fasıl 96 yollar ve binalar düzenleme yasası gereği bırakılan yeşil alanlar, boş arsa görünümünde olup ot ve çöp yığını haline dönüşmektedir. Yasa gereği yeşil alanların kullanımı ve imarı belediyelere ait olduğu için belediyelerin kısa sürede bu gibi yeşil alanları planlaması ve hizmet götürmesi mümkün olmamaktadır. Devlet eliyle yapılan sosyal konut alanlarında da durum aynıdır.

Özellikle dördüncü etap sosyal konutlarla birlikte tasarlanan çocuk parklarının yapımına belediyeler yeterli katkıyı koymamış, yapılan çocuk parkları da belediyelerin gerekli hizmet götürmemesi nedeniyle kısa bir sürede kullanılmaz hale gelmişlerdir.

15.2. Sorunlar

Eşdeğer konusu ve iskan uygulamaları toplumumuzun en önemli sorunlarından birisi olup, ivedilikle artık sonuçlandırılması gerekirken, 2002 yılından itibaren gündeme gelen “Annan Planı”yla, konu çok daha farklı ve belirsiz bir boyut kazanmıştır. Uzun yıllar sınırlı teknik personel, yetersiz araç ve gereç, ihtiyaçlara cevap vermeyen binalarda

işlemler yürütülmeye çalışılmış, ihtiyaçların zamanında karşılanamaması ve elverişsiz şartlarda çalışma uzun yıllar iş veriminin düşmesine neden olmuştur. Şimdi ise gelinen noktadaki belirsizlik kaynak paketi ilanlarının da durmasına neden olurken, eşdeğer puanlarını karşılayacak kaynak sıkıntısı ayrı bir konu olmuştur.

İskan ve Rehabilitasyon Dairesi 302 kişilik kadro olmasına rağmen 248 münhal, 54 kadrolu memur, 11 Ek kadro ve 12 geçici personelle bu zorlu görevi 2006 yılı içinde de yürütmeye çalışmıştır. Deneyimli kadrolu personelin zamanla emekliye ayrılması, yetiştirilen geçici personelin de münhal açılmaması nedeniyle başka Bakanlıklara gitmesiyle hizmet imkanları gün geçtikçe daralırken, 2006 yılı içinde açılan bazı münhallerle bu sorun giderilmeye çalışılmıştır.

İTEM Yasası ve Tüzüklerde zaman süreci içerisinde gerekli tadilatlar yapılmasına, eşdeğere ilişkin mevzuat çokluğu ve karmaşıklığının ortadan kaldırılmaya çalışılmasına rağmen, konuya ilişkin tarafların çıkar farklılıkları ve bu çıkarları doğrultusunda mahkemelerde açılan davalar yanında, kaynak paketlerinde belirli mallara yapılan talepler işlerin süratle bitirilmesini engellemiştir.

İşlemleri tamamlanan ve dosyaları feragat aşamasına getirilen bir kısım vatandaşlar, yapılan tüm ikaz ve uyarılara rağmen feragat imzalayıp tapu almaya yeterince rağbet göstermemektedirler. Bu da işlemlerin tamamıyla tamamlanmasını olumsuz etkilemektedir.

Alçak Orman Tarlaları'nın (Arazileri'nin), bu alanların kullanıcılarına mülkiyet devri zaman-zaman gündeme gelmektedir. Bu tür araziler İTEM yasasında "eşdeğere karşılık verilemez" demekle birlikte, gayri yasal olarak yapılan tahsislerin yasallaştırılması veya turizm yatırım amaçlı kullanılması sözkonusudur. Bu durum çevrenin ve mevcut ekosistemin bozulmasına neden olabilecek boyutlar taşımaktadır.

Sosyal Konut Fonu için sosyal konut yasasında öngörülen kaynakların bugüne kadar büyük oranda yaşama geçirilmemiş olması, fonun yasal görevlerini tam olarak yerine getirebilmesini engellemekte ve mevcut kredi kaynaklarının sınırlı ve yetersiz olmasından dolayı yeni sosyal konut ihtiyaçlarının planlanmasını zorlaştırmaktadır. IV. Etap Sosyal konutlarının inşası süresinde de görüldüğü gibi fonun sağlıklı gelir kaynaklarının

olmayışı, finansman açığından dolayı bankalardan yüksek faiz oranlarıyla borçlanması mecburiyetini oluşturmuştur. Fon yapılan sosyal konutlardan topladığı taksit gelirleri ile uzun süre borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Bu koşullarda yeni sosyal konut yapımı gündemden düşerken, yeni öngörülen finansman sistemleri ve yasalarla sosyal konut üretimiyle ilgili sorunlar giderilebilecektir.

Sosyal konutlarda, yasa dışı olarak oluşan dış tadilat ve yapılaşmalar ile amaç dışı kullanımlar sorun olmaya devam etmektedir.

16. Kooperatifçilik

16.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

İnsanların yalnız başlarına yapamayacakları veya müşterek yapılmasında yarar bulunan işleri en iyi şekilde uygun fiyatlarda gerçekleştirmek üzere dayanışma sureti ile ekonomik güçlerini biraraya getirmelerinden doğan kooperatifçilik hareketinin ülkemizde uzun bir geçmişi bulunmaktadır.

Ülkemizde kooperatif kuruluşları, üretim, tüketim, kredi ve konut gibi gereksinme duyulan başlıca alanlarda faaliyet göstermektedirler. Faaliyet göstermeyen kooperatif kuruluşları ise durguna alınmakta ve ekonomik yararlığı ortadan kalkan kooperatiflerin de tasfiyesine gidilip tescileri iptal edilmektedir. 2005 yılında 197 olan faaliyet göstermekte olan kooperatif kuruluşu sayısı 2006 yılında kaydedilen kalkınma türündeki bir kooperatif kuruluşuyla bu sayı 198 olmuştur (tablo 148).

Tablo - 148 Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşları
(2004-2006)

Kooperatif Türü	2004	2005	2006
1. Kredi Koop.	82	82	82
2. Tüketim Koop.	7	7	7
3. Tasarruf Koop.	25	25	25
4. Kalkınma ve Muhtelif Tür Koop.	81	83	84
Toplam	195	197	198

Kaynak: Kooperatif İşleri Dairesi

Kooperatifçilik hareketinin geliştirilmesi ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmasının sağlanabilmesi için gerekli araştırma, eğitim örgütlenme, yönlendirme ve kooperatif kuruluşların tescil, teftiş ve murakebesini yapmakla görevli olan Kooperatif İşleri Dairesi yıl içinde imkanlar nisbetinde faaliyetlerini sürdürmüştür.

Kooperatif Şirketler Yasası'na göre kooperatif kuruluşların her yıl bir defa kamu adına teftiş gereği olmasına rağmen uygulamada henüz bu hedefe ulaşamamıştır. (tablo 149). Buna mukabil kooperatif kuruluşlarının her yıl teftişe alınması yönünde olumlu gelişmeler olmuştur.

Tablo - 149 Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşlarının
Türlerine Göre Teftiş Durumu
(2004-2006)

	2004					2005					2006				
	Kredi Koop	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. Kalkınma ve Muhtelif Tür Koop		Toplam	Kredi Koop	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. Kalkınma ve Muhtelif Tür Koop		Toplam	Kredi Koop	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. Kalkınma ve Muhtelif Tür Koop		Toplam
2006	-	-	-	-	0	-	-	-	-	0	-	2	1	1	4
2005	-	-	-	-	0	3	-	1	3	7	34	1	22	33	90
2004	4	-	-	11	15	36	1	22	39	98	9	-	-	11	20
2003	39	3	20	40	102	16	2	-	12	30	14	1	-	11	26
2002	15	3	2	11	31	11	3	-	10	24	11	2	-	9	22
2001	3	-	-	2	5	2	-	-	2	4	2	-	-	3	5
2000	8	-	-	1	9	6	-	-	1	7	6	-	-	1	7
1999	3	-	-	5	8	3	-	-	5	8	3	-	-	5	8
1998	6	1	2	6	15	3	1	1	7	12	2	1	1	7	11
1997	1	-	-	1	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1
1996	1	-	-	3	4	-	-	-	3	3	-	-	-	2	2
1995	2	-	-	1	3	1	-	-	1	2	-	-	-	1	1
1992	-	-	1	-	1	-	-	1	-	1	-	-	1	-	1
Toplam	82	7	25	81	195	82	7	25	83	197	82	7	25	84	197

Kaynak: Kooperatif İşleri Dairesi

Kooperatif kuruluşların en üst birimi ve finansman kaynağı durumunda bulunan K.T. Kooperatif Merkez Bankası kooperatif kuruluşlar yanında özel ve tüzel kişiler ile kamuya da finansman sağlamaktadır (tablo 150). Tablo'dan da görüleceği üzere K.T. Kooperatif Merkez Bankası'nın plasmanları 2006 yılında %45 artmıştır. Kooperatif kuruluşlarının kullandığı plasman miktarı artış gösterse de esas olarak 2005'deki gibi 2006 yılında da binde 4 pay almıştır. Plasmanlarda en büyük payı 2005 yılı için %81.3, 2006 yılı için ise %72.8 ile kamu kuruluşları almaktadır.

Tablo - 150 KT Kooperatif Merkez Bankası'nın
Plasman Durumu
(2004-2006)

	A: Miktar	B: % Pay (YTL)		
		2004	2005	2006
1. Şahıslar	A....	62,832,441	112,551,274	238,561,625
	B....	12.8	18.3	26.8
2. Kooperatifler	A....	2,132,157	2,171,772	3,671,783
	B....	0.4	0.4	0.4
3. Kamu Kuruluşları	A....	427,434,275	499,582,330	647,524,733
	B....	86.8	81.3	72.8
Toplam	A....	492,398,873	614,305,376	889,758,141
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KT Kooperatif Merkez Bankası

K.T. Kooperatif Merkez Bankası tarafından verilen kredilerin sektörlere göre dağılımına bakıldığında zaman en büyük payı şahsi ve mesleki borçların 2005 yılında %73.7 ve 2006 yılında %76.0 oranı ile aldığı görülmektedir. Tarım ise 2005 yılında %12.7 ve 2006 yılında %9.7 oranıyla ikinci sırayı almaktadır (tablo 151).

Tablo - 151 KT Kooperatif Merkez Bankası Plasmanlarının Sektörel Dağılımı
(2004-2006)

Amaç	2004		2005		2006	
	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %
1. Tarım	75,573,170	15.3	77,791,040	12.7	87,794,004	9.7
2. Sanayi	313,852	0.1	589,170	0.1	659,725	0.1
3. Nakliye ve Ulaşım	370,666	0.1	725,708	0.1	1,395,540	0.1
4. Ticaret	45,027,232	9.1	64,541,500	10.5	72,090,407	7.9
5. Turizm	848,115	0.2	2,059,274	0.3	2,370,441	0.3
6. Bina ve İnşaat - Sosyal Konut	-	-	-	-	5,649,791	0.6
7. Bina ve İnşaat - Diğer	2,491,622	0.5	16,021,124	2.6	47,666,260	5.3
7. Şahsi ve Mesleki Borçlar	367,774,216	74.7	452,577,560	73.7	688,084,243	76.0
Toplam	492,398,873	100.0	614,305,376	100.0	905,710,411	100.0

Kaynak: KT Kooperatif Merkez Bankası

16.2. Sorunlar

Mali mevzuata titizlikle uyan kooperatiflerin bir kısmının kurumlar vergisi kapsamına alınmış olmaları, enflasyon nedeniyle artan gelirlerinin önemli bir kısmını vergi olarak vermeleri sonucu kooperatiflerin gelişmeleri engellenmekte ve küçülmelerine neden olmaktadır.

Birçok kooperatif kuruluşumuz çok amaçlılık ikesine uyularak oluşturulmuş ve bu yönde faaliyete geçirilmiş, ancak ekonomik büyüklük unsuru üzerinde durulmadığından bir kısım kooperatiflerimiz verimlilik açısından yetersiz kalmıştır.

Birim kooperatiflerle birlikler, gereği gibi kaynak yaratıp ülkede kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli girişim ve yatırımları yapmakta yetersiz kalmaktadır.

Teftişin, kooperatiflere yön verme ve yol gösterip kaynakların rasyonel kullanımını temin, çalışmaların kuruluş amaçlarına uygunluğunu saptamak, mevcut sorunlara bilimsel çözümler getirmek açısından önemi büyük olmasına rağmen, uygulamada az da olsa teftiş geriliği gözlemlenmektedir.

Kooperatif kuruluşlarda çalışanların teknik yönden eğitilmesi, yöneticilerle ortaklara ve genelde topluma yönelik kooperatifçilik alanında gerekli eğitim hizmeti sunulması istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

17. İdari Örgütlenme

17.1 Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ülkemizde kamu hizmetlerine bakıldığı zaman 2006 tarihi itibarıyla 13,642 kişisi polis-memur-öğretmen ve 3,166 kişisi de işçi olmak üzere toplam 16,808 kamu görevlisi görev yapmaktadır. Aynı dönemde bütçeden maaş çekmekte olan emekli sayısı da 11,272 kişi olup bunların 9,895 kişisi polis-memur-öğretmen emeklisi, 1,356 kişisi mücahit emeklisi ve 21 kişisi de diğer emeklilerden oluşmaktadır.

2005 yılında bütçeden maaş çekmekte olan polis-memur-öğretmen sayısı 13,394 işçi sayısı 3,078 ve emekli sayısı da 11,215 kişi olup 2006 yılına göre devlette çalışan memur sayısında %1.9, işçi sayısında %2.9 ve emekli sayısında %0.5 oranında artış olmuştur. Emekli sayısının memur sayısına yaklaşmasının nedeni ise, 10 ve 15 yıllık hizmet süreleri üzerinden emekli olabilme ve emeklilik tarihinden itibaren yaş sınırı aranmadan emekli aylığı alma hakkına sahip olan personelin, büyük çoğunluğunun mecburi emeklilik yaşına ulaşmadan genç yaşta emekliliklerini istemelerinden ve mevcut emekliler içinde genç yaşta emekliye çıkanların bulunması nedeniyle olmaktadır. Devlette çalışanların toplam istihdam içindeki payı 2005 yılında % 19.3 iken istihdamdaki gelişmenin devlette çalışanlara göre daha fazla olması nedeniyle 2006 yılı için % 18.3 olmuştur (tablo 152).

Tablo - 152 Devletten Maaş Çekmekte Olan Memur,
İşçi ve Emekliler
(2004-2006)

	2004	2005	2006	Değişme %	
				2005	2006
1. Memur Sayısı	12,779	13,394	13,642	4.8	1.9
2. İşçi Sayısı	2,957	3,078	3,166	4.1	2.9
3. Emekli Sayısı	11,134	11,215	11,272	0.7	0.5
4. Devlette Çalışanların İstihdamdaki Payı (%)	18.1	19.3	18.3	..	..

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

2002 yılından itibaren iki aylık dönemler itibarıyla tüketici fiyatları endeksinde meydana gelen artış maaşlara konsolide edilmektedir. Bu uygulamaya rağmen kamu görevlilerinin maaşlarında oluşmuş olan kayıpların giderilmesine yönelik olarak Ağustos 2003 tarihinde her bareme aylık net 100 YTL civarında olacak şekilde artış yapılmıştır. Temmuz 2004 tarihinde ise 2003 milli gelirindeki artış ile iki aylık dönemdeki tüketici fiyatları endeksinde meydana gelen artışa bağlı olarak kamu çalışanlarının maaşlarına %14 oranında konsolide yapılarak artış getirilmiştir.

Kamu görevlilerinin yabancı dil yönünden hizmetiçi eğitimini amaçlayan İngilizce Eğitim Merkezi, belirlenen program çerçevesinde faaliyetlerini etkinlikle sürdürmekte ve kamu görevlilerinin yabancı dil açığının kapatılmasında etkin rol oynamaktadır.

İngilizce Eğitim Merkez'inde 2006-2007 ders yılında 26 sınıfta toplam 382 kamu görevlisine eğitim verilmiştir (tablo 153)

Tablo - 153 İngilizce Eğitim Merkezinin Kursiyer Sayıları
(2004-2007)

Grup	2004-2005	2005-2006	2006-2007
1	108	83	45
2	82	82	74
3	72	72	103
4	68	84	61
5	19	49	52
6	67	58	47
Toplam	416	428	382

Kaynak : Personel Dairesi, İngilizce Eğitim Merkezi.

Kamu görevlilerinin verimliliğini artırmak, üst görevlere hazırlamak ve yetişmelerini sağlamak için hizmetiçi eğitime, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında imkanlar nisbetinde devam edilmiştir. Özellikle Kamu Görevlileri Genel Eğitim Planı'nın 28 Mayıs 1992 tarihinde yürürlüğe girmesiyle kurumlar her yıl belirlenen programa uygun olarak yurt içinde düzenlenen hizmetiçi eğitim programlarına ağırlık vermekte, yurtdışı hizmetiçi eğitim etkinlikleri de programlı bir şekilde sürdürülmektedir.

Başbakanlık ve Yakın Doğu Üniversitesi işbirliğiyle devletin üst düzey yöneticilerine yönelik organize edilen toplam 19 saatlik kurs 21 Temmuz ile 12 Ağustos 2004 tarihleri arasında yapılmıştır. Kursta “Kişiler Arası İletişim; Halkla İlişkiler (Yönetim ve Planlanması); Başarılı İnsan İlişkileri; Yönetim Becerileri” konuları işlenmiştir.

Ortaokul öğrenimli hizmet sınıflarının baremleri 35/2004 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik No:2) Yasasıyla düzenlenmiştir. Mesleki ve teknik hizmet sınıfındaki hizmet sınıflarının 4-10 olan baremi 4-12, genel hizmet sınıflarında 4-9 olan baremi 4-11 olarak genişletilmiştir.

Mevcut Kamu Görevlileri Sınav Tüzüğü yerine yeni tüzük hazırlanarak 22 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmış olup 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Yeni tüzük objektif kriterler ile çağdaş bir bakış açısı altında hazırlanmıştır. Yeterlilik ve yarışma sınavları oluşturulacak soru bankasından yazılı ve çoktan seçmeli olarak yapılmakta ve sonuçlar açıklanmaktadır. Yazılı sınavdan sonra ilk atamada yüksek puandan başlanarak adaylar atanır. Atanacak aday sayısının sonuncusunda puan eşitliği olması halinde puanları eşit olan adaylar sözlü sınav (mülakat) yapılarak ataması gerçekleştirilir. Derece yükselmesi ve sınıf değiştirmelerde yazılı sınavdan sonra sözlü sınav (mülakat) yapılarak, mülakata münhal sayısı kadar aday çağrılmaktadır.

44/2006 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik) Yasası ile kadro yetersizliği ve kadroya girmeden uzun süre çeşitli statülerde çalışmış olan kamu görevlilerinin 19/2000 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri (Değişiklik) Yasası ile kadrolanmasıyla terfilerdeki tıkanıklıkları aşmak için terfi sisteminde düzenlemeye gidilerek bu sıkıntıları aşabilecek düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca hizmet sınıflarının son kademesinde kademe ilerlemesi almadan bekleyen kamu görevlileri için düzenleme yapılarak A(iki kademe) ve B(bir kademe) kademeleri üzerinden maaş çekebilme imkanı sağlanmıştır.

17.2. Sorunlar

Benzer görevlerin birden fazla kuruluş tarafından yerine getirilmesi görev ve yetki çatışmasına sebep olmakta ve devletin kıt kaynaklarının verimsiz ve gereksiz bir şekilde kullanılmasına neden olmaktadır.

Kamu görevlilerinin kuruluşlar arasındaki dağılımı dengeli olmadığı için bazı kuruluşlarda personel fazlalığı olurken bir kısmında da personel eksikliği olabilmektedir.

Halen kamu yönetimde yetki devri müessesesine gereği gibi yer verilmemekte, bunun sonucu olarak bakanlık ve daire fonksiyonları seri, süratli ve randımanlı bir şekilde yerine getirilememekte ve vatandaşın işinin tamamlanması için gereğinden fazla zaman harcanmasına neden olunmakta, hatta çoğu kez vatandaşların beklentisi gerçekleşmemektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak kamu yönetiminin etkinliği ve verimliliği tartışılmakta, vatandaşların tatminsizliği artarak güven duyguları sarsılmaktadır.

Bir kısım kamu kuruluşları uygun olmayan fiziki şartlar ve ortamlarda hizmet vermeye çalışmakta, bu durum verilen hizmeti ve kalitesini sınırlamaktadır.

Hizmetiçi eğitimin yeterli düzeyde yapılamaması kamu görevlileri arasında fırsat eşitsizliği yaratması yanında hizmette aksamalar meydana getirmekte; ayrıca kamu görevlilerinin niteliklerinin yükseltilmesini engellemekte ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Münhal mevkilerin uzun süre boş bırakılıp doldurulmaması verilen hizmeti olumsuz etkilemenin yanında münhallerin doldurulmasıyla üst-ast ilişkilerinde de sorunlar çıkabilmektedir.

Uygulanmakta olan barem sistem ve yelpazesinde dengesizlikler görülmektedir. Bazı mevkiler için uygulanan baremlerin o mevkinin iş kalitesi ve aranan evsafa uygun düşmediği gözlemlenmektedir. Lise ve üniversite mezunlarının barem açısından bir biri içine girmesi ve otomatik yürümler hiyerarşik yapıyı bozmaktadır.

Bazı kamu görevlileri esas görevlerinin yanında aynı hizmeti yasanın ikinci bir iş yapmayı yasaklamasına rağmen, açıkça özel olarak sürdürmektedirler. Bu durum, kamu hizmetlerinde rasyonelliği azaltmakta, belirli meslek grupları arasında eşitsizlikler ve kamunun asli görevlerinin bireysel bazda yürütülmesine neden olmakta ve vatandaşlara da mali külfetler yaratmaktadır.

Kamu hizmetine alınan geçici personel istikbal endişesi nedeniyle görevini yerine getirirken istenilen düzeyde verimli olamamakta, diğer yandan belirli süre için alınan

geçici personel süre hitamında durdurulmadığından veya mevcut münhallere geçiciler dışından atama yapıldığından kamu yönetiminde gereksiz kadro artışları meydana gelmektedir.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında merkezde, taşrada ve merkezle taşra arasında hizmet birimlerinde koordinasyon noksanlıkları gözlemlenmektedir.

Kamu yönetiminde ödüllendirme ve cezalandırma yeterince uygulanmadığı için çalışan ve çalışmayan kamu görevlilerinin birbirinden farkı olmamakta ve motivasyon unsuru zayıflamaktadır.

Bir kısım kamu görevlisinin tayini yapılan mevkide çalıştırılmaması yanında belirli sahalarda yetiştirilmiş olan kalifiye elemanların başka sahalarda çalıştırılması ve/veya kendi istekleri ile çalışmalarını verimin düşmesine ve uzun vadede personelde yetersizleşmeye neden olmaktadır.

Üst-ast ilişkilerinde hiyerarşik yapının korunamaması yanında verilen görevlerle beraber gerekli yetkinin de verilmemesi hizmeti olumsuz yönde etkilemektedir.

Kamu hizmetlerinde denetimin istenilen seviyede uygulanamaması çeşitli sorunlara ve suistimallere sebebiyet verebilmektedir.

İlçelerdeki kamu görevlerinin koordineli bir şekilde yürütülmesi için Kaymakamlıklar çeşitli nedenlerle kendilerine düşen görevleri gereği gibi yerine getirememektedirler.

Kamu yönetiminde hızlı ve kitlesel bir şekilde gerçekleşen emeklilik olgusu sonucunda kamu personeli arasında nitelikli ve yetişmiş tecrübeli işgücü açığının meydana gelmiş olması hizmetlerin yürütülmesinde önemli sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca hızlı gelişen ve yeni kavram ve kurumların olduğu dünyamızda öne çıkan uzmanlaşma eğilimine ülkemizde yeterince ayak uydurulamaması ve KKTC'nin özel siyasal koşulları nedeniyle dışa açılmaması, etkin personel yetiştirilmesi imkanlarını da sınırlamaktadır.

18. Yerel Yönetimler

18.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Yerel yönetimler, bölge, belediye veya köy ve mahalle halkının yerel ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kuruluş ilkeleri yasa ile belirtilen ve karar organları dört yılda bir yapılan seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

KKTC’nde yerel hizmetler, belediyeler, belediye olmayan yerleşim birimlerinde ise muhtarlıklar eliyle yürütülmektedir. Bugün faaliyetlerini sürdürmekte olan 28 belediyeden Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Lefke ve Gönyeli Belediyeleri kent belediyesi olarak tanımlanmakta, geriye kalan 21 belediye ise kırsal bölge belediyesi olarak adlandırılmaktadır. Değiştirilmiş şekliyle 51/1995 sayılı belediyeler yasasına göre “kent” nüfusu 5001 veya daha fazla olan beldeleri anlatır. Ancak İlçe Merkezleri, nüfuslarına bakılmaksızın kent sayılırlar.

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası ile, belediyelerin gelişmesine ve halkın beklentilerine cevap verilmesine imkan tanımayan eski 15/1980 sayılı Belediyeler Yasası yürürlükten kaldırılmıştır. 23 Ağustos 1995 tarihinde yürürlüğe giren yeni Belediyeler Yasası ile belediyelerin, ülkenin koşulları ve yasal mevzuat gözönüne alınarak olabildiğince özerkleştirilmesi, belediye çalışmalarının daha şeffaf hale getirilmesi, katılımın sağlanması, gelir kaynaklarının ve yetkilerinin azami derecede artırılması amaçlanmıştır.

KKTC’de faaliyet gösteren 28 belediye ilk kez 1983 yılında biraraya gelerek 15/1980 sayılı belediyeler yasasının 159. maddesi uyarınca güçlerini birleştirerek bu konuda ilk adımı atmışlar ve Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği’ni kurmuşlardır. Ancak Birlikler ve Dernekler Yasasına göre bir tüzükle oluşturulan Belediyeler Birliği’nin yasal olmadığı yönündeki eksiklikten dolayı 4 Haziran 2003 tarihinde Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği Yasası yürürlüğe konmuştur. Belediyeler Birliği’nin kuruluşu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde, belediyelerin kurumsallaşma aşamasına ulaşmasında ve güçlenmesinde önemli bir adım olmuştur.

Belediyelere, Devlet Bütçesinde öngörülen mahalli gelirlere ayrılan pay 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası uyarınca 1996 mali yılından itibaren %5'den %6'ya çıkarılmış olup, ilave olarak getirilen bu %1'lik artışın tamamının kendi bütçelerinde gösterildiği şekilde altyapı yatırımları için kullanmaları şartı getirilmiştir.

50/1995 sayılı Taşınmaz Mal Vergisi Yasası ile, belediye sınırları içerisinde bulunan taşınmaz mallardan alınacak vergiler ilgili belediyelere bırakılmaktadır. Belediyelerce toplanan bu verginin %10'luk kısmı eğitim yatırımlarında kullanılmak şartıyla Devlet Bütçesine aktarılmaktadır. Taşınmaz mal vergisini toplama işlemini kendileri yapmayan belediyeler ise Gelir ve Vergi Dairesi'nce yapılan tahsilatların (kendi belediye hudutları içindeki) %80'lik kısmını almaktadırlar. Alınan %20'lik kısmın yarısı eğitim yatırımları ve diğer yarısı da vergi toplama işleminin karşılığı olarak Devlet Bütçesine aktarılmaktadır.15/2006 sayılı Taşınmaz Mal Vergisi Değişiklik yasasıyla emlak vergisi günün koşullarına göre güncellenmiş ve belediyelerin gelirleri artmıştır.

Belediyelerin gelirleri esas olarak özkaynak gelirleri, devlet katkısı ve borçlanmalar olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan özkaynak gelirlerini meslek vergisi, taşınmaz mal vergisi, resimler, harçlar, ücretler, yol harcamalarına katılma payı, bağış ve yardımlarla diğer gelirler oluşturmaktadır.

Tablo 154'te Belediyelerimizin 2006 yılında Devletten aldıkları katkı miktarları ve yüzde payları görülmektedir. Kent belediyelerimiz Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Gönyeli ve Lefke toplam Devlet katkısının %66.7'ünü alırken, geriye kalan 21 belediye ise %33.3'ünü almaktadır.

Tablo - 154 KKTC Belediyelerinin Devletten Aldıkları Katkı
(2006)

Belediye	Devlet Katkısı	% Pay
Lefkoşa	13,366,300	25.9
Gazimağusa	8,453,276	16.4
Girne	4,687,313	9.1
Güzelyurt	4,539,621	8.8
Gönyeli	2,354,724	4.6
Lefke	2,179,091	4.2
Değirmenlik	1,399,263	2.7
Lapta	1,301,286	2.5
Beyarmudu	1,231,250	2.4
Alsancak	1,017,151	2.0
İskele	990,298	1.9
Yeni Boğaziçi	947,115	1.8
Akdoğan	880,708	1.7
İnönü	812,487	1.6
Çatalköy	786,723	1.5
Vadili	772,570	1.5
Alayköy	746,443	1.4
Dikmen	727,210	1.4
Dipkarpaz	636,128	1.2
Paşaköy	621,975	1.2
Yeni Erenköy	508,031	1.0
Mehmetçik	486,258	0.9
Geçitkale	452,148	0.9
Esentepe	401,345	0.8
Büyükkonuk	394,087	0.8
Tatlısu	366,145	0.7
Serdarlı	364,331	0.7
Akıncılar	176,722	0.3
Toplam	51,599,999	100.0

Kaynak: KT Belediyeler Birliği

Belediyelerin 2004-2006 yılı gelirleri tablo 155’da görülmektedir.

Tablo - 155 Belediyelerin Gelirleri
(2004-2006)

(YTL)

Yıllar	2004	2005	2006	Değişme (%) (2006/2005)
I. Devlet Katkısı	25,142,027.0	45,967,456.7	51,588,198.7	10.9
Pay (%)	30.5	40.9	37.0	-
II. Özkaynaklar	38,189,822.5	48,861,436.0	71,274,667.0	31.4
Pay (%)	46.4	43.5	51.1	-
III. Yardım ve Bağışlar (Toplam)	6,240,460.8	12,179,609.7	23,998,186.5	49.2
Pay (%)	7.6	10.8	17.2	
a) Yabancı Ülke ve Uluslararası Yardımlar	3,631,130.7	4,613,713.5	12,325,281.1	62.6
(Pay (%))	(4.4)	(4.1)	(8.8)	
b) Diğer Yardım ve Bağışlar	2,609,330.1	7,565,896.2	11,672,905.4	35.2
(Pay (%))	(3.2)	(6.7)	(8.4)	
IV. Borçlanma	12,782,498.0	17,578,082.0	16,662,580.4	-5.5
Pay (%)	15.5	15.6	11.9	-
Toplam	82,354,808.3	112,406,974.7	139,525,446.1	19.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Her yıl Devlet Bütçesinde öngörülen mahalli gelirlerin %6 oranındaki kısmı belediyelere nüfus oranları dikkate alınarak dağıtılmaktadır. Yılbaşında öngörülen mahalli gelirler yıl sonunda farklı ve genellikle öngörülenin üzerinde gerçekleşmesinden dolayı belediyelere yapılan katkı öngörü payının altında olmaktadır (tablo 156).

Tablo - 156 Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı (2004-2006)

(YTL)

Yıllar	2004	2005	2006
Devlet Katkısı	30,060,000.0	43,266,720.0	45,967,456.7
Gerçekleşen Mahalli Gelirler ¹	937,103,668.0	1,042,305,418.6	1,215,615,338.9
Devlet Katkısının Öngörülen Mahalli Gelirler İçindeki Payı (%)	6	6	6
Devlet Katkısının Gerçekleşen Mahalli Gelirler İçindeki Payı (%)	3.2	4.2	3.8

¹Fon gelirleri dahil edilmiştir
Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin giderlerine bakıldığı zaman 2005 yılı için personel giderlerinin, giderler içindeki payının %45.1 olduğu ve özkaynak gelirlerinin personel giderlerinin %87.3'ünü karşılayabildiği görülmektedir. 2006 yılında ise personel giderlerinin, giderler içindeki payı %47.7'ye çıkarken, özkaynak gelirlerinin personel giderlerini karşılama oranının %94.7'ye çıktığı görülmektedir (tablo 157).

Tablo - 157 Belediyelerin Giderleri (2004-2006)

(YTL)

Yıllar	2004	2005	2006	Değişme (%) (2005/2004)
Personel Giderleri	43,330,131.0	55,959,376.0	67,472,238.0	17.1
Pay (%)	55.2	45.1	47.7	-
Personel Dışı Giderleri	11,385,689.0	17,998,752.0	26,360,071.0	31.7
Pay (%)	14.5	14.5	18.6	-
Yatırımlar	14,062,610.0	27,297,727.0	27,577,745.0	1.0
Pay (%)	18.0	22.0	19.5	-
Transferler Borç Ödemeleri ¹	9,750,964.0	22,906,800.0	19,999,611.0	-14.5
Pay (%)	12.4	18.4	14.1	-
Toplam	78,529,394.0	124,162,655.0	141,409,665.0	12.2

Kaynak: K. T. Belediyeler Birliği

Belediyelerin personel durumuna baktığımız zaman ise 2005 yılına göre 2006 yılında memur sayısında 54 kişilik azalma olurken, işçi sayısında da 219 kişilik bir artış olduğu

görülmektedir. Belediyelerin yeni personel istihdamı ile giderlerini artırmamak için çok iyi düşünmeleri gerekmektedir. Belediyelerden maaş çekmekte olan emekli sayısı da yıllar içinde çoğunlukla artmakta olup 2005 yılı için maaş çekmekte olan 100 memura karşı düşen emekli sayısının oranı 126.7 iken 2005 yılı için 87.0'e düşmüştür (tablo 158).

Tablo - 158 Belediyelerdeki Emekli, Memur ve İşçi Sayıları
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006	Değişme (2006/2005)
Emekli Sayısı	261	351	194	-80.9
Memur Sayısı	250	277	223	-24.2
İşçi Sayısı	1,490	1,675	1,456	-15.0
Emeklilerin Memurlara Oranı (%)	104.4	126.7	87.0	..

Kaynak: KT Belediyeler Birliği

İlçelere göre belediyeleşme oranına baktığımızda, gerek de-facto nüfusta gerekse de-jure nüfusta sırasıyla %87.8 ve %87.7 oranıyla belediyeleşmenin en çok Gazimağusa ilçesinde, en az da de-facto nüfusa göre %46.8 oranıyla de-jure nüfusa göreyse %46.4 oranıyla İskele ilçesinde olduğu görülmektedir. Toplam KKTC de-facto nüfusunun ise %77.7'si, de-jure nüfusununsa %75.1'i belediye hudutları içerisinde yaşamakta ve belediye hizmetlerinden faydalanmaktadır (tablo 159).

Tablo - 159 İlçelere Göre Belediyeleşme Oranı
(2006)

İlçe	Belediye Sayısı	DE-FACTO NÜFUS			DE-JURE NÜFUS		
		İlçe Nüfusu	Belediye Nüfusu	Belediye Nüfusu/ İlçe Nüfusu	İlçe Nüfusu	Belediye Nüfusu	Belediye Nüfusu/ İlçe Nüfusu
Lefkoşa	5	85,579	72,131	84.3	84,776	71,239	84.0
Gazimağusa	10	64,269	56,397	87.8	63,603	55,765	87.7
Girne	6	62,158	46,106	74.2	57,902	42,498	73.4
Güzelyurt	2	31,116	21,188	68.1	29,264	19,923	68.1
İskele	5	21,978	10,292	46.8	21,099	9,793	46.4
KKTC	28	265,100¹	206114	77.7	256,644¹	199,218	75.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

¹ 2006 Genel Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları itibarıyla

Tablo 160’da belediyelerin nüfus gruplarına göre dağılımına baktığımızda 1001-2000 gerek de-facto gerekse de-jure nüfus grubunda 8, 2001-5000 nüfus grubunda de-jure 10 belediye de-facto nüfus grubundaysa 11 belediyenin bulunduğu görülmektedir. Bu sonuç bize KKTC’deki belediyelerin çoğunluğunun küçük belediyelerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo - 160 Nüfus Dilimlerine Göre Belediye Sayısı ve Nüfus
(2006)

Nüfus Dilimi	Belediye Sayısı	DE-FACTO		DE-JURE		NÜFUS		
		Belediye (%)	Nüfus	Belediye (%)	Nüfus	Nüfus (%)	Nüfus (%)	
1000'den Az	1	3.6	436	0.21	1	3.6	462	0.23
1001-2000	8	32.1	11,612	5.63	8	32.1	11,181	5.61
2001-5000	10	42.9	31,146	15.11	11	42.9	34,536	17.34
5001-10000	4	7.2	26,381	12.80	3	7.2	19,374	9.73
10001-50000	5	14.2	136,539	66.24	5	14.2	133,665	67.09
Toplam	28	100.0	206,114	100.0	28	100.0	199,218	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

¹ 2006 Genel Nüfus Sayım Sonuçları itibarıyla

Belediyelerin mevcut araçları ise tablo 162'de görülmektedir. Kullanımda olan bu araçların bir kısmı modası geçmiş, aşırı yıpranma sonucu hizmet üretme kapasitesini yitirmiş araçlardır. Belediyeler bu araçların ihtiyaç duyduğu bakım ve onarımı zamanında yapmakta zorlanmaktadırlar.

Tablo - 161 Belediyelerde Mevcut Araçlar
(2004-2006)

Yıllar	2004	2005	2006
Çöp Aracı	83	95	81
Vidanjör	27	33	28
Dozer-D Loader	43	50	34
Kamyon	86	97	70
Su Tankeri	35	36	32
Land-Rover	5	6	7
Traktör	13	9	10
Kamyonet	107	95	78
Salhane Aracı	13	12	10
Cenaze Aracı	17	18	15
Salon Araba	53	57	42
Otobüs	10	12	9
Minibüs	34	24	22

Kaynak: KT Belediyeler Birliği

1995 yılından günümüze geçen sürede belediye personeli açısından doğan yasal boşluğu doldurmak ve uygulamada ortaya çıkan olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla belediye personellerinin ekonomik ve özlük haklarını kapsayan Belediyeler Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı Bakanlar Kurulu'nca onaylanmış ve Cumhuriyet Meclisine sevk edilmiştir.

18.2. Sorunlar

Belediyelerimiz, çağdaş gereksinimlerin karşılanması amacıyla gerekli hizmet sunumunu gerçekleştirebilmek için mali sorunlarla uğraşmaktadırlar.

Belediyelerde çalışan kamu görevlilerine de değiştirilmiş şekliyle 26/1977 sayılı Emeklilik Yasası'nın uygulanması nedeni ile emekli maaşları özellikle kent belediyelerinin giderlerini artırmaktadır.

Halkın temel hizmet taleplerini karşılamak için her belediyede bulunması gerekli olan araçların dahi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Belediyelerin ana hizmet alanları olan yol, su, kanalizasyon, sağlık ve imar konularında özellikle bilgi ve deneyim gerektiren hizmetlerde birkaç kent belediyesinin dışında tüm belediyeler kalifiye personel yetersizliği nedeniyle güçlük çekmektedir.

Belediyelerde çalışan personelin eğitimine yönelik olarak düzenlenen seminer, kurs ve benzeri programlar yeterli düzeyde yapılamamaktadır.

Belediyelerimizin çoğu ekonomik bakımdan sıkıntı çekmektedir. Belediyeler çalışanlarını ödeyebilmek için devletten avans çekmek zorunda kalmakta, birçok belediye yatırım konusunda beklentilere cevap verecek bir gelişme gösterememektedir.

19. Beşeri Kaynaklar, Aile, Kadın, Çocuk ve Engelliler

19.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

19.1.1. Beşeri Kaynaklar

Globalleşmenin önem kazandığı günümüzde ülkelerin birbirleriyle rekabet edebilmelerinin insan kaynaklarına verilen önem çerçevesinde mümkün olabileceği genel olarak kabul görmüş bir olgudur. Bu düşünceden hareketle ülkemizde de insan kaynaklarının ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilmesi için çaba sarfedilmesi gerekliliği önem kazanmaktadır.

İnsana yapılan yatırımlar içerisinde büyük önemi olan sağlık ve eğitim yatırımlarının gelişmiş ülke standartlarına göre ülkemizde arzulanan düzeyde olmaması, giderilmesi gereken önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Ancak okullaşma oranının gelişmiş ülke standardında olması ilerisi için umut verici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde insana yapılan yatırımlar ve verilen önem açısından nüfusun tümünün sosyal güvenlik sistemi içerisine alınmış olması, doğuşdaki yaşam ümidinin kadınlarda 75 yaş, erkeklerde 71 yaş olması önem arz etmektedir.

19.1.2. Aile

Aile toplumdaki en küçük kurumdur. Bu özelliği dolayısıyla toplumun genel düzeyini pek çok yönden yansıtabilmesi açısından önem taşımaktadır. Aileyi olumlu yönde etkileyecek düzenlemelerin toplumun geneline yansıtacağı düşüncesinden hareketle aileye her açıdan önem verilmekte ve gelişmeler yakından takip edilmektedir. Bu çerçevede aile içinde eşitliği ve eşit paylaşımı öngören yeni "Aile (Evlenme ve Boşanma) Yasası" kabul edilerek 26 Ocak 1998 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. 1951 yılında yürürlüğe girmiş olan eski Aile Yasası'nın, sosyal ve kültürel açıdan önemli gelişmeler kateden toplumumuzun ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalması aynı zamanda çeşitli kesimlerinden gelen taleplerin dikkate alınması, daha çağdaş ve demokratik yeni Aile Yasası'nın hazırlanması çalışmalarını gündeme getirmiştir.

Yeni Aile Yasası ile aile yaşamına çağdaş düzenlemeler getirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede nişan ve evlilik yaşında değişiklik yapılmış, soyadı konusunda yeni

düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca boşanma halinde edinilmiş malların eşitlikçi bir anlayışla paylaşımı konusunda hükümler konmuştur. Bu düzenleme boşanma halinde tarafların mağdur duruma düşmemesi gayesi gözetilerek yapılmıştır.

Ülkemizdeki evlenme ve boşanmaların üç yıllık seyrine bakıldığında aşağıdaki tabloyu oluşturmak mümkündür.

Tablo - 162 Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayısı
(2004 - 2006)

Yıllar	2004	2005	2006
1 Evlenme Sayısı	1354	1338	1246
2. Boşanma Sayısı	483	489	523
3. Boşanmalarda Önceki Yıla Göre Değişim (%)	13.4	1.2	7.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Aile müessesesinin, yıkıma karşı pek çok önlem alınmasına rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı yıkımı önlenememektedir. Boşanma nedenleri incelendiğinde geçimsizliğin ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. 2006 yılında boşanmalarda 7.0 oranında artış olmuştur.

KKTC genelinde 15 Aralık 1996 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü 3.56 kişi olarak saptanmıştır. Bu rakam 10 yıl sonra tekrarlanan Genel Nüfus ve Konut sayımına göre azalmış ve ortalama hane halkı büyüklüğü 3.17 olmuştur.

19.1.3. Kadın

Kadın hakları, eşitliği ve özgürlüğü veya bugünkü deyişle “statüsü” üzerindeki tartışmalar insanın doğuşu ile başlamıştır. Ama konunun bir şekilde ele alınması, geçmişi, üçyüz yıl öncesinde aranması eğilimi vardır. Daha da olumlu ve belirgin çalışmalar ise, XIX. yüzyıldan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bunun sebebi, teknik gelişmelerin,

endüstrileşmenin ve büyük çapta savaşları izleyen sosyal reformların daha ziyade bu döneme rastlamasıdır. Endüstrileşmenin getirdiği yeni koşullar, dünya kadınlarını ev dışına, iş hayatına doğru çekmeye zorlamıştır.

Özellikle 1960'lı yıllarda gelişip yayılan kadın hareketleri sonucunda kadının toplumdaki konumu her açıdan sorgulanmaya başlanmıştır. Dünyada her alanda yasal ve kurumsal düzeyde kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik mücadeleler verilmektedir. Dünyada gelişen kadın hareketlerinden etkilenen ülkemizde de bu alanda örgütlenme girişimleri artmış ve kadın-erkek eşitliğini sağlama amacına yönelik çabalar giderek yoğunlaşmıştır.

KKTC'de kadının yasal, siyasal ve çalışma yaşamındaki konumuna bakıldığında bazı tespitler yapmak mümkündür.

Birleşmiş Milletlerin 1979 yılında kabul ettiği "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW) ülkemizde Cumhuriyet Meclisi'nin 8 Mart 1996 tarihli birleşiminde kabul edilmiştir. Bu sözleşmede "Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek" gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca bu sözleşmenin 4. maddesinde kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemlerin ayırım olarak mütalaa edilemeyeceği ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacağı ifade edilmiş ve fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilebileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede kadın örgütleri eşitliğin sağlanması amacıyla siyasal yaşamda kadınlara kota uygulanması gerekliliğini gündeme getirmişlerdir.

Kadının siyasal yaşamdaki yeri açısından ülkemize baktığımızda uzun yıllar boyunca siyasette büyük ölçüde erkeklerin etkin olduğu görülmektedir. Kadınların siyasetle ilgisi daha fazla seçmen düzeyinde sınırlı kalmış ancak zaman içerisinde kadın hareketlerinin de etkisiyle kadınların siyasete aktif olarak katılmasında sınırlı da olsa bir gelişme kaydedilmiştir. Ülkemizde kadının siyasal yaşama fiilen katılması özellikle 1990'lı yıllarda başlamıştır. Yakın bir geçmişe kadar Meclis'te hiç temsil edilmeyen kadınlar bugün 50

sandalyeden 3 tanesine sahiptirler. Bu da %6 gibi düşük bir oranı ifade etmektedir. Ancak bunu başlangıç olarak kabul edip kadınların siyasete daha etkin katılmaları sonucunda, halkımızın aydın nitelikleri de dikkate alındığında, ileride daha yüksek bir temsiliyet sağlayacaklarını söylemek mümkündür.

Kadın ve Aile Sorunları Birimi'nin daire statüsüne kavuşturulabilmesi için yürütülen çalışmalar 2002 yılı içerisinde tamamlanmıştır. "Kadın Çalışmaları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası" Cumhuriyet Meclisi'nin 26 Şubat 2002 tarihli birleşiminde kabul edilmiştir. 12/2002 sayılı ile yürürlüğe giren yasa "kadın haklarını korumak, geliştirmek, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki işlevlerini güçlendirmek; kadının sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak, eşit haklara sahip bireyler olarak kadınların toplumsal yaşamda yer almalarını ve kalkınma sürecine etkin katılımlarını gerçekleştirerek çağdaş aile yapısının güçlenmesini sağlamak, kadını korumak ve desteklemek" amacıyla yapılmıştır.

1996 KKTC Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 200,587 kişi olan toplam nüfusumuzun 94,609'u kadındır. Nüfus dağılımımız 10 yıl içinde değişmiş ve 2006 yılında Devlet Planlama Örgütü tarafından KKTC'deki nüfus ve konut sayımı yapılmıştır. 2006 KKTC Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 256,644 kişi olan toplam nüfusumuzun 118,076'sı kadındır. Sayım sonuçlarına göre KKTC'de "6 yaş üzeri" veya okur yazar çağda 1996 yılında 184,451 kişi bulunurken 2006 yılında 237,418 kişi bulunmaktadır. Bunların 1996'da 97,676'sı erkeklerden 86,775'i ise kadınlardan oluşmaktadır 2006'da ise bunların 128,707'si erkek 108,711'i kadındır. 1996 yılında okur yazar çağdaki erkeklerin %96.8'i okuma yazma biliyordu bu oran 2006 yılında artmış ve %98.3'ü olmuştur. Okur-yazar çağdaki kadınların 1996 yılında %89.7'si okuma yazma biliyordu 2006 yılında ise bu rakam önemli oranda artmış ve %94.3'e yükselmiştir. Kadın ve erkek arasındaki okur yazar farkı 10 yıl içinde %7'den %4'e düşmüştür. Böylelikle okur yazarlık oranları birbirine yaklaşmıştır.

Kadınlar ve erkekler kendi nüfusları içerisinde okur yazar olmaları açısından incelenip mukayese edilecek olursa genel olarak bir öğrenim kurumundan mezun olmayan erkek oranı 1996'da %10.4 iken 2006'da bu rakam %6.1'e gerilemiştir. Kadınlarda bu oranın 1996'da %12.1 olduğu ve 2006'da %8.2'ye gerilediği görülmektedir. Mezuniyet oranlarına bakıldığında erkeklerin kadınlara göre daha çok mezun olduğu görülürken, hem kadınların

hem de erkeklerin mezuniyet oranında bir artış olduğu da saptanmıştır. Çeşitli kademelerdeki öğrenim kurumlarından mezun olan kadın ve erkeklerin durumu incelendiğinde ise ilkokuldan mezun olma oranı 1996'da kadınlarda daha yüksek iken (kadın için %38.9, erkek için %36.5) 2006'da da karşımıza çıkan tablo değişmiştir ve kadınlarla erkekler arasında neredeyse bir farkın olmadığı (kadın için 32.6%, erkek için 32.5%) gözlemlenmektedir.1996 yılında ortaokul mezunlarında erkeklerin kadınlara göre daha çok mezun olması (kadın için 12.2%, erkek için 13.0%) 2006'da da değişmemiştir (kadın için 12.5%, erkek için 13.9%). Liselerdeki mezun oranlarına bakıldığında ise 1996'da ve 2006'da kadınların erkeklere göre az da olsa daha çok mezun olduğu görülmektedir. Yüksek okul, fakülte ve lisans üstü çağında ise erkek mezunlar okuma yazma bilen 6 ve üstü yaştaki erkek nüfusun 1996'da %10.8'ini kadın nüfusun %7.0'sini oluştururken 2006'da bu rakamların hem kadınlar hem de erkekler için artmasının yanısıra kadınların (13.6%) oranının hızla erkeklerin (14.7%) oranına oldukça yaklaştığı gözlemlenmektedir (tablo 163).

Tablo -163 Okuma Yazma Bilen Kadın ve Erkek Nüfusun Mezun Oldukları
Öğretim Kurumlarına göre Dağılımları
(1996 - 2006)

	1996				2006			
	Kadın	%	Erkek	%	Kadın	%	Erkek	%
1. Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olmayan	9,394	12.1	9,840	10.4	8,137	8.2	7,540	6.1
2. İlkokul Mezunu	30,279	38.9	34,533	36.5	32,217	32.6	39,895	32.5
3. Ortaokul ve Dengi Okul Mezunu	9,461	12.2	12,258	13.0	12,345	12.5	17,099	13.9
4. Lise ve Dengi Okul Mezunu	23,192	29.8	27,730	29.3	32,576	33.0	40,125	32.7
5. Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu ve Üstü (Master-Doktora)	5,517	7.1	10,176	10.8	13,434	13.6	18,060	14.7
Toplam Okuma Yazma Bilenler	77,843	100.0	94,537	100.0	98,709	100.0	122,719	100.0

1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Medeni durum açısından değerlendirme yapıldığında 1996 yılında erkek nüfusun %41.93'ünün kadın nüfusun ise %28'inin hiç evlenmediği gözlenirken, erkeklerin %55.48'i kadınların ise %61.62'si evlidir. Erkeklerin %1.46'sının kadınların % 8.21'inin eşi ölmüştür. Boşanmalarda ise erkeklerin %1.08'inin kadınların ise %2.17'sinin boşanmış olduğu görülmektedir (tablo 164). 2006 yılındaysa medeni durum açısından değerlendirme yapıldığında erkek nüfusun %38.56'sının kadın nüfusun ise %24.74'ünün hiç evlenmediği gözlenirken, erkeklerin %56.83'ü kadınların ise %63.01'i evlidir. Erkeklerin %1.19'unun kadınların % 7.86'sının eşi ölmüştür. Boşanmalarda ise erkeklerin %2.09'unun kadınların ise %3.85'inin boşanmış olduğu görülmektedir.

Tablo - 164 Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Dağılım
(1996 - 2006)

	1996				2006			
	Kadın	%	Erkek	%	Kadın	%	Erkek	%
1. Hiç Evlenmedi	21,793	28.00	36,987	41.93	23,495	24.74	43,988	38.56
2. Evli	47,961	61.62	48,943	55.48	59,844	63.01	64,832	56.83
3. Eşi Ölü	6,387	8.21	1,289	1.46	7,468	7.86	1,355	1.19
4. Boşandı	1,693	2.18	949	1.08	3,656	3.85	2,380	2.09
5. Bilinmiyor	4	0.01	43	0.05	507	0.53	1,524	1.34
Toplam	77,838	100.00	88,211	100.00	94,970	100.00	114,079	100.00

1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1996 Nüfus Sayımına göre çalışan nüfusun sayısı 68,667'dir. Bunun 50,033'ü erkek 18,634'ü kadındır. Buna göre çalışan toplam nüfusun %72.9'u erkeklerden, %27.1'i ise kadınlardan oluşmaktadır (tablo 165). 2006 yılında yapılan Nüfus ve Konut Sayımı neticelerine bakıldığında çalışan gerek kadın (26,760) gerekse erkek (65,328) nüfusun arttığı gözlemlenirken çalışan kadın nüfusunun %2'si artarken çalışan erkek nüfusun %2 oranında azaldığı saptanmıştır.

Tablo - 165 Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
(1996 - 2006)

	1996		2006	
	Kişi	%	Kişi	%
1. Kadın	18,634	27.1	26,760	29.1
2. Erkek	50,033	72.9	65,328	70.9
Toplam	68,667	100.0	92,088	100.0

1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.
Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Ana meslek guruplarına ve cinsiyete göre dağılım incelenecek olursa büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar gurubunda çalışan erkeklerin payı %6.03 iken kadınların payının %27.38 olduğu izlenmektedir. Profosyonel meslek guruplarına bakıldığında kadınları %19.58’lik bir paya sahip oldukları görünürken erkeklerinse %7.31’lik bir payı vardır. Bunun tam tersi bir durum sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışan ana meslek grubunda görülmektedir; erkek nüfusunun payı %24.15 iken kadın nüfusun payı 2.61’dir. Benzer bir durum tesis ve makine operatörleri ve montajcıları meslek grubuyla ve silahlı kuvvetler meslek grubunda çalışanlarda da gözlemlenmektedir; erkeklerin tesis ve makine operatörleri ve montajcıları meslek grubundaki payı %9.35 iken kadınların bu gruptaki payı %1.11’dir, öte yandan silahlı kuvvetler personelinin % 9.35’i erkekken, % 0.56’sı kadındır. Genel nüfus sayımı sonuçlarına göre çalışanların meslek gurupları ve cinsiyetlerine göre dağılımı detaylı olarak aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo - 166 Çalışanların Ana Meslek Guruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2006)

	Kadın	%	Erkek	%
1. Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler ve Müdürler	2,583	9.65	6,824	10.45
2. Profosyonel Meslek Gurupları	5,239	19.58	4,773	7.31
3. Yardımcı Profosyonel Meslek Gurupları	2,590	9.68	5,520	8.45
4. Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	7,327	27.38	3,942	6.03
5. Hizmet ve Satış Elemanları	3,752	14.02	9,353	14.32
6. Nitelikli Tarım, Hayvancılık, Avcılık Ormancılık ve Su Ürünleri Çalışanları	440	1.64	2,494	3.82
7. Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	699	2.61	15,777	24.15
8. Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcıları	296	1.11	6,107	9.35
9. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	3,390	12.67	4,591	7.03
10. Silahlı Kuvvetler	149	0.56	5,179	7.93
11. Bilinmeyen	295	1.10	768	1.18
Toplam	26,760	100.00	65,328	100.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Kamuda memur, öğretmen ve polis kadrosunda çalışan sayısı ve cinsiyetlerine göre dağılımı ise tablo 167'de gösterilmiştir.

Tablo - 167 Kamu Sektöründeki Memur, Öğretmen ve Polislerin Toplam Sayısı ve Cinsiyetine göre Dağılımı

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
Memur	2433	48.4	2598	51.6	5031	100.0
Öğretmen	2234	64.8	1213	35.2	3447	100.0
Polis	81	3.7	2098	96.3	2179	100.0
Polis Sivil Hizmet Görevlileri	80	73.4	29	26.6	109	100.0
Toplam	4828	44.8	5938	55.2	10766	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 167'de görüldüğü üzere kamuda çalışan memur, öğretmen, polislerin ve polis sivil hizmet görevlilerinin %44.8'i kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların oransal olarak öğretmenlik ve polis sivil hizmet görevlisi alanlarında erkeklerden daha fazla olduğu izlenmektedir. Kadın polis sivil hizmet görevlilerinin payı %73.4, öğretmenlerin payı %64.8 iken toplam memurların %48.4'ü toplam polislerin ise %3.7'si kadınlardan oluşmaktadır. Önceki yıllarda polis mesleğinde bulunmayan polis sivil hizmet görevlileri 2006 yılında eklenmiştir. Bundan dolayı kadın polis oranı 2005 yılına %7.1 iken 2006 yılında bu oranın %3.7'ye gerilediği gözlemlenmiştir

Tablo - 168 Kamu Sektöründeki Üst Kademe Yöneticilerinin
Cinsiyete göre Dağılımı
(2004-2006)

Yıllar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
2004	25	18.5	110	81.5	135	100.0
2005	27	19.3	113	80.7	140	100.0
2006	28	20.9	106	79.1	134	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 168’de görüldüğü gibi 2006 yılı itibarıyla kamudaki üst kademe yöneticilerinin %20.9’ü kadın %79.1’si erkeklerden oluşmaktadır. Son üç yıldaki seyir izlendiğinde üst kademe yöneticisi kadın oranının artmakta olduğu görülmektedir.

19.1.4. Çocuk

Dünyada ve ülkemizde çocuk ve çocuk sorunlarına ilgi giderek artmaktadır. Bunun başlıca nedeni yarını bugünden daha iyi bir toplum ve dünya yaratma özlemidir. Bu da birey, aile ve toplum olarak çocuklara sunabildiğimiz olanaklarla yakından ilgilidir. Çocuk hakları ve çocuk sorunları Birleşmiş Milletler’de de pek çok kez gündeme gelmiş, bu konuda kararlar alınmış sözleşme ve bildirgeler onaylanmıştır.

KKTC Cumhuriyet Meclisi 12 Mart 1996 tarihli birleşiminde "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Onay) Yasası"nı kabul etmiştir. Bu sözleşmede "Taraflar Devletler çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler" ifadesi kullanılmaktadır. Ülkemizde de mevcut olanaklar çerçevesinde çocuklara azami önem verilmekte ve çocukların gelişmesi aynı zamanda hızla ilerleyen dünyaya ayak uydurabilmeleri için gelişmeler yakından takip edilmektedir. Bu çerçevede bir yandan 15 yaşına kadar zorunlu eğitim uygulanarak çocukların %100’ünün okula gidip eğitilmesi sağlanırken diğer yandan da bilgisayar v.b. yeni teknolojilerin eğitimin hizmetine sunulmasına çalışılarak çağdaş normlara uygun birey yetiştirilmesi için çaba sarfedilmektedir.

Ülkemizde çeşitli nedenlerle ortada kalan ve bakacak kimsesi bulunmayan çocuklar, Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvası ile SOS Çocuk Köyü ve SOS Gençlik Evlerine yerleştirilmektedir. Gazimağusa çocuk yuvasında koruma altına alınan çocukların tüm gereksinimleri Sosyal Hizmetler Dairesi'nce karşılanmaktadır. SOS Çocuk Köyü ve SOS Gençlik Evlerinde barındırılan çocukların herbiri için de Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından her yıl 1 Ocak'ta yürürlüğe giren asgari ücretin %25'i kadar olmak üzere katkı yapılmaktadır.

1993 yılında Merkezi Avusturya'da bulunan SOS Kinderdorf International Organizasyonu KKTC'de de bir Çocuk evi kurmuş ve korunmaya muhtaç çocuklara aile ortamına yakın bir ortam yaratma ve küçük gruplar halinde aile benzeri sürekli bir ev ve bakım sağlamayı amaçlamıştır. 27 Kasım 1996 tarihinde SOS KDI ile KKTC Sağlık ve Çevre Bakanlığı arasında, Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından himayeye alınan ve durumları, SOS KDI prensiplerine uygun olan Çocuk ve gençlere yeni bir yuva, anne sevgisi, maddi güvence ve iyi bir eğitim imkanı sağlanması amacıyla SOS Çocuk Köyü ve gençlik evleri tertibini sağlamak için protokol imzalanmıştır. Söz konusu protokol gereğince Sosyal Hizmetler Dairesi himayesinde bulunan çocuk yuvası ve yurtlarda barındırılan protokole uygun çocuk ve gençler 1997 yılında SOS KDI ve SOS tarafından oluşturulan Gençlik Evleri'ne aktarılmışlardır. SOS KDI ve SOS gençlik evlerinin denetimi Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından yapılmaktadır.

2006 yılı içerisinde 36 çocuk çeşitli aile problemleri nedeniyle Sosyal Hizmetler Dairesi'nin himayesine alınmıştır.

SOS Çocuk Köyü ile SOS Gençlik Evi ve Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvası'ndaki çocuk sayısı tablo 169'de gösterilmiştir.

Tablo - 169 SOS Çocuk Köyü ile SOS Gençlik Evleri ve Sosyal Hizmetler Dairesine Bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvasındaki Çocuk Sayısı (2006 Yılı Aylık Ortalaması)

	Çocuk Yuvası	SOS Kız Gençlik Evi	SOS Erkek Gençlik Evi	SOS Çocuk Köyü
1. Lefkoşa	-	-	-	64
2. Gazimağusa	10	-	-	-
3. Girne	-	10	13	-

Kaynak Devlet Planlama Örgütü

19.1.5. Engelliler

“Engelli” kavramı, günlük yaşama dair temel (eğitim, ulaşım, erişim, vb.) planlamalar yapılırken (herkesin göz önüne alınmaması sonucu) özürliülerin mağdur duruma düşmesini ifade eder. Diğer bir deyişle, herkesin kolayca yararlandığı haklardan (toplu ulaşım, eğitim kamu binalarından /hizmetlerinden vb.) yararlanamama durumunda özürliülüğün değil, engellenmişliğin / engellenenin sorunsallaştırılması için ‘engelli’ kavramı yaratılmıştır.

Herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde engellilik ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan hakları Evrensel Bildirgesi’nde dile getirilse de BM sistemi içerisinde engellilikle (özürliülükle) ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır. Özellikle görme ve işitme engelliler gibi bedensel engeller taşıyan bireylerin haklarının arttırılmasına odaklanılmış, bunun dışında da engelliliği önleme ve rehabilitasyon çalışmalarına önem verilmiştir. 1950 yılında Cenova Konferansında engellilerin sosyal rehabilitasyonu dile getirilmiş ve bir komisyon kurularak eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi ön görülmüştür.

1952 yılında Birleşmiş Milletler tarafından UNDP, ILO, WHO, UNESCO, UNICEF gibi uluslararası kuruluşların katılımının sağlandığı bir toplantı gerçekleştirilerek yeni bir bakış açısıyla eğitim ve rehabilitasyon programları geliştirilirken, özürliülerle ilgili konuların da

bu kuruluşların programlarına dahil edilmesi istenmiştir. Daha sonraki yıllarda bu organizasyonların ülkelere engellilerle ilgili konularda proje ve teknik destek sağlamaları kararı alınmıştır.

1969 yılına gelindiğindeyse Birleşmiş Milletler Genel Konseyi Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgesi'ni yürürlüğe koymuştur. Bu beyannamenin 19. maddesi zihinsel ve bedensel engellilerin topluma tam katılımının artırılması da dahil olmak üzere sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal refah önlemleri alınmasını ön görmektedir. 1971 'de engellilerin haklarının uluslararası ve ulusal eylem planlarında hükümetler tarafından çerçeve olarak kullanılması amacıyla Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge'yi yayınlanmıştır. 1975 yılında BM Genel Konseyi tarafından Engelli Hakları Bildirgesi'ni yayınlanmıştır. Burada tüm engellilerin haklarının din, dil, ırk, cinsiyet, ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alındığı söylenmektedir.

1982 yılında engelliler için Dünya Eylem Programı hazırlanmıştır. Bu programda engellilikle ilgili oluşturulacak politikalar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar Önleme; Rehabilitasyon ve Fırsat Eşitliğidir. Planın tavsiye ettiği faaliyetlerin hükümetlerce uygulanmasını ve tüm dünyada özürllülerle ilgili global bir kalkınma sağlamak amacıyla 1983 — 1992 BM Engelliler On Yılı ilan edilmiştir. özürllülerin büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde yaşadığına binaen 1993-2002 yılının Asya Pasifik Engelliler On Yılı olarak ilan edilmiştir. Ancak 2002'de 2002-2012 süreci için bir on yıl daha uzatılması kararı alınmıştır.

1989'da engellilerin iş gücü piyasasında yer almaları ve mesleki istihdamları için eğitilmeleri gerektiği belirtilmektedir. 1993'de Engelliler için Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar kabul edilmiştir. Bu kurallar Engelliler için Dünya Eylem Planını özetlemekte ve ülkelere eşit fırsatlar sunma konusunda nasıl önlemler alacağını bildirmektedir.

Dünya nüfusu göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 500 milyon kişinin özürllü olduğu ve bunun üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı düşünülmektedir. Bu sayı dünyada yaşayan insan sayısı arttıkça artmaya devam edecektir. Dünya genelinde yaşayan bunca engelli birey engel nedenleri ne olursa olsun ya da dünyanın neresinde bulunuyorsa bulunsunlar yaşadıkları toplum içerisinde çeşitli sosyal ve fiziksel engellerden dolayı sınırlılıklarla karşılaşmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin bağlı organlarında da özürllülere yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) özel eğitimle ilgili olarak yapılan ya da yapılacak faaliyetleri yürütmekle, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlık ve özürllülüğün önlenmesi konusu ile ilgili olarak teknik desteği vermekle, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) çocuklara yönelik hazırlanan programları destek sağlamakla sorumludur. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) iş piyasasına özürllülerin erişimini, uluslararası çalışma standartları aracılığıyla ekonomik bütünleşmenin sağlanması ve teknik işbirliği sağlamaktadır.

BM Engelliler Programı, Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde özürllülere yönelik hazırlanan temel programdır ve bu program Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümünün, Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi tarafından yürütülmektedir.

Öte yandan, engelliler için önem arzeden “engelli hakları” kavramı engelli kişilerin yaşam düzeyini artırmayı amaçlar. Amerika’da 1970’lerde ortaya çıkıp başka ülkelere yayılan “bağımsız yaşam” hareketi, engelli kişilerin kendileri haklarındaki imajlarını, örgütlenmelerini ve ülkelerinin toplumsal politikalarını etkilemiştir. Bu yönde mücadele veren bazı kurumlar ve kişiler, sağlıklı pek çok kişinin de hayatlarının bir noktasında kaza, hastalık veya geç gelişen kalıtsal bir durumdan dolayı engelli duruma düşebileceğini hatırlatmak için “geçici olarak kuvveti yerinde” ifadesini kullanır.

Kalkınmış ülkelerde engellilikle ilgili gündemde artık engellilerin bakımının mali boyutu değil, onların toplum hayatının her boyutuna katkıda bulunabilmesine olanak sağlama konusu vardır. Öte yandan, engelliliğin sınıflandırılmasında kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, işitsel ve duysal azalması ve kaybedilmesi; kişinin aktivitelerinin ve katılımının sınırlanması; kişisel ve çevresel faktörleri de içine alan çok boyutlu bir değerlendirme sistemi gerekmektedir. Bundan dolayı, Fonksiyonlara Göre Uluslararası Sınıflama Sistemi (ICF) Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlıkla ilgilenen profesyoneller, diğer ilgili sektörler ve engelli bireyler arasında iletişimi arttıracak standart dilin oluşturulmasını sağlamak, ülkelerdeki sağlık sistemi ve hizmetlerinin değerlendirmesini sağlamak, sağlık bilgi sistemi için sistematik bir kodlama oluşturmak için geliştirilmiştir.

ICF, sağlıkla ilgili bir sınıflandırma olmasına karşın, ilgili diğer sektörler tarafından da kullanılan bir sınıflamadır. Sigorta, sosyal güvenlik, insan hakları ve iş sağlığı gibi alanlarda yapılacak araştırmalarda, eğitim ekonomi gibi alanlarda planlama ve politika oluşturma çalışmalarında kullanılabilir. ICF, farklı uygulamalar için çeşitli disiplinlerce kullanılabilir. Örneğin; sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi, bölgesel, ulusal ve uluslararası toplum araştırmalarında kullanılabilir. Sağlık ve engellilik konusunda bilgi sağlamak, sosyal engelleri kaldırmak ve topluma katılımlarını sağlamak üzere hazırlanacak çalışmalarda da yararlanılabilir .

BM ve ICF'deki gelişmelere bağlı olarak Avrupa Birliği (AB) son yirmi yıldır engelliliği farklı bir biçimde anlamlandırmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımda engelliler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görölmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı en belirgin temel, insanlığa özđu farklılıklara verilebilecek en önemli değerin toplumsal ve ekonomik süreçlerin tüm insanları içine alacak şekilde yapılandırılması ile mümkün olacağı düşüncesidir. Avrupa Birliğinin engellilere yönelik yeni yaklaşımı fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan "haklar" temeline dayanmaktadır. Bu yaklaşım kendini özörlülerin haklarını tanıma ve koruma biçiminde gerçekteşmektedir.

AB, BM'deki engellilerle ilgili gelişmelere paralel olarak gerek engellilere eşit hakların getirilmesinde gerekse istihdam konularında çalışmalarını sürdürmüştür. 2001 yılındaysa Avrupa Konseyi 2003 yılını Avrupa Engelliler Yılı olarak saptanması kararını almıştır. İstihdam konusunda çalışmalarını sürdüren Avrupa Sosyal Fonu iş deneyimleri, çalışma biçimleri, ücret destekleme, geçici korumalı istihdam ve işgücü piyasasına yönelik diğer faaliyetler için kullanılabilir. Bunların yanında engellilerin kendi işlerini kurabilmeleri için de bu fondan yararlanılabilmektedir. Bu kapsamda zihinsel ve ağır derecede fiziksel engeli bulunan kişilere yönelik kooperatifler kurma da yer almaktadır. Avrupa Sosyal Fonu Avrupa'da engellilerin fırsat eşitliğini teşvik etmek için yararlanılabilen önemli bir finansman aracıdır.

Ülkemizde engellilerin hak ve statülerine kavuşması için yürütölen çabalar 1993 yılı içerisinde tamamlanmış ve Cumhuriyet Meclisinin 9 Kasım, 1993 tarihli birleşiminde "Özörlüleri Koruma ve Rehabilitasyon Yasası" kabul edilmiştir. 64/1993 sayı ile yürürlüğe giren yasa "bedensel veya ruhsal yönden çalışamayacak kadar hasta olan veya engelli

olan kişilere sosyal ve psikolojik destek sağlamak; engelliliğinden dolayı kısmen veya tümüyle fonksiyon kaybına uğrayan ve normal yaşam gereklerine uymama durumunda olan kişilerin fonksiyonel yeteneklerini, tıbbi, psikolojik, sosyal ve işe yönelik biçimde yeniden kazandırmak ve istihdam edilenlerin maaş, ücret ve diğer özlük haklarına ilişkin hususları düzenlemek; ve engellilerin kendi güçleri ve becerilerini kullanmalarını sağlamak” amacıyla yapılmıştır.

2006 Nüfus ve Konut Sayımı sonuçlarına bakıldığında sürekli ikamet eden (de-jure) nüfusta toplam 4597 engelli tespit edilmiştir. Bazı engelliler için birden fazla engellilik türü belirtilmiştir. Nüfus ve Konut Sayımındaki engel türleri ise başlıca 5 grupta toplanmıştır: görme, işitme-konuşma, ortopedik, zihinsel ve diğer. Yapılan nüfus ve konut sayımında en çok engel türü ise ortopedik engel olarak karşımıza çıkmıştır. Nüfus ve konut sayımına (2006) göre Ülkemizde ortopedik engelli 895 kadın ve 1099 erkek varken görme engelli 281 kadın ve 409 erkek vardır. Bunun yanında, 263 işitme - konuşma özürlü kadınla 354 erkek vardır. Zihinsel engelli 422 kadın varken 626 erkek vardır. Diğerleri başlığı altında toplanan 196 kadın ve 278 erkek engelli vardır.

Ülkemizde engel türlerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında engelli erkeklerin engelli kadınlara göre daha çok olduğu saptanmıştır. Hem kadın hem de erkeklerde en sık görülen engel türü ise baş sinir ve ruh hastalıklarıdır (tablo 170).

Tablo - 170 Engel Türü ve Cinsiyet
(2006)

Engel Türü	Kadın	Erkek
Görme	214	292
İşitme - Konuşma	131	162
Baş Sinir ve Ruh Hastalıkları	525	814
Hareket Sistemi	330	449
Thalasemia ve Orak Hücre	73	78
Spastik	74	87
Diğer Sistem	164	129
Toplam	1,511	2,011
Genel Toplam	3,522	

Kaynak: Çalışma Dairesi

Ülkemizde toplam 3522 engelli kişi vardır. Engellilerin ilçelere göre dağılımına bakıldığında 33.0%'lük oranla Lefkoşa ilk sırayı alırken 25.1%'lik oranla Gazimağusa ikinci sıradadır. En az engelli oranıysa 11.6%'yla Girmede görülmektedir (tablo 171).

Tablo - 171 İlçelere göre Engellilerin Dağılım Sayıları ve Oranları
(2006)

	Sayı	Oran (%)
Lefkoşa	1,162	33.0
Girne	407	11.6
Gazimağusa	883	25.1
İskele	468	13.3
Güzelyurt	602	17.1
Toplam	3,522	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi

İstihdam edilen 486 engellinin 379'u kamuda yer alırken 59'u belediye veya Kamu İktisadi Teşebbüslerinde (KİT), 43'ü özel sektörde, 5'i ise diğer sektörlerde çalışmaktadır (tablo 172).

Tablo - 172 İstihdam Edilen Engellilerin Cinsiyet, Çalıştıkları İşyeri ve Engel Türüne göre Dağılımı

	Kamuda Çalışan		Belediye / KİT'te Çalışan		Özel Sektörde Çalışan		Diğer	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Görme	11	56	1	10	-	9	-	1
İşitme - Konuşma	13	41	1	8	1	2	-	1
Baş Sinir ve Ruh Hastalıkları	8	27	-	5	1	7	-	-
Hareket Sistemi	31	106	5	16	3	12	-	2
Thalasemia ve Orak Hücre	29	35	3	7	3	2	-	-
Spastik	-	6	-	-	-	1	-	-
Diğer Sistem	3	13	1	2	1	1	-	1
Toplam	95	284	11	48	9	34	-	5
Genel Toplam		379		59		43		5

Kaynak: Çalışma Dairesi

Çalışma isteğiyle bekleyen engellilerin ilçelere göre dağılımına bakıldığında engellilerin ilçelere dağılımına paralel olarak iş isteyiğiyle bekledikleri gözlemlenmektedir. 32.0%'lik oranla Lefkoşa ilk sırayı alırken 25.3%'lük oranla Gazimağusa ikinci sıradadır. En az engelli oranıyla 8.2%'yle Girmede görülmektedir (tablo 173).

Tablo 173 İlçelere göre Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Sayıları ve Oranları

	Sayı	Oran (%)
Lefkoşa	129	32.0
Girne	33	8.2
Gazimağusa	102	25.3
İskele	75	18.6
Güzelyurt	64	15.9
Toplam	403	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi

Çalışma isteğiyle bekleyen engellilerin yaş gruplarına baktığımızda yaş grubu ile çalışma isteği arasında ters bir oranın olduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe çalışma isteğiyle bekleyen engelli sayısı azalmaktadır. Bu söyleme istisna teşil eden tek durumsa hareket sistemi engelli grubunda görülmektedir. 18-29 yaş grubunda iş isteğiyle bekleyen 67 hareket sistemi engelli kişi varken 30-45 yaş grubunda bu sayı 72'ye çıkmaktadır. Öte

yandan, 46-60 yaş grubunda yine bir azalma gözlenlenmekte ve çalışma isteğiyle bekleyen hareket sistemi engelli 30 kişi bulunmaktadır (tablo 174).

Tablo - 174 Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Yaş Grupları ve Engel Türlerine göre Dağılımları

Engel Türü	Yaş Grupları			Toplam
	18-29	30-45	46-60	
Görme	50	30	5	85
İşitme - Konuşma	37	27	12	76
Baş Sinir ve Ruh Hastalıkları	20	4	2	26
Hareket Sistemi	67	72	30	169
Thalasemia ve Orak Hücre	17	6	2	25
Spastik	3	1	0	4
Diğer Sistem	12	5	1	18
Toplam	206	145	52	403

Kaynak: Çalışma Dairesi

İş isteğiyle bekleyen engellilerin eğitim durumuna göre dağılımına baktığımızda birinci sırada ilkököl mezunu engellileri iş isteğiyle beklerken klasik liseden mezun engellilerse ikinci sırada gelmektedir. Körler okulu mezunu bir kişi iş isteğiyle beklerken fakülte/ yüksek okul mezunu 7 kişi iş isteğiyle beklemektedir. İş isteğiyle bekleyen 157 kadın varken 246 erkek vardır (tablo 175).

Tablo - 175 İş İsteğiyle Bekleyen Engellilerin
Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

	Kadın	Erkek
Okur Yazar Değil	17	27
Okur Yazar	10	16
İlkokul	53	112
Ortaokul	17	31
Klasik Lise	31	34
Meslek Lisesi	16	15
Körler Okulu	-	1
İşitme Engellileri Okulu	4	5
Fakülte / Yüksek Okul	4	3
Diğer	5	2
Toplam	157	246

Kaynak: Çalışma Dairesi

19.2. Sorunlar

Ülkemizde insan kaynaklarının gelişimi için büyük önemi olan eğitim ve sağlık yatırımlarının istenilen düzeylere ulaştırılamaması bu alanlarda sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kadının statüsünün sağladığı bütün hakları ve olanakları kadınların henüz tam olarak kullanamamaları ülkemizde üzerinde durulması gereken bir sorundur.

Kadınların çalışma ve çocuk bakımı gibi sorunlarının varlığı, bu konuda önlemlerin alınmasını gerektiren bir olgudur.

Ülkemizde aile danışma merkezlerinin bulunmaması ayrıca mevcut kadın sığınma evinin fiilen faaliyet gösterememesi, bu alanlarda sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır.

Çocukların çağdaş olanaklardan okul öncesi ve okul döneminde yeterince yararlanamaması eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Engellilerin kamuya açık alanlardan ve kamuya yönelik hizmetlerden eşit şekilde yararlanmalarını engelleyen ulaşım, dolaşım ve erişim sorunlarına çözüm getirilmesi gerekmektedir.

Özel Eğitim Yasa Tasarısı'nın, ilgili kuruluşların da görüşleri alınarak Meclise sevk edilmesi, a-Özel eğitime gereksinimi olan çocuklarımıza, yaştaşlarına sağlanan imkânların aynılarının sağlanması, b-Özel eğitimde başarılı olmuş ülkelerin bu konudaki çağdaş normlarının ülkemizce de örnek alınması ve uygulamaya konulması, c-Özel eğitim veren devlet okullarının tam gün ve yeterli hizmet vermelerinin sağlanmasının yanı sıra özel eğitim veren engelli okulların yurt bölümlerinin açılması gerekmektedir.

18 yaş üstü engellilere yaşam boyu rehabilitasyon ve dinlenme tesisine ihtiyaç vardır.

Engellilerin istihdamıysa Özürlüleri Koruma Rehabilite ve İstihdam Yasası gereği, devlet kadrolarında % 4 oranında engelli olmasını gerektirmektedir.

Gelişmiş pek çok ülkede var olan İşitme-Konuşma Engellilere yönelik özel haber programlarının periodik olarak ülkemizin ulusal kanalı Bayrak Radyo Televiyon Kurumun'dan hazırlanıp yayınlanması ülkemiz ve dünya ile ilgili haberleri engellilerin almasını kolaylaştıracak bir yoldur.